

35376

C

Sumner, John. Mass.
1830

PAID
5-

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

LIBRI DVO

R O M Æ;

Typis Angeli Bernabò, Hæredis Manelfi Manelfij. M. DC. LV.

Superiorum permissis.

EPIGRAMMA.

*Visa inimica suis semper Fortuna colonis
Prænesten Varijs diruit excidijs;
Sanguine concretum lac Sortis ab Ubere sugens
Iupiter huic Urbi sanguinolentus erat:
At nunc mitis erit, Fortunaque prospera, Tusca
Dant mel dulce Ioui, quæ dominantur, Apes.*

ILLVSTRISS. ET EXCEL. PRINCIPI

MAPHAEO BARBERINO

PRINCIPI PRÆNESTES . ERETI
DVCI , ETC.*IOSEPHVS MARIA SVARESIVS*

EPISCOPVS VASIONENSIS.

Felicitem .

TI solet esse Dominis gratior ,
& acceptior , qui eorum è fun-
dis excerpitur fructus , ita con-
fido iucundiozem Excellentiaẽ
Tuæ , fore lucubratiunculam
istam meam , congestam super
Præneste : cui è ruinis resurgenti , & splendidius
instauratæ (Princeps Optime) felicissimè , atque
sapiëntissimè dominaris ; Romanis verò ex le-
gibus solo cedit , quidquid superstruitur . Cum
igitur Excellentissimæ Familiaẽ vestraẽ , sim ipse
deuotus exasse , deuinctusq; tot nominibus : cre-
uit enim etiam ingenium quam tulumcumque
meum in sacro comitatu & obsequio magni Ex-

cellentiæ Tuæ , Patruī Urbani VIII. Pontificis
Opt. Max. sanctissimæ , suauissimæque memo-
riæ , crescitque adhuc sub iussa Eminentissimi
Cardinalis Francisci Barberini , patruī Ve-
stri , Ecclesiæ , ac Christianæ Republicæ ,
reique Litterariæ bono nati , quidquid hoc
est opellæ varijs è scriptoribus erutum , atque
collectum solo vestro superædificauī , totumque
offero libens meritò Excellentiæ Tuæ , & , si-
cuti loquuntur Iurisperiti , repræsento . Infi-
tius est fructus , & Barberino nomini , iure
optimo debitus . Temporū iniuria , clades
bellicæ , rerumque vices mutant , & euertunt
omnia . Urbium , quæ floruerunt , & emicue-
runt , cadauera in parietinis lapsantibus , in ru-
dibus macerijs , & in dispersis ruderibus dispi-
cimus , passimque calcamus , de compluribus ;
ecquis illis fuerit locus ? exquiritur , neque , vel
tenuissima supersunt vestigia ; verum hi , quos
Excellentiæ Vestræ nuncupo , libelli perstabunt
æternum . Præneste quater excidium passa ,
nullum in hisce vniquam experietur , si fauens
tua gratia ipsos benignè , ac perhumaniter
excipias , si calculo suo comprobēs , si deni-
que paludamenti sui sinibus foueas . Præne-
ste , inquam , in tanta sortium , quæ ipsi obti-
gere , varietate veteris Fortunæ à poetis confi-
dit , atque ab Ethnicis cultæ tutelam inuali-
dam

dam , immò perniciosam cum agnouerit , virtutibus Excellentiaẽ Tuã fausta , & prospera omnia se debere sentiet , atque grata profitebitur . In illis celebrandis excurrere animus erat , sed vetat , & coercet exultantem cognita , probeque mihi perspecta excelsi animi tui modestia : qua dotes eximias , quibus instructus , & cumulatus es , exprimere maioribus rebus præclare , fortiterque gestis , quam gaudeas illas iustis licet encomijs prædicari . Vereor præterea ne laudes , si recensere velim , ingenij culpa , penuriaque deteram , neue adulationis specie plenam venerationem imminuam ; Habebo sanè quod imputem fauori , & gloriaẽ , meque felicitatis ad apicem censeam prouectum , si nempe opusculum istud , cuius vestibulum memorabili Tuo nomine illustrare audeo , æqui bonique consulueris . Etenim sic pignus , & monumentum mei erga Excellentiam Tuam propensissimi ; addictissimique non ingratum Tibi ipsi fuisse intelligam , meque maiorum , & grauiorum operum molimini mox alacrius accingam .

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI

PRÆNESTES ANTIQVÆ.

D E Regione , in qua Præneste posita .	Cap. I
De conditore Prænestes .	2
De Nomine Prænestes .	3
De Prænestes Etymo .	4
De situ .	5
De agro Prænestino .	6
Vt Asylum fuerit .	7
De arboribus .	8
De aquis , & Veresi Anuio .	9
De vinis , & latifundijs .	10
De floribus , fructibus , & Nuculis .	11
De secessu .	12
De Ludis .	13
De Fortune sortibus .	14
De Fortuna templo .	15
De Serapide , eiusque templo .	16
De Basilicis , & solario .	17
De Foro , & statuis Prænestes .	18
De Via Prænestina , & de Porta Urbis .	19
De signis , sacrarijs , & alijs locis publicis .	20
De Præneste Colonia , & Municipio .	21
De rebus gestis à Prænestinis ad an. V. C. CCCLXXIV .	

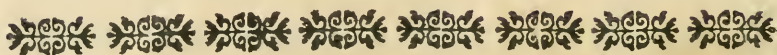
De

<i>De rebus gestis Prænestinorum ad annum V. C. CCC.</i>	
<i>LXXXV.</i>	23
<i>De rebus gestis ad annum DXL.</i>	24
<i>De prodigijs Præneste visis, deque Magistratibus.</i>	
<i>Cap.</i>	25
<i>De moribus, & idiomate.</i>	26
<i>De Collegijs, & Epitaphijs.</i>	27
<i>De Viris Illustribus Prænestinis.</i>	28
<i>De C. Mario C. Filio, Prænestes obsidione, ac excidio à Sylla.</i>	29
<i>De Catilina, & Fulvia cum Anacephaleose.</i>	30

LIBRI SECUNDI.

R oma Sancti Petri, & Pontificum Maximorum sedes electa diuinitus.	Cap. 1
<i>A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium Christi Præneste disseminatum, & Episcopum constitutum fuisse comprobatur.</i>	2
<i>De Sancto Agapito Martire Præneste.</i>	3
<i>De Sancti Agapiti Basilicis Præneste.</i>	4
<i>De Reliquijs S. Agapiti, & aliorum SS. Præneste.</i>	6
<i>De Prænestinis Episcopis.</i>	7
<i>De S. Herundine, deque miraculis in Monasterio S. Petri Præneste patratis.</i>	8
<i>De Prænestinis Episcopis ad ann. vsque à C. N. M.</i>	9
<i>De sex Episcopis S. R. E. Cardinalibus, e quibus vnus est Prænestinus.</i>	10

<i>De Preñestinis Episcopis S. R. E. Cardinalibus ad annum MC.</i>	11
<i>De ijsdem ad annum MCC.</i>	12
<i>Ad annum MCCC.</i>	13
<i>Ad annum MCCCC.</i>	14
<i>Ad annum MD.</i>	15
<i>Ad annum MDCLV.</i>	16
<i>Epilogus Operis.</i>	17
<i>Mantissa.</i>	18

Imprimatur.

Si Videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.

M. Anania Ep. Sut. & Nep. Vicefg.

Imprimatur.

*Fr, Raymundus Capisucchus, Sac. Palatij Mag.
Ord. Præd.*

PRÆNESTE

sub auspicijs Illustris. & Excellentis. Principis

MAPHAEI BARBERINI

Ab Illustris. & Reuerendis. Domino

D. EPISCOPO VASIONENSI

IOSEPHO MARIA SVARESIO

Scriptis illustrata.

EPIGRAMMA

INL. D. Urbani Cerri Patricij Romani.

ARDVA Sullani taceat miracula templi
Præneſte, & fortes Sufficij veteres,

Non Parijs iactet pendentia vota Colūnis
Non Primigeniæ ferta tributa Deæ,

Nec fingat primos Diuina ab origine muros,
Marmora nec viſi ſanguine tincti ducis

Prifca iacent, noua nunc Præneſten gloria tollit
MAPHAEI Imperium, ſcripta **SVARESII**.

Nel Libro dell' Illustrifs. e Reuerendifs.

MONSIG. SVARES

Composto sopra l' Antichità

D I

PALESTRINA.

SONETTO

del Signor Urbano Cerro Romano.

E PRENESTE vantò gl'alti Natali
Hauer da i Numi, ò da gl' Argiui Heroi,
E s'a' Tempij di lei, fin dagl' Eoi
Tributarij porgean voti i mortali:

Non fiano alle sue glorie hor vanti eguali,
Mentre Heroe più sublime i pregi suoi
Con la Penna rinuoua; onde fia poi
Che gli crescan al suol Palme immortali.

Fù PRENESTE Idolatra, hor più non spira,
Fumo d'incenso a' Mostri rei di Lerna,
Nè più mentiti Numi hoggi delira.

Frà tanti Fondator fia che discerna
Qual fia il vero natal, mentre rimira,
Che SVARES quà giù la fonda Eterna.

CHNOGRAPHIAM Tēpli Fortu-
næ, quod olim Prænesteæ ambi-
tioso adfurgebat opere, Iulianus
Fiambertus Francisci filius æui
sui nobilissimus Architectus, cui
à S. Gallo cognomen fuit, cala-
mo delinearat, & illam spectare

licet in Codice vetusto, qui asseruatur penès Emi-
nentissimum Cardinalem Iulium Sacchettiū,
quem uti virtutum omnium exemplar meritò bo-
ni omnes suspiciunt.

Excuderat Antuerpiæ Sacellum Fortunæ semi-
rutum, ac simulacra cum Templi ruinis, sed &
erectum Obeliscum è regione Philippus Gallæus
inuentore Henrico Cliuente Excellentiss. Prin-
ceps Sancti Angeli Federicus Cæsius sicuti Litho-
stroti Syllani duo fragmenta, ita Orthographiam
Templi Fortunæ incidi æri curauerat, sed non
successit pro voto cōnatus, quia forsitan minùs ac-
curatum, neque satis peritum nactus erat Ar-
chitectum, quippe qui mensuras parùm diligen-
ter obseruauit, nec ad iustam symmetriam opus
exegit.

Eminentissimus igitur Cardinalis Franciscus
Barberinus illud re demum, suisque numeris om-
nibus perfecturus, Prænesten deduxit Petrum
Berrettinum Cortonensem, qui priscis celeberrimis
Architectis haud impar (sic enim eloquor, ut
amici modestiæ parcam) ætate nostra etiam in
arte picturæ principatum tenet. Hic verò, ut acri
pollet ingenio, & superscriptum Card. Franciscum
Mæcanatem venerabundus amat, lapides omnes
è tam immanis, tamquè insani ædificij strage (ut
ita dicam) superstites multo cum labore ad cir-

cinum; regulamque dimensus, & vel minima
quæque parietinarum lapsantium vestigia so-
licitè persequutus (quando semper affectionis
comes est industria teste Vegetio de re militari)
Fortunæ Templum euersum, & iniuria tempo-
rum, variisque casibus labefactatum adamussim
instaurauit, aded, vt id reedificare visus sit, atque
in integrum penitus restituere.

En itaque hinc tribus in tabulis non Ichno-
graphiam tantum, verum Orthographiam anti-
qui Templi Fortunæ, quod Prænestæ visebatur.
Eas autem cura ductu, atque industria Petri
Berrettini Cortonensis expressit typis ingeniosus
Architectus Dominicus Castellus ex aula Emi-
nentissimi Cardinalis Barberini -

1
2
3

15
3

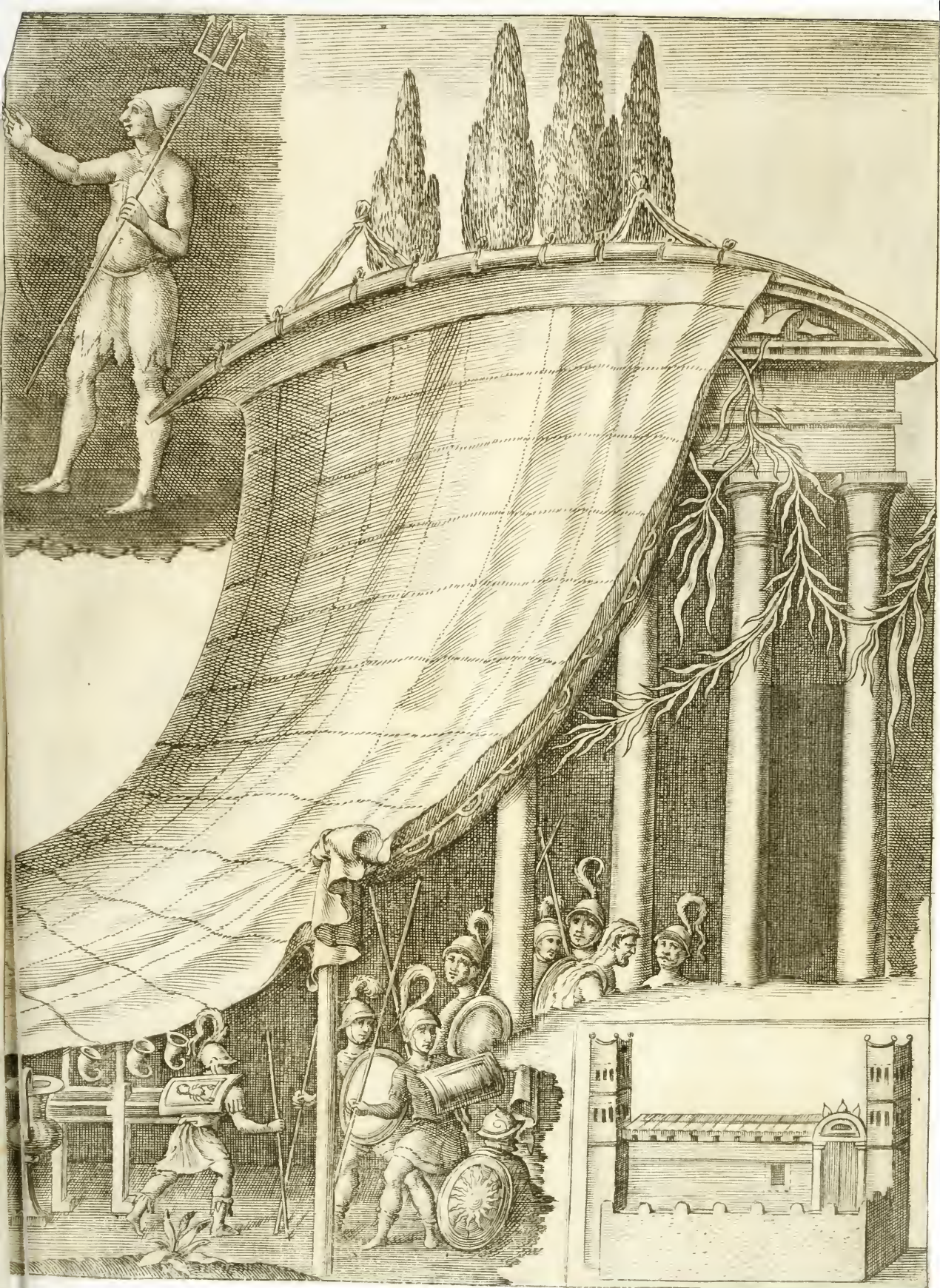
Ex Museo Ill^{mi} D. Abbatis Cassiani de Puteo

QUI PETIS. POSTEMPVS. CONSILI
QVOD ROCAS. NON. EST VM

DE. VERO FALSA. NE. FIA NT
IVDICE FALSO

CONRIGI VIX TANDEM QVODE₂
CVRVV. EST FACTVM REDE₃

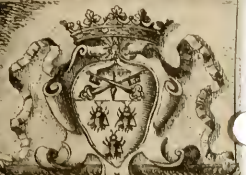
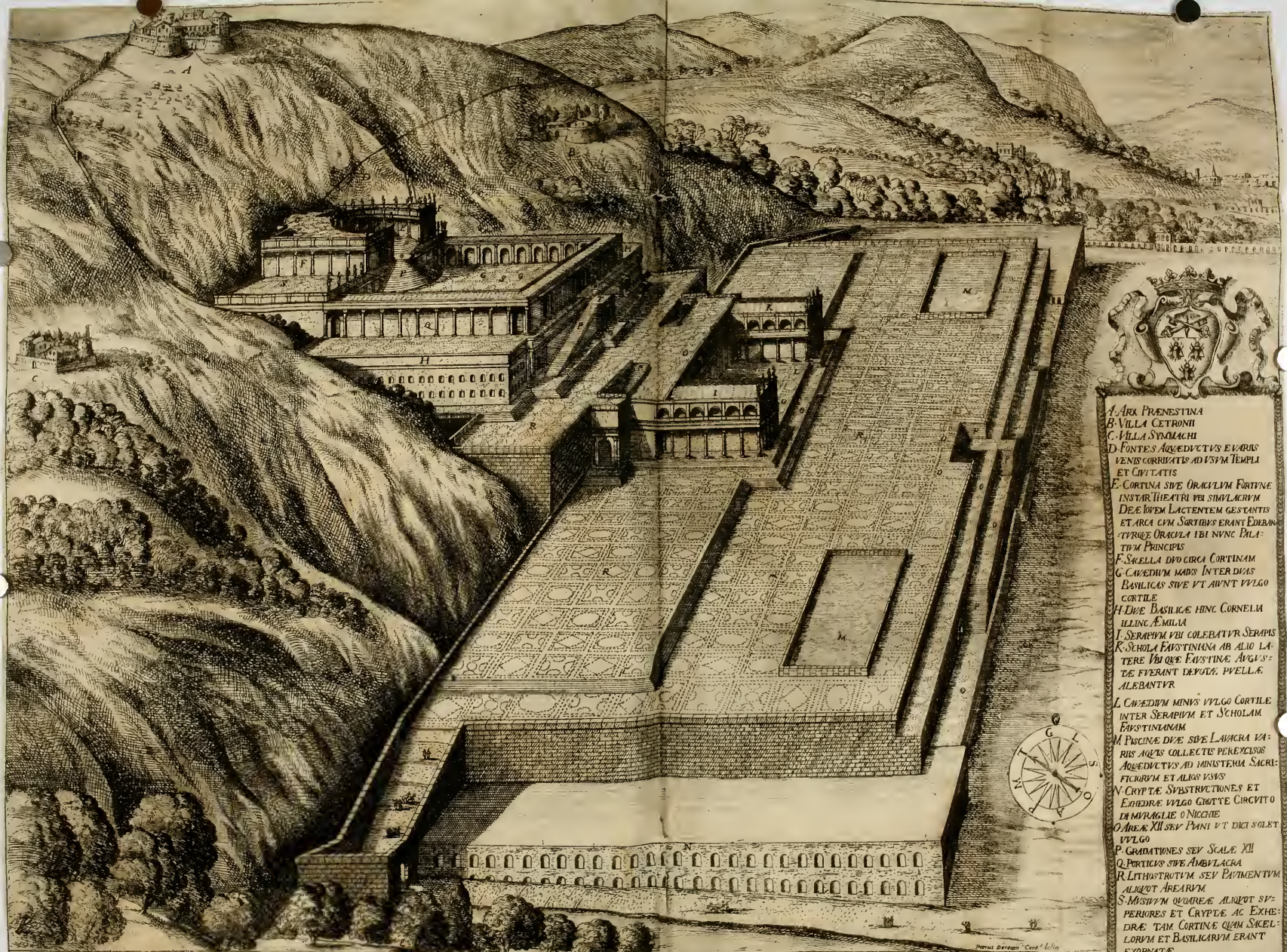
IVBEO EI. ET. IS. SI FECERIT
GAVDEBIT SEMPER

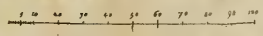

- A. ARX PRÆNESTINA
 B. VILLA CETRONII
 C. VILLA SYMMACHI
 D. FONTES AQVEDUCTVS EVARVS
 VENIS CORRIVAT AD VIVM TEMPLI
 ET CIVITATIS
 E. CORTINA SIVE ORACULVM FORTINE
 INSTAR THEATRI VEL SIMVLACRVM
 DEE IVEM LACTENTEM GESTANTIS
 ET ARCA CVM SORTIBVS ERANT EDEBAN-
 TURQUE ORACULA IBI NUNC PBLI-
 TIVM PRINCIPIS
 F. SACELLA DVO CIRCA CORTINAM
 G. CAVEDIVM MABVS INTER DVAS
 BASILICAS SIVE VT AVNT VVLGO
 CORTILE
 H. DICE BASILICE HINC CORNELIA
 ILLIC EMILIA
 I. SERAPVM VBI COLEBATUR SERAPVS
 K. SCHOLA FAVSTINIANA AB ALIO LA-
 TERE VBI QVE FAVSTINE AVGV-
 STE FVERANT DEVOTE PVELLA
 ALEBANTVR
 L. CAVEDIVM MINVS VVLGO CORTILE
 INTER SERAPVM ET SCHOLAM
 FAVSTINIANAM
 M. PISCINE DICE SIVE LAVACRA IAN-
 RIVS AQVS COLLECTVS PEREGRINOS
 AQVEDUCTVS AD MINISTERIA SACRI-
 FICIVM ET ALIOS VSVS
 N. CRYPTÆ SVBSTRVCTIONES ET
 ECHEDRE VVLGO GIOTTE CIRCVTO
 DA MVRAGLIE O NICCHIE
 O. ARX XII SEV PANI VT DICI SOLET
 VVLGO
 P. GRADATIONES SEV SCALE XII
 Q. PORTICVS SIVE AMBVLACRA
 R. LITHOSTROTVM SEV PAVIMENTVM
 ALIQUOT AREARVM
 S. MIVSVM OVAREE ALIQUOT SV-
 PERIORES ET CRYPTÆ AC EXHE-
 DRE TAM CORTINE QVAM SACEL-
 LORVM ET BASILICARVM ERANT
 EXORNATE
 T. PHARES VBI FACIES ACCENDE-
 BANTVR VBI NAVIBVS PRÆLV-
 CERENT

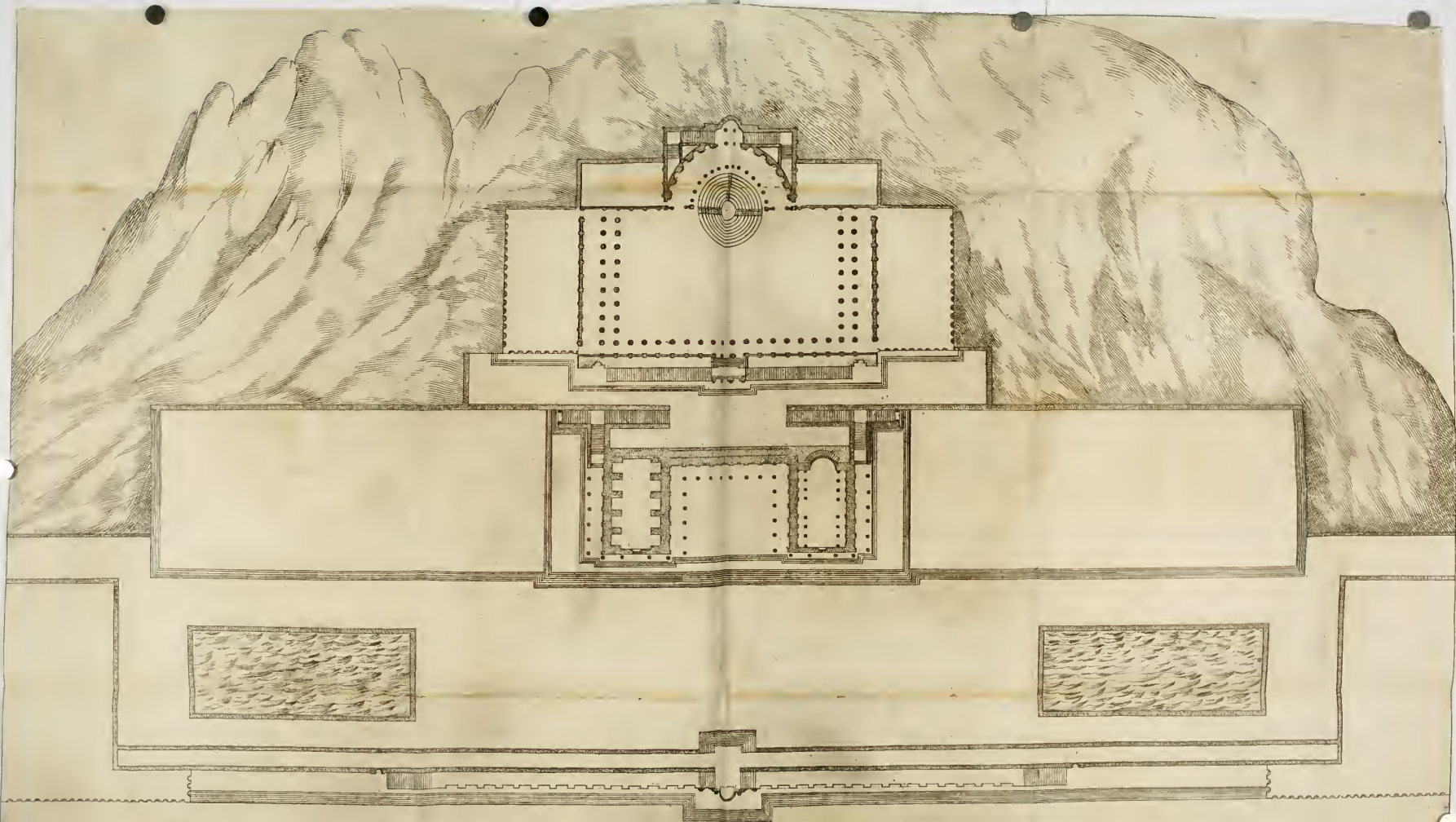
ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI
 MAPHÆO BARBERINO
 PRINCIPI PRÆNESTES DEDIT ET C.

SCIOGRAPHIA TEMPLI FORTVNÆ PRÆNESTÆ

Hoc obsequi monumentum
 DOMINGVS CASTELLVS D.D.C.

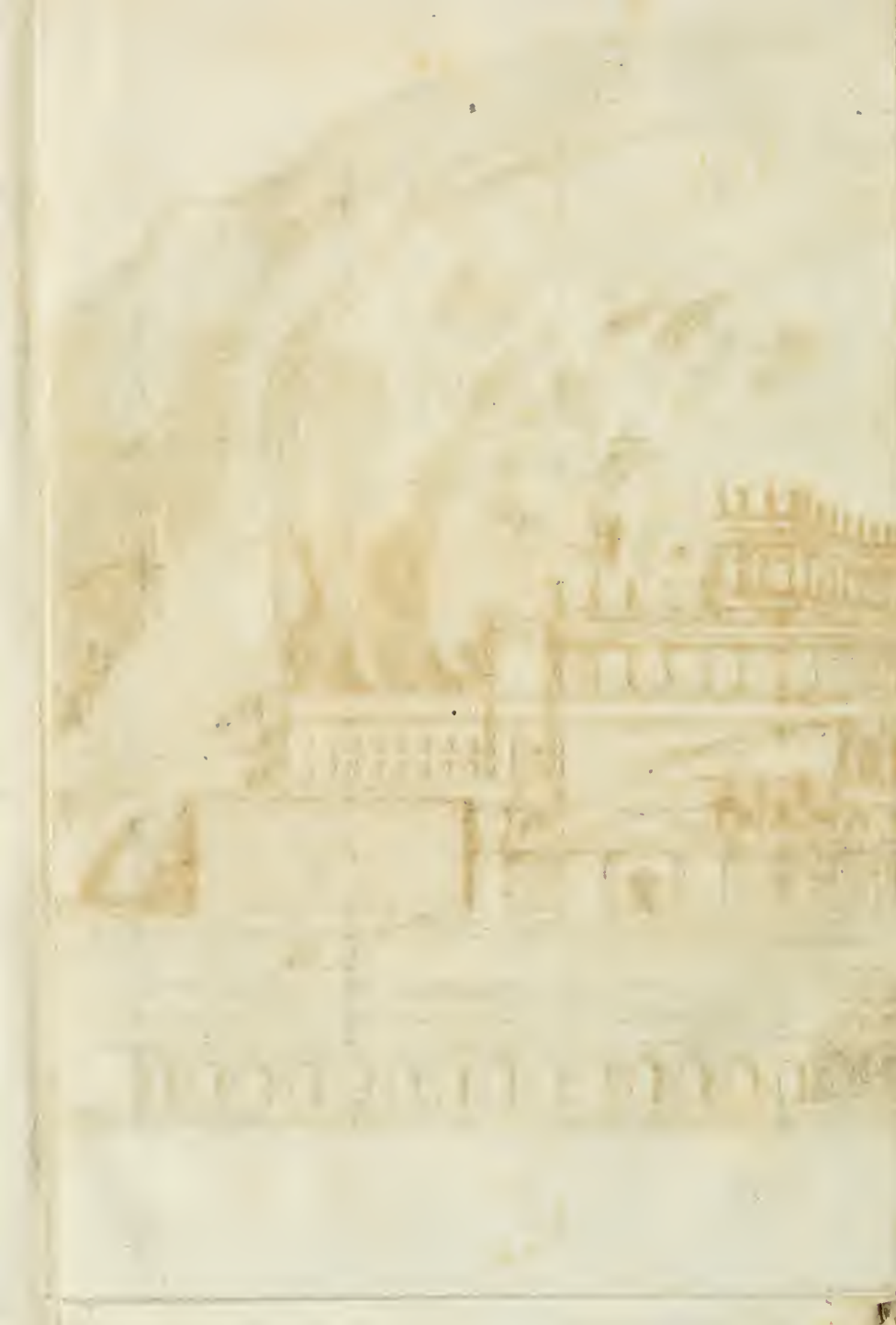

ICHNOCGRAPHIA TEMPLI FORTVNAE PRÆNESTÆ

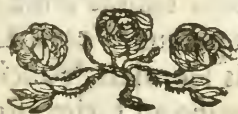

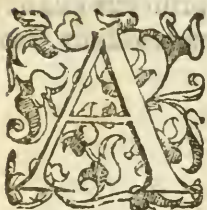
IOSEPHI MARIAE SVARESII
EPISCOPI VASIONENSIS
PRAENESTES
ANTIQUAE

Liber Primus.

De Regione in qua Praeneste posita.

CAPVT I.

VECTIVM illud terrarum spatium, quod Latium postea dictum fuit, indigenæ Siculi primi omnium, quorum memoria extat, incoluere. Hi ab Italo Rege Itali nuncupati sunt, sicut & terra Italia. Superuenerunt circa annum ab Orbe condito ter millesimum e Peloponneso Pelasgi ducem Oenotrum, Lycaonis filium secuti, qui dein Arcades nominati fuerunt: at hic quod culmina montium infedissent Aborigenes vocitati: & ab ipso duce Oenotria quoque regio dici coepit. Accesserunt & alij Pelasgi post centum quadraginta paulo minus annos ex Hæmonia seu Thessalia, per Dodonen & Padi ostia pro-

Dionys. Halicar.
l. 1. Antiq. Rom.

Thueydid. lib. 6.

Pausan. initio
Arcadic.

Iustinian. Const.
25. de Præf. Ly-
caon. Dionys. Hal.
lib. 1. & 2.

A
fecti,

Macrob. lib. 1.
Sat. cap. 7.

Liu. lib. 1.

Plin. lib. 3, c. 6.

festi; & cum his Euander: qui coniunctis viribus expulere Siculos, atque oppida in hostico condidere. Reges his præfuisse memorantur Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, & Latinus: a quo (cum Græci ab Hercule in Hispaniam tendente dimissi, mox Aeneas, atque Troiani sese illis admicuisissent) Latinorum omnes vsurpauere nomen, & vniuersa regio exinde Latium appellatur. Atque hoc quidem Latium vetus ad Circeium vsque montem a Tiberi flumine protendebatur. Eiusque fines ab Occasu, Tiberis: a Meridie, inferum mare: Anio, Sabini, & Aequi a Septemtrionibus: ab Ortu Volsci, & Rutuli concludebant. Nobilissima & princeps ciuitas Alba in eo extracta triginta Coloniarum parens. Veteri Latio mox nouum accessit, adiunctis Hernicis, Volscis, Aequis, & Aufonibus, Latino nomine ad Lirim vsque prolato. Adeo vero creuit intestino damno, vt cum primum seruitutem profiteri visa est hæc regio, tunc potissimum fuerit dominata; & a Romanis colonis suis domita, non tantum prima Italiae prouincia, sed etiam totius terrarum orbis virtute atque armis domiti princeps euasit, & adhuc diuina prouidentia, quemadmodum Prosper nostras cecinit,

—— *Plusquam possederat armis
Religione tenet.*

De Conditore Præneste.

CAPVT II.

N ea igitur regione Præneste situm est, oppidum vt antiquissimum sic & celeberrimum: cuius initia poeticis decora fabulis magis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis prodita

dita si commemorem, nullus, ut opinor, mihi vitio vertet; quando hæc venia datur antiquitati, ut miscendo humana diuinis, primordia vrbium augustiora faciat. Et vero illi tempori; quod iure *μυθικόν*, seu fabulosum Varro dixit, velut infantia orbis adeo fuit illudum, excogitatis arte summa commentis, ut Theologiam & Philosophiam, architectonicas rerum publicarum scientias, non alia ratione Græci, & qui ab his accepere Romani, sicut Aegyptij olim sub Hieroglyphicis, quam sub fabularum inuolucro tradiderint: quibus ipsam quoque historiam, hoc est, veritatis lucem ita obfuscarunt, ut eam ex Hippocrenes lacunis haurire necesse sit. Conditorem Prænestes Virgilius quidem nobis hisce versibus indicat, auxiliare Turni recensens.

Liu. lib. 1.

Plutarch. in Theseo.

Lib. 7. Aeneid.

*Nec Prænestinae fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia Regem,
Inuentumque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus; hunc Legio late comitatur agrestis.
Quique altum Præneste viri, quique arua Gabinae
Iunonis, gelidumque Anienem, & roscida riuis
Hernica saxa colunt, quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusque sonant; pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, vestigia nuda sinistra
Instituere pedes, crudus tegit altera pero.*

Quibus versibus poeta Cæculi ditionem, militem, habitum, atque arma describit pereleganter. Pompeius quoque Festus tradit a Cæculo conditum Præneste, unde putant Cæcilios ortos, quorum nobilis erat familia apud Romanos; quamuis alij appellatos eos dicant a Cæcade Troiano Aenæ comite. Legerant

Sigon. de Antiq. nonin. Rom.

Cap. 8. Polyhist.

Lib. 6. de Nupt.
Philol.

Grotius.

Delrio in Hercul.
Oetzi. p. 374.

Not. in Cap.

Lib. de Natur.
Deor.
Lib. 3.

Plin. l. 36. c. vit.

ambo Prænestinos libros, qui sonabant a Cæculo ædificatum Præneſte, ſicut auctor eſt Solinus . Nam Zenodorus eodem Solino teſte ab Vlyſſis nepote Præneſte conditum dictumque prodidit: quod & Martianus Capella refert: licet alij velint Cæculum conditorem, quem pignus aſſerunt fuiſſe flammaram, ſive, vt Solinus ait, *quem iuxta ignes fortuito (ſive fortuitos) inuenerunt vt fama eſt Digitiorum (ſive Digitorum) ſorores*. Delrio quidem Lares a Præneſtinis Digitios dictos opinatur, quod Daſtyli Græcis dicerentur, quia vel viam quaſi digito viatoribus commonſtrabant, vel eo protenſo ſculpebantur. At Grotius Digitos putat eſſe *Δακτύλους Ἰδαίους*, de quibus Cicero ait: *Tertius ex Idais Daſtylis: ſeu Digitis*, vt in veteribus libris ſcriptum obſeruarunt eruditiffimi Viri. Arnobius eodem exiſtimat Lares, Curetas, Samothracios Indigetes, quoſque Græci Idæos Daſtylos nominant. Proponam locum, vt Salmaſius e bibliothecæ Regiæ exemplari legit: *In diuerſis Nigidius ſcriptis modo teſtorum domuum que cuſtodes, modo Curetas illos, qui occultaffe perhibentur Iouis aribus aliquando vagitum, modo Digitos Samothracios, quos quinque indicant Græci Ideos Daſtylos nuncupari*. tum in calce libri euſdem. *Aut Curetas pro Laribus inuocare, quos Digitos Samothracios pars veſtrorum aſſeuerat auctorum*. Idem tamen Salmaſius in Solino non *Digitiorum*, ſed *Icidiorum* ſorores ſcribendum cenſet, cum Lares *ἰκιδίους* & *καπικιδίους* θεῶς e gloſſis, & Priſciano; quin & Curetas, atque Corybantas e Colloquijs Græco-Latinis appellatos obſeruarit. Et Icidios hoſce ſeu Lares, quorum ſorores iuxta focos fortuitos inuenerunt Cæculum, putat eſſe Diuos fratres, quorum Seruius meminit. Seruius tamen horum Diuorum ſorem vnicam Cæculi parentem non inuentricem memorat: vnde viri docti pace dixerim

xerim nimis violentam, & putidam esse hanc emendationem. Operæpretium est adscribere quæ Seruius ipse in commentarijs ad Virgilium profert. *Prænestæ Pontifices erant & Diij indigetes, sicut etiam Romæ. Erant etiam duo fratres, qui Diui appellabantur. Horum soror dum ad focum sederet, defiliens scintilla eius veterum percussit, inde dicitur concepisse: postea enixa puerum iuxta templum Iouis abiecit, quem Virgines aquatum euntes iuxta ignem inuentum sustulerunt, qui haud longe a fonte erat, unde Vulcani dictus est filius. Cæculus autem ideo, quia oculis minoribus fuit, quam rem frequenter efficit fumus. Hic postquam diu latrocinatus est, collecta multitudine Prænestinam ciuitatem in montibus condidit: & cum ad ludos inuitasset vicinos populos, cæpit eos hortari ut secum habitarent, & pro gloria iactare se filium esse Vulcani. Quod cum illi non crederent, inuocato Vulcano ut eum filium comprobaret, omnis illius multitudinis cætus est flamma circumdatus: quo factò commoti omnes simul habitauerunt, & Vulcani filium esse crediderunt. Mihi idem videtur quod Cluerio, fratres illos Digitos appellatos: & apud Solinum legerim, quem apud ignes fortuito inuenerunt, ut fama est, Digitorum a sorore editum. Seruio consonat Ioannes Boccacius, nisi quod fauillam casu in gremium Amatæ forsan sororis Dauni Regis Ardæ vult euolasse, atque Cæculum dictum ob lippitudinem oculorum; & fulmen a Vulcano missum, quo exusti, & perempti fuerint illi obloquentes. censeat etiam illum proprio nomine Prænestem nuncupatum. Sed Prænestem, quem alij conditorem Prænestis autumant, auctore Zenodoto Træzenio (qui Dionysio teste Umbriæ gætis historiam scripsit, quamquam Suidas alium referat Zenodotum Ephesium natione Alexandrinum, qui Romæ vixerit) hunc inquam Prænestem*

Pag. 627. in
Lib. 7. Æneid.

Ital. Antiq. 3.

Lib. 12. c. 77.
General. Decor.
& Reusn. Iæl.

Lib. 2.

seu Prænestum Vlyssis nepotem , Latinique filiumꝑ
 vocant Solinus, Capella, & Stephanus, seu potius eius
 Epitomastes Hermolaus : ita vt Vlysses e Circe Lati-
 num Regem Laurentum, ille Prænesten & Lauiniamꝑ
 ex Amata susceperit . Sunt qui Latinum Fauni , &
 Maricæ filium fabulantur, vti Dionysius, & Virgilius :
 alij Fauni filia ex Hercule prognatum tradunt sicuti
 Iustinus Pompeij Trogi breuiator . Parentes Latino
 Solem , atque Circen attribuit Bartholinus . Vt vt sit
 ab hoc Præneste oppidum extructum accepisse quo-
 que nomen prædicant . Tertia opinio est Plutarchi :
 qui postquam egit de Hegesistrato Ephesio , subdit ,
 Telegonum Vlyssis, & Circes filium ad perquirendum
 parentem missum, urbem vt ibi conderet monitū fuisse
 vbi videret agricolas gestare coronas , atque choreas
 ducere : Is cum venisset in quemdam Italiæ locumꝑ
 intuens rusticos ilicis ramis redimitos ædificauit vr-
 bem, ab euentu Prenestum nominans, quam Romani
 voce detorta Prænestum vocant , idque tradit ex Ari-
 stotelis Italicorum tertio. Hinc Richardus Bartholinus
 Prænestem vocat Fatidicam Aeæi hospitis urbem : Id
 est : Telegoni, quem Propertius etiam Aeæum nomi-
 nat . Cluuerius demum, cum Præneste Græcam esseꝑ
 urbem antiquissimi auctores tradiderint, alijq; etiam
 Telegonum , alij Prænestum Latini filium origini eius
 admiscuerint , haud perinde dubijs hinc argumentis
 colligit, hanc quoque cum reliquis prisca Latij oppi-
 dis a primis Latinis, siue Pelasgis, atque Aboriginibus
 duce Euandro vel de nouo conditam , vel pulsus
 inde primis cultoribus Siculis occupatam fuisse . quo-
 rum hoc haud obscure innuit Virgilius , qui quamuis
 in Turni acie fingat Prænests conditorem Cæculum,
 tamen Euandrum postea introducit filium suum, quem
 in auxilium Aeneæ mittebat sic adfantemꝑ :

O mihi

V. *Prænestes*.

Lib. I. An.

Lib. 43.

Lib. I. Auftriad.
& ibi Spiegel.

Parallel. cap. vlt.

L. I. Auftriad.

Lib. 3. Ita L. An-
tiq. pag. 953.

Lib. 8.

Lib. 8.

*O mihi præteritos referat si Iupiter annos,
 Qualis eram cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Straui, scutorumque incendi victor aceruos,
 Et Regem hac Herilum dextra sub Tartara misi,
 Nascenti cui tres animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
 Ter letho sternendus erat; cui tunc tamen omnes
 Abstulit hac animas dextra, & totidem exiit armis:
 Non ego nunc dulci amplexu diuellerer unquam
 Nate tuo.*

Herilus iste Feroniæ (quæ Nympha Campaniæ, & Libertorum Dea erat) filius fuisse videtur vel rex, vel dux quidam Siculorum, qui Latinis ingruentibus Præneste tuebatur. Plautus Præneste numerans inter Barbaricas vrbes fulcit non parum coniecturam Cluuerij. Tanta igitur huius vrbis antiquitas est, vt quæ annis amplius C I C I O ante IESVM CHRISTVM natum condita sit. vnde & a Liuius numeratur inter alios prisca Latij populos. Prudenter equidem ac tempestiue obseruat Seruius, licet multi de vrbus Italicas, atque totius orbis plenissime scripserint, apud omnes tamen, si diligenter aduertatur, de auctoribus conditarum vrbiū dissensionem inueniri; adeo vt ne Vrbs quidem Romæ origo possit agnosci. Si igitur tantæ ciuitatis certa ratio non apparet, non mirum est si in aliarum opinione dubitatur: vnde nec historicos, neque commentatores varia dicentes imperitiæ condemnare debemus. Nam antiquitas ipsa creauit errorem, & plerique fundant, plerique augent, & ad se transferunt nomina; quam rem etiam non paruum errorem asserre manifestum est. Latinum regem Laurentum conditorem Prænestis canit Facius de Vbertis, seu potius Coloniae ductorem, vt inferius patebit.

Captiu. Sc. 2.
act. 4.

Lib. 2.

In Supraf. lo-
cum Virgilij.

De Nomine Prænestes:

CAPVT III.

V O D attinet ad Prænestes nomen, olim
Præneste altum, & Præneste sub ipsa,

Lib. 7. & 8. En.

Lib. 17.

Salmaf. in Solin.
pag. 63.

Plutarc. Appian.
Strabon. Dionys.
Stephani Breuia-
tori.

Lib. 4. de L. L.

L. 1. Bel. Civ.

Lib. 5.

In Gothic.

Cassineñ M.S.

Tom. 3. Concil.

Virgilius cecinit: utrobique Seruius, qua
neutrum, qua foemininum esse adiungit. & sic Priscia-
nus: dicebatur enim & hoc Præneste, & hæc Præne-
stis. Præneste sub ipsa apud Virgiliū figura Synthesis
videtur Aldo seniori, quæ discordat cum voce, cum-
que suo concordat significatū: ita Camerino sub ipsa
scilicet ciuitate: sic dicitur Liliū est albissimus flo-
rum. Græcis δὲ Πραίνεσος enuntiabatur, seu Πραίνεσος
Suidæ: at Ptolemæo τὸ Πραίνεσον. quin Ergasitus pa-
rasitus apud Plautum iurat Hegioni νῆ τὰν Πραίνεσιν,
quamuis illud τὴν, seu τὰν ad πόλιν referat Cluue-
rius. ab eo Prænestini dicuntur oppidani, teste Var-
rone. Græcis σροι: præsertim Stephano, seu Her-
molao. quin & Πραίνεσσιοι Appiano, & Πραίνεσλώσι
vt in Dionysio scribitur corrupte, sicuti quidam vo-
lunt, exscriptum posterioris æui vitio. Sed in has
Grammaticorum tricas declinare non est animus. In-
ter famosa oppida ad occidentalem Oceanum me-
morat Aethicus, qui Theodosij æui vixisse videtur, Pe-
netre: vbi Simlerus notat ita suo in exemplari legi;
cum alia manu adnotetur, Penestre, Præneste. Proco-
pius vocat passim Πενεστρίνν ποτταν. Anno a Christo
nato DCCXLIII. Synodo primæ Romanæ sub Zacharia
Papa habitæ subscripsit Venantius Episcopus Penetri;
qui apud Binium Venantius, seu Valentius Episcopus
Prænestinus dicitur. secundæ quoque anno DCCXLV.
coactæ interfuit superscriptus Præsul Præneste, seu Pe-
nestræ;

nestræ, seu S. Ecclesiæ Prænestinæ. Et mendosi sunt codices Oecumenici concilij septimi, vbi Ioannes *ἰπίσκοπος Πρενέστη* pro *Πραγνίστη* refertur an. DCCLXXXVII. sicut & Synodi Romanæ sub Martino PP. an. DCXLII. vbi *Μαίβενος ἰπίσκοπος Πρενέστης* recensetur, pro *Πρενίστη* etiam, nisi forte *Πρενέστη* quoque dicta fuerit, & in Plauto *πόλις* non subintelligatur, & inde *Πρενέστηνος* recte producat. Inter monumenta Tiburtina in diplomate Benedicti IV. vel VII. vt iustius putauī, dato XI I. Kal. Ianuar. anno Pontificatus primo, non septimo. (recte namque incurrit in secūdā Indictionem, & annum septimum imperij Ottonis Secundi, a CHRISTO nato CMLXXV. huius Pontificis annus natalis, seu primus) silex magna de Penestrina, & Sancta Penestrinen. Ecclesia nuncupantur. Omitto tabulas complures, quas ex Archiuis promptas proferam conscriptas decimo atque vndecimo seculis. sub calce quidem Seculi XIII, & toto XIV, Penestrinus Episcopus, & Penestre vulgo appellabatur in Bullis Pontificijs, & chartulis. hodie passim Palestrina, & Pelestrina nominatur, quin & Pilestrina. Eam quondam Stephanen dictam Plinius tradit, qui corrigendus magni nominis Grammatico videtur, legendumque: *Urbe quondam Polystephano dicta*. Sed Strabo *Πραγνίστην πολυστήφανον καλεῖσθαι πρότερον* scribit, vnde Stephani epitomastæ detegitur error, qui Tiburi adscribit hoc nomen. certe Strabo ex illo urbem *ἰλληνίδα*, siue Græcæ originis esse euincit. *πολυσέφανος* autem munitam designabat urbem, quæ muris, seu murorum coronis cincta esset firmissimis. vt Dionysio Afro *Κρότων & σέφανος*: Pindaro, *Ἰλῖω μέλλοντες ἐπὶ σέφανον τεύξαι*: Anacreonti. *ἴν δ' ἄπο μὲν πόλεος σέφανος ὄλωλεν*. forte ita dicta vrbis Præneste quasi multis coronis digna, vel a copia coronarū: vel a rusticis, quos ornatos coronis Telegonus reperit.

Actio. 7.

Leand. Albert.
Ital. Descript.

Lib. 3. c. 5.

Lib. 5.

Phil. Ferrar.
Topograph.
Martyr.Beroald. in c. 7.
Suet. Aug. & in
Heg. 3. l. 2. Pro-
pert.

De Præneste Etymo.

CAPVT IV.

Lib. 7. Æneid.
Merula. A. Schott
in Itiner.

STYMON varium est. Cato dicit quia is locus montibus præset, Præneste oppido nomen dedit, teste Seruio: quod & Festus refert hisce verbis: *Præneste dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præset.* Seruius *ὑπὸ τῶν ἰλικῶν* hoc est, ab ilicibus, quæ illic abundant, trahit. alij denique *ὑπὸ τῶν ἰλικῶν*, scilicet quod præceptus, & edito loco sit sita dictam Præneste voluerunt: siue *ἀπὸ τῆς ἰλικῆς*, quia pronus, & decliuus est locus. Sed hæ nominis origines Grammaticæ sunt. magis autem Historiæ, quæ repetuntur a Præneste Latini filio conditore, vel *ἀπὸ τῶν ἰλικῶν* a ramis ilicum, quibus reuineta erant capita saltantium agrestium, in quos incidit Telegonus: vnde *ἰλικῶν*, seu *ἰλικῶν* deducit Plutarchus. Etymologijs quidem inuestigandis insudantes mihi semper præterita vaticinari visi sunt: utque contingit illis, qui ad scopum sagittas dirigunt, interdum collineare atque attingere; sic Etymologici nonnunquam etiam diuinando verum assequuntur.

De situ Prænestes.

CAPVT V.

SED vt incerta est vrbis nominisque origo, ita certior eius est situs, qui in Latio prima Italiæ prouincia, mediterraneus, & propinquus Aequis, atque Hernicis, & intra montes, seu in montana regione, haud longe ab Vrbe Roma; a qua distat

distat in Ortum æstiuum XXI. mille passibus, seu centum LXX. stadijs. inter Tibur, a quo in Eurū XII. millibus passuum abest, siue centum stadijs, & Anagniam: in conspectu Romæ loco edito in montis meridionali latere. Olim equidem tum summo in iugo montis assurgebat, vbi hodieq; arx incolitur, tum ad radices ipsius montis, qua cryptarum, & parietinarum veterum supersunt plurima monumenta sub Aede Fortunæ, quæ montis in cliuo constructa gradatim opere ambitiosissimo assurgebat. Nunc verò illius Aedis in ruinis palatium, attollitur instar theatri, e quo subiectum in agrum, & feraces in valles ad Algidum & Tusculanos vsque collēs, atque longius iucundissimus, & amænissimus patet prospectus. Montem, in quo Ciuitas est Præneste, a Vibio Sequestro Auentinū vocari putabit, qui auctoris illius recēti editioni a Philippo Mauffaco adornatæ hærebit, vti Paulus Merula, qui quondam Auentinum nunc Aretinum dici e Vibio tradit, & Ortelius: quibus accederem nisi in vetusto Codice, qui anno MDCXXXVIII. exaratus fuit, reperissem scriptum, *Apeninum Italia vsque Præneste*. quamuis etiam in vetusta editione Romæa legatur, *Auentinum, in quo Ciuitas Præneste*: & iam olim a Ioanne Boccacio, ita lectum, fuerit, non *Atentinum*, vti scribit Ortelius; nisi apud illum falsæ sint operæ. Et Franciscus Schottus in Itinerario olim Auentinum (vt Sequester ait), nunc (vt habent Lexica) Aretinum dictum asserit. Sed montem illum excelsum super ipsum Præneste arcis loco emanere, & retro a continuo montium tractu angusto quodam transitu quasi ceruice diuulsum testatur Strabo, cuius verba lubet appingere. postquã enim ἐρύμνοτέραν id est, munitiosem Tibure Prænesten scripsit, adiicit: ἀκρον γὰρ ἔχει τῆς μὲν πόλεως ὑπερθεύου ὄρους ἑψηλόν, ὅπιν δὲ ἀπὸ τῆς συνεχοῦστος ὀρεινῆς ἀυχάνι διεξευγμένον.

Ptolem. l. 3. c. 8.
Geogr.

Funger. Strabon.

Ferrar. Topog.
Martyr.

Part. 2. Cosmog.
l. 4. c. 5. c. 32.
Theaur. Geogr.
Auentin.

Lib. de Montib.

ὑπεραίων ἢ δυοὶ σαδίοις τούτῃ πρὸς ὄρεθραν ἀνάβασιν ὅ-
 πρὸς δὲ τῇ ἐρυμνότητι, καὶ διώρυξι κρυπταῖς διατίθεται
 τὰν ἀχόθεν μολοὶ τῶν πεδίων, ταῖς μὲν ὑδαίας χέειν, ταῖς
 δ' ἐξ ὄρων λαθραίων. Hunc montem a Strabone de-
 scriptum non dubitat Blondus eum esse, in quo est
 munitissima ars, dicta Rocca Cauarum, Blondumque
 secutus Leander Albertus idem refert: sed uterque
 fallitur. cum Strabo prominens illius iugum in quo
 arx Prænestis sita est haud dubie intelligat. In eius
 montis culmine antiquos habitasse colligitur ex ver-
 bis Virgilij:

Quique altum Præneste colunt.

& ex nominis ipsius Etymologia. liquet etiam ex
 Iuvenale, qui de Cetronio, seu Centronio, ita canit
 Sat. xiv.

*Aedificator erat Cetronius, & modo curuo
 Littore Caieta, summa nunc Tiburis arce,
 Nunc Prænestinis in montibus alta locabat,
 Culmina villarum, Græcis longæque petitis
 Marmoribus vincens Fortunæ atque Herculis ædem?
 Vt Spado vincebat Capitolia nostra Possides.*

Erat hic Possides libertus gratiosus Claudij Cæsaris.

*Dum sic ergo habitat Cetronius imminuit rem,
 Fregit opes, nec parua tamen mensura relicta
 Partis erat, totam hanc turbavit filius amens,
 Dum meliore nouas attollit marmore villas.*

Satyr. 3.

Idem pauperem foris commodius, quam in Vrbe ha-
 bitare ostendens, Sat. iii. vbi Britannicus ex Festo,
 Virgilio, & Strabone videndus.

*Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam,
 Aut positis numerosa inter iuga Volsinjs, aut
 Simplicibus Gabijs, aut prona Tiburis arce?*

Lib. 7. ep. 35. ad
 Decium.

Confirmatur etiam his Symmachi verbis: *Animum
 meum Campani littoris commemoratione sollicitas, sed
 nobis*

nobis in Prænestino rure degentibus non minus suppetit voluptatum, sint licet plures hominum sententiæ, quæ maritimis montana postponent. Ego tamen vitandis æstibus magis iudico nemorosa quam cultu aperta congruere. Sed longe antea Pyrrhus, ut auctor est Florus, prope captam urbem a Prænestina arce prospexit. Quinetiam teste Sancto Gregorio Magno, Prænestina urbi mons præeminet, in quo Beati Petri Apostoli monasterium situm est, quod adiit ipse Sanctus Gregorius. vnde cum ibi ædificia, villæ, arx, atque monasterium essent, haud dubium quin frequentes incolæ iugum illud inhabitarent. Farfenses tabulæ tradunt a Benedicto VIII. Pontifice Romano Ioannem Marchionem in Turribus Penestrini (ita tunc loquebantur) montis obsessum, & mox mentitum fuisse de Penestrino monte nolentem reddere, sicuti promiserat, anno a CHRISTO nato circiter MXXII. Et in Vita Beatæ Margaritæ Columnensis legimus, eam mansisse in monte Prænestino prope Romam in domo paterna velut in Monasterio cum quibusdam alijs, & ibidem obiisse ad annum a Virginis partu MCLXXXVI. sed cum sedente Bonifacio VIII. Præneste tandem post grauem obsidionem pacis legibus dedita esset & diruta, & in valle reædificata, Ciuitas Papalis appellata fuit. Vnde Theodoricus Rainerius Cardinalis Episcopus Ciuitatis Papalis nominatur, in annalibus Ptolemæi Lucensis, & apud Ciaconium. mox autem extincto Bonifacio Columnensium familia Præneste, & ipsa Præneste nomen recepit. Nam & Sciarra Columnensis senex ibidem obiit: & Iacobus filius Stephani cum Romæ promulgasset Ioannis XXII. aduersus Ludouicum Bauarum diploma, eo confugit: & Columnenses ibi obsedit Nicolaus Laurentij Tribunus. demum Ioannes Vitellescus Eugenij IV. Legatus in Columnenses exercitum ducens,

Lib. 1. c. 12.

Lib. 3. c. 25.
Dialog.Chron. Farfense
in Hugon Abb.
c. 32.Append. Fasci-
cul. Temp. Ma-
riani M. S. Toffi-
nian. V Vadingo.

Bulle Bonif. VIII.

Platin. Brou.
Blond. Iouius,
Meuinges.Villan. Cia on.
Vita Colę di Rę-
zo.

Plat. Bzou. Blond.

Prænesten rursus obsessam, præciso aquæductu, qui vnicus præbebat vrbi potum, capit: & mox rebellionem meditatam funditus evertit, Prænestinis Romam migrare iussis anno MCCCXXXV. Iraque ruina erant nobilitatis antiquæ, latera hinc atque inde palatia iacebant, & templorum disiecta rudera, & murorum quadrati lapides vix credibilis magnitudinis, dum eo venit Pius II. auctore Gobelino, & agrestes habitabant pauci, quos sola soli retinebat vbertas. Nam Stephanus Columnensis sedente Nicolao V. muros instaurauerat, habitatores reduxerat, & arcem in summo verticè montis ædificarat: isque etiam hodie situs Vrbs est, eademque facies: Portæ arcis adhuc incisa legitur hæc inscriptio:

MAGNIFICVS . DOMINVS
STEPHANVS . DE . COLUMNA
REÆDIFICAVIT
CIVITATEM . PENESTRE
CVM . MONTE . ET . ARCE
ANNO . MCDLXXXII.

Quamquam frequentior cultiorque creuerit, & nunc sub VRBANO PONTIFICE, Principeque THADDÆO BARBERINO Vrbs Præfecto caput erigit, mouet la-certos, & quasi reddita iuuentute reflorescit.

De agro Prænestino.

CAPVT VI.

V A regnum Latini fuit, vniuersus ager dictus Latium particulatim oppidis cognominatus, vt a Præneste Prænestinus, ab Aricia Aricinus, scribit Varro. Latissimus ille fuit olim, & sub

Lib. 4. L. L.

sub ditione Prænestinorum octo fuisse oppida T. Livi-
 us testatur. & a Romanis agro multatos Prænestinos
 quod Pedanis auxilium tulissent. neque tantum ob
 rebellionis crimen, sed quod tædio Romani Imperij
 cum Gallis gente efferata arma quondam confocia-
 sent, idem auctor est ad annum Urbis Conditæ CDXIV.
 Cæterum Strabo de Prænestinæ Urbis situ eiusque ad
 res nouandas opportunitate sic scribit: *Ut alia Vrbes*
propter rerum copiam, & opulentiam, murorumque fir-
mitatem, & situm munitum felices censentur; ita harum
ergo Prænestæ infelix euasit: ipsique fuerunt exitio, que
alijs maximo solent esse vsui, atque presidio. Nam fla-
grante bellis ciuilibus & seditionibus Vrbe Roma, fa-
ctiosi homines, qui res nouas moliebantur eo velut in ar-
cem confugiebant. idcirco Prænestæ obsessa, expugnata,
& vastata, agerque ademptus, culpa etiam in insontes
translata. Vnde etiam bellorum ciuiliu[m] tempore
 Syllæ iussu uenisse sub hasta Prænestæ inter alia splen-
 didissima Italiæ municipia docent Florus, & S. Augu-
 stinus. agrum etiam Prænestinum ueteranis assigna-
 tum sub Octaui[o] Cæsare, atque ideo Fuluiam Marci
 Antonij uxorem cum Lucio Antonio belli sedem ibi
 cepisse contra Octauium colligitur ex Epitome T. Li-
 uij. Cicero certe clamat: *At uidemus (ut longinqua-*
mittamus) agrum Prænestinum a paucis possideri. Et Se-
xus Iulius Frontinus libello de Colonia[s], Prænestæ,
inquit, oppidum, ager eius a Quinque. uiris pro parte in
iugeribus assignatus est, ubi cultura est. Cæterum in-
absoluto est relictus circa montes, iter populo non debetur.
 Florebat Frontinus Traiani æuo; ex quo Siculus agri-
 menfor eadem repetit.

Dec. 1. lib. 6. c. 29.

Lib. 8. c. 13.

Lib. 5. Geogr.

Dec. 1. lib. 6. c. 29.
S. I. lib. 1. c. 13.
1771Lib. 3. c. 24. lib.
De Ciuit. D.

Lib. CXXV.

Orat. 2. de Lege
Agraria.

Vt Asylum fuerit.

CAPVT VII.

VIT præterea Asylum Præneste, idque Poly-
 bius diserte probat, Romanæ Urbis politiam
 describens hisce verbis: ἐστὶ δ' ἀσφαλῆα τοῖς
 φεύγουσιν ἐν τῇ Νεαπολιτῶν, καὶ Περαϊνεσιῶν, ἐπὶ δὴ
 Τιβερειῶν πόλει, καὶ ταῖς ἄλλαις, πρὸς ἃς ἔχουσιν ὄρκια.
Securitas vero est profugientibus Neapoli, & Præneste,
etiam Tiburi, & alijs in oppidis, ad quæ sacramenta ha-
bent. Romanique ciues exsilij causa solum vertere in
 eas vti liberæ Ciuitates solebant. eius rei exempla
 aliquot proferemus. P. Furius Philus Prætor citerio-
 ris Hispaniæ adductus ad recuperatores, & accusatus
 grauissimis de criminibus, cum dicenda de integro
 causa esset, excusatus exsilij causa solum vertit, &
 exsulatum Præneste abiit, vti Matienus Tibur. P. Lici-
 nio Crasso, & C. Cæsio Longino Coss. Tiberij Cæsa-
 ris pater Prætura functus, cum exitu anni discordia
 inter Triumuiros exorta esset, retentis vitra iustum
 tempus insignibus, Lucium Antonium Triumuiri fra-
 trem ad Perusiam sequutus, deditione a cæteris facta
 solus permansit in partibus: at primo Præneste, inde
 Neapolim euasit, seruisque ad pileum frustra vocatis
 in Siciliam profugit. Asyla quidem ista optimo con-
 silio instituta tum ad replendas, & augendas colonis
 Vrbes, tum ad conseruandam hominum vitam. Erant
 apud Hebræos sex euasionis seu refugij ac receptus
 Vrbes ex mandato diuino: illuc qui percusserant ho-
 minem ignoranter sese recipientes salui & incolumes
 erant, atque tuti. Lucum ingentem Romulus acer Asy-
 lum esse iussit. Athenis aram misericordiæ, & Ephesi
 Dianæ

Lib. 5. hist. Rom.

Cardul. ad pas.
55. Getul. &
Aman.

Liu. 43.

Sueton. c. 4. in
Tiber.

Numer. c. 35.

Dion. Halic. Liu.
Virgil. Iuuenal.
Seru. in Virgil.
Act. Apost. c. 17.
Theophil. in In-
tit.

Dianæ

Dianæ templum Asyla fuisse constat : ne quid dicam de Poneropoli Philippi. Sed cum Asyli ius ex templi celeberrimi veneratione haud dubie ortum sit, ad eius descriptionem interim lectorem differimus.

De Arboribus.

CAPVT VIII.

Nunc ex ipsa ciuitate in agrum eius iustrandum ac describendum tantisper cōcedemus. Theophrastus omnem Latinorum agrū hisce verbis depingit. ἢ δὲ Λατίνων ἔφυδρος πᾶσα. καὶ ἢ μὲν πεδαιὴ ἔχει μυρρίνην, καὶ ὄξυνην θαυμασὴν. πηλικᾶν τε γὰρ μήκη τέμνεται, ὡς ἐστὶν δια νεῶς τῶν Τυρρηνίδων ὑπὸ τὴν τρόπιν. ἢ δὲ ὄρεινὴ πύκνη, καὶ ἐλάτην, &c. *Latinorum autem ager vniversus aquis scaturit: & planities quidem habet myrtum, atque sciscimam mirandam, (ad fagi genus a nonnullis refertur, quæ ὄξυνη a Theophrasto dicitur, a Gaza sciscima: Plinius Oitryam vocare videtur) tanta namque longitudinis eam secant, ut apta sit ad nauem e Tyrrenicis pro carina. Montana vero regio piceam, & abietem, &c.* Hæc Theophrasti verba cum de cæteris agri Latini partibus intelligenda sint, tum vero Prænestino præcipue conueniunt. Ille enim & qua planitie protenditur, & qua montibus assurgit arbores plurimas, quales Theophrastus describit, & procerissimas etiam nunc producit. cuius rei fidem facit vel vnica illa sylua quæ Ciuitatem proxime adiacet.

Lib. 5. hist. plant.
c. 9°

L. 13. hist. nat.
cap. 21. Dodonæ
L. 4. c. 14. Pempt.
6. hist. plant.

De Aquis, & Veresi Fluvio.

CAPVT IX.

quis autem ager, Prænestinus profecto irriguus est. Nam & Urbem ipsam plurimis cuniculis occultis perforatam fuisse vsque ad planitiem & campos e Strabone retuli superius; & aquæductum caussa cuniculos miro opere fabricatos in diuersas agrorum partes fuisse. vnde & C. Marium adolescentem Præneste obsessum per illos erumpere conatû foramine e terra emerfisse Velleius scribit. Strabo cum Prænestinum agrum descripisset, subiungit eum Veresi fluvio irrigari. *ἢ αὖ δὲ τῆς τῶας οὐρεσις ποταμὸς*. Hinc ad Verrestim fluium locat Prænesten Merula, quem Verrestû vocat Leander. Veresim amnem a Gallicano oppido in Anienem defluere putat Cluuerius; & ostendisse se ait, pugnatum a Latinis cum Romanis haud procul radicibus Vesuij montis, qua via ad Veresim ferebat, & victos Latinos cum Decius se deuouisset T. Liuius narrat. sed Cluuerium aut memoria lapsum, aut promissi oblitum puto. Aquas Prænestinas memorat Blondus Flauius. sed variarum formarum, sic aquæductus appellant, & fontium indicem contexit vir peramicus, & recentiora nomina apposuit.

Lib. 2. hist.

Lib. 5. Geogr.

L. 4. p. 2. Cosmog.
Descrip. Latij.L. 3. Ital. Ant. &
L. 2. c. 10.

Lib. 6.

Decad. 3.

De Vinis, & Latifundijs.

CAPVT X.

L. de Vin.

L. 9. epigr. 73.

PRÆNESTINA Vina celebrat Andreas Baccius, Latifundia Martialis, in sutorem canens.

*Prænestina tenes decepti regna patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.*

EXCO-

Lib.2.hift.

Lib.5.Geogr.

L.4.p.2.Cofn
Descrip.Latij.

L.3-Ital. Ant.
L.2.c.1c.

Lib.6.

Decad.3.

L.de Vin.

L.9.epigr.73.

Excolebantur quippe vastissima, vt idem innuit, de
hortis Iulij Martialis agens; quorum tamen pauca L. 4. Epigr. 51.
iugera illis præfert:

*Vos nunc omnia parua qui putatis,
Centeno gelidum ligone Tibur,
Vel Præneste domate.*

Sed age nomina quoque fundorum agri Prænestini,
quæ ex vetustatis naufragio supersunt, colligamus.

In Vita S. Syluestri Papæ, quam ex Pontificali Da-
masi profert Binius Tom. I. Concil. sic legimus: Con-
stituit B. Syluester I. Papa in Vrbe Roma titulum suum

in regione tertia iuxta Thermas Domitianas, quæ cogno-
minantur Traiane, titulum videlicet Syluestri, vbi do-
nauit Constantinus Augustus fundum Ceianum in ter-
ritorio Prænestino, præstantem solidos quinquaginta;

Fundum Termulas (seu Thermulas) in territorio Præ-
nestino præstantem solidos triginta quinque, possessionem

Cylonis (forte Cilonis Præfecti Urbis, ad quem exstat,
epistola Seueri) in Territorio Prænestino, præstantem

solidos quinquaginta quinque, &c. Hæc inquam Binius
ex Pontificali, quæ in Moguntina editione Anastasij
frustra quæras. Sixtus III. fecit, seu refecit Basilicam

Sanctæ Mariæ, quæ ab antiquis Liberij cognomina-
batur, iuxta macellum Liuiæ, vbi & obrulit inter
alia possessionem Marmoratam in territorio Prænestino,

præstantem solidos centum quinquaginta duos. Factum
hoc ad annum CHRISTI ccccxxxii. Sic Ecclesia Ro-
mana primitias donorum e Prænestino agro excer-
psit, & delibauit fructus primæuæ pietatis. In Præn-
estinatorum finibus iacebat Cæsariana possessio, Symma-
cho teste. possessionem Celeris in territorio Afilia-
no, quod sub diocesi Prænestina regitur, Sixtus III.
attribuerat Basilicæ Liberianæ. Gauiniana, seu Gabi-
niana prædia recensent Iurisconsulti, quæ Zagarolæ

Lib. 10. epist. 4.
ad D. Theodof.

A. August. de
propr. nom.
Pandect.

Inscript. p. 169.

fuisse nonnunquam sum opinatus, vbi Venus Gabinia colebatur, vti liquet ex inscriptione, quam e Grutero profero.

VENERI. GABINIÆ. ET. ALBANÆ. SANCTÆ
PRO. SALVTE. L. GENII. PRIMIGENII. ET
SECUNDINO. FILIO. L. IVNIVS. FELIX. PATR.
CVPEDINIS. II. AER. P. S. POS.

In Tabula Italiæ

Ital. Antiq. p. 947.
500.954.966.

Ital. Illustr.

Sed Zagarolam Gruterus ipse atque Ligorius Gabios fuisse censent; Cluverius Labicum, immemor a se Gallicanum assertum Labicum: & mox conuenire nulum æque locum Pedi descriptioni atque Gallicanum pronuntiatum. ego Gabiniana illa prædia esse putarim oppidum, quod Gabinianum, seu Cauignano hodieque appellatur: cuiusque Domini erant Comites, & haud procul Signio situm est. In montibus Prænestinis sitam villam Horatij, vbi S. Ioannis in campo Horatij nunc appellatur, refert Blondus. Fundū quoque Cæsarianum in via Penestrina miliario xxx. recenset Notitia fundorum iuris tituli Sanctorum Ioannis & Pauli marmoribus insculpta, cum diplomate Gregorij Secundi vt videtur, cui ad latus Constantini Serui Seruorum nomen incisum. Fundum Luco in territorio Prænestino commemorat Leo Papa VII. anno Pont. II. Indictione x. Fundum ΩΑΕΡΑΝΟΝ, pro ΩΑΕΒΑΝΟΝ, Notitia *ωγασειων*, seu villarum & fundorum spectantium ad Monasterium S. Erasmi Romæ; quæ incisa marmoris effossa nuper fuit in Vaticano. eandem insertam legi Regeſto veteri Sublacensi. Sed Oleranum illud Olebanum esse Ioannis X. & Paschalis II. literæ conuincunt; quod hodie Prænestina etiam in diœcesi situm est. Eadem notitia Fundum ΔΟΝΤΙΑΝΟΝ ΜΙΚΡΟΝ, & ΜΕΦΑ adnumerat: quorum alterum ego Lunianum arbitror Prænestinæ diœceseos vicum. Fundum

dum qui appellatur Semessanum in integro positum in territorio Prænestino Ioannes Pontifex X. recenset, vt & Fundum Donabelli anno Pontificatus III. CHRISTI CMXXV. Fundos Semisanum, & Donabelli in territorijs Tiburtino, & Prænestino locat Otto II. Imperator, anno V. Imperij. Atque his e fundis, villis, & possessionibus succreuerunt, & ex oppidorum octo, quæ Prænestinis olim suberant, ruinis exsurrexere oppida & vici, qui nunc in diœcesi Prænestina numerantur: nempe Cauarum, Genistani, Paliani, Surronis, Roiatis, Afilarum, Pontij, Olibani, Ciuitellæ, Pisciani, Sancti Viti, Capranicæ, Arcis Cauarum, Lugnani, Zagaroli, Gallicani.

De Floribus, Fructibus, & Nuculis.

CAPVT XI.

NE QVE deerant horti: cum florum, atque Rosarum præcipue, quæ flores inter principatum obtinere videntur, feracissimum esset Prænestinum solum. Plinius *genera*, ait, *Rosarum* Lib. 20. c. 4. *nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam: addidere alij Miletiam*. Erant vero adeo fragrantés, vt ex illis conficerentur vnguenta optima. superscriptus enim auctor ita de vnguentis scribit: *Irinum Corinthi* Lib. 13. c. 27. *dici maxime placuit, postea Cyzici: simili modo Rhodium Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Præneste*. In satiuarum Rosarum numero quartam speciem Gallia profert, quæ Rosæ Franchæ: Plinius Trachiniam, aut Prænestinam dixit, teste Dodonæo. Martialis in epig. LX. L. IX. in corollam roseam canit:

Hist. stirp. l. 9.
Pempt. 2.

Seu Prænestino te villica legit in horto.

Protulit & fructus celebres Prænestinum solum, præ-

Lib. XV. c. 22.

Turneb. c. 19. l. 25.
& c. 17. l. 27. Adu.

c. 8. l. de re rust.

L. 3. c. 14.

fertim nuces. Cato etenim adijcit Auellanas, ac galbas Prænestinas: quas maxime laudat, & conditas ollis in terra seruari virides tradit apud Plinium: vbi adnotatur legi *caluas* in vetusto Glossario: *calua nux*, καρύον βασιλικόν. in eodem, Albanæ nuces Prænestinæ, *calua nux*, quæ fructum caluum fert, id est summo apice nudum, nec vndique putamine corticis obdutum. Catonis verba hæc sunt: *Sub Vrbe hortum, &c. nuces caluas, Auellanas, Prænestinas, & Græcas. Hæc facito vti serantur, &c.* In Saturnalijs Macrobij Seruius nucum varias species exponens, *Nux hæc* (scribit) *Auellana, seu Prænestina; quæ eadem ex arbore est, quæ dicitur Corylos, de qua Virgilius dicit: Corylum fere, &: Hic inter densas Corylos. Est autem natio hominum iuxta Prænestinum agrum, qui Carfitani vocantur ἀπὸ τῶν καρύων, cuius rei meminit Varro in Loghistorico, qui inscribitur Marius de Fortuna, inde scilicet Prænestinæ nuces. Est & illud apud Næuium in Ariolo, quod ita refert Iosephus Scaliger in castigationibus ad Festum.*

————— heri

*Quis apud te? Prænestini, & Lanuuij hospites.
Suoapte utrosque decuit acceptos cibo,
Alteris inanem bulbam madidantem dare,
Alteris nuces in procliui profundere.*

Cl. Salmasius in notis ad Lampridium pro bulba legit vuluam: sicuti Isaacus Pontanus in Macrobio, madidam, pro madidantem. Nuculas manifesto dictos confirmant isti versus: itaque iubet illis nuces in procliui profundere, vt solebat pueris. Quin veteribus in saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. De nucibus a nouo marito spargi solitis inter solemnes nuptiarū ritus, exstat Virgilianū illud:

Sparge marite nuces.

Ado-

Adolescentes etiam cum serijs animum appellebant, relinquere nuces dicebantur, vt fufe in Adagijs obseruauit Erasmus. *Nuculas Prænestinos appellabant antiqui* (vti refert Sextus Pompeius Festus) *quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarunt*: id vero mox recensēbimus. vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur. Paulus Diaconus hæc ita expressit: *Nuculas Prænestinos* (alias *Prænestini*, alias *Prænestinas*) *appellabant*. Cicero de dictis ex ambiguo loquens, vt illud Africanus, ait quod est apud Lucilium.

Ex Liiuo lib. 23.
Annotat. Festus

L. 2. de Orat.
Fragm. Lucilij.

Quid Decius Nuculam an confixū vis facere? inquit; Idem Cicero Philippica VI. his verbis notat Prænestinos Nucularum cognomine. *Iacent beneficia Nuculae, friget patronus Antonius*. Lucium nempe designans: cuius supra meminimus, & de quo inferius agendum erit.

De secessu.

C A P V T XII.

NON vt in Asylum tantum Prænestæ comēbant frequentes Romani ciues; verum etiam propter amānitatem, & saluberrimi aeris temperiem, secessus ergo æstatē vt plurimum illuc conuolabant. Martialis de littoris Formiani delicijs agens, sic exclamat.

L. 10. Epig. 29.
scu 30.

O temperatæ dulce Formiæ littus!
Nam cum seueri fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessus exiit curas
Apollinaris omnibus locis præfert.
Non ille sanctæ dulce Tibur uxoris,
Nec Tusculanos, Algidosue secessus,
Prænestæ nec si Antiumue miratur.

Et

Lib. 1. c. 12.

Et iuculentum de Prænestino secessu L. Flori testimonium habemus. *Tibur nunc suburbanum, & æstiuæ Præneste delicia nuncupatis in Capitolio votis petebantur.* ita ille Traiani ævo, vt creditur. Antea tamen tecefferat eo Flaccus Horatius poetarum lepos, & Lyricæ delictum Camænx, qui canit Homerum a se Præneste relectum in epistola ad Lollium :

L. 1. scet. ep. 1.

*Troiani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ Præneste relegi,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid vile, quid non,
Plenius ac melius Chryssippo ac Crantore dicit.*

Forssitan æstus vitandi causa, & ad opacum frigus captandum Præneste tunc Flaccus agebat. altior enim situs & nemorosus minus obnoxius est caloribus. vnde Præneste frigidum vocat idem Horatius :

Ode 4. l. 3.

*Vester Camanæ vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquida placuere Bræ.*

Satyr. 3.

Sic Prænesten gelidam nominavit Iuuenalis supra laudatus. Eo vero Flaccus ventitabat Augustum, seu Mæcenatem Augusti comitem assiduum & fidum vel festatus, vel imitatus. Nam Augustus, teste Suetonio, *ex secessibus præcipue frequentauit maritimam, insulasque Campaniæ, aut proxima Vrbi oppida Lanuuium, Præneste, Tibur: vbi etiam in porticibus Herculis templi per sepe ius dixit. & itinera lectica, & noctibus fere, eaque lenta, & minuta faciebat; vt Præneste, vel Tibur biduo procederet, ac si qua mari posset peruenire potius nauigabat.* A. quoque Gellius Hadriani ævo in recessu Prænestino vespertina ambulatione solus obambulâs considerabat qualis, quantaque esset particularum quarumdam in oratione Latina varietas. sed vberius pandit quid illo in recessu ageret. *Quando ab arbitris*

L. 11. c. 13. N. Att.

(adijcit)

(adijcit) negotijsque otium est, & motandi corporis aut spatiamur, aut veſtamur, querere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi paruas quidem, minutasque, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad veterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam lingue Latinae cum primis necessarias. Plinius Secūndus ad Apol- L. 5. epist.

linarem scribens suum in Thuscis secessum, villamque ibi suam graphice depingens, addit: *Habes caussas cur ego Thuscos meos, Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. nam super illa, quæ retuli, altius ibi otium, & pinguius, atque securius: nulla necessitas togæ, nullus accersitor e proximo.* M. Antoninus Philosophus Imperator, teste Capitolino, sub ipsis profectiois Germanicæ diebus in secessu Prænestino agens filium nomine Verum Cæsarem exsecto sub aure rubere septennem amisit, quem non plus quinque diebus luxit; cōsolatusque etiam medicos, actibus publicis se reddidit. Symmachus sub Theodosio Augusto florēs Patri scribit. L. 1. epist. 2.

Interea loci de Prænestina successione siluisti, cuius fama mihi fecit indicium, quam vellem delicijs vestris improvisus obrepere: licet Campaniæ amena præniteant, mihi tamen esset accommodatius agitare vobiscum, & spiraculis regionis illius æstiuam flagrantiam temperare. Idem quoque scribēs Eutropio. L. 3. epist. 50.

Haut olim tamen, ait, Urbem rure mutaueram, ut æstas mihi Prænestino Algido frangeretur, si interuentus negotij familiaris recipit otium meum. Idem quoque Decio hæc exarat loco iam L. 9. epist. 73.

prolato. denique ruri cum parentibus otia bar, ut algore Prænestini diuersorij flagrantiam torrida æstatis excluderem, eoque loci repererunt littera tua: sed ubi omnes molestias quas Pado auctore tolerasti, sollicita lectioe percensui, accusato vernula tuo flumine, cuius turbidos meatus, & infidam aquā expertus es, retuli conseruationis tue gratiam Djs auctoris, BONAE QVE FORTVNAE.

Chron. Cassian.
l. 2. c. 83.

Septimo fere postea sæculo Damasus II. Pontifex Romanus; qui ortus e Bauaria, & prius Popo Bagnarius vocatus, Brixienfis Episcopus, atque Aquileiensis Patriarcha fuerat, cum se animi recreandi causa, & ad fugiendos Romani cœli feruores Præneste contulisset, anno a CHRISTI natali MCLVIII. die VI. Idus Augusti fato functus est, vti Leo Ostien, Sigonius, Panuinius, & Ciaconius, atque Cardinalis Baronius ad dictum

Chron. zd an. 1047

annum, ex eoq; Spondanus attestantur: tum ad Sancti Laurentij extra Vrbem sepultus fuit, Hermanno Contracto teste. Nihilofecius tamen Patthalis II. cum grauissime laborasset Anagninæ, simul atque sanatus fuit Præneste adiit, & Beato Agapito, quem vnice Protectorem gens colit, dedicatam Basilicam consecrauit ingenti cum iucunditate, sicut illum supplices

Natin.

orauerant Anagninæ Prænestini; & qui antea in lecto alterius auxilio suspensus sedere vix poterat, ante altare per se erectus Missarum solemnia celebravit, & Natiuitatis Domini vigilias, Romani ordinis Missas, & matutinum post Missam, & iterum Missam, & post

Zenus Ms. Cod.
Vatic. 5942.

Fandulph. Pisan.
Cod. Vatic.

processiones Octauas, & Epiphantias, &c. Audiuit ibidem Caloioannis Imperatoris Constantinopolitani,

Baron. ann 1117.

qui patri Alexio demortuo successerat, Oratores, quos ibi receperat, & lætos expeditosque remisit, cum eis dixisset vt suo nomine Caloioannem contra Saracenos animarent: quæ ad annum CHRISTI nati MCMVII. gesta sunt, legunturque hac de re incisæ marmoris hæ Inscriptiones in Ecclesia Cathedrali.

Anno Dominice Incarnationis millesimo exvj. xviii. Kal. Febr. Indic. x. dedicatum est Altare, & Crypta Sancti Agapiti Martyris per Dominum Cononem Prænestinum Episcopum. in quo videlicet Altari requiescunt corpora SS Martt. Agapiti, Gordiani, & Abundij: & resanditæ sunt Reliquæ SS. Mart. Miliani, & Nimphæ.

Anna

RC Anno Dominice Incarnationis M^CXVII. *m.* Decem-
 brio sac. die xvj. Indiēl. xj. dedicata est superior Eccle-
 sia, & Altare sancti AG. Mart. a Domino Paschali II.
 Papa anno Pontificatus eiusdem xviiiij. in quo videlicet
 Altari recondite sunt Reliquæ Apostolorum, & Sancto-
 rum Mart. Calixti, Martini Papæ, Agapiti, Valentini,
 Tiburtij, & Scđi. & beatæ Agathæ Virginis, & Sancti Sil-
 uestri Confessoris. Interfuerunt huic dedicationi Mai-
 fredus Tiburtinus Episcopus, Berardus Marsicanus
 Episcopus, & Ecclesiæ Romanæ Cardinales Presbyteri
 Diaconi GG. AVRIFEX.

Eugenium III. Pontificem Maximum anno M^CLIII.
 mansisse in finitimis Vrbi locis, Tiburi, Præneste, at-
 que Tusculi Ciaconius auctor est. Et vero saluberrimus & purissimus ibi aer, ipsoque in monte præser-
 tim ducitur.

Tom. I. Vit. Pont.

De Ludis.

CAPVT XIII.

LLICIEBANT & detinebant etiam eos,
 qui Præneste degerent, Ludi; quorum &
 Cicero meminuit hisce verbis: *Habes, quæ,
 dum tu abes, loquuti sunt. Ludi interea Præ-
 neste, ibi Hirtius, & isti omnes, & quidem Ludi dies
 octo; quæ cœnæ? quæ delicia? Res interea fortasse tran-
 facta est. O miros homines! at Balbus edificat, n̄ zōz
 autō μέλει, verum si quæris hominē homini nō recta, sed
 voluptaria querenti nonne βεβίωται; Tu interea dormis.*
 Sub Theoderico rege Gothorū ludi Præneste peracti
 videntur e Cassiodoro in formula Vicarij Urbis Ro-
 mæ. illi enim edicitur: *Intra quadragesimum sanctissi-
 mæ Urbis iura custodis: Præneste Ludos edis in vicem*

L. 6. Var. ep. 15.

Consulis in honorem positus . Ad Ludos certe pertinent istæ Inscriptiones . quarum prima extat in hortis , incisa basi hisce verbis :

Grut. p. 483.

D. VELIO	a tergo .
TROPHIMO	CVRANTIBVS
SEVIRO TORINO
AVGVSTALI	ATRILE. II. VIR.
CVRATORI	VII. K.
MVNERIS. PVBLICI	TORIN. VIR.
DECRETO. DECVRIONVM	APRILE.
POSTVLANTE	
POPVLO. FF.	
S. PP. P.	

Altera ita concepta est .

M. AVRELIO. AVGG. LIB.
 AGILIO. SEPTEMTRIONI
 PANTOMIMO. SVI. TEMPORIS. PRIMO
 HIERONICÆ. SOLO. IN. VRBE. CORONATO
 DIAPANTON. AB. IMPP. DD. NN.
 SEVERO. ET. ANTONINO. AVGG.
 PARASITO. APOLLINIS
 ARCHIERI. SYNODI. IIIII. VIR. AV.
 HVIC. RESPVBLICÆ. PRÆNESTINA.
 OB. INSIGNEM. AMOREM. EIVS. ERGA
 CIVES. PATRIAMQ
 POSTVLATV. POPVLI. STATVAM. POSVIT.

Et forte ad Septentrionē Prænestinum pertinet Inscriptio quæ Antipoli in Prouincia Narbonensi visitur :

SEPTEMTRIO. PVER
 BIDVO. SALTAVIT. ET
 PLACVIT.

Ter-

Tertia sic legitur :

A. MVNIO. A F.
 MIN. EVARISTO
 S. P. L. E. Q. R. PAT. COL.
 OMNIBVS. HONOR.
 NITIDE. FVNCTO. OB
 INSIGNEM. EIVS. EDITIONEM
 MVNERIS. BIDVI. POPVLO
 POSTVLANTE. BIGAM
 PLACVIT. EQVEST. STATVA
 DECRETO. ORDINIS. EVM. DONARE
 L. D. D. D.

Quarta est huiusmodi, quam Gruterus retulit .

CN. VOESIO.
 CN. FIL. APRO.
 QVAESTORI. AEDILI. II VIRO
 FLAMINI. DIVI. AVGVSTI. VI VIRO
 AVGVSTALI. CVRATORI. ANNON
 TRIENNIO. CONTINVO. CVRAT
 MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORII. III.
 QVOT. ISTE. TEMPORE HONORVM. CVRARVM Q.
 SVARVM. PIENTISSIMO. MVNIFICENTIAE
 STUDIO. VOLVPTATIBVS. ET. UTILITATIBVS
 POPVLI. PLVRIMA. CONTVLERIT. LVDVM. ETIAM
 GLADIATORIVM. ET. SPOLIARIVM. SOLO. FACTO
 SVA. PECVNIA. EXTRVCTVM. PVBLICE. OBTVLERIT
 CVIVS. MERITIS. POSTVLANTE. POPVLO
 STATVAM. PVBLICE. PONI. PLACVIT. D. D.

Itaque non tantum hic saltabatur a Pantomimis, ve-
 rum & Gladiatoria munera exhibebantur. vnde per
 idem tempus, quo Nero Urbem incendit, tum aduer-
 sus Christianos sæuijt, hoc est, C. LECANIO BASSO,

ET M. LICINIO CRASSO COSS. *Gladiatores apud oppidum Prænestinum tentata eruptione præsidio militis, qui custos adesset, coerciti sunt. Iam Spartacum, & vetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum rerum cupiens, pauidusque.*

De Fortuna sortibus.

CAPVT XIV.

QUELEBERRIMA vero fuit imprimis Prænestæ FORTVNAE sortibus, & templo, in quo edebantur oracula. Originem Cicero pandit eleganter sane, quo loco disputat contra sortes. Labet igitur eius verba hic inferere. *Videamus (inquit) clarissimarum sortium quæ tradatur inuentio. Numerium Suffucium (scilicet Suffetium) Prænestinorum monumenta, declarant honestum hominem, & nobilem somnijs crebris, ad extremum etiam minantibus cum iuberetur certo in loco silicem cedere, perterritum visis iridentibus suis ciuibus id agere capisse. Itaque perfractæ saxo sortes erupisse in robore insculptas præscarum litterarum notis. Is est hodie locus sepius religiose propter Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio FORTVNAE sedens mammam appetens castissime colitur a matribus. Eodem tempore eo loco, ubi nunc FORTVNAE sita ades est, mel ex olea fluxisse dicunt, haruspicesque dixisse summa nobilitate illas sortes futuras; eorumque iussu ex illa olea arcam esse factam, eaq; conditas sortes, quæ hodie FORTVNAE monitu tolluntur. Quid igitur in his potest esse certi? quæ FORTVNAE monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur. Quomodo autem ista posita in illo loco, quis robur illud cæcidit, dolauit, inscripsit? nihil est, inquiunt, quod Deus efficere non possit. utinam sapientes Stoicos fecisset*

fecisset, ne omnia superstitiosa sollicitudine, & miseria crederent. Sed hoc quidem genus diuinationis vita iam communis explosit. sani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus. Quis enim Magistratus, aut quis vir illustrior vitur sortibus? cæteris vero in locis sortes plane refrixerunt. Quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum: nusquam se fortunatiorem quam Præneste vidisse Fortunam. Ouidius Prænestinam Deam vocat ideo Fortunam hisce versibus:

Sextus Iunonis mensis fuit, aspice Tibur

L. 6. Fastor.

Et Prænestina mania sacra Dea.

Propertius ea eundem meminit.

L. 2. Eleg. 32.

Nam quid Prænestis dubias, O Cynthia, sortes,

Quid petis Alet mania Telegoni?

Tiberius Cæsar, uti Suetonius scribit, vicina Vrbi Oracula discere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus desistit; cum obsignatas, deuectasque Romam nõ reperisset nisi relatas rursus ad templum.

c. 63. Tibca.

Vbi Beroaldus multa notat, & Strabonem laudat, ex eoque affirmat habuisse Præneste Fortunæ templum, vnde certa edebantur Oracula. apud eundem Suetonium Domitiano Cæsari Prænestina Fortuna toto imperij spatio annum nouum commendanti lætam, eandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec sine sanguinis mentione. Alexandro Augusto Mamææ filio fors in templo Prænestino talis extitit, cum illi Heliogabalus infidiaretur.

Et in c. 72. uer. in Aug. & in Propert. li.

c. 15. Domit.

Lampr. in Alex.

— — — *si qua fata aspera rumpas*

Tu Marcellus eris.

Supra scriptum versum Propertij Beroaldus sic explicat: quid petis Prænestinum secessum, vel Tusculanum? dubias sortes vocitari addens, ut elevando auctoritatem oraculi citius persuaderetur Cynthiae ma-

nendum in Vrbe: vel quia omnia oracula sunt perplexa, adeo vt fors ipsa saepe referenda sit ad sortes, vti facundissime scribit Cicero. certe non solum Bacchanalium sacrorum morem nouum institutum, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatum refert Valerius Maximus; sed & Lutatium, qui Punicum bellum confecit, a Senatu prohibitum esse sortes Fortunæ Prænestinæ audire. Auspicijs enim patrijs non alienigenis Remp. administrari optime iudicabant. Silius ita canit.

*Hinc Tibur Catille tuum, sacrisque dicatum
Fortunæ Prænestæ iugis.*

Aedes autem pulcherrima fuit, seu Templum amplissimum, atque vetustissimum. alludit Iuuenalis laudatus his verbis, de Centronio ædificante Tiburi, & Prænestæ, ac vincente, vt ipse ait,

————— Fortunæ atque Herculis ædem.

Quo loco videtis veterem scholiasten & Britannicum fuisse hæc enarrantes. Fuit & multa religione inclytum, viscebaturque vti miraculum. frequens enim erat eo concursus vndique consulentium. Ibi sub imagine duarum sororum Fortunam cultam sunt qui opinentur, atque abs illis fusa oracula in sortibus a Numerio illic fitis. vnde Statius in Tiburtino Manlij Vopiscii exclamat:

*Quod ni templa darent, alias Tyrinthia sortes,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.*

Id est Bona malaque Fortuna. Ibi Calderinus memorat sortes Antiatinas, nam Antij quoque Fortunæ templum fuit, auctore Tacito, sed Equestris. Horatius hinc accinit:

O Diua gratum quæ regis Antium.

Et Suetonius in Caligula refert monuisse Antiatinas sortes vt a Cassio caueret. Erat, & Tusculi e Suetonio & Ferentano in oppido, atque in Algido e Liuius; sed

& Cæ-

L. 1. c. 3.

Lib. 8.

Sat. 14.

Al. ab Alex. l. 1.
Gen. Dier. c. 14. &
ibi Tiraquell.

L. 1. Sylu.

Lib. 3.

L. 1. Ode 35. vbi
Acr. & Porphy.
c. 57.

In Galba c. 18.

& Cæretum, Falerijs etiam e Plutarcho . asseritque L. r. Dec. 3.
in Fabio.
 illas geminas, atque simulacra earum moueri quoties
 dant responsa, vultque Martialem has intellexisse Epigr. 1. l. 5.
 cum pangit :

Seu tua veridicæ dicunt responsa sorores,

Plana suburbani qua cubat vnda freti .

Quamuis ad Prænestinas retorqueat Beroaldus . Ve-
 rum vnam tantum Antij laudat Horatius , duas Ma-
 crobius . *Vidimus, inquit, apud Antium Fortunarum* L. r. c. 23. Satus.
simulacra promoueri ad responsa danda. Gemina, refert Lib. 27.
 Ammianus, Fortuna, vti poetæ fingunt ; quia fit alijs
 prospera, alijs infausta. Senatus vterum Poppeæ com-
 mendauit Dijs, vtque Fortunarum effigies aureæ in
 folio Iouis Capitolini collocarentur decreuit, teste Lib. 15.
 Tacito. Fortunæ huic geminæ Templum in Exquilij
 locatum . Falsus Tacitus nullum Equestris Fortunæ Lib. 3.
 Templum Romæ fuisse censens, sicut erat Antij : eum-
 que iure Lipsius arguit. Equestris enim Fortunæ ad L. 3. e. 20
 theatrum lapideum Vitruuius meminit . quamuis alij Al. Donat. Romæ
 Tacitum excusare conentur . Falsus Raderus ad Epi- L. 3. c. 22.
 grammata Martialis, laudans Strabonem lib. 1v. cum
 tantum lib. v. agat de Antio ; nec ibi Fortunæ, sed
 Διοσκέρων Templum fuisse tradat . Sorores Prænesti-
 nas potius dictas sortes, quod ex eodem saxo persimi-
 les eruperint simul, vti sorores eodem ventre progna-
 tæ, sunt qui sentiant . sic sororiare dicuntur mammae
 puellarum cum primum tumescunt, & fraterculare,
 Festo auctore e Plauto in Fribularia. sic in Syria qua-
 tuor vrbes Antiochia, Seleucia, Apamea, & Laodicea
 ἐλέγοντο ἀλλήλων ἀδελφαὶ διὰ τὴν ὁμόνοιαν, propter con-
 cordiã; seu quia fuerunt Σιλεύκῃ τῆ Νικάτορος κτίσμα,
 vt Strabo testatur . Statij quidem versus id videntur L. 16. Geogr.
 innuere . Vniuersim profecto Fortuna sortes regere
 credebatur; quia sortes erant, quæ manu mouerentur,

E siue

siue tesseræ ducerentur ex vrna & tabellæ, siue taleæ mitterentur in alueolum, siue iacerentur in fontem, modo id fortuito, & casu fieret. Sed nobis sermo est de sortibus, quas puer mittebat in vrnam, mouebat, & ducebat. Parum tamen bello Ciuili Fortunam suis Prænestinis fauisse scribit Lucanus his versibus.

————— *Vidit Fortuna colonos*

Prænestina suos uno simul ense recisos

Vnius populum pereuntem tempore mortis.

l. 2. Eleſt. c. 12.

Ambigitur autem ex qua materia hæ fuerint sortes, quæue forma effingerentur. si Lipsium audiamus, sortes tabellæ, aut taleolæ, aut furculi e ligno fuere non grandes, quibus litteræ ad diuinandum insculptæ, siue notæ interdum quatuor, aut quinque verba. Eæ priuatim habitæ, eæ publice. sed quæ in publico in primis Religiosæ censebantur, & cana quadam vetustate sacræ: itaque sancte ac religiose in templis ipsi habebantur in arca reconditæ, & nisi fallor, tænijs vitisque laneis seorsum inuolutæ; hac de caussa locis Liuij, in quibus legimus, *Cære extenuatas sortes, & sortes sua sponte extenuatas*, ipse Lipsius legendum putat, *exteniatas*, nempe sponte euolutas, & exutas vittis; quasi Fortunæ ipsius manu sparsæ, atque iactæ fuissent. Eruditissimus Hieronymus Aleander iunior in Obseruationibus Humanis, quæ manuscriptæ in Barberina Bibliotheca seruantur, mauult retinere vocem, *extenuatas*, & *attenuatas*; legens apud Liuium: *Cære sortes extenuatas, & iterum; Cære, ubi sortes extenuatae erant, lectisternium imperatum.* & alibi: *Falerijs cælum findi visum velut magno hiatu, quaque patuerit ingens lumen effulsiſſe, sortes sua sponte extenuatas, unamq; excidisse ita scriptam: MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT: ex Plutarcho, apud quem hæc ita recensentur: τὴ δὲ ὑπὲρ Φαλέρεις ἐβραν ῥαζήναι δόξαντος*

l. 1. Dec. 3.

l. 2. Dec. 3.

in Fabio

δόξαντος ἐκπίπτειν καὶ διασπειρέσθαι πολλὰ γραμματῆα,
 καὶ ταυτῶν ἐνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτῷ
 ὄπλα σαλεύει. unde colligit ingeniose ac solerter, ex-
 tenuatas sortes fuisse siue attenuatas, non cum eua-
 nescerent, vt Gutherius interpretatur, seu quod im-
 minuerentur: puta cum forent crassitudinis quadran-
 talis, apparerent eductæ ex vrna vel cista vncialis tan-
 tum: verum cum non extractæ ex vrna vel cista sua
 sponte elaberentur, & dispergerentur: & proprium
 eius rei verbum fuisse attenuari, vel extenuari: quem-
 admodum & in alijs sacris verba quædam adeo pro-
 pria censebantur, ea vt mutari temere fas non esset.
 Sane proditum a nemine reperitur num furculi illi, li-
 gneæue tabellæ, quæ ad captandas sortes ducebantur,
 in arcam denuo conijcerentur: quod si id non fieret,
 haud absurde tenuari sortes dicebantur, quarum
 scilicet numerus in dies diminueretur, donec de in-
 tegro alijs furculis a sacrorum ministris arca replere-
 tur; si vero ductæ, elapsæue sortes statim reddebantur
 arcæ, attenuandi verbum ideo illa in re inductum
 videtur, quia lenia vocabula, & quæ mala omina auer-
 runcarent, adhiberi in sacris solebant, κατ' ἐυφημισμὸν,
 vt obseruat Seruius. Hæc Aleander, qui addit: quod
 si quem huiusmodi exempla nihil mouent, is saltem
 inficiari non poterit, complures fuisse in sacris appella-
 tiones, quarum ratio in obscuro videtur esse. atque
 ideo lectionem in tribus Liuij locis, atque in Iulio Ob-
 sequente constantem sollicitare non audet. Ennium
 tamen a Varrone laudatum, & a Turnebo atque Sca-
 ligero interpolatum sic emendat.

L.4. de Vet. Iur.
Pontific.

In Elog. 8.

Lib. de Prodig.

Lib. 6. de L. L.

Quæ caua ceruleo septo cortina recepit.

Caua cortina dicta quod est inter terram & cœlum.
 ad similitudinem cortinæ Apollinis, ea a sorte, quod
 inde sortes primum extenuatæ. Lipsio Ludouicus

Ad 6. Æneid.

L. 2. de Orac. &
Sotib. c. 1.

Cerda, & Iulius Cæsar Bulengerus assentiuntur, ligneaſque faciunt sortes. quamquam Bulengerus adiungat tabellas, aut taleolas fuiſſe. Equidem eas sortes non tam furculos, aut taleolas, quam tabellas potius, & quaſi aſſulas, ac breues regulas fuiſſe dixerim. Nam Cicero ait fuiſſe cæſas & dolatas; furculi autem ſimplices rami, aut ramuſculi ſunt detracti ab arbore, taleolæ vero fruſta ligni præciſa, & ad ſerendum aſpera. Quod ſi ſortes hiſ ſimiles damus, dolatæ, aut exæquatæ non fuiſſent, & minus capaces litterarum. Sunt igitur potius tabellæ, ac regulæ breues, & ex materia primum lignea, vt idem tradit Cicero: ſed poſtea ex alia ſolidiore fuiſſe quis dubitet? nam cum uſus ſortium propter ſuperſtitionē percrebuiſſet, multi etiam priuatim eas domi aſſeruabant, vt futura diuinaſſent, & quid eſſet agendum ex ſuo ipſi oraculo diſcernerent. quare vt diuturniores eſſent, & corruptionis expertes, non modo e ligno, ſed ex ære, aut alio metallo effictæ ſunt. Γραμματῆν Plutarcho ſortes ſunt, quo nomine non ſolum tabellæ lignæ, in quibus ſcribere ſolebant, ſed quiduis aliud ſcripturæ capax & litterarum ſignificatur; cuiuſmodi ſunt æra, quibus incifæ leges, plebiſcita, Senatus conſulta, & alia. Cæterum hiſ in tabellis aliquid notatum erat, aut ſculpta vel incifa verba, quæ fere nihil ex ſe ſignificarent, ſed ad mentem cōſulentiſ traducta, vel ad tempus locumue accommodata prætere aliquid videbantur. Huiuſmodi apud T. Liuium ſors loco prolato, quæ excidit circa initia Belli Punici: & illa in templo Fortunæ Præneſtine Alexandro Seuero e Virgilio dicta, & ſuperius allata. Erant olim apud Fuluium Uſinum veteres duæ ex ære tabellæ, quæ nunc in ditiffimis Farnēſianis cimelijs aſſeruantur, vt ſcribit Aleander, neſcio an ad huiuſmodi ſortes, an ad
alia

alia oraculorum responsa pertinentes . in altera hæc scripta sunt . LAETVS LVBENS PETITO QVOD DABITVR GAVDEBIS SEMPER . In altera hæc leguntur . NVNC ME ROGITAS NVNC CONSVLIS TEMPVS HABVIT IAM . Ad hæc sortis referenda sunt verba tabellis inferius exhibitis apposta: illæ vero nuperrime Romæ fuerūt inuentæ æneæ. quas amicus , & doctus antiquarius Claudius Menetrier delineavit.

Torrentius in Suetonium numisma profert, in quo Sors inscripta inculptaque visitur; cuius en cætypon.

Puer sortes in urnas coniectas mouebat, sed interdum Fortunæ voce responsa dabantur. Oraculum enim erat, vt Strabo testatur: Πραίνεσος δ' ἐστὶν ὄρυξ ἔ Τύχης ἱερὸν ἐπισημον χερσηγιάζον. Præneste est ubi Fortuna templum insigne oracula fundens. De imagine Fortunæ, quæ Dea priscis habita, cultaque, & cæca depicta rotæque insidens cum clauo, Alexander ab Alexandro, Andreas Alciatus, Vincentius Cartarius, Verderius, Ripa, Prudentius, & in eum VVeitzius & Pausania multa referunt. Fortunæ varias effigies, & diuersa cognomina e statuis nummisq. collecta mihi exhibuit indagator acerrimus antiquitatis Claudius Menetrier, quin e tegulis atque gemmis exprompta; quæ lubentissime hic exprimi curauit.

* *
* *

Lib. 5.

L. 1. c. 13. Gen-
dier. Embl. 98.
Imag. Deor. l. 3.
L. 1. aduers. Sym-
mach.
In Imag. Deor.
p. 315.
Iconolog. pat. 1.

Homerus Fortunam Oceani filiam in hymno ad Cererē fecit, teste Pausania: quamuis hymnus, qui exstat L. 4. Messen. in Δήμητραν, tres tantum contineat versus, in quibus nihil de Fortuna legitur: vnde suspicor illum esse mutilatum, & μείζον. legitur quidem hymnus inter illos, qui Orpheo adscribuntur, inscriptus Fortunæ. & Cebes in Πίνακι depingit illam cæcam, insanam, surdam, lapidi rotundo, atque volubili insistentem. Bupalus delubris ædificandis, & simulacris fingēdis admodum solers, cum Smyrnæis Fortunæ signum omnium, quos ipsi ex antiquitatis monumentis cognouerimus primus estruxisset, capiti polum imposuit, altera vero manu Amaltheæ quod Græci appellant Cornu tenentem fecit. ad hunc ille modum Fortunæ munera declarauit, mandauit post hunc & alia de Fortuna, versibus Pindarus, & eam Pherepholin, quod est ac si dixeris, Ciuitatum tutricem appellauit. Hæc Pausania, L. 7. Achaic. qui alibi memorat se in Aegiræ ædícula conspicatum esse Fortunæ signum Amaltheæ cornu præ se gerens, cui adsistit volucer Cupido. facileque sibi persuaderi a Pindaro, vnam esse Parcarum Fortunam; eamque potestate sororibus antecellere. Certe Pindarus Fortunam inuocat Iouis filiam. Cæterum Fortunam pingi cum cornu pomis, ficis, aut frugibus autumnalibus pleno tradit quoque Arnobius. In nummis clauus, seu gubernaculum Fortunæ manu tenetur; quia res humanas ipsam regere, atque moderari antiquorum vulgus opinabatur. alij pilam, alij cylindrum, rotam quidam supposuerunt. sunt qui medio in mari velificantem expresserint, vt eius leuitatem, & instabilitatem significarent. Eam Romani præcipue venerati sunt, eiusque auream statuam in cubiculis asseruabant Imperatores. plurima illi templa totam per Urbem extructa, cognomina varia imposita. At

L. 8. Retr. c. i. & 3.

nos cum Sancto Aügustino Fortunam nullam agnos-
 scimus, sed rerum omnes euentus ad diuinam prou-
 dentiam reuocamus, & referimus, cuius nutu omnia
 vere gubernantur. vetanturq. superstitiones sortium
 in Concilio Venetico, quod an. ccccliii. in Armo-
 rica habitum, & in Synodo Agathen. & passim apud
 Gratianum. Si plura de sortibus requiras, adi Picum
 iuniorem de prænotione sortium, vbi earum genera
 multa enarrat, & confutat; Naudæum virum omni-
 genæ lectionis, & eruditionis multimodæ, qui de Præ-
 nestinis sortibus differit; Iacobum Spiegelium in ho-
 sce versus Richardi Bartholini:

Cvlt. c. 25. 26. q. i.
& 5.

In 6. de stud. milit.

L. 1. Aufriad.

————— *Prænestinaeque sorores*

Fatidicam Aëai liquerunt hospitii urbem.

L. 3. Synt. 16. hist.
Deor.

Consule præterea lilium Gyraldum, qui refert anti-
 quum istud Epigramma, quod tum legebatur.

TV. QVÆ. TARPEIO. COLERIS. VICINA TONANTI
 VOTORVM. VINDEX. SEMPER FORTVNA. MEORVM
 ACCIPE. QVÆ. PIETAS. PONIT. TIBI. DONA. MERENTI
 EFFIGIEM. NOSTRI. CONSERVATVRA. PARENTIS
 CVIVS. NE. CAVEAT. MEMORANDVM. LITTERA. NOMEN
 CAESIVS. HIC. IDEMQVE. TITVS. PRIMVSQVE. VOCATVR
 QVI. LARGE. CERERIS. MESSIS. FRVCTVSQVE. RENATOS
 DIGERIT. IN. PRETIVM. CVI. CONSTAT. FAMA. FIDESQVE
 ET. QVI. DIVITIAS. VINCIT. PVDOR. IRE. PER. ALTOS
 CONSVETVS. PORTVS. CVRA. STVDIOQVE. LABORIS
 LITTORA. QVI. PRAESTANT. FESSIS. TVTISSIMA. NAVTIS
 NOTVS. IN. VRBE. SACRA. NOTVS. QVOQVE. FINIBVS. ILLIS
 QVOS. VMBER. SVLCARE. SOLET. QVOS. TVSCVS. ARATOR
 QVINTIVS. HIC. ANNIS. VOTORVM. MORE. SVORVM
 CENTENAS. ADICIT. NVMERO. CRESCENTE. CORONAS
 FORTVNAE. SIMVLACRA. COLENS. ET. APOLLINIS. ARAS
 ARCANVMQVE. IOVEM. QVORVM. CONSENTIT. IN. ILLO
 MAIESTAS. LONGAE. PROMITTENS. TEMPORA. VITAE
 ACCIPE. POSTERITAS. QVOD. POST TVA. SAECVLA. NARRES
 TAVRINVS. CHARL. IVSSVS. PIETATE. PARENTIS
 HOC. POSVIT. DONVM. QVOD. NEC. SENTENTIA. MORTIS
 VINCERE. NEC. POTERIT. FATORVM. SVMMA. POTESTAS
 SED. POPVLI. SALVO. SEMPER. RVMORE. MANEBIT

Extat

Exstat etiam num incisum Basi hoc poëmatium caractere perexiguo in palatio Principis Prænestæ; illudq; retulere Mazochius in Epigrammatis Urbis antiquæ, Boissardus Antiquitatum Romanarū parte VI. Gruterus in antiquis Inscriptionibus, Leander Albertus in Descriptione Italiæ, Reusnerus in Italia, Schottus in Itinerario Italico. Legitur etiam inter Epigrammata vetera, videturque scriptum ævo Valentiniani, aut Gratiani: necdum enim exoleuerat Fortunæ cultus, vt e Symmacho liquet. Ad illum cultum pertinent & hæ Inscriptiones Prænestæ a me ex cippis & tabulis lapideis exscriptæ, vel ab alijs antea obseruata.

In Hortis.

FORTVNAE. PRIMIGENIAE
MARCIVS. TELESFORVS
VOTVM. SOLVIT.

In Cameterio.

PIETATI
FORTVNAE. PRIMIGENIAE
VOTIS. SVSCEPTIS
SALVIS. AVGVSTIS
M. AVRELIO. ANTONINO. ET
L. AELIO. AVRELIO
FORTVNATVS. VERNA
DISP. EORVM
AVRELIA. RESTITVTA. LIB.
L. D. D. D. D. L.

E Grutero.

L. DOMITIO
 AGATHEMER.
 PARIDI
 LIB. AVGVST. VI.
 CAESARIS
 ARGENTAR
 COACTORI
 L. DOMITIVS
 EPICTETVS
 ET. CVRTIA
 EVPHRANTIS
 FORTVNAE
 PRIMIGENIAE
 D. D.
 L. D. D. D.

Famofus ille Paris
 cuius Iuuenalis
 meminit.

Ex eodem.

FORTVNAE
 IOVIS. PVERI
 PRIMIGENIAE
 D. D.
 EX. SORTE. COMPOS.
 FACTVS.
 NOTHVS. RVFICANAE
 L. F. PLOTILLAE.

E Grutero.

OPI. DIVINAE. ET. FORTVNAE
 PRIMOGENIAE. SACR.
 IMP. CAESAR. HELVII
 PERTINACIS. AVGVSTI
 V. D. D.
 T. CAESIUS. T. F. HERODES.

In

In Vinea quadam sub mœnibus ad portam, qua Romam itur, Pyrrhus Ligorius Neapolitanus vidit, & excrispit anno MDXLV.

E Grutero.

VENERI. ET
FORTVNAE. PRIMIGENIAE

SACR.

L. CALVIVS. L. F. FAL.

VARIVS

AR. ET. CVPIDINES. II.

D. D.

L. D. D. D.

Ex eodem.

FORTVNAE
PRIMIGENIAE

L. RVFINVS

AEDIL. CVRVL.

V. S.

Item.

FORTVN.

PRIMIG.

L. ARLENO

ADLECTO

Item.

D. FORTVNAE. PRIMIGENIAE

C. VALERIO C. F. MEN.

DOLVTIO. MARTIANO

VI VIR. AVG. DEC.

OMNIBVS

HONORIBVS

CVRIIS. MVNERIBVS

FVNCTO

VESTRIA

SATVRNINA

PATRI

L. D. D. D.

In Basi in Episcopio è Grutero .

FORTVNAE . PRIMIG.
SIGNVM . AEQVI-
TATIS . NIGRINIA
AVXESIS . CVM .
FELICE . AVG . LIB . ET
SVIS . D . D . D . D .

Ibidem .

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
TI . CLAVDIVS
THERMODON . ET
METIA . M . F .
LOCHIAS . EIVS
SIMVLACRA . DVO
SPEI
COROLETICA . D . D .

Item .

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
Q . LOLLI . APOLLOPHANES
PATER . ET . FILIVS . ET
ALIA . ARCHELAIS
VOTO . SVSCEPTO . L . S .

Mazochius p.93. Romæ collocat in regione Parionis
in S. Agnete, fortassis illuc aduectum Præneste .

Et

FORTVNAE . PRIMIGENIAE
SIGNVM . LIBERI . PATRIS
PANTHEI . CVM . SVIS . PAREGIS
ET . CVPIDINE 8 . II . CVM . SVIS . LVCNVCHIS
ET . LVCERNA . LARVM
M . POPILIVS . M . F . TROPHIMVS . CVM
POPILIA . CHRESTE . LIB . ET . ATILIO . FILIO .

In

In latere huius Inscriptionis

DEDICATVM . IV . ID . AVG .
IMP . COMMODO . II .
ET . AVRELIO . VER .
II . COS .

Et

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
VOTO . SVSCEPTO
VALERIA
TRYPHOSA
L . D . D . D . D .

E Grutero ante Urbem Præneste ad sacellum ; quod p. 130.
est prope Castellum aquarum .

FORTVNAE . SANCTAE
ATINIA . TYRANNIS
SEMINARIA . A . PORTA
TRIVMPHALE
TERENTIVS . FORTVNATVS
VIR . CLARISSIMVS
CVI . GRATIAS . MAXIMAS
SEMPER . EGI
CVM
TERENTIA . FAVSTINA
FILIA
DONVM . DEDIT
L . D . D . D . D .

Hanc Inscriptionem retulerunt Panuinius in Roma ,
& ex illo Bosius in Roma subterranea .

Ex

Ex Grutero p. c. 1361. in ara marmorea.

IOVI. O. M. ET
FORTVNÆ. PRIMIG.

V. S. A. L.

L. PRIMIGENIVS

CVM

FIL. TORQVATO

D. D.

Et in S. Hieronymi.

FORTVNÆ. SANCTÆ

ATINIA. TVDANINA.

Et in Basi ad Ecclesiam Cathedralem.

C. APPVLEIO. DIOCLI. AGITATORI

PRIMÆ. FACTIONIS. RVSSATÆ

NATIONE. HISPANO

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ

D. D.

C. APPVLEIVS. NYMPHIDIANVS

ET. NYMPHIDIA. FILII.

Ex columella in Burgo Gruterus hanc refert p. 57.

L. ANTISTIVS

C. F. AEMIL. VETVS

AVGVR.

FORTVNÆ. PRIMIG.

EX. VOTO. SVSCEPTO

Et in Hortis.

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ

IOVI. PVERO

EX. TESTAMENTO

TREBONIÆ

SYMPHERVSAE

ANNIVS. HERMA

HERES

L. D. D. D.

Passimque in fragmentis lapidum FORTVNAE PRIMIGENIAE vota persoluta leguntur. M. Claudio Marcello, & C. Sulpitio Gallo Coss. siue anno Urbis conditæ DLXXXVII. Rex Bithyniæ Romam venit cum filio Nicomede a Senatu petijt inter alia, vt votum sibi soluere Romæ in Capitolio decem maiores hottias, & Præneste vnâ Fortunæ liceret; & vota pro victoria Populi Romani de Perseo Rege Macedoniae esse. vt victimæ, aliaque quæ ad sacrificium pertinerent, seu Romæ, seu Præneste immolare vellet, Regi ex publico, sicut Magistratibus Romanis præberentur decretum fuit; vt T. Liuius tradit. Fortunæ templum a Sylla positum vult Nic. Reusnerus sumptu maximo, in quo simulacrum eius fidelissime inauratum fuisse Plinius scribit: a cuius operis præstantia inaurationes, siue bractæe crassissimæ dictæ sunt. Plinij verba hæc sunt: *Nec aliud (auro) laxius dilatatur, aut numerosus diuiditur: utpote cuius uncia in septuagenas & quinquagenas, pluresque bractæas quaternum utroque digitorum spargantur. Crassissimæ ex his Prænestinæ vocantur: etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. hinc fortasse bractæata Felicitas dicta est.*

L. 45. c. 44.

Ital. l. 2. c. 58.

L. 33. Hist. Nat. c. 3.

De Fortunæ Templo.

CAPVT XV.

TRVSTIVS Prænestinæ Fortunæ Templum ipso Sylla fuisse certissimum est, & constat clarissime. *Lithostrota quidem captiuere iam sub Sylla (teste Plinio) paruulis certe crustis, exstat hodieque (ait) quod in Fortunæ delubro Præneste fecit.* Sed & huius nostris temporibus

L. 36. c. 25.

pars aliqua spectanda, simulque admiranda remanet in crypta quadam, quæ ad inferiores cellas ædiu m. Episcopi abscondita est. Illius fragmenta collegit, & delineari iussit Eminentiss. Card. FRANCISCVS BARBERINVS Antiquitatis vindex, non tantum de nostro æuo, verum etiam de superioribus sæculis optime meritus non vno nomine. typis subijcere libet ea expressa. Celebre fuisse hoc Fortunæ fanum Lithostroto, id est, opere composito e crustis paruulis artificiose tinctis in varios colores conspicuum Fungus obseruat. Fortunæ statua, seu signum vestitum plicatili seu rugata veste multis sinibus, seu lacinijs plexa e cinereo lapide, qui attritus manibus odorem emittit sulphuris, priscis sæculis medio fere in templo situm, oraculis nobile, maximeque concelebratum erat. inde sortes expetitæ, illic votiui confestim positi lapides cuiusmodi dispersos haud quidem paucos in Prænestinis vijs, agrisque legimus, vbi & epigrammata concinna, & alia complura suspicienda antiquitatis vestigia iacent. Templum, seu templum potius stupendæ molis omne ferè hodiernæ Ciuitatis occupabant spatium. apposita namque monti deuexis inferioribus partibus, ascensum compositis distinctum areis duodecim exhibebant; erectis ad eas per amplis ædibus, diuersis scalarum ordinibus parietibus in vnum beneque elatum prospectum cingentibus multiplici porticu, theatro columnis distincto, cauedio, arcubus spectandis, fontibus, lacusculis, viridarijs. Excisus erat ipse mons, & pluribus quasi planis gradibus sectus in Templi cōscensum: excauatus medio in monte aquæductus piscinas, seu potius lacus in ipso Fortunæ templo constituebat. cortina Templi eminebat in apice, vbi nunc Palatium Principis: in eoque summo excitabantur ignes accensis facibus,

quæ

quæ nauigantibus etiam in ipso mari noctu religiose
 conspectæ prælucebant; vt inuocandum ipsis Fortunæ
 numen admonerent. Aedificium istud insanum atque
 immane abs inferioribus facellis assurgit quatuor qua-
 dratis molibus, aliarum quarumdam gradibus quasi
 adiectis ad summam vsque in vertice positam obro-
 tundæ in tholum erectionis. Hæc Excellentissimus &
 eruditissimus ille Cæsius Sancti Angeli Princeps in-
 Aduersarijs, quæ nobis fidus ipsius Acathes, & doctus
 Stellutius perhumaniter præbuit. Idē mox addit: Am-
 plissimi huius ædificij breuiuscula, & superficie tenuis
 quædam delineatio nullo pacto à nobis satis elegan-
 ter describi potest, sicut nec vobis non spectanda eius
 scenographica facies: siquidem & ipsi sæpiuscule ve-
 stigijs eius institimus, rimatique sumus insignes illas
 reliquias, cum Prænestæ commoraremur nuptiarum
 causa, vxorem Artemisiam Columnam Principis fi-
 liam ducentes, & ab Architecturæ haud imperito vi-
 ro, & in similibus parietinis peruestigandis sagaci de-
 signationem multo tempore, magna que cura elabora-
 tam exquisuimus, quam hic appingere libuit. Super-
 iorum Templi partium satis quidem plena testimo-
 nia in soceri palatio ipsi vidimus, exstantem adhuc
 cum scalis theatri speciem, plateæque situm, inferior-
 um facellorū quatuor ruinas propè ciuitatis mania,
 & reliqua apte congruere, quæ medijs in partibus,
 quamuis minus exstantia notantur: ex quibus cryptæ
 Lithostroto pavimento exornatæ locum in columnati
 Cauædij latere comperies. difficillimum autem esse
 quæcūque quomodo fuerint adamussim recognoscere
 omnino cēseas, si quæ sunt ipsa & prostant vix affatim
 comprehendere atque intelligere potueris. Extantis
 modo Lithostroti exemplum habeas, cuius occasione
 Prænestinæ ipsius Fortunæ habuisti. In eo multa qui-

dem perspicienda sunt , quæ lapillorum interrasis miraculis, crustulisque intercisis superstitione sedulitate, summoque otij dispendio conficta apparent . Loco in ipso nonnisi accensis facibus , superaffusaque ad perspicuitatem aqua , & sæpe iterata insperione peruidere , depingereque licuit . Sunt hominum , animaliumque complures imagines ; Elephas , Rhinoceros, nomina litteris quibusdam peculiaribus exscripta . sunt & in aquis nauigia , quæ sigillatim summa cum diligentia depicta apud doctrina simul ac nobilitate præclarum Equitem Cassianum de Puteo Lynceum collegam nostrum spectare poteris . Inspectis subsiste nauibus . si quid aliud Fortunæ Imperio subiaceret (illis nempe qui Fortunam colebant) hæ maxime videri poterant . Nauibus quippe quid magis immineat, quam Fortuna , vel Infortunium, non facile quis existimauerit . fluctuans, labilis, irrequieta Fortuna ipsis similis fluctibus medio in agmine residet fluctuum . *Sola (Plinio auctore) inuocatur , vel ipsis conuiuijs collitur .* concludentem audias , lepida comparatione : *huic omnia accepta , huic omnia expensa ferri , & in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere .* Illius temporis homines in artibus versati magis, vel, si mauis versuti , vt bene in patratiss facinoribus inuidiam , in male vero gestis reprehensionem effugerent , omnia in Fortunam referebant . ita Romulus , Cæsar, Timoleon ; ita Sylla, qui Prænestina Tempia vel plurima ex parte constituit . Vtinam hæc prorsus auerruncata nostris temporibus esset superstitione , nec sortes ac Fortunæ quandoque clariorum verbis intermiscerentur, quod sapicule contingere solet . Destrueta templa Fortunæ Antij , & Prænestæ sunt . Prænestinum Romana in magnitudine nulli secundum ex ruinis spectasse haud displiceat, Lithostroti gratia , si

ab inanibus pi&uris ad leuiora Fortunæ diuertimus; fructusque inde vtinam sit, vt sincera pietate simula-
 cra quæcunque, atque simulationes prætereamus, & Fortunæ imperia, quæ adhuc apud complures vigent, cupiditatum apud nosmetipsos moderatione, prudentiumque actionum regula, exturbata demolitaque profus sint; nostraque nedum in mente, sed nec in verbis reliqui Fortunæ tituli nullatenus imposterum remaneant. Hactenus Princeps Cæsius. cuius e pia, veraque Parænesi oculos, & animum conuertamus ad Ichnographiam, & ad effigiem Templi, quas Eminētissimi Cardinalis FRANCISCI BARBERINI munificentia typis expressas subijcimus, cum votiuis simulacris.

De Serapide, eiusque Templo.

C A P V T XVI.

EQVE solum Fortunæ templum fuit Prænestæ. Nam in Annuntiatae circum vas aquæ Iustralis legitur hæc inscriptio:

Γ. ΒΑΛΕΡΙΟΣ. ΕΡΜΑΙΣΚΟΣ. ΕΠΟΙΗΣΕΝ. ΣΑΡΑΠΕΙΟΝ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΤΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ. At alia ex parte: DOMVS. C. VALERI. HERMAISCI. TEMPLVM. SARAPIS. SCHOLA. FAVSTINIANA. FECIT. VALERIVS. HERMAISCVS. DEDIC. IDIB. DEC. BARBARO. ET. REGVLO. COSS. Quos Coss. Barbatum, & Regulum vocat, atque locat ad annum Urbis conditæ D C C C C X. e Cassiodoro, Fastis Græcis, & Cuspiniani libro Panuinius in Commentarijs ad Fastos, qui præterea nihil de his compertum habere se fatetur. Nescio, an idem an aliquis. eius gentilis sit,

qui in alio lapide apud Gruterum commemoratur.
 C. VALERIVS. HERMIAS. ET. FLAVIA. IVSTINA.
 Sed quod Prænestinam inscriptionem attinet, persi-
 miles omnino recenset etiam Boyssardus Romæ sub
 Part. v. Ant. Rom. arcu prope Theatinos. CΥΝΘΡΟΝΟΙΣ. ΤΩΝ. ΕΝ
 ΑΙΓΥΠΤΩ. ΘΕΩΝ. ΜΟΤΑΠΙΟΣ. ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ
 ΠΡΟΦΗΤΗΣ. Et in columella apud Marium Del-
 phinum. ΔΙΛ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Et in
 hortis Iulij III. portentosa videtur effigies cum litte-
 ris supra: ΘΕΟΙ. ΑΔΕΛΦΟΙ. Et infra, CΥΝΘΡΟΝΟΙΣ
 ΤΟΙΣ. ΕΝ. ΑΙΓΥΠΤΩ. ΘΕΟΙΣ. ΙCΙΑC. ΑΡΧΙΕΡΕΤC
 ΑΝΕΘ. Eius quia CΥΝΘΡΟΝΟΥC Deos continet,
 delineationem operæpretium duxi proferre. Ad scho-
 lam Prænestinā spectare videtur Inscrip̄tio, quæ isthic
 Part. v. 2. visitur penes Philippum de Torciolis, auunculum
 solertissimi, & amicissimi Agapiti Colorsi Prænesti-
 ni, qui per Virtutis templum ad Honoris ædem gra-
 ditur in Eminentissimi Cardinalis FRANCISCI
 BARBERINI nunquam satis laudati comitatu,
 & a Grutero relata fuit.

..... S. PVBLICA. EX. D. D. IN. HON.
 NIFICENTIÆ. INSTEI. T. F. PVP.
 TR. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV.
 ... SIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIIQ. ET. VXORIS.
 ... TVM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRE.
 ... L. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FORI.
 CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT.

CΑΡΑΠΕΙΟΝ interpretatur lapis ipse *Serapidis tem-
 plum*. Serapium quidem Alexandriae fuit ab Alexan-
 dro Macedone constructum, templum maximum &
 splendidissimum, in eoque celeberrima Ptolemæi
 Philadelphi regis Aegypti Bibliotheca servabatur,
 Ammiano teste. Sinopitam Iouem, de quo Diony-
 sius Afer in perigesi, & Eustathius eius scholiastes
 agit,

Part. v. Ant. Rom.

Part. v. 2.

p. 58.

Lib. 22.

agit, eum esse, quem Plutarchus Plutonem, seu Serapidem vocat, & cuius Colossus Ptolemæi Soteris iussu e Sinope Alexandriam deportatus est, (nam & Pluto Zæus dictus, & Sarapis fuit, auctore Iuliano Augusto) obseruauit etiam Lud. Carrio: siue quasi Saraphim, voce ab Hebræo detorta; siue quasi Σορός Ἀπίς, id est, Apis sepulcrum; siue quasi Saræ pronepos. Rex Aegypti alijs, qui, dum viueret, dicebatur Apis, post mortem primo Sorapis, aut Sorapis, deinde vna littera, vt fit, immutata Serapis, seu Soroapis. nam vtrumque apud Pausaniam, & alios legitur: licet illud sæpius à Latinis, hoc à Græcis vsurpetur. siue ἀπὸ τῆ σερῆν, quod idem est ac mundum gubernare, atque ornare, vt olim volebat Phylarchus apud Plutarchum: siue à Σερει voce Aegyptiaca, quam Plutarchus ipse putat significare gaudium, & lætitiā: siue potius vt conijcit certissime Pontacus ad Chronicon Eusebij ab Apis, & Sor: quæ vox Hebræis bouem denotat. Nemo enim nescit Aegyptios aluisse in septo quodam bouem; quem, vt sanctus Augustinus scribit, delicijs affluentibus venerabantur, cultu, secundum Macro- bium, attonitæ venerationis: prout indicant Herodotus, Diodorus, Cicero, Strabo, Mela, Plinius, Plutarchus, Pausanias, Aelianus, Solinus, Ruffinus, Suidas. sed quis non veterum? Ad imitationem illius Aegyptiacæ superstitionis aut Idololatriæ prisci Hebræi constarunt vitulum aureum, vti docent Sanctus Clemens Romanus Constit. lib. 6. c. 20. his verbis: λαὸς μοσχοποίησε τὸν παρ' Ἀιγυπτίων Ἄπιον. & post eum Lactantius. Eodem Hieroboam vitulos, aut vitulas, vti septuaginta Interpretes vertunt, refert Iosephus. Apim Peloponnesi proditum, & in Aegypto Serapim nuncupatum Arnobius lib. 1. tradit. Macro- bius Sarapim aduenam Deum Aegyptijs fatetur: vn-

Theoph. ad Autholyc. l. 1.

Paneg. Solis.

L. 1. c. 1. Emend.

Varro, Suidas, Ruffin. l. 2. c. 23. Clem. Alex. l. 1. Strom.

Euseb. l. 10. Præp. c. 3. S. August. l. 18. Ciu. Dei c. 52.

L. de Iud. & Ostr.

L. 1. c. 15. Sat.

Exodi 32.

L. 4. c. 10. diu. In-
stit.
3. Reg. 12.
L. 8. c. 3. Antiq.
Iud.
L. 1. c. 7. Sat.

de fana eius extra pomæria fuere locata; ne sacrificiorum, quibus ille colebatur, cruore polluerentur vrbes, apud quas patrij Dij precibus, & solo thure placabantur. Sed eum Solem vult esse, vel ex ipsius oraculo, & tricipite forma, sicut & Inscriptio probat, & innuit Aelianus. Serapium Alexandriae templum atrijs columnatis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita exornatum erat, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cerneret: in quo Bibliothecæ fuerunt inæstimabiles, & septingenta voluminum millia, cum capta fuit à Cæsare Alexandria, conflagrarunt; vti scribit Ammianus. Videtur tamen postea vel restaurata Bibliotheca, vel saltem pars incendio subtrahita. nam sacra Biblia in Græcum sermonem versa Ptolemæi Philadelphi regis iussu libris vndique collectis, & accersitis e Iudæa viris, & in Serapidis templo Alexandriae reposita sanctus Ioannes Chrysostomus affirmat, & æuo etiam suo librorum propheticorum interpretationem illic seruata testatur. Serapij Alexandrini meminit & Strabo aboliti cum alijs fanis: sed constat e Suetonio instauratam fuisse Alexandriae Serapidis ædem, seu *τέμενος Σεραπείων*, vt Dio vocat. Aegyptia numina, quibus Serapis atque Isis est nomen, post Pisonem, & Gabinium Coss. siue anno V. C. DCXCVI. vt Panuinius putat, relata in Deorum numerum à Romanis Arnobius exclamat: qui Serapida Aegyptium cum mysterijs omnibus atque Iside solutum in cinerem Capitolino incendio testatur. Atque hoc est quod Isidis ac Serapidis fana Romæ consumpta incendio sub Tito Dio narrat. sed Domitianus Isium, ac Serapium postea instaurata peregit, vt Eutropius refert. Aristides oratione in Serapim quadraginta

L. 10. hist. Anim.
c. 28.

Lib. 22.

Hom. 34 ad Pop.
Antio. adu. Iud. 1.

L. 17. Geog.

C. 7. in Vesp.
In Caracalla.

L. 2. adu. gent.

Lib. 6.

ginta duo templa in Aegypto illum obtinere scribit. Vnde & in vrbe Canopi τὸ τῆς Σαράπιδος ἱερὸν πολλῆ Lib. 17.
ἀγεία τιμώμενον commemorat Strabo. quin &
 Serapidis maximum Templum fuit Turgatæ, quæ Lib. 25.
 insula est Arabiæ, teste Ammiano. Constantinus
 quidem Magnus Augustus cubitum, quo mensura-
 tur Nilus, non amplius in templum Serapidis annis
 singulis, sed in Ecclesias portari sancit, Paulo Diaco-
 no auctore. Deinde Theodosij iussu Theophilus Ar-
 chiepiscopus curauit Alexandriæ Serapium subuerti,
 seu purgari, atque in Ecclesiam S. Ioannis Baptistæ
 conuerti, disiecta statua; vti produnt Socrates, Theo-
 doretus, Sozomenus, Ruffinus, atque sancti Patres
 Hieronymus, & Augustinus, quos laudat Cardinalis
 Baronius ad Martyrologium xvii. Martij. Romæ ab
 Alexandro Seuero Isium ac Serapium, quæ struxerat
 Caracalla, legimus decenter exornata signis, & De-
 liacis, seu vasis, quæ Deliaica imitarentur, & omni-
 bus mysterijs additis, quibus Serapis colebatur. Ea
 vero in Regione ix. locat auctor descriptionis xiv.
 Regionum Urbis. quamuis aliæ essent in Regione iij.
 & in v. Serapidis ædiculæ: quo loco fusissime agit de
 sacris Aegyptijs sæpius in Urbem inductis, & sæpius
 reiectis Pancirolus. de Mneui, deque Api bobus p. 164.
 Ammianus, quorum alterum Heliopoli, alterum Memphi
 nutritum censet Strabo. Bos immolatur apud Iudæos, Lib. 17.
 quam Aegyptij Apim colunt, inquit Tacitus. In pera-
 granda Aegypto Augustus paululum deflectere ad
 visendum Apim supersedit, teste Suetonio: λέγων θεῶν, L. 5. Hist.
ἀλλ' ἐκ βῆς προσκυνεῖν εἰθίδαυ, vt Dio loquitur. Sed
 In Aug. c. 93.
 postea Vespasianus cum de firmitate Imperij capturus
 auspiciū ædem Serapidis semotis omnibus solus in-
 trasset, ac propitiato multum Deo se conuertisset, ver-
 benas, coronasque, seu panificia, vt illic assolet, Ba- c. 7. in Vesp.
 filides

filides libertus obtulisse visus est, vti Suetonius recen-
 set, addens debili crure, atque oculis orbaro demon-
 stratum a Serapide per quietem, fore vt valetudini
 restituerentur a Vespasiano. Sacra Serapidis a vulga-
 ritate Pelusij submouit M. Antoninus inhibitis flagi-
 tijs, quæ vulgo patrabantur; siue vt arbitror, non pa-
 lam & in propatulo, sed clam & religiose illa peragi
 fanciendo. Titus Alexandriam petens in consecran-
 do apud Memphim boue Apide diadema gestauit, de
 more id quidem, rituque priscae religionis. Apis bos
 diuersis genitalium notarum figuris expressus, maxi-
 meque omnium corniculantis Lunæ specie latere dex-
 tro insignis: qui cum post viuendi spatium præstitutū
 sacro fonte immerfus e vita abierit, nec enim ultra
 eum trahere licet, ætatem quam secreta librorum
 præscribit auctoritas mysticorum, nec nisi semel in
 anno bos foemina inuenta cum notis certis effertur.
 alter cum publico luctu quæritur, & si omnibus signis
 consummatus reperiri potuerit, defertur Memphim
 urbem præstantem, præsentiaque numinis Aescula-
 pij claram: cumque initiante antistitum numero cen-
 tum inductus in thalamum esse cæperit sacer, conie-
 cturis apertis signa rerum futurarum dicitur demon-
 strare; & adeuntes quosdam indicijs auertere vide-
 tur obliquis, vt offerentem cibum aliquando Ger-
 manicum Cæsarem, sicut lectum est, auersatus por-
 tenderat paulo post euentura, vt Ammianus tradit.
 Hinc antequam caperetur a Cæsare Alexandria, mu-
 gitus ingentes at miserabiles edidit Apis; ac vim la-
 crymarum profudit, si qua fides Dioni. Eudoxo Gni-
 dio in Aegypto agenti, ac Memphi Apim consulenti
καλλικίως τaurus portendit celebritatem, sed &
 breuitatem vitæ vestem eius lingendo. Hadrianus
 profecto Serapin summum Aegyptiorum Deum lucu-
 len-

Capirol. Anton.

Sueton. Tit. c. 5.

Plin. l. 8. c. 46.
Hist. Nat.

Lib. 21.

Epig. Gr. l. 1.

Diog. Laert. l. 8.

lenter ostendit in epistola ad Seruianum : & Severus Augustus iucundam sibi peregrinationem Aegypti propter religionem Dei profitebatur : & Caracalla, professionis Alexandrinæ causam prætulera, τῷ θεῷ ἁγίασται, ὃν ἐκεῖνοι (Alexandrini) σέβουσιν ἐξαιρέτως, apud Herodianum : & Serapidis in æde diuersatus ipsi ensem, quo fratrem interfecerat consecrauit ; qui mox incenso Templo & illæso solus flagrauit, & absumptus est, vt testatur e Dione Xiphlinus. Iouis quidem fratrem Serapim Iulianus in Cæsaribus nuncupat ; quem alij Saturnum, multi Aesculapium quod medeatur ægris corporibus, quidam Osirim antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iouem vt rerum omnium potentem ; plurimi Ditem patrem insignibus, quæ in ipso manifesta, vel per ambages coniectant. Plutonem ex Archemacho, & Heraclide Pontico Plutarchus, Eusebius ex Porphyrio, Artemidorus, & Clemens Alexandrinus asserunt. Eius fani aream in Emporio locat Vitruuius, quod opum atque diuitiarum præses haberetur, vt sentit Brodæus. sunt qui Nilum putent : nam modium, & cubitum gestat in capite, mensuram aquæ : in his Suidas, & Cardinalis Baronius, ex eoque doctissimus Præsul Apamiensis Spondanus. Non desunt qui Iosephum suspicentur. Iulianus Cæsar hunc ex Orpheo verum adducit :

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς ἥλιος ἐστὶ Σάραπις.

addens Cyprios sacerdotes Soli communes cum Ioue aras exstruere, atque Apollinem *συνεδρεύοντα τῷ θεῷ τῷ δὲ παρακαλέσαντας μάρτυρα*. Idem epistola II. ad Alexandrinos sic scribit. *ὑπάρχοντος δὲ ὑμῖν πολιέχου θεῷ τῆ βασιλείως Σαράπιδος ἅμα τῇ παρέδρω κόρη κὴ τῇ βασιλίδι τῆς Ἀγίπης Ἰσιδι*. id est, Præside vero urbis existente vestra Deo Rege Serapide cum Assidente Proserpina, & Regina Aegypti. mox culpam illis remit-

Vopisc. Saturno.
& ibi Salmast.
Spartian. in Sever.
uer.

Lib. 4.

I. Moschus prat. 9
c. 72.

Tacit. L. 4. Hist.

L. de Isid.

L. 4. Præp. Eud.

Oneiro. l. 5. c. 26.

& 94.

L. 1. Protrep. & 1.

Stromat.

In l. 1. Epigr.

Græc.

V. Satapis.

An. C. 380.

Paneg. Solis.

tit αἰδοῖ τὴν μεγάλην θεῶν Σαρὰπιδος. Vnde perspicuè liquet, quinam fuerint σύνναοι, siue σύνθρονοι, σύνεδροι, aut πάρεδροι Serapidos Dij; quique Consentes, siue Nouensiles, vt Marius Victorinus exponit; quæ Synodus, aut quod Concilium Deorum in Serapio. Proserpina nempe atque Isis. σύνθρονος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θεῶν vocatur etiam in Romana inscriptione Antinous, ab Hadriano relatus inter Deos, vt Iustinus Martyr, Clemēs Alexandrinus, & alij recensent. atque adeo canit Prudentius:

Quid loquar Antinuum cælesti sede locatum?

Qui postea lepide ridet quod in Aëtiaco prælio,

Nil potuit Serapis Deus, & latrator Anubis.

Serapidis effigiē marmoream non ita pridem in Vrbe effossam asseruat Eminentissimus Card. ANTONIVS BARBERINVS, quam depictam exhibet Alexander Donatus Senensis in veteri Roma, vbi de templis Isidis, quæ in Vrbe fuere, differit. At Sibylla Isidis & Serapidis templa in Aegypto casura, & incendio peritura prædixerat: cuius versus intexuit Protreptico suo Clemens Alexandrinus. Thebis delubrum Serapis Basalten lapidem habebat Memnonis statuę dicatum, quem quotidiano Solis ortu radijs contactum crepare dicunt, Plinio auctore; non Osiridis, vt Donatus opinatur. Apion cognominatus Plistonices scriptum reliquit esse etiam in labyrintho Aegypti colosseum. Serapis e smaragdo nouem cubitorum, penes ipsum Plinium. Sed Apidis, Serapidis, Osiridis, Isidis, Anubis, Hori, Canopi, Marnæ, & si quæ alia fuerunt in Aegypto portentosa idola, Christo illuc adueniente diffuxere, iuxta vaticinium Esaiæ, & collapsa sunt, cessaruntque oracula & præstigiæ, Dæmonibus vndique contremiscentibus: & ingrediēte Domino Aegyptum commota sunt simulacra a facie eius, vti commemorant Socrates, Nicephorus Callisti, Vincen-

tius

Apud Casaubin
Hist. Aug.
Apol. 2. Protrept.
L. 1. contra Sym-
mach.

L. 1. c. 21a

L. 36. c. 7.

L. 37. c. 5.

C. 19.

Hist. Trip. l. 6.
c. 47.
L. 10. c. 31.
L. 7. Sc. Hist.
c. 98.

tius Bellouacensis, Petrus de Natalibus, & alij : mox In Vita S. Aplice-
disij. superstitionis insanæ vice per Aegyptum effloruit vera Religio pinguescentibus speciosis deserti præ Martyrum, & Anachoretarum multitudine, quam obseruant Rosuueydus in Vitas Patrum, & linguarû scientissimus Athanasius Kircherus nobis coniunctissimus in Prodomo Copto. adeo vt Serapis ipse Christianus factus sit vt loquitur S. Hieronymus. Verum vt ad Epist. ad Lxtan. inscriptionem Prænestinam redeamus, a qua nos Serapis velut in Labyrinthum deductos, atque errantes tamdiu abstraxit, hæc est eius explicatio. C. Valerius Hermaiscus anno Urbis conditæ CMX. siue a Christo nato CLIX. qui incidit in XX. Imperij Antonini Pij, vt putat Cardinalis Baronius, domum suam vertit in Serapium, seu templum Serapidis, & scholam Faustinianam in honorem Faustinae vxoris Antonini Pij; Capitolin. in Pig. quam tertio Imperij anno amissam Senatus consecrauerat delatis Circensibus, atque templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis. Ipse quidem Antoninus puellas alimentarias in honorem Faustinae Capitol. ibid. Faustianas cõstituerat, sicuti M. Aurelius Antoninus Philosophus nouas puellas Faustianas instituit postea in honorem alterius Faustinae Pij filiae etiã vxoris suae mortuae. Urbini apud D. Clemetem Bartholû hæc incisa marmoris excrispit, mihiq. cõmunicauit antiquitatis peritissimus & eruditissimus Federicus Vbalдинus

T. AELI. HAD.....

ANTONINI.....

PII. PONT. M.....

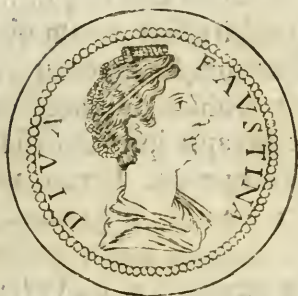
TRIB. POTE.....

IMP. II. COS. III. P. P.

FILIO

PVERI. ET. PVELLAE.

ALIMENTARI.

Idem in lapide apud Pacificum Romæ indicavit scul-
ptas puellas XIIII. duabus a Faustinis, vt videtur, in
podio stantibus. spicas prima excipit, alio in lapide
puellæ floreas coronas gestantes exprimuntur. Traia-
nus primus quinque mille pueris alimenta detulit, vt
Plinius in Panegyrico prædicat. idemque beneficium
S. P. Q. R. in arcu Beneuentano Traiano Cæsari ere-
cto ad posteritatis memoriam sculptum reliquit, vt
V. Cl. Lucas Holstenius oculatus testis mihi retulit :
qui inter prima orbis spectacula illud Traiani monu-
mentum numerandum censet. Hadrianus deinde pue-
ris ac puellis incrementum liberalitatis adiecit, vt
Spartianus obseruat : docentq. copiose Lipsius, Cuiac-
cius, & Salmasius. Neruam tamen comperio puellas,
puerosque natos egestuosis parentibus sumptu publi-
co per Italiæ oppida alendos curasse apud Victorem
relatum a Bulengero. & Aurelianum auxisse nume-
rum puerorum ac puellarum, quibus alimenta data,
apud Vopiscum legimus. Hos æmulati Christiani Im-
peratores Orphanotrophia, & Brephotrophia insti-
tuerunt, & Orphanotrophos priuilegijs ornarunt. In

L. I. Elect. c. 8.
Ad l. pueri 204.
D. de verb. signif.
Ad Hist. Aug.

L. 6. de Impen.
Rom. c. 13.

L. Orphanotr. C.
de Episc. & Cler.

hoc autem Serapio Prænestino Bibliothecam fuisse non inani coniectura ductus suspicor, cum simulacrum atque effigies quædam esset Alexandrini, cui adiunctum erat Museum, & illa celeberrima Bibliotheca, de qua Lipsius ex A. Gellio, Seneca, Tertulliano, & alijs. nam Prænestæ quoque schola fuit Faustianiana, in qua non tantum alerentur pueri, puellæque in honorem Faustinae, sed etiam erudirentur. Nam & mulieres olim liberalibus artibus instituebantur. Suetonius in libro de Grammaticis ait Attici filiam M. Agrippæ uxorem institutam fuisse a Q. Cæcilio Epirota Grammatico Attici liberto, & Iulianus Iurisconsultus mercedem a tutore præceptoribus datas ut pupilla liberalibus artibus imbueretur, iure computari censuit.

Syntagm. de Bibliothecis.

L. qui filium 4.
D. ubi pup. educ. deb.

De Basilicis, & Solario.

CAPVT XVII.

VERE quoque Prænestæ Basilicæ, ut liquet L. 5. de L. L. e Varrone. *Meridies* (scribit ille) *ab eo quod medius dies. D. antiqui non R. in hoc loco dicebant, ut Præneste incisum in solario videtur, quod Cornelius in Basilica Aemilia, & Fulvia inumbrauit.* Solarium denotat hic locum Soli expositum, in quo horæ inspiciebantur, eratque in foro inumbra- tus, secundum quem homines animi causa conuenire solebant, uti Turnebus colligit e Plauti versibus ab A. Gellio laudatis, e Cicerone, atque hoc e Varro- L. 13. Adu. c. 22. nis loco. Græci dixerunt *ἡλιακὸν*, vel *ἡλιασθήριον*, Gal- L. 2. Nat. Deor. & Or. pro Quintio. lique Græcissantes vocant les Hales, ut Harmenopus usurpat, & Cyrillus in Lexico exponit. Erat Basilica ædificium testudinatum altis columnis suffultū, qualia hodie templa fiunt, quæ inde Basilicæ appellan- 7. Aneid. tur. eam Virgilius describit:

Templum augustum ingens centum sublime columnis.
 Latini Regiam nuncupant. Romæ in ea caussas exercere, Legatos audire, & negotia publica tractare, solebant. circum etiam tabernas habebat, in quibus vel argentea vasea, vel vestes, aliaque venalia erant.

Vitruv. l. 5. c. 1.

De Foro, & Statuis.

CAPVT XVIII.

De ill. Grammat.

FORVM Præneste tribuit Suetonius. nam ut ipse narrat, Verrius Flaccus statuam habet Præneste in parte inferiore fori contra Hemicyclum, in quo Fastos a se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicarat. Hic Libertinus decessit sub Tyberio ætatis exactæ. refert ista Iosephus Scaliger, & præfigit eiusdem Verrij fragmentis, legens, *Pro Vestæ*, & non Præneste. certe Romæ in parte inferiore Fori templum exstabat Vestæ. P. Octavius, & Faernus emendarât antea, prope ædem Vestæ. & docuit postea euentus: nam Verrij Fasti ibi reperti sunt in Vrbe, sicuti Panuinius enarrat. Forum tamen Præneste fuisse T. Liuius testatur, in eoque statuas collocatas. Quin Præneste in Kalendarij fragmento legebatur.

Proem. Fast.
 L. 2. Dec. 3.

NON. N. CONCORDIAE
 IN. ARCE. FERINAE. EX
 S. C. QVOD. EO. DIE
 IMPERATOR. CAESAR
 AVGVSTVS. PONTIFEX
 MAXIMVS. TRIB. POTEST
 XXI. CONSVL. XIII. A. SENATV
 POPVLOQVE. ROMANO. PATER
 PATRIAE. APPELLATVS.

Va-

Varijs autem statutis ornatum fuit Prænestinum Forum: nec enim stetit ibi sola Manitij Prætoris Prænestini, (scriba is ante fuerat,) qui reduxerat Prænestinos illos strenuos Casilini propugnatores Præneſte, loricata, amiſta toga, capite velato. ſtabant & tria ſigna cum titulo laminæ æneæ inſcripto, MANITIVM. PRO. MILITIBVS. QVI. CASILINI IN. PRAESIDIO. FVERINT. VOTVM. VOVISSSE. Idem titulus tribus ſignis in Aede Fortunæ poſitis fuit ſubiectus. ſtabat & ſtatua L. Aeliani, quæ refertur e baſi marmorea apud Gruterum.

P. 347.

L. AELIANO. L. F.

AN. PROVINCIALI

EQVO. P. ORNATO

LUPERCO. DESIG.

HVIC. ORDO. DECVRION

STATVAM. DECREVIT

L. AELIANVS. VERECVNDVS

H. V. S. R. L. D. D. D.

Forſitan hic Aelianus, a quo in agro denominatur Collis d'Aliano. fuit ſcriptor Polyhiſtoris, & aliorum operum: qui Ἀρχιεὺς Suidæ, quia Lupercus dignatus erat, & Præneſtinus. Αἰλιανὸς, inquit Suidas, δὲ πρᾶνεſτῆ τῆς Ἰταλίας Ἀρχιεὺς, καὶ ſοφιστὴς ὁ ἡγεμονίασας Κλαυδίω, ὃς ἐπακλήθη μελίγλωσσος ἢ μελίφθογγος, καὶ ἐſοφίſτευſεν ἐν Ῥώμῃ αὐτῇ ἐπὶ τὸν μετὰ Ἀδριανὸν χρόνον. quæ Voſſius repetit. Romanum licet ſe vocitet Aelianus lib. x i i. Polyhiſtoris ſui, vbi de clarorum viroꝝ adiutoribus agit; idemque profiteatur Philoſtratus, γοικῶς nempe. Aelianus, inquam, qui Latinus Græce ſcripſit Polyhiſtor, de animalibus, & de inſtruendis aciebus, vbi præfatur ad Hadrianũ, ſe Neruæ ſalutandi viſendique cauſſa diuertiffe Formij apud Sextum Iulium Frontinum virum conſula-

I. de Hiſt. Græc

In Vir. ſph.

rem,

rem, qui de aquædu&ibus, & strategematis libros cō-
posuit. Assurgebat ibidem Anatellontis statua, de qua
extat decretū ita conceptum apud Gruterum, quam-
uis e stylo mihi suspectum falsi :

EXEMPLVM. DECRET. Q. F.

Q. IVNIO. SYLLANO. ET

L. SEPTIMIO. VALERIANO. COS.

POSTVLANTE. CLAVDIO. MARONE

VTI. LOCVS. AD. STATVAM. PONENDAM

OPTIMAE. MEMORIAE. VIRO. QVONDAM

FILIO. AELI. AVG. LIB. ANATELLON.

AMANTISSIMO. REIPVBLICAE. NOSTRAE

PLACVIT. ET. IN. HONOREM. ANATELLIONTIS

SEMPER. ET. VBIQ. DE. REPVB. OPTIME. MERITI

ET. IN. GRATIAM. CLAVDI. MARONIS

LOCVM. AD. STATVAM. PONENDAM

AD. ELECTIONEM. IPSIVS. ARBITR. DARE.

Et Flaviæ Rufinæ apud eundem.

FLAVIAE. RVFINAE

M. BARBI. FASTI

CONSVLARIS

PATRONI. COLONIAE

PRAENESTINORVM

FILIAE. OPTIMAE

D. D.

Et P. Martij, cuius basis Ostiæ eruta epigraphem
istam habet :

P. MARTIO. QVIR. PHILIPPO

CVRATORI. VIAE. PRAENESTINAE

AEDILIO. CVRVLI. V. Q. AB. AERARIO

TRIBVNO. FABRV. NAVALIVM

OSTIENS. QVIBVS. EX. S. C. COIRE. LICET

PATRONO. OPTIMO

P. P.

At

At a latere dextro .

DEDICATA. III. IDVS. APRILIS
 SCAPVLA. TERTVULO. ET. TINEIO
 CLEMENTE. COSS. CVRAM. SIC.
 AGENTE. VALERIO. GALAGAERO. LIB.
 ET. C. VETTEIO. OPTATO. M. CLODIO.
 MINERVALES
 Q. Q. PER.

De Via Prænestina, & de Porta Urbis.

CAPVT XIX.

N superiori Inſcriptione viæ Prænæſtinæ
 Curator enuntiat P. Martius. ea Roma
 Prænæſten ducebat ; eratque frequentibus
 ſepulcris celebris. ſepulcrum in ea Q. Attæ

Pompe Ferall. 4.
c. 9.

locat Moreſtellus, Eccleſiam S. Ianuarij; S. Gregorius
 Magnus, eiſque Græcus interpres Zacharias Papa :

Dialog. 1. 4. c. 27.

Villam Gordianorum Capitolinus hiſce verbis : *Do-*
mus Gordianorum etiamnum extat, quam iſte Gordia-

In Gordiano 3.
vbi Caſaub. &
Salmaſ.

nus pulcherrime exornauit, & Villa eorum via Præne-
ſtina ducentas columnas in tetraſtylo habens (alias Peri-
ſtylo,) quarum quinquaginta Caryſtiæ, ſeu marmore vi-
ridi, atque fluctibus concolori; quinquaginta Claudianæ,
quinquaginta Synnades candido marmore, ac purpureis
orbiculis interſtincto, quinquaginta Numidicæ pari men-
ſura, in qua Baſilicæ centenariæ tres, (a centum pedum
meſura, vt apud Suetonium Porticus milliaria Ca-
ſaubono.) Cætera huic operi conuenientia, & Thermæ,
quales præter Urbem, vs nunc, nuſquam in Orbe terra-
rum. In ea via anno ab Vrbe condita ccxxxiii. Vrbs
erat Latini nominis Albanorum Colonia GABII, ad
centefimum a Roma ſtadium. Sed deſerta poſtmo-

Lib. 14. Antiqq.

dum ea tantum parte habitabatur, quæ ad publicam viam obuersa frequentabatur diuersorijis, vti scribit Dionysius Halycarnasseus, τὴν ὁδὸν Πραίνεσον φέροισαν vocans, vti Zacharias Πραίνεσίην ὁδὸν. Huius viæ caput & initium statuitur à Suburra ad arcum Gallieni, trophæa Marij, Basilicam Caij & Lucij: tum ea flectitur ad Portam Exquilinam, vnde exit cum Labicana via, quæ ad dexteram porrigitur, at ad læuam Prænestina. alij volunt viam Prænestinam post arcum Gallieni ante Marij Trophæa incipere, & ad læuam

Lib. de vrb. vrbis
Eccles.

tij nuncupatur, vt R. P. Seueranus refert. Extra Portam Exquilinam Labicana via est, & Prænestina. In Prænestina AQVA Claudia ab Appio Claudio in Vrbem ducta sumit initium. In eadem via AQVA Virgo militibus olim demonstrata ex eo loco in Vrbem deducitur, teste Marliano. Eam viam sic describit Peutingeriana Tabula. *Via Prænestina Gabios XI. Præneste XI.* at Itinerarium Antonini ita: *ab Vrbe m. p. idest mille passus seu millia pass. XII. Gabios 3 m. p. XI. Præneste,* tum Beneuentum vsque. Sed excurrentem me longius ad viam Prænestinâ reuocat Obeliscus inuentus secus illam eo loci, vbi castra Prætoria ponit, & metatur Ligorius, e Circo in quo erectus erat, & in Barberinum palatium transectus. litteris ignorabilibus, & notis Hieroglyphicis insculptis insignis: cuius eruditam explicationem scripsit antiquitatum reconditarum peritissimus P. Athanasius Kircherus. Sed & aliud Obelisci fragmentum Præneste visitur in hortis Principis. Cæterum plura habent de via Prænestina Bosius Romæ subterr. c. 3 l. 3. Pancirol. in Notit. Imper. Io. Seueranus de 7. Eccl. Marlianus l. 1. c. 7. Topographiæ Urbis, quos vide. Prænestina Urbis Porta hinc nomen reperit, quæ Esqui-

Plin.

Lib. 7. Ant. Rom.
Topogr. c. 16.

Esquilina, & Labicana quoq. dicta a Plinio, a via quæ per eam exibat. Procopius Penestrinâ seu Prænestinam ter appellat. Sed ab altera etiam via Labicana dicta fuit. nunc Maior dicitur. a Belisario ibi locatam credit Godleueus, quo tempore Urbis muros a Gothhis disiectos restituit: Maioremque dictam ab ædificij, castelli nempe Aquæ Claudiæ magnificentia, cui supposita est πόλις καλεµένη πανεστίνη Romæ, in qua Belisus custodias agebat. Gotthi certe Urbem obsederunt a Porta Flaminia ad Prænestinam, quæ ibi πανεστίνα vocatur. Ortelius miscet eam cum Aesquilina, vt exarat. Loca deputata syluestribus animalibus viuaria dicebantur, erantque in angulo Urbis in regione v. prope Portam Prænestinam, vt prodit Procopius, ex eoque Cardinalis Baronius.

Procop. l. 1. Goth.

In Thef. Geogr.

Lib. 1. Gotth.
Ad Martyr. 16.
Ioan.

De Signis, Sacrarjjs, & alijs locis publicis.

CAPVT XX.

VIN & statuæ Prænesti visebātur Trophimi, Agilij, Munij, & Anonymi, qui muneribus editis placuerant populo, vt superius ex Inscriptionibus claruit. Erat & ludus gladiatorius, atque spoliarium, vnde Theatrum ibidem extitisse reor. Erant & signa, vt liquet ex his inscriptionibus.

SECVRIT. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

Item.

PACI. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

COLONIAE. PRAENESTINAE.

I 2

Erant

Erant & sacra Penatum, & testantur id inscriptio-
nes. Quarum prima.

PENATIBVS. SACRARIVM

.... ANVS. PONT. MIN. PATRON.

T. REIQ PVBLICAE. DO.....

Secunda inscriptio in Episcopio in ara mormorea.

T. MANLIVS

[seu MASCLIVS]

QVINTVS

SACRVM.

Quã Treuius in Miscellaneis refert, vt probet Quin-
tum cognomen esse.

Quin & ædes, quod ex illa liquet:

C. SAVFEIVS. C. F.

M. SAVFEIVS. L. F.

PONTENVS

AID. EX. S. C.

Nisi potius Adiles isti fuerint.

Et Porticus. en testimonium ex alia.

..... LA. POM.

TRIB. MIL. II. IL.

DI. I. AVG. NERON.

PRAEFECTVS. TESTAM.

.. POMPEIA. MYMMI

..... VMMA. PORTICVM. AB.

..... RE. ALBARIO. ADIE CTA

..... OVINO. PASSV.

De Præneste Colonia, & Municipio.

CAPVT XXI.

REGNUM fuisse olim Prænesten constat ex Herilo eius Rege, quem Euander strauit, Virgilio teste versibus superius laudatis: Cap. 2. qui Feroniæ filius erat. Feronia autem Nympha Campaniæ, Dea Libertorum, cuius in templo pileum raso capite accipiebant, e Plauto in Amphitrione. in huius tēplo Tarracinæ sedile lapideum fuit, cui versus iste incisus erat: *Benemeriti serui sedent, surgent liberi.* Varro Libertatem Deam quasi Fidoniam dictam putat, vti Seruius adnotat. Fuit postea colonia Albana. regnante quippe Latino Siluio Alba deductæ sunt coloniæ, Præneste, Gabij, Tusculum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Cameria, Bouillæ, cæteraque oppida circumquaque, quemadmodum refert Auctor Originis Romanæ gentis e veteribus auctoribus collectæ; siue ille Sextus Aurelius Victor est, vt tradit Andreas Schottus, siue alius: earumque ciues prisca Latini dicti sunt, teste Liuius: Li. 1. Dec. qui Latino Siluio Ascanij filio colonias aliquot deductas asserit. at Latinum Siluium fratrem Ascanij, & filiū Aenæ posthumum e Lauina filia Latini, Albæque secundum Regem tradit Dionysius Halycarnasæus Iulo filio Ascanij prælatum. Albæ Siluius deinde regnat Alcanij filius, casu quodam in syluis natus. is Aeneam Siluium creat: is deinde Latinum Siluium, Li. 1. Hist. ab eo Coloniae aliquot deductæ, prisca Latini appellati. Latinum regem Laurentum memorat Bonifacius ex Vbertis Florentinus vernaculis his versibus Prænestes cōditorem, siue potius Coloniae ductorem. Liuius l. 1.

L. 1. c. 13. Dicitur
mundi

*La Città de Preneſtre ſecie all'hora
E per Lauina hedificoe Lauino,
E Re tre anni e ſei meſi dimora.*

L. 17. c. 11.

Ia Coſmograph.

L. 16. c. 13. Noſt.
Attic.Merula, & God-
leu. in 8. l. Liuij.L. 4. Gen. diet.
c. 16.

Postea cum Latio vniuerſo Præneſte quoque in Romanorum poteſtatem cōceſſit. ab hiſce Q. Fabio Maximo V. & Q. Fulvio Flacco III. Coſſ. xxx. Colonias deductas teſtatur Liuius, quibus tamen Præneſtenon accenſet. vnde Coloniam a Romanis eo tantum deductam poſt Bellum II. Punicum colligo. Non deſunt qui Coloniam deductam a Sylla opinentur, vti Manutius l. de Ciuitate Rom. Antiqui certe lapides litterati, quos ſuperius exhibui, & quos Paulus Merula profert, Præneſtinam Coloniam nuncupant; ſed incertum tempus deductionis ipſi Merulæ. Municipium poſtea fuit. nam Præneſtinos refert Diuus Hadrianus in Oratione quam de Italicenſibus, vnde ipſe ortus fuit, habuit in Senatu, maximopere a Tiberio Imperatore petiſſe, orafſeque vt ex Colonia in municipij ſtatum redigerentur, idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuiſſe, quod in eorum finibus ſub ipſo oppido ex capitali morbo reualuiſſet, A. Gellio teſte. Atque hac de cauſſa in Sexti Iulij Frontini libello de colonijs, Nerulæ Imp. tempore ſcripto, Præneſte non Colonia, ſed oppidum ſimpliciter appellatur. Feſtus autem, ſiue epitomator eius Paulus Diaconus, hæc ſcribit: *Tertio municipium deſinitur id genus hominum, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt vt eſſent municipia ſua cuiuſque Colonia. vt Tiburtes, Præneſtinique, &c.* Ex his Tibur, & Præneſte, quæ Ciuitates fœderatæ Latinæ erant, & Arpinum municipium ſuis legibus relictae ſunt, aliæ Coloniae deductæ erant. Fuſe autem de Municipibus Præneſtinis agit Alexander ab Alexandro. probatq. id inſertum parieti Eccleſiæ Cathedralis Præneſtinæ epigramma.

GEN.

GEN.
MUNICIP.
C. TALONIUS. CYPARVS
PATER. ET
C. TALONIUS. CYPARVS
FILIVS
D.D.

Primi qui Romani ciues renuntiati fuerunt e Latinis populis, cum illi defecissent, ab Appiano dicitur Tiburtes atque Prænestini: Municipales tamen remansere suæ Ciuitatis. Erant autem liberi, neque solum foederati antea, cum exulibus Romanis Prænestæ commorari liceret, vt antea obseruauimus e Polybio, & honoris cum Populo Romano participes: Diætatura nempe gaudebant.

L. 1. Bell. Ciuij.

Regius pempt. 1.
Tiburt. Hist.Idem l. 2. c. 6.
pempt. 1.
Et l. 3. c. 1. ex
Liuio l. 23. & 42.*De rebus gestis a Prænestinis ad annum**V. C. CCCLXXIIII.*

CAPVT XXII.

Si lubeat urbem introspicere, atque res domi forisque gestas pernoscere, politiam vrbis inquirere decet. sub Regulis, seu Toparchis primum administrata fuit.

Ex his Hierulum vnum nouimus, cui tres animæ fuere. de illo iam supra egimus. postea Colonia eo ex Alba deducta Albanis Regibus paruit. sed Albæ regno Romam translato, euerfaque Alba mansit in Latinorum foedere seu Republica. Apud Dionysium

L. 1. Antiq.
Rom.

Halycarnasseum Tullus Fufelius Albanum sic alloquitur. Γραναί δι τεμνηρώσαι τὸ κράτος αὐτῆς πολλαὶ πόλεις ἐκ τῆς Λατίνων ἔσαι γένεσ. καὶ τὴν κτίσιν ἀφ' ἑμῶν ἔχουσαι, αἱ τὴν ὑμετέρην ὑπεριδέουσαι πόλιν, οὐκ ἔσονται χωρήκασι,

χωρήκασιν, κὴ ὑπὸ Ρωμαίων ἀρχαῖα, μᾶλλον ἀξίωσιν ἢ ὑπὸ Ἀλβάνων. Idem auctor ubi agit de Alba diruta scribit: Ἡ τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀποικήσασα πέλις, κὴ πάντα πὺν χρόνον ἡγεταμένη, τὴ ἔθνεος ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀποικήσεως κηδεύεσθαι. Certe omnes Latini abs Alba oriundi, & ab Tullo res omnis Albana cum colonis suis in Romanum cessit imperium. Anno xv. post Albæ excidium Romani bellum intulere Latinis, seu Dionys. Hal. r. 3. illis Albanorum colonijs, ac per quinquennium gessere. pax mox inita, donec a Tarquinio prisco prælijs attriti Latini Romanorū in societatem & amicitiam recepti fuerunt imperata facturi. Hinc Romæ Tarquinius Priscus triumphavit de priscis Latinis, teste Livio. & in conuentu Ferentino Tarquinius Superbum Urbis Regem gentis ἡγμένα, id est Ducem, seu Principem Latini constituerunt: sicut Tarquinius eius auum, & Tullum. vnde Sexus iactabat se Lucretiæ: *Imperabis mecum Romanis, Latinis, Etruscis*, &c. Idemque Livius refert, Tarquinium Superbum edixisse ad Lucum Ferentinæ in conuentu Latinorum, tamen foedus renouasse. Anno ab Urbe cōdita cclv. Coss. fuere T. Aebutius, & P. Veturius. his Consulibus Fidenæ obsessæ, Crustumeria capta, Præneste ab Latinis ad Romanos descivit. nec ultra Latinum bellum gliscens iam per aliquot annos dilatatum. verum anno sequenti ab Urbe condita cclvi. post deditos Lartio Consuli Fidenates Latini omnes apud Ferentinum conueniunt, initoque foedere conspirant in Romanos, eisque bellum indicunt. In hoc foedus nomina & iusurandum dedere proceres Aricini, Bouillani, Buletani, Corani, Cornerani, Gabini, Laurentini, Lanuini, Lauinienses, Labicani, Nomentani, Norbani, Prænestini, Pedani, Querquetulani, Satricani, Scaptini, Setini, Tellini, Tiburtini,

Tuscu-

T. Liv. l. i. dec. r. c. 52.

Dionys. Hal. r. 3.

L. i. dec. r. c. 38.

Lib. 4.

L. i. c. 52.

L. 2. c. 19.
Dio l. 5.

Dionys. Hal.

Tusculani, Trebani, Veliterni, ex his omnibus populis delectu iuniorum habito, tantū copiarum contractum iri, quantum Octauio Manilio, & Sexto Tarquinio satis videretur; & vt honestam belli causam prætenderet, Legatos Romam miserunt nobilissimos viros ex vno quoque populo. Tandem victi Latini, & Castores visi Romanis fauere ad lacum Regillum: & ab his renouatum fœdus cum Latinis anno V.C. CCLVIII. biennio post, V.C. CCLX. L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Coss. *Veturius missus in Volscos ad bellum ultrò inferendum. Tricipitinus populationibus arcendis sociorum agro oppositus non ultra quàm in Hernicos procedit. Veturius primo prælio hostes fundit, fugatque: Lucretium, dum in Hernicis sedet, prædonum agmen sefellit supra montes Prænestinos ductum, inde dimissum in campos vastare agrum Prænestinum, Gabinumque ex Gabino in Tusculanos flexere colles. Vrbi quoque Romæ ingens præbitus terror; magis magis in re subita, quàm quod ad arcendam vim parum virium. Q. Fabius præerat Vrbi, is armata iuuentute, dispositisque præsidijs tuta omnia ac tranquilla fecit. Neque poterant assuescere Romano iugo Latini; Nam defecere anno V.C. CCCLXV. Tribunis Consulari potestate A. Valerio Publicola iterum, L. Virgino, P. Cornelio, A. Manlio, L. Aemilio, L. Postumio, qui post pugnam ad lacum Regillum factam per annos propè centū, nunquā nisi ambigua fide, in amicitia Populi Romani fuerant. Anno V.C. CCCLXIX. defecere rursus: sed anno V.C. CCCLXXI. de Prænestinorum quoque defectione fama exorta primū, arguentibusque eos Tusculanis, & Gabinis, & Labicanis, quorum in fines incursum erat, ita placidè abs Senatu responsum est, vt minus credi de crimini-*

Diony. l. 6.

Liu. l. 3. c. 8.

Pighius Fast.
Liu. l. 6. c. 2.

Liu. l. 6.

Liu. l. 6. c. 27.

bus, quia nollent ea vera esse, appareret. Insequenti anno Sp. & L. Papirio Tribunis Consulari potestate ab V. C. CCCLXXII. ad Velitras aduersus maiora poenè auxilia Prænestinorum, quàm ipsam colonorum multitueinem secundo prælio pugnatum est. ita vt propinquitas Urbis hosti & caussa maturioris fugæ, & vnum ex fuga receptaculum esset. Oppidi opugnatione Tribuni militum Consulari potestate, qui Legiones eò duxerunt Sp. & L. Papirius, collegis quatuor Ser. Cornelio Maluginense quartum, Q. Seruilio, C. Sulpitio, L. Aemilio quartū Tribunis ad præsidium Urbis, & si quis ex Etruria noui motus nūtiarentur (omnia enim inde suspecta erant) relictis, abstinere; quia & anceps erat, nec in perniciem Coloniam pugnandum censebant. Litteræ Romam ad Senatum cum victoriæ nuntijs acriores in Prænestinū, quàm in Veliternum hostem missæ. Itaque ex S. Cōsulto, populique iussu bellum Prænestinis indictum; qui coniuncti Volscis anno insequenti Satricum Coloniam Populi Romani pertinaciter à Colonis defensam vi expugnarunt, foedeque in captos exercuerunt victoriam. Eam rem agrè passi Romani M. Furium, Camillum sextum Tribunum militarem cū L. Furio, & alijs creauere, anno V. C. CCCLXXIII. Volscum bellum M. Furio Camillo decretum, & L. Furius adiutor datur, qui impatiens Volscos ad Satricum adorsus, abs illis primū fugatur; sed Camillo iuante mox fundit, vt Plutarchus narrat. Anno V. C. CCCLXXIV. post victos Latinos à Manlio Consule, cum Decius se deuouisset, Prænestini, ac Volsci cum ingenti exercitu deuastarunt agros sociorum Populi Romani, & Lucium Furium, eis opem dum ferret, represserunt, verū à Camillo collatis mox signis vincuntur, & illorum magna strages fuit edita.

Liu. c. 22.

Righ. p. 337.

In Camillo.

*De rebus gestis Prænestinorum ab anno
V.C. CCCLXXVI. ad annum CCCLXXXV.*

CAPVT XXIII.

Insequente anno V. C. CCCLXXVI. Camillus consilio, & virtute in Volſco bello, felicitate in Tuſculana expeditione, vtrouque ſingulari aduerſus collegam L. Furium Medullinum patientia, & moderatione in ſignis magiſtratu abiit, creatis militaribus Tribunis in annum inſequentem: in quo excitata ſeditio à Tribunis plebis, quia Cenſores abdicauerant magiſtratu, cauſati ſunt illi, fugere Senatū teſtes tabulas publicas cenſus cuiuſque, quia nolint conſpici ſummam æris alieni, & alia: obæratam plebem obiectari alijs, atque alijs hoſtibus, bella quæri, Latinis, Hernicis, Præneſtinis iam intentari arma, vt teratur plebs, conſenſuque plebis impediri cæptum quominus ad Præneſtini famam belli, ſicuti cenſuerant Patres, ſcriberentur nouæ legiones. Erat enim cura Patribus delectus, quippe iam à Præneſte proſectos hoſtes in agro Sabino conſediſſe nuntiabatur, neque aliud ad ſeditionem exſtinguendam in Vrbe, quam propè illatum mœnibus ipſis bellum valuit. Nam cum eſſet Præneſtini nuntiatum nullum exercitum conſcriptum Romæ, nullum Ducem certum eſſe, patres, ac plebem in ſemetipſos verſos, occaſionem rati Duces eorum raptim agmine facto peruaſtatis protinus agris, ad portam Collinam ſigna intulere. Ingens in Vrbe trepidatio fuit, conclamatum ad arma, concurſumque in muros, atque portas eſt: tandemque ab ſeditione ad bellum verſi Dictatorem T. Quintiū

Liu: l. 6. c. 14.

Liu: l. 6. c. 10.

c. 18.

Cincinnatum creauere . Is Magistrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit . Quod vbi auditum est (tantus eius magistratus terror erat) simul hostes à mœnibus recessere, & iuniores Romæ ad editum sine detractiōe conuenere. Dum conscribitur Romæ exercitus , castra interim hostiū haud procul Allia flumine posita. Inde agrum latè populantes fatalem se Vrbi Romanæ locum cæpisse inter se iactabant, similem inde pauorem, ac fugam fore ac bello Gallico fuerit. Etenim si diem contactum religione, insignemq; nomine eius loci timeant Romani, quantò magis Alliensis die Alliam ipsam, monumentum tantæ cladis reformidatuos species profectò his ibi truces Gallorum, sonumque vocis in oculis, atque in auribus fore? Has inanium rerum inanes ipsas volentes cogitationes Fortunæ loci delegauerant spes suas. Romani contrà vbiicumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse quem ad Regillum lacum deuctum centum annorum pace obnoxia tenuerint, locum insignem memoria cladis irritaturum se potius ad delendum memoriam dedecoris, quam vt timorē faciat ne qua terra sit nefasta victoriæ suæ; quin ipsi Galli si offerantur illo loco se pugnatuos vt Romæ pugnauerint in repetenda patria, vt postero die ad Gabios tunc cùm effecerunt ne quis hostis, qui mœnia Romana intrasset, secundæ, aduersæque Fortunæ nuntium domum perferret. His vtrinque animis ad Alliam ventum est. Dictator Romanus postquam in conspectu hostes erant instructi, intentique. *Videsne. Tu (inquit) A. Semproni loci Fortunæ illos fretos ad Alliam constituisse, nec illis Dijs immortales certioris quidquam fiducia, maioris vè quod sit auxiliij dederint. At tu fretus armis, animisque concitatis equis inuade, mediam aciem: ego cum Legionibus in turbatos, trepidan-*

dantesquè inferam signa . Adeste Dij testes fœderis , & expetite pœnas debitas , simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis. Non equitem, non pedite sustinere Prænestini primo impetu, ac clamore dissipati ordines sunt , deinde postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt, consternatique, & præter castra etiam sua pauore prælati, non priùs se ab effuso cursu sistunt, quam in conspectu Prænestæ fuit. Ibi ex fuga dissipati locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt, ne si intra moenia se recepissent, extemplò vreretur ager, depopulatisquè omnibus obsidio Vrbi inferretur . Sed postquam direptis ad Alliam castris victor Romanus aderat, id quoque munimētum relictum, & vix moenia tuta rati oppido se Prænestæ includunt . Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum, ad ea circumlatum bellum, deincepsquè haud magno certamine capta . Anno V. C. CCCLXXIV. Velitras exercitus ductus, eæ quoque expugnata; tum ad caput belli Prænestæ ventum, id non vi, sed per deditionem receptum, est. T. Quintius semel acie victor, binis castris hostiū, nouem oppidis vi captis, Prænestæ in deditionem accepta, Romam reuertit; triumphansque signum Prænestæ deuectum Iouis Imperatoris, qui ibi colebatur, in Capitolium tulit, dedicatum est inter cellam Iouis, & Mineræ, tabulaque sub eo fixa (monumentum rerum gestarum) his fermè incisa litteris fuit

Liu.

IVPPITER ATQVE DIVI OMNES HOC
 DEDERVNT. VT. T. QVINTIVS. DI-
 CTATOR. OPPIDA. IX. CAPERET.
 DIE. XX. Cincinnatus verò tum Dictatura se abdicauit. Anno à Nino MCCCCLX. Prænestinos à Romanis victos ductu huiusce Quintij tradūt Eusebius, Orosius, Eutropius, Sigonius, Panuinius, Albertus Pi-

In Chronicis
Ibid.

ghius

Lib. 2. Fast.
 Lib. 3. vol. 1.
 Lib. 1.
 Mar. Histor.
 Co. Vat 4993

ghius e Festo: quidam septem oppida numerant, alij octo, vt Ioannes Columna referens ad Artaxerxis tempora. L. Florus hæc scribit: *Hactenus pro libertate, mox de finibus eisdem Latinis assidue, & sine intermissione pugnatum est. Sora, quis credat? & Algidum terrore fuere: at Satricum atque Corniculum, Prouinciæ. De Veijs, & Bouillis, pudet, sed triumphauimus. Tibur nunc suburbanum, & æstiuæ Præneste delicia, nuncupatis in Capitolio votis petebantur.*

*De rebus gestis ab anno V. C. CCCLXXXV.
 ad annum DXL,*

CAPVT XXIV.

Erū extremo anno CCCLXXXV. tumultuatum quod Prænestini concitatis Latinorū populis rebellarūt. Anno CCCCLV. Gallos Boios Præneste venisse, atque inde cōfedissee circa Pedum auditum est. Dictatorem dici C. Sulpitium placuit, qui eos fudit. Coniurant rursus Latini ad Lucum Ferentinæ Coss. L. Furio Camillo, & App. Claudio Crasso, in eos desciscentes, & æquo iure cum Romanis imperare cogitantes bellum decernitur. Pugnatum haud procul radicibus Vesuij montis, qua via ad Vesperim, (seu Verrestim fluuium, cuius superius memini) ferebat, vincunturq; Latini Decio se deuouente, deditioemque faciunt. Coss. T. Aemilio Mamerco, & Q. Publilio Philone, siue anno V. C. CCCCLIV. Aemilius ad Pedum exercitum duxit, Pedanos tuebatur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus. Bellum infectum omissum à Consule præ cupiditate triumphii. Anno insequente CCCCLV. cum Senatus Pedum expugnandum, ac de-

len-

Cap. 25.

Lib. 8. c. 3.

Reg. Antiq.
 Tiburt. lib. 2.
 c. 14.

Liu. c. 8.

lendum cenfuiſſet , nonniſi à paucis populis Pedani adiuti ſunt . Tiburtes, Præneſtiniſque , quorum ager propior erat , Pedum peruenere . L. tamen Furius Camillus vi cœpit. tū Latiū omne ſubegit: multi traducti in Urbem, Tiburtes, Præneſtiniſque agro mulctati, vt ſuperiùs obſeruauimus. Anno V.C.CCCCLXXIII.

Reg. c. vii. 2.

Pyrrhus Rex Epiri τὴν Καμπανίαν ἔξεπολιόρηκεν, ἥκε δὲ ἐπὶ τὴν Πραίνεσον τῆς πόλεως ὀκτοκαίδεκάτῳ σημείῳ ἀφειῶσαν. vt Pænius, qui æuo Theodoſij vixiſſe videtur, vertit Eutropium, quæ refert Paulus Diaconus hiſce verbis . *P. Valerio Lauino, & T. Coruncano*

Lib. 2.
In Hiſt. Miſcell.

Coss. poſt nobilem Lauini Conſulis cum Pyrrho Rege ad Heracleam fluuium (non Vrim , vt legitur in Paulo Diacono) *pugnã, quæ prima Romanorum cū tranſmarino hoſte fuit.* Poſt id Pyrrhus coniunctis ſibi Samnitibus, Lucanis, Brutijſq; Romam perrexit: omnia ferro, ignique vaſtauit . Campaniam depopulatus eſt , atque Præneſte venit milliario ab Urbe XVIII. mox terrore exercitus, qui cum Coss. ſequebatur, in Campaniam ſe recepit . *Victor* (ſcribit Florus) *primo prælio Pyrrhus totam trementem Campaniam, Lirim, Fregellasquæ populatus : prope captam Urbem à Præneſtina arce proſpexit, & à viceſimo lapide, (ſeu CCC. ſtadijs) oculos trepidæ Ciuitatis fumo, ac puluere impleuit.*

Epitomaſtes Liuij, vt Pyrrhus ad Urbem proceſſerit populabundus refert, vt per agrum Fregellanū vſq; Penestrum veniens ipſam Romanam Urbem cõtemplatus fuerit Ioannes Columna prodit. Videri poſſūt Plutarchus in Paralleliſ, Oroſius, Pauſanias in Atticis, Zonaras, & ipſe Cicero in Offic. Flaminio, & Seruilio Coss. *Q. Fabius Maximus Dictator* accepto à Fulvio Flacco Legato exercitu, per agrum Sabinum, Tibur, quo diem ad conueniendum edixerat nouis militibus, venit, ſeu ſeruili agmine adiun-

Lib. 13.

Cod. Vatic.
4963.

Liu. l. 2.

adiun-

adiuncto, inde Præneste transuersis tramitibus in
 viam Latinam est regressus, breuiquè propè Arpos
 peruenit oppidum Apuliæ, & ad Hannibalis castra
 contendit. Hannibal anno V. C. DXXXIII. seu
 DXXXIV. post victoriam ad Thrasymenum mo-
 nitus vt in agrum Casinatem duceret; Punicum* ab-
 horrès ab Latino nomen, Casilinū pro Casino accipe-
 re ducem fecit, tum cognito errore, virgisque cæso duce
 ad reliquorum terrorem in crucem illum sustulit. Fa-
 bius Casilinum occupat modicis præsidijs, quæ Vrbs
 Vulturno flumine dirempta Falernū à Cāpano agro
 diuidit. Coss. M. Attilio Regulo, Cn. Seruilio Gemi-
 no, seu anno V. C. DXXXIV. postea L. Aemilius
 Paullus, & M. Terentius Varro cum suffecti essent,
 cladem ad Cannas ab Hannibale acceperunt. Mar-
 cellus Claudius Casilini cum exercitu consistens
 Nolæ opem fert. *Hinc Annibal Acceris direptis, at-
 que incensis, cum à Casilino dictatorem Romanum,
 Legionefque nuntij accipi nuntiassent, ne quis tam
 propinquus hostium castris Capuam quoque recurrat,
 exercitum Casilinum ducit. Casilinum eo tempore
 quingenti Prænestini habebant cum paucis Romanis,
 Latiniquè nominis, quos eodem audita Cannensis clades
 contulerat. Hi non confecto Præneste ad diem dele-
 ctu seriùs profecti domo, cum Casilinum antè aduer-
 sè pugnae famam venissent; & alijs aggregarent sese
 Romanis, sociisque profecti à Casilino cum satis ma-
 gno agmine irent, auertit eos retrò Casilinum nuntius
 Cannensis pugnae. Ibi cum dies aliquot suspecti Cam-
 panis, timentesquè cauendis, ac struendis inuicem
 insidijs traduxissent, iamque de Capuæ defectione agi,
 accipiquè Hannibalem satis pro certo habuere, interse-
 ctis nocte oppidanis parem Urbis, quæ citra Vulturnum
 est (eo enim diuiditur amni) occupauere, idque præ-
 sidium*

Forfitan
 aberrans.

Liu. l. 22.
 c. 14.

Cap. 15.

Liu. l. 23.
 c. 14.
 Cap. 17.

fidium Casilino habebant Romani . Vnde Silius arguitur mendacij à Regio, cum Prænestinos in Cannensiprælio pro Romanis pugnantes inducit tam fusè . Pempr. Tiburr. l. 3. l. 8. de R. l. pun.
narrat quidem alibi vt Hannibal Acerris incensis, & Nuceria solo æquata ,

*Post Casilina sibi, multum obluētatus iniquis
 Defendentum armis , agrè referoauerat astu
 Limina , & obsessis vitam pensauerat auro .*

Sed Liuium audiamus . Additur & Perusina cohors , d. l. c. 18.
homines CCCCLX. eodem nuntio , quo Prænestini paucos ante dies & Casilinum compulsi, & satis fermè armatorum ad tam exigua mœnia , & flumine altera parte cincta tuenda erant. penuria frumenti nimium etiam vt videretur hominum efficiebat . Hannibal cum iam inde haud procul esset , Getulos cum Præsfecto nomine Isalca præmittit : primò si fiat colloquij copia verbis benignis ad portas aperiendas, præsidiumquè accipiendum perlicere iubet . Sin in pertinasia persistent , rem gerere , ac tentare , si qua parte inuadere Urbem possit . Vbi ad mœnia accessere, quia silentium erat , solitudo , visa, metuquè concessum Barbarus oratus moliri portas, & seras , claustraquè effringere parat . cum patefactis repente portis cohortes duæ ad idipsum instructæ intus ingenti cum tumultu erumpunt , stragemquè hostium faciunt . Ita primis repulsis Maharbal cum maiore robore virorum missus nec ipse eruptionem cohortium sustinuit . Postremò Hannibal castris ante ipsa mœnia oppositis paruam Urbem , paruumquè præsidium summa vi , atque omnibus copijs oppugnare parat . ac dum instat laceffitquè , corona undiquè circumdati mœnibus, aliquot milites, & promptissimum quemque è muro turribusquè ic̄tos amisit . Semel ultrò erumpentes agmine elephantorum opposito prope interclusit , trepidosque

compulit in urbem ; satis multis , ut ex tanta paucitate , interfectis . plures cecidissent , ni nox praelio interuenisset . Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur , utique posteaquam corona aurea muralis proposita est : atque ipse dux , castelli plano loco positi segnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrabat : Cannarum , Thrasymenique , & Trebia singulos admonens uniuersosque . Inde vinea quoque cepta agi , cuniculique ; nec ad varios conatus hostium aut vis vlla , aut ars deerat ; socij Romani propugnacula aduersus vineas statuere ; transuersis cuniculis hostium cuniculos excipere , & palam & clam ceptis obuianire , donec pudor etiam Hannibalem ab incepto auertit , castrisque communitis ac praesidio modico imposito ne omissa res videretur in hyberna Capuam concessit : vbi Campanæ illum fregerunt deliciae , eiusque exercitus luxu diffluens dissolutus ac eneruatus est . vti fuisse describit T. Liuius : qui rursus memorat mitescentem iam hyeme ducto ex hybernis milite Hannibalem rediisse Casilinum . vbi quamquam ab oppugnatione cessatum erat , obsidio tamen continuata oppidanos praesidiumque ad vltimum inopiae adduxerat . Romanis castris praerat T. Sempronius , Dictatore auspicioꝝ repetendorum causa profecto Romam . Marcellum & ipsum cupientem ferre auxilium obsessis Vulturis amnis inflatus aquis , & preces Nolanorum , atque Acerranorum tenebant Campanos timentium , si praesidium Romanum abscessisset . Gracchus assidens tantum Casilino , quia edictum erat Dictatoris , ne quid absente eo rei geteret , nihil mouebat : quamquam quæ facile omnem patientiam vincerent , nuntiabantur à Casilino . Nam & praecipitate se quosdam non tolerantes famem constabat , & stare inermes in muris nuda corpora ad missilium telo-

telorum ictus præbentes, Ea ægrè patiens Gracchus, cum neque pugnam conferere Dictatoris iniussu auderet, pugnandum tamen esse, si palàm frumentum importare vellet, videret; neque clàm importandi spes esset, farre ex agris vndique conuecto cum complura dolia compleisset, nuntium ad magistratum Casilinum misit, vt exciperent dolia, quæ amnis deferret. Insequente nocte intentis omnibus in flumen ac spem à Romano nuntio factam, dolia medio missa amni defluerunt, æqualiter inter omnes frumentum diuisum, id postera quoquè die, ac tertio factum est, nocte & mittebantur, & perueniebant, & custodias hostium fallebant. Imbribus deinde continuis citatior solito amnis transuerso vortice dolia impulit ad ripam, quam hostes seruabant. ibi hærentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur, nuntiatumque Hannibali est, & deinde intentiore cura cautum ne quid falleret Vulturno ad urbem missum. Nuces inde fusæ ab Romanis cum medio amni ad Casilinum defluerent, cratibus excipiebantur. postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora, detracta & scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mandere conarentur, nec muribus, aliouè animalibus abstinerent; & omnium herbarum, radicumquè genus aggeribus infimi muri eruerent. & cum hostes obarassent quidquid heribidi terreni extra murum erat, raporum semen iniecerunt, vt Hannibal, Eonè vsque dum ea nascantur ad Casilinum sessurus sum? exclamaret. & qui nullam antea pactionem auribus admiserat, tum demum agi secum est passus de redemptione liberorum capitum, septunces auri in singulos pretium conuenit. Fide accepta sese tradiderunt, donec omne aurum persolutum est in vinculis habiti. tum remissi Cumas cum fide. id verius est, quam ab equite in-

Valent. 61.
Catonatos.

abeuntes immisso interfectos. Prænestini maxima pars fuere. ex quingentis septuaginta, qui in præsidio fuerunt, minus dimidium ferrum fameliquè absumpsit, cæteri incolumes cum Prætoꝛe suo Manitio (scriba is antea fuerat) redierunt. Statua eius indicio fuit Prænestæ in foro, cuius superius memini, & tituli, ac trium signorum. Casilinum oppidum redditum Campanis est, firmatum septingentorum militum de exercitu Hannibalis præsidio: ne ubi Pœnus inde abscessisset, Romani oppugnarent. Prænestinis militibus Senatus Romanus duplex stipendium, & quinquennis militiæ vacationem decreuit. ciuitate cum donarentur, non mutauerunt. Perusinorum casus obscurior fama est, quia nec ipsorum monumento ullo est illustratus, nec Decreto Romanorum. De obsessis in Casilino ab Hannibale Prænestinis, seu Penestriuis, Frontinus. Valerius Maximus, & CCC. eos numerat cum Verderio. ab his coactum Hannibalem ut obsidionem solueret vult Ioannes Columna. à Pœnis obsessam Prænestem Reusnerus hallucinatur, eoquè tempore fide fuisse singulari erga Romanum Populum. Vide Boccacium.

l. 2.

c. 14. & 15 &

l. 4 c. 5.

l. 7 exempli

c. 6.

l. 5 var. Lect.

c. 12.

Cod. Vatican

4963. f. 88.

l. 2. Ital. c. 58.

de vit. Illustr.

*De Prodigijs Prænestæ visis,
dequè Magistratibus.*

CAPVT XXV.

ANNO Vrbs Conditæ DXL. Coss. Q. Fabio Verrucolo, & M. Claudio Marcello, hasta Martis Prænestæ sua sponte mota, vti refert T. Lilius; & Iulius Obsequens inter prodigia recenset: subditq; anno V. C. DLXXXVIII. M. Marcello, P. Sulpitio Coss. in Prænestino cruenti

l. 14. c. 10.

c. 34. de Prodig.

exciderunt imbres A. DCXVII. M. Aemilio, C. Hostilio Mancino Coss. Prænestæ fax ardens in cælo visa. A. DCXXXVII. L. Aurelio, L. Cæcilio Coss lacte pluit. & anno DCLXI. C. Valerio, M. Herennio Coss. Iana volitauit. Verum hæc futilis superstitionis obseruatio iurè in historijs reprehenditur. sed ne quid penitus antiquitatis omittam, casus istos inserui. Captiuos Pœnos Prænestæ collocatos ob operum indictorum labores excitasse tumultū Regius asserit. L. Postumio Albino, & M. Popilio Lanate Coss. Senatui placuit Postumium Consulem ad agrum publicum e priuato terminandum in Campaniam ire, & alia. Hic iratus Prænestinis, quod cum eò priuatus sacrificij in templo Fortunæ faciendi causa profectus esset, nihil in se honorificè neque publicè, neque priuatim factum à Prænestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, Litteras Prænestæ misit, vt sibi magistratus obuiã exiret, locum publicè pararet vbi diuenteretur, iumenta que, cum exiret inde, præsto essent. Antè hunc Consulem nemo vnquam socijs vlla in re oneri, aut sumptui fuit. Ideò magistratus mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent socijs: priuata hospitia habebant, ea benignè, comiterque colebant: domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diuertere mos esset. Legati, qui repente aliquà mitterentur, singula iumenta per oppida, iter quò faciendum erat, imperabant. aliam impensam socij in magistratus Romanos non faciebant. Iniuria Consulis etiam si iusta, non tamen in Magistratu exercenda & silentium nimis aut modestum aut timidum Prænestinorum ius velut probato exemplo magistratibus fecit grauiorum in dies talis generis imperiorum. Hæc Lilius. Magistratus autem Prænestinus; Prætor

c. 71. 85. & 96

Pemptad. Tiburtin. p. 29.

Anno V. C. D L X X X.

L. 42. c. 1.

erat,

Lib.9. c. 16.

erat, vti Manitius de quo superius. De alio narrat idem Liuius haud iniucundum acroama. *Prænestinus Prator per timorem segnius ex subsidijs suos duxerat in primam aciem; quem cum inambulans antè tabernaculum L. Papirius Cursor comis idem, & iocorum studiosus Dictator vocari iussisset, Licctorem expedire securim iussit, ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum Licctor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantis, perfusumquè ultimi supplicij metu multa dicta dimisit.* Referunt illud Sextus Aurelius Victor, & Valerius, atque Ammianus. Erant & Decuriones Prænestini, vti probant Inscriptiones allatæ, & quæ exstant in margine marmoreæ mensæ Episcopij à Grutero prolatae litteræ, DECVRIONES POPVLVSQ. Ordo Decurionum passim, Quæstores, Aediles, II. VIRI, FLAMINES, VI VIRI Augustales, Curatores annonæ, & Viæ Prænestinæ, Luperci, Archieres, Curatores muneris publici. vnde Decuriones, populusquè coloniæ Prænestinæ statuas decorabant, seu Respublica Prænestinorum postulatu populi. In columna propè Palatium Principis legitur.

Q. EX S. C. POPVL..... VI..... RESTITVIT ERAT.....

c. 3. l. de Vir.
Heu. vbi Sch.
l. 2. c. 2.
Exempl. l. 30.

De Moribus, & Idiomatico.

CAPVT XXVI.

VOAD Populi mores, Nonius in voce Opino pro Opinor adducit hunc versum e Bacchidibus Plauti: *Prænestinum opino esse, ita erat gloriosus.* Verum nullibi Plautinarum comœdiarum comparet hic versus Horatius

tius agens de lite Rupilij & Persij coram Bruto :

*Tum Prænестinus falsò , multumquè fluenti
Expressa arbussto reperit conuitia .*

Satyr. 7.
l. 1. Serm.

Plautus certè in Captiueis inducit Ergastulum parafitum iurantem *ὡς τὰν Πραυνέστω* Barbaricam urbem, id est, Italicam Taubmanno: vti Soram, Signium, Frusinonem, Alatrium, &c. nam Hegio senex respondet: *Quid tu Barbaricas urbes iuras ?* ille inquit;

Act 4. Scen. 3

quia enim item aspera sunt , ut tuum victum autumas esse . Idem in Truculento hæc affingit Stratilaci seruo: *Vt Prænестinis Conia est Ciconia .* irridet Præn-

Act. 3. Scen. 2

stinos vt parum Latinos, qui Latina vocabula decurtabant per apocopen, sic Spania pro Hispania, Syria pro Assyria, vti discimus ex Capella, & Glosfario; Striculus Histriculus Tertulliano. Attius apud Festum: *Tammodò inquit Prænестinus pro tantum-*

Cosmographæ

modò . At nunc Romæ passim . Quintiliano *Verba aut Latina , aut peregrina sunt . peregrina porrò ex omnibus propè dixerim gentibus , ut homines , ut instituta etiam multa venerunt . taceo de Thuscis , & Sabinis , & Prænестinis quoque . Nam ita eorum ser-*

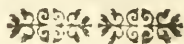
l. 1. c. 5. Inst

mone utentem Vectium Lucillus insectatur , quemadmodum Pollio deprehendit in

Liuiio Patauinitatem : licet omnia

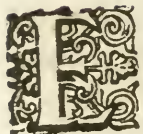
. Italica pro Romanis

habeam .

De Collegijs & Epitaphijs.

CAPVT XXVII.

RANT & Collegia Fabrum, aliaque corpora, vt inscriptionibus claret. hanc intexit Gruterus, pag. 410.

DIS. MANIBVS
L. FLAVI
APOLLINARIS
PRAEF. FABR
T. FLAVIVS
PRISCVS
PATER. FILIO
PIISSIMO
FECIT

Ista in S. Petri Prænestæ visitur.
VENANDI. STUDIO
TI. CLAVDIO. NICOSTRATO
| IIIII | VIR. AVG. QVINQ. PERPETVO
COLLEG. FABR. PRAENESTINOR
ANNIA. PROCILLA. CONIVX. ET
CLAVDII. NICEPHORIANVS
PROCVLVS, ET. ANNEIANVS
FIL

Ad alia corpora aut familias pertinere arbitror istas, in quibus nuda tantum exstant nomina: vt hæc in Ecclesia cathedrali.

C. MESSIENVS. TROPHIMVS.
C. MESSIENVS. ROMANVS
C..... S. EM. FILIVS.
C. MESSIENVS. C. L. LICINVS.
MESSIENA. ROMANA.

Item

Item. L. SALVIVS. ANTIGONVS
 CORNIFICIA. L. L. SELENIVM
 L. CORNIFICIVS. APTVS
 OPIA. O. L. VRBANA
 BILLIENA. O. L. TERTIA
 COSENTANVS. HILARVS
 CORNIFICIA. DAPHNE
 V. S. A. HILARVS

Item.

PLOTINA. L. L. COMPSE
 PLOTINVS. L. L. IACCVS
 PLOTINA. L. L. RVFA
 PLOTINVS. V. LALAVGV

Epitaphia hæc Prænestæ leguntur .

I. C. TERENCE. ANENCLETI
 TERENCE. GENESIS
 TATA. FECIT

II. Item.

CAESARII.
 COS.

III. In Palatio Principis.

D. M.

AVRELIVS VITTALIO. HANC
 MEMORIAM. CVM. SOLARIO
 ET. CVVICVLO. A. SOLO. FECIT
 SIBI. ET. AELIAE. SOFIADI. CONIVGI
 SVAE. ET. FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO
 MERCVRIO. FRATRI. SVO. CVM
 FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO. BERNE
 CVM. SVIS. FILIIS. VLPIO. SECVNDINO
 COGNATO. MEO. CVM
 FILIIS. SVIS. MEIS. FRATRI
 BVS. ET. LIBERTIS. PATER
 NIS. ET. LIBERTABVSQVE

M

SET.

SET. ET. MEIS. POSTERISQVE
 OMNIVM. AEORVM. ET. QVI
 BVS. ME. VIVO. LOCA. DONA
 VI. IVRE. ITVM. AMVITVM
 VNIVERSOS. ABERE..... ET
 HQC. PETO. AECAS. SYNCRA
 TIVS. A. BOBIS. VNIBERSIS
 SODALIBVS. VT. SENE. BILE
 REFRIGERETIS. SYNCRATIO
 RVM -

In tabula marmorea summi templi à Grutero re-
 fertur ista , quæ nunc quoque in pavimento Cathedra-
 lis legitur .

IV.

D. M

T. POPILIO MI. LIB

• EPITYNCHA

IIII. VIR. AVG

BANAVSVS. LIB. ET. HER

SIBI. LIB. LIBERTABVS. POST
 EOR. OSSA. HIC. BENE. QVIESC

* Alij BAK-
 LATVS Alij
 BANATVS .

seu TIBI. V.

C. SEPTIMIO

C. F. PVB

SEVERO

PATRONO. MVN

T. SENTIDIVS. T. F

PAL. IVLIANVS

AMICO. OPTIMO

Sorte F.

VI. extra Præneste via publica Sublaci Grut, p. 549.

DIIS. MANIBVS

L. IVNIVS. L. F. PALA

TINA. OGVNIVS

MIL. LEG. II. PARTH

MIL.

MIL. ANN. XIIX
 VIX. ANN. XXXXVI
 H. F. C

VII. Ex eodem pag. 735. in agro Prænestino.

P. PÆDANIUS. S. P. F.
 SATVRNINVS
 PATRI

VIII. Subtus Prænestæ in sacello, quod est in via,
 qua Albam itur.

CAIO. VALERIO. L. F.
 QVIR. FLORINO
 PRAEF. COH. II. THRAC
 SYRIACAE
 TRIB. MIL. LEG. VII
 CLAVD. PIAE. FID
 PATRI. OPT
 B. M
 PROCVLVS

IX. Inter Prænestæ & Zagarolum e Grutero pag. 912.

DIS. MANIBVS. S
 T. FLAVIVS. T. F. PONT.
 SABINVS

X. In vinea Ioan. Baptistæ Colori.

M. ABENNA. M. L. PRINCEPS
 TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. SIBI. ET
 M. ABENNAE. SABINAE. PATRI
 ABENNIAE. M. L. FLORAE. MATRI
 M. ABENNAE. M. L. FAVSTO. LIBER
 L. ABENNAE. M. L. HEIMO. LIBER.

XI. In alia vinea .

L. POPILLI. SEX. MEI .

XII. In agro Prænestino sub ipsa vrbe via publica
in cippo , e Grutero pag. 986.

SEX. NAEVIUS

SEX. L. PHILEMO

NAEVLA. SEX. L

TVSCVLA

IN. F. P. X V

IN. AG. P. XIX

XIII. Corocollo translatum in Carpensēs hortos,
refert Gruterus. nunc est in Palatio Principis .

MANILIAE. LVCILLAE. C. F

MATRI. PISSIMAE. ET. INCOMPARABILI

CAESONIUS. LVCILLVS

V. . . . C

FILIVS

VIX. ANN. LXVI. M

VII. D. VIII. HOR

VIIII

H. S. E

XIV. In stylobate sub altare S. Petri legitur, & istud.

P. AEL. P. F. PAL

TIRONI

SALIO. ARCIS

ALBANAЕ. QVEM. IMP. CAES

ANTONINVS

AVG. PIVS

GERM. SARM. BRIT

AGENTEM. AETATIS

ANNVM. XIII

MILI-

MILITIA. PRIMA
 PRAEFECTVRAE
 EQVIT. BRAVCO
 NVM. EXORNARI
 DIGNATVS. EST
 DEC. DEC
 BLANDVS. PATER
 PRO. AMORE. CIVI
 TATIS. SVMMAM. ET
 SVMPTVM. OMNEM

Inscriptiones Prænestinas passim laudat Manu-
 tius: sed post hanc messem Inscriptionum, quam col-
 legi Prænestæ iterum allegatus Eminentissimi Me-
 cenatis Francisci Barberini Cardinalis mandato cū
 Angelo Paracciano, qui & amicitie nexu, & libera-
 lium artium coniunctione mihi deuinctissimus, de
 omnibus bene merendo sibi omnium amorem con-
 ciliat, stipulas illectas à me relictas sublegi posse non
 dubito: imo eruenda Epitaphia plurima Eminentis-
 simi Cardinalis suprascripti auspicijs auguror. Ut
 enim illi cura maxima est ne quid lateat profuturum
 sic ipsi tellus ipsa effuso sinu, quasunque occulue-
 rat opes expandit vltro.

In Oratio.

De Viris Illustribus Prænestinis.

CAPVT XXVIII.

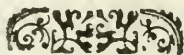

IC vides Tribunos, Aediles, & alios Ma-
 gistratus, Sacerdotes, atque milites egre-
 gios Prænestæ ortos. In vetusto Codice
 Vaticano Terentij e membrana, Phormio-
 nis

Cod. 3958.

Religio mihi
est mutare
quamuis er-
ronea, adeo
veneror an-
tiquitatem.

nis calci adscripta hæc sunt : *Acta Ludis Romanis*
 L. POSTVMIO. ALBINO. L. CORNELIO ME-
 RVLA . *Aedilibus Curulibus, egere L. Ambibius Tur-*
pio, L. Attilius Prænestinus, modos fecit Flaccus Claudij
Tibijs imparibus, tota Græca Apollodori Epidicazome-
nos. facta 1111. G. Fannio. M. Valerio Coss. Initio Adel-
phorum; egere L. Attilius Prænestinus. Initio Heauton-
timorumeni . L. Attilius Prænestinus modos fecit acta
111. M. Iunio . T. Sempronio Coss. Initio Eunuchi
L. Attilius Prænestinus egere . M. Valerio . C. Fannio
Coss. Terentius etiam agit de Lucio Statilio Præne-
stino actore, quem eximium, atque præstantem fuisse
suspicio. Ludos primum Romæ anno V. C. CCCCLX.
editos M. Atilio Regulo Præatore T. Liuius obseruat.
superius ludos Prænestæ celebratos adnotauimus .
 At Theatrum Prænestæ fuisse, in quo exhiberentur,
 conijcio, & infrà patebit. Sed in ludis Agilium
 Pantomimum sui temporis primum iam commemo-
 rauimus, & Trophimum Euristum, & Voesium Cura-
 tores; in sortibus Numerium, & illi adiungimus Ano-
 nymum, cuius vrna marmorea in Recollectorū Præ-
 nestæ visitur, cui Tripus insculpta cum Delphi-
 no. in Serapio ædificando C. Valerium; in
 bellis Cæculum, & Herilum; Casilini
 præfidiarios, & Manitium Præ-
 torem; in litteris Aelianum
 quo ciues habuit, qui-
 busq; meritò glo-
 riatur.

De C. Mario C. F., obsidione,
& excidio à Sylla.

CAPVT XXIX.

FORTVNAE quidem templo clara fuit Præneſte, ſed infortunio, atque clade Mariana nobiliſſima. Sanctus Auguſtinus illius meminit hiſce verbis, quæ ſupra inuimus. *In cæde, atq; proſcriptione Syllana ſubbaſtatæ ſunt etiam tamquam vllæ quædam nobiles Ciuitates, vna verò, velut vnus reus duci iuberetur. ſic tota iuſſa eſt trucidari.* Florus exprimit contrahens more ſuo. *Sylla iuſſu municipia Italiæ ſplendidiffima ſubbaſta venierunt Spoletum, Præneſte.* tum ſubiungit quatuor mille ciues Præneſtinos in via publica cæſos. Seneca exclamat. *Ingratus Sylla, qui patriam durioribus remedijs quàm pericula erant, ſanauit. qui cum à Præneſtina arce uſque ad Collinam portam per ſanguinem humanum inceſſiſſet, alia edidit in Vrbe prælia, aliàs cædes. legiones duas, quod crudele eſt, poſt victoriã in angulum congeſtas contrucidauit, & proſcriptionem commentus eſt.* Aurelius Victor ad annũ V. C. DCLXI. *C. Marius (inquit) filius Præneſte refugit, ubi per Lucetium Ofellam obſeſus tentata per cuniculum fuga, cum omnia ſepta intelligeret, iugulandum ſe Pontio Teleſino præbuit. C. Mario Præneſtæ interfecto Cornelius Sylla ſe Felicem edicto appellauit.* Sed qui attingat ad titulum Felicitatis nedum repertum eſt, & qui felix cenſeri iure debuerit. Namque Cornelius Sylla dictus potius eſt quam fuerit Felix. ſolum certè beatũ Cortina Aglaum iudicauit, qui in anguſto Arcadiæ augulo

l. 2. de Ciuit.
Deic. 28.

l. 3. c. 2.

lib. 5. de Re-
nific. c. 16.

De Vir. Illuſt.
c. 68.

c. 75.

Soll'n c. 7. vbi
Ioa. Cameris;

1 Bell. Civ.

angulo pauperis soli dominus, nunquam egressus pat-
terni cespitis terminos inuenitur. Appianus, & Plu-
tarchus hec fusè narrant. Et ille quidem de Maria-
nis agens post amissam Setiam ad Sacriportum.

Κοπή ὁμίῳι ἡδ' εἰς Πραηνεσὸν ἔβδρυον ἅπαντες ἐπορεύε τε
Σύλλα σὺν δούρω· ἢ οἱ Πραηνέσιοι ὄσσο μὴ πρῶτες αὐτῶν
εἰς εὐξάνθη, Σύλλα δ' ἐπιπέμψας τὰς πύλας ἀπέκλεισε, καὶ
Μαρίον καλωδίους ἀνιμήσαντο, &c. vtq; Marium intra
Prænestæ obsederit Sylla vallo, atque fossa e longin-
quo oppidum ingens, præposito huic operi Lucretio
Ofella: & vt fame laborantem Marium eximeret ob-
sidione Prænestina Carbo collega miserit Marcium
cum octo Legionibus, deque Lamponio Telesino,
& Gutta, & Damasippo, & Prænestinorum circum-
mœnia latis capitibus, vnde se dediderunt. Μαρίον
κατὰ δυνάτη εἰς ἄφρονες ὑπονόμους, καὶ μὴ βραχὺ ἢ ἀγχύν-
τη ἑαυτῶν, deque cede Prænestinorum: vt Sylla
κατηκόντισεν ἅπαντας, ἢ πλὴν πόλιν διήρπασε πολυχη-
ματων ἐν τῷς μάλιστα ὅτε εἶχε. ibidem fusissimè, vtque in-
dulserit aliquibus χησιμίαις, deque dicto Syllæ ad ca-
put Marij ἐρέτω δ' εἰ πρῶτα γενέσθω πρὶν πηδαλιὰς ὀπιχέ-
σθαι quod disticho carmine ita vinxi,

Ante Mari remum Romæ tractasse decebat

Quam clauum ignaua vel tetigisse manu.

Plutarchus de Marij filio, qui primum Martis, tum
Veneris filiu appellatus est: vtque εἰς Πραηνεσὸν κατὰ-
κλειθεῖς ἐπὶ Σύλλα, καὶ πολλὰ φιλοψυχίᾳς μάττω ὡς λυ-
τῶν τῆς πόλεως ἀλισκομένης αὐτὸς αὐτῶν ἀπέκλεισεν.
rursus vt Marius iste victus Prænestæ fuga delatus,
cum portas iam clausas offendisset, demisso è muro
funiculo alligavit se, atque ita eo receptus sit, vtque
Samnis Telesinus properarit cū Lamponio Lucano
ad eripiendum obsidione Marium. Σύλλας δ' εἰς Πραηνε-
σὸν ἔλθων animaduertit primum cognita causâ in
singu-

singulos. deinde quasi non vacaret, cunctos vnum in
 locum contractos confici iussit, ad XII. millium nu-
 merum: vni hospiti concessit incolunitatem, qui sa-
 nè quàm generosè Syllæ dixit, nunquam se patriæ
 suæ homicidæ gratias acturum, vnâque cum illis tru-
 cidatus fuit. Hoc facinus idē Plutarchus alibi reponit.

Ο δὲ Σύλλα, inquires, ξένῳ ὁπώρα μὴ ἀρετῇ πρὸς ἐχ' ὁμοί-
 ον χρὴ δάμνηθαι, ἀγενῶς ἐτρυβίτησεν. Ἐπειδὴ ἐλὼν Πραίνες ὄν,
 ὁ Σύλλας ἐμύλησεν ὅσῳ ἄλλως ἅπαντας ἀποσφάπτειν, ἕνα δὲ
 ἐκείνων ἠφίφθ' ἰδὲ τῶν ξενίων, εἰπὼν, ὡς ἔβέλετο σωτηρίας
 χάριν εἰδέναι τῶν φονεῶν τὸ παρ' ἑἶδος, ἀέμιξεν ἑαυτὸν, καὶ
 συγκατακέπη τοῖς πολίταις. *At Sylla hospes simili virtute
 apud dissimilem usus virum, nobili letbo extremum
 vitæ diem confecit. Cum enim Præneste capta statuis-
 set oppidanos omnes Sylla interficere; at soli isti ob ho-
 spitij usum parcere, tantum fatus, nolle se patriæ suæ
 interfectori salutis suæ gratiam agere, permiscuit se
 popularibus, atque vna cum illis peremptus est. Serui
 quoque fides emicuit. Consulem enim C. Marium,
 Prænestinæ obsidionis mirabilem exitum fortitum,
 cuniculi latebra frustrâ euadere conatum, leuique
 vulnere à Thelesino, cum quo commori destinaue-
 rat, perstrictum seruus suus, vt Syllanæ crudelitatis
 expertem faceret, gladio traiectum interemit; cum
 magna præmia proposita videret, si eum victoribus
 tradidisset, cuius dexteræ tam opportunum mini-
 sterium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus do-
 minorum protecta est: quia eo tempore Mario non
 vita, sed mors in beneficio reposita erat, vt Valerius
 Maximus auctor est: cui consentit Epitomastes T.*

*Liuij: Sylla C. Marium exercitu eius fuso delecto-
 que ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit,
 tum erumpere tentantem repulit, omnesque Præ-
 nestinos inermes concidi iussit. C. autem Marius*

Præneste obsessus à Lucretio Ofella Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret euadere, septus ab exercitu mortem sibi consciuit in ipso cuniculo, cum sentiret se euadere minimè posse, cum Pontio Thelesino fugæ comite stricto utrinque gladio concurrir, quem cum occidisset saucius impetrauit à seruo, ut se occideret. Succinit & Diod. Siculus: Ο δὲ Μάριος μάχη τῇ πρὸς Σύλλαν γενόμενῃ ἀγωνισάμενος νόμως ἠπληθεὺς κατέφυγεν εἰς Πραῆνες ἐν ἄμα μυσίοις πέντε χιλίοις. συκλαμαδεὺς δ' ἐν αὐτῇ, καὶ χρόνον ἔκ ὀλίγον πολιορκηθεὶς ῥωσκάθη, πάντων αὐτὸν εἰς κάλαπόντων, καὶ μηδ' ἐμίας σωτηρίας ὁδὸν καθορῶν τιλὸν ἐνὸς οἰκίετ' ἤν' ἰσίων χεῖρα εἰς λύσιν τῷ δεινῶν ᾤδρα καλεῖ. καὶ ὅ γε παιδάς, ἢ μία πληγῇ τῷ βίε τὸν δεωπέτω ἀπαλλάξας. εἰ αὐτὸν ἔπηκατέσφαξε. Ioannes Columna ita profequitur. Sylla Marium alterum (scilicet Marii filium) Præneste persequutus obsedit: qui longa obsidione maceratus desperans ne in Sylle potestatem veniret cum Thelesino Duce Samnitū mutua morte concurrir. dumq; violēter ipse in currentem currens manus attingeret, circā vulnus suum manum percutientis hebetavit. Itaque cadente Thelesino & ipse leuiter vulneratus ceruicem seruo præbuit. Sylla autem post Marii necem ciuitate capta omnes Marianæ partis principes, qui ad ipsam confugerant, hoc est, Legatos, Quæstores, Præfectos, Tribunosque iussit occidi. Eadem ferè prodit Orostus: quamuis ipsum Marium sibi manus intulisse violentas Plutarchus, & Appianus superscripti vellent. Adde his Velleium, Eutropium, Boccatium, licet filium cum patre confundat, Panuinium, Sigonium ad annum V.C. DCLXXX. Strabo Marium iuniorem periisse in vno è cuniculis Prænestes memorat. Præneste oppidum opibus affluens maximis hostiliter direptum à Sulla: cuius ciues, quod Marii filium obnixè tutati essent, quodquè aduersus Sulla-

lanos.

1a. Eeio3.
L37.

Mar. Hist.
Cod. Vat.
1763. P. 157.

15. c. 22.
Chr.

1. 2.
3. 5.
1. 6. de Cassib.
Vir. illustr.
In Festa.
5.

ianos fortiter pugnassent, fuere crudeliter, etiam si
Vrbem suam, arma, & seipsos dediderint, enecati;
mulieribus tantum liberè, quo vellent abire, permis-
sum. earum plurimæ Tibur, quod calamitatum mi-
nus acceperat, vt ad sacram arcem, cum filijs confu-
gerunt, teste Regio. Vide Paræum, & Clauellum.
Lucanus cladem istam deplorat & versu:

Vidit Fortuna colonos

Prænestina suos vno simul ense recisos.

Vt superius Plinius narrat Romæ quidem non fuisse
aurum, nisi exiguum longo tempore. certè cum à
Gallis capta Vrbe pax emeretur, non plus quam mil-
le pondo effici potuere. Ergo vt maximè duo tan-
tùm millia pōdo cū capta est Roma, anno CCCLXIV.
fuere: cum iam capitum liberorum CLV. millia, quin-
genti LXXX. In eadem post annos CCCVII. quod ex
Capitolinæ ædis incendio, cæterisq; delubris omni-
bus Marius filius Præneste detulit tredecim millia
pondo, quæ sub eo titulo in triumpho transtulit Syl-
la, & argenti VII. millia. Idem ex reliqua omni vi-
ctoria pridie transtulerat auri pondo XV. millia, ar-
genti pondo cētum & XV. millia. Frequentior autem
vsus, non antè Cn. Flauium Annij filium deprehendi-
tur. Hic namque publicatis diebus Fastis, quos po-
pulus à paucis Principum quotidie petebat, tantam
gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre
genitus, & ipse Appij cæci scriba, cuius hortatu ex-
ceperat eosdem consultando assidue sagaci ingenio,
promulgaueratquè, vt Aedilis Annalis crearetur
cum Q. Anicio Prænestino, qui paucis antè annis ho-
stis fuisset, præteritis C. Petilio, & Domitio, quorum
patres Consules fuerant.

I. 3. Pempt. s.
Medull. Hist.
l. 2. Arpin.
Ant.

I. 3. c. 1
natur. Hist.

De Catilina & Fulvia, cum
Anacephalaxosi.

CAPVT XXX.

OSTEA coniurans in patriam Catilina oppidū Præneſte, ab Vrbe non multum diſtans, ipſa natura, ac loco ſatis munitū conſtituit propter plurimas belli opportunitates Kal. Nouemb. vno impetu inuadere. ſed M. T. Cicero Conſ. hoc animo proſpiciens, illam Coloniam armatis hominibus compleuerat. Quamobrem Catilina id facinus fruſtra ſuſcepit, vt Conſtantius Felicius Durantinus reſert. Sed præſtat ipſum Conſulem Ciceronem audire. *Quid cum te Præneſte Kalendis ipſis Nouembribus occupaturum nocturno impetu eſſe conſideres; ſenſiſtine illam Coloniam meo iuſſu, meis præſidijs, cuſtodijs, vigilijsque eſſe munitam?* Silet quidem hanc rem Saluſtius iniquior Ciceroni, glorioſum eius facinus ſu pprimendo. Cum verò Florus municipium vocet, quo tempore ſub hoſte perijt à Sylla capta Præneſte, Cicero Catilinæ conſpirantis æuo Coloniam, pedibus eo in ſententiam Manutij, & à Sylla Coloniam deduciam arbitror; cum præſertim ciues omnes conſcisci mandaret, æquum erat, vt ciues illi novos aſſignaret. illex ſeditionum, atq, bellorū fuiſſe tunc videtur Præneſte; nam rursus bello ciuili conualeſcente vxor Antonij Fulvia belli ſedē Præneſte ce-

In Coniurat.
Catil. Cod.
Walic. m. 50.

perat, auctore Velleio. Fulvia (inquit) uxor M. Antonij, & socrus Octauij Caesaris, qui tamen eius cū filia diuortium fecit, Præneste occupata, & ad suam societatem pertracta, Senatores & Equites à se stantes habebat, cum illis inibat consilia, & edicta proponebat identidem contra Octauium cum Lucio Antonio coniurans. quod mirandum non est, cum & gladio se accinxerit, & tesseram militibus dederit, ut legitur apud Dionem. tandem aufugit ad virum. L. Antonius Consul M. Antonij frater uxore Marci Fulvia consulente, bellum intulit Cæsari receptis in suas partes populis, quorum agri veteranis assignati erant. sed dimisit eam M. Antonius, ut in Epitome T. Liuij comperio. Lucius Antonius secessit Præneste, dicens se timere Cæsarem pro magistratu munitum satellitibus, ut prodit Appianus. Locus iudicio definitus est Gabij (Vrbs Romam inter & Præneste media) illi rursus Præneste aduolant, Lucius tantum Cæsari respondit. Fulvia demum fugit cum suis liberis Puteolos post incensam Perusiam. Erat illi bucca altera inflator Plinio memorante. Plura superius ubi de agro, & Nuculis.

l. 18.

l. 115. & 117.

l. 5. Bel. Ciu

Neque verò repetam quæ sub Augusto, Nerone, Domitiano, Hadriano, Aurelio, imò & Valentiniano iam recensui ad historiam profanam spectantia. Regionem indicavi, conditorem, nomen, etymon protuli: situm, agrum, Asylum descripsi: arbores, aquas, fluuium, vina, latifundia, flores, rosas, fructus, nuces demonstraui. secessum, ludos, Fortunæ sortes exhibui: Fortunæ templum, Serapidis, Basilicas, Solarium, Forum, Statuas, viam, portam Urbis, signa & sacraia instauravi. Colonia, municipij iura restitui: magistratus mores, idioma, collegia,

res gestas, viros illustres enarraui. ex omnigenis
scriptoribus quidquid pertinere visum est, concin-
nans, & consuens. Ad sacra lubet animum, sti-
lumque conuertere, vtque veræ fidei sy-
dera in istius Urbis horizonte reful-
serint & coruscauerint, inue-
stigare & litterarum, mo-
numentis confi-
gnare.

FINIS LIBRI PRIMI.

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

Liber Secundus.

*Roma Sancti Petri, & Pontificum Ma-
ximorum Sedes electa,
diuinitus.*

CAPVT PRIMVM.

REGNUM Romanum, quod in
Rempublicam conuersum, ad
Monarchiam, denuò redactum
fuit, per octo ferè sæcula Deus
Optimus Maximus præparauit,
& adauctum victorijs, opibusque
ditatum varijs ditionibus adiun-
ctis propagauit; imò Regna quamplurima vno con-
fœderauit, atque contesseravit Imperio, vt citò

O

per-

peruos haberet populos fidei Christianæ persuasio ; & lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelabatur salutem, se ab ipso capite per totum Mundi corpus effunderet, quemadmodum docuit Sanctissimus Papa Leo. Hinc Thomas Doctor Angelicus Diuinum Augustinum sequutus obseruauit prophetiam ab Esaiâ scribi cœptam, quo tempore condita fuit Vrbs Roma, ab Esaiâ inquam, qui *μεγαλοφώνωτος*, & potius Euangelista, quam propheta videtur, quia sub florentissimo Romæ Imperio Christus Dominus secundum oracula prophetica in orbem terrarum veram doctrinam inuecturus erat. Decuit, siquidem simul incipere scripturam, & Imperium, cui scriberetur. Israëlita, nempe gens scriptura non indigebat, sed Romana, quæ à Christo adiuuanda, & beanda erat. Quamobrem scriptura prophetica, & Roma simul exortæ sunt.

Nec enim ob eximias tantùm virtutes, & Heroica facinora ciuium, Deus Romam cæteris excellere, atque dominari Urbibus voluit; verum etiam quia sedem illam adornabat Vicario suo, quem mundo imperaturum constituerat, iuxta vaticinium editum à Rege Psalte, dum sacro afflatus spiritu cecinit: *Parata sedes tua ex tunc*, vtq; ita reliquæ gentes afluatæ Romanum venerari nomen, quod fatale terris regendis asseruit Poeta Tibullus, Romanam quoque Religionem libentiùs amplecterentur, colerent propensius, & retinerent firmitus. Ea verò fuit semper Romani nominis magnitudo, & veneratio, vt illud Vrbes, & Prouinciæ omnes regnatrices sibi ambitiosè, ac vltro adscriberent, & vsurparent. Sic Roma noua Constantinopolis, & Thracia Romania, sic Aquileia Roma altera, sic Arelate Roma Gallula, & Augustodunum Roma Celtica, (vt alias

omit-

Ser 1. de Nat.
tal. Apoll.

118. de Ciu.
Deic. 27.

229. 174 ar
6. & sibi care
tanus.

S August.
C. Ferron.
in Conc. ad
3. fiat.

psal. 92

elez. 5. lib. 2.

omittam) vocabantur. Idquè contigit etiam, posteaquam Roma capta, direpta, & excisa fuit à Barbaris. Etenim quæ victrix terrarum, & domina fuerat, cuius iugo populi omnes colla submiserant, & spolia, prædaque fuerant, populorum omnium spoliū, ac præda tandem exstitit. Mox Deo suauiter omnia disponente illi, qui potissimum ipsam varijs attritam cladibus vastarant, atque diruerant, quasi pœniteret eos operis tam admirandi labefactati, & destructi, summa illud ope reparare aggressi præcorum Romanorum memoriam litteris mandando, resquè abs illis præclare, fortiterque gestas cum domi, tum foris, atque immania ædificia passim excitata eleganter delineando, & ad amussim describendo, Romam solidiùs, & feliciùs instaurarunt. Quia præterea Religionis fuit domicilium Roma, & pietatis armamentarium, vbi semper asseruatum fuit diligentissimè fidei Christianæ depositum, vbi tot Sanctorum virorum sanguine proprio effuso pro Christi nomine purpuratorum gloriosa pignora quiescunt, & signis admirabilibus clara coluntur, maximus toto ex orbe concursus factus est certatim ad illam illustrandam magis, ac magis, & ad sacra Principum Apostolorum inuisenda limina variarum gentium Imperatores, & Reges vndequaque confluere cœperunt, impletumque fuit luce clarius effatum Esaïæ: *Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrabebant tibi*, teste Francisco Petrarcha ante annos CCC. Scitè Sanctus Thomas Aquinas laudat sermonem Ephesini Concilij, seu, quam Theodotus Episcopus Ancyræ habuit, homiliam in Natali Saluatoris nostri Iesu, quæque lecta fuit in Ephesina Synodo, in qua dicitur. Si

cap. 61.

l. 2. ep. senil.

par. 3. q. 35.
art. 7.p. 3. Concil.
p. 597. & 621.

Christus patriam sibi ciuitatem delegisset maximam Romam, potentia ciuium demutasse orbem terrarum, & ad Christi cultum traduxisse putaretur; si filius fuisset Imperatoris, potestati humanæ ea res adscribi posset. Sed vt Diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, pauperulam elegit matrem, & pauperiorem patriam. Eligit autem Deus infirma mundi, vt confundat fortia (vt testatur Apostolus,) & ideò vt suam potestatem magis ostenderet in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Ecclesiæ suæ statuit in signum perfectæ victoriæ secundum illud Esaiæ: *Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, scilicet Christi, & gressus egenorum*, id est, *Apostolorum Petri, & Pauli, quorum trophæa ibi statuit, vt exinde fides in vniuersum mundum deriuaretur.*

Ad hanc igitur Imperij arcem vindex noster Iesus Christus designauit Petrum, quem appellare possumus Regem sacrorum. Et certè Romæ Regibus expulsis Regium nomen translatum ad Pontificem è patribus electum portendebat Regnum Urbis, & Orbis ad Pontifices Maximos sacrorum præfides transferendum; Petrum (inquam) cui præmium confessionis, & amoris detulerat cum cæli clauibus Ecclesiæ vniuersæ clauum, & Apostolorum principatum. paruit Christo, & accinxit se Petrus itineri, & quia præfecerat Hierosolymitanæ Ecclesiæ Iacobum, præfecit Antiochenæ, in qua septennio subsederat, Euhodum, diùque peregrinatus feliciter, & salutariter circumijt Siciliam, mox oram Campaniæ legens Neapolim appulit, ibique tinxit sacro Baptismate Candidam, & Asprenem; ac Fanum Apollinis in Ecclesiam vertit, hodieque ibi Monasterium amplissimum exstat, & Sancti Pe-

tri

1. ad Cor. 2.

cap. 16.

Pomp. Lect.
de sacerdot.Euseb. lib. 2.
Eccles. hist. c. 1.Thom. Costa
p. 1. l. 2. hist.
Neap. p. 119.
Padronanza
di S. Frances.
di Paula Nea
p. 3.

tri ad aram nuncupatur, quia in ara inibi erecta sacrum incruentum Sanctus Petrus obtulerat. illiq; anno Christi MCCCXXXVI. præerat Abbas Ordinis Sancti Augustini. Inde vi ventorum delatus ad portum Liburnum Pisas conscendit, illicque ordinato Petrino Episcopo sacris etiam operatus est exstructo altari ad Arni ripam, quod cum Ecclesia, quæ adhuc visitur, & Sancti Petri ad gradus dicitur, Clemens Petri successor solemniter deinde ritu consecrauit. Gradus autem vocabantur pontes ad Littora, vel ad fluminum ripas constructi, vnde naues commodiori conscenderentur ingressu, & ad quos appellerent. vt explicat Surita in Itinerarium, vbi Antoninus meminit gradus Massylitanorum, à quo per fluuium Rhodanum Arelatum, vsque numerat passuum millia XXX. At Ammianus Rhodanum Gallico mari per patulum sinum ad gradus concorporari scribit XVIII. ab Arelate lapide, ac etiamnum ostia Rhodani appellantur ab accolis Gras auctore Merula. Hinc ad Gradus vocitatur insula sita in sinu Hadriatici maris propè ostium Natisonis, ad quam Paulus Aquileiensis Patriarcha metuens Longobardorum barbariem confugit thesauris Ecclesiæ deportatis, & in qua deinde scissus in duos à Romanis Patriarchatus constitutus fuit, cum in veteri quoque Aquileia retineretur à Langobardis, qui postea Lupum Ducem Foroiulensem sequuti depredati sunt ipsam Insulam equestri exercitu perstratam, quæ antiquitus per mare facta fuerat (sic loquitur Paulus Diaconus,) & superscriptos thesauros abstulerunt. Sanctus quidem Chrysgonus Martyr Christi securi percussus est ad aquas Gradatas Diocletiano Augusto Aquileiæ commorante. Sed vt è semita regrediamur in viam, & ad Sanctum

Miræus de
cap. vindes.
p. 36.

Bened. 12.
Bull.

Ciac. tom. 1.
vit. pontif.

Card Bar. ad
7. c. 44. in an-
nal.

De Spina tr.
de strigib. vi-
uan.

De iur. patr.
Gentil. Epif.

Aretin. in or.
pro Florent.

ad Alex. 6.
Const. Caiet.

in vit Gel. 2.
p. 115.

In itin. An-
tonin. comm.

p. 650.
lib. 15. hist.

p. 35.
p. 2. Cosmogr

l. 3. q. 5. p. 3.

Paul. Diac. de
gest. Langob.

p. 1138. 1160.
& 1172.

Ado in Mar-
tyrol. 6. Kal.
Dec.

Petrum redeamus . metam ille demum peregrinationis Romam peruenit , & ingressus est die xv. Kal. Februar., seu xviii. Ianuarij, in quam incidit feria vi. dum Claudius Cæsar imperaret, iamque annos duos, menses iii. exegisset siue anno XLIV. à Christi Natali (sunt qui XLV. putent .)

Quæ autem Vrbs erat ἐπιτρομή τῆς Δαιμονίας, (vt quidam è Christianis scriptoribus illam appellarat , & Tertullianus adnotarat conuentus in ea Dæmoniorum confedisse, curiamque Deorum vocarat Capitolium , id est Idolorum) esse cœpit ἐπιτρομή τῆς εὐσεβείας, καὶ ὀρθοδοξίας, & quæ sedes Imperij eadem sedes Ecclesiæ diuino nutu euasit, inque septem illis collibus, in quibus septem vitia grassata fuerant, oriri cœpit Christianæ Religionis, & septem Sacramentorum iubar, atque auctoritas Ecclesiastica præfulsit.

Nata quippe Vrbs ad imperandum, vt omnibus panè dominabatur gentibus, ita omnium gentium seruebat erroribus . His ergo Petrus mendacis philosophiæ contriuit, & dissoluit opiniones, hic perduellium Dæmonum vanissimos cultus confutauit, hic nefandam sacrilegiorum impietatem destruxit, vbi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vesanis præstigijs institutum : vt vbi caput erat falsitatis, caput quiesceret sanctitatis, & vbi gentilium Principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morarentur, vti Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus eloquutus est. Exclamare profectò Romæ iure licebat, quod impudenter gloriabatur impuritas, ipsam Urbem tam præsentibus plenam esse numinibus, vt faciliùs posset quis Deum, quàm hominem inuenire; erat ibi proh pudor! silva simulacrorum, & copiosissimus populus statuarum, teste

Fr. Balduin.
in Il. Romuli p. 13.
Crisp. in l. r. xij. tab.
lib. de speft. 1. Conft. 96. dist. apud Gratian.

S. Leo Papa
55. 11.

Hom. 5. de
SS. Apoft. Petro, & Paulo.

Petron. Arbit.
p. 12.

Caf-

Cassiodoro, & Idola Deorum, siue statuae septuaginta tres mille numerabantur, harum verò fragmentis, qui à Belisario in Hadriani sepulcro collocati milites Urbem tuebantur, validè, strenuèque vibratis, & coniectis Gothos repulerunt, vti narrat Procopius, ita fractæ, atque comminutæ, ac abiectæ Romanis vtiliores fuere, quàm integræ, erectæ, atque cultæ, nihil enim tunc profuerant, iuxta fabulam Aesopicam; quin potiùs statim atque concisa, disiectaque sunt inania illa falsorum numinum simulacra, Sanctus Petrus veri Dei certus, ac supremus Vicarius à Romanis iam agnitus, & inuocatus tutelam Urbis suscepit, & sese murorum debiliorem partem defensurum ad *πίλιδα πυκιδώνη*, vsque pollicitus fidem datam luculenter exsoluit, & præstitit, vt ipse Procopius est auctor; Videant ergo, & maturiùs expendant Græci, ac Eoi populi, qui à Romana sese tam leuiter, & pertinaciter auerterunt Ecclesia, illam quasi Occiduam despicientes, cum tamen Christus moribundus ad eam se verterit, & inclinato capite spiritum emittens direxerit innuens ipsam à se constitui Petro, eiusque successoribus, qui vices suas gererent: *Mansutam in sacula sedem*. E qua sacrorum iura peterent quicumque Christiano censentur nomine, & cum qua totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordaret, Videant (inquam) & ad Sancti Petri niueas caulas, atque ad piæ, benignæque matris sinum conuertantur.

Tertull. l. 1.
c. 12. adu naz.
ibiq. Gotho-
fred. e plin.
p. 122.

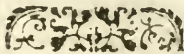
Maiol. to. 2.
canicul. diar.

lib. 1. de bell.
Goth p. 200

fab 128.

Molan. c. 4.
h. st. sac. imag
e Sedulio, Be
da, Io: Dama-
sceno, Hesse-
lio Montano.

Optat. l. 2.
p. 48.

*A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium
Christi Praenestæ disseminatum, &
Episcopum constitutum fuis-
se comproba-
tur.*

C A P V T I I.

Arnob. l. 2.
adu. Gent.

Lactant. l. 4.
iustit. c. 20.

Clem. l. 6.
Const. Apof.
c. 8.

Greg. Turon.
p. 1. hist. c. 25.

Tertull. l. 4.
de Baptismi.

oprat. II.

A&a S. Mar-
tial. in Cod.
Later.

Bosius Rom.
Subter. p. 26.

Martyrol.
Rom. & ibi
Card Baron.
19. Ianuar. &
20. Iunij.

VM igitur Princeps, & Coryphæus
Apostolorum Petrus Christianam
fidem in Vrbe Orbis Principe,
docuisset populorum turmas eru-
diens in Vaticano, & veridicus
Simon Magicis fallacis Simonis
artibus discussis non iam in mari
Tiberiadis pisces captans retibus, sed expiscans ho-
mines hamo Verbi Diuini, & illiciens esca veritatis
in Tiberi quamplurimos sacro Baptismate abluisset,
& in domo Pudentis ad Thermas Nouati, siue in Vi-
co Patricio ad radicem collis Viminalis, & in Tran-
stiberina regione, vbi synagoga Iudæorum erat;
cumque firmissima fundamenta iecisset Ecclesiæ re-
liquarum magistræ quæ mox tantum excreuerunt
in molem, noluit intrâ Urbis moenia continere præ-
conium Euangelij, sed in vicina excurrens oppida,
virofque pietate insignes ad longinqua delegans, il-
lud longè, latèque propagauit, & quasi pomœrium
protulit, dum Episcopos per diuersa loca LIII. or-
dinauit, seu potius Episcopales sedes LIII. funda-
uit, & erexit, Antistites ibi constituens, vel mittens.

In Sicilia quidem Insula, quæ quia modico freto abs Italia diuiditur, inter continentes Prouincias, quæ nempe Italiae sunt coniunctæ, ab Vlpiano censetur, & pars Italiae existimatur, Tauromenij Pancratium, siue Maximum, Syracusis Marcianum, Catanæ Beryllum vel ordinauit, vel destinauit. in Narbonense Prouincia, quæ continens etiam dicitur Italiae, Zachariam Viennæ (licet Paulo Apostolo tribuat Ioannes à Bosco) Trophimum Arelatæ, Aphrodisium Biterris; & ne commemorem quos in Gallias, & Germanias, quosque in Hispanias direxit ad Euangelium disseminandum, & quos vniuersum per Orbem terrarum instituit, in Italia Barnabam præfecit Mediolani, Hermagoram Aquileiæ, posteaquam Marcum legasset Alexandriam, Rauennæ Apollinarem, Neapoli Asprenem, siue Asprenatem, cuius superius meminimus, Capuæ Priscum, Lucæ Pandinum, Veronæ Eupropium, Patauio Prosdocium, Ticino Syrum, inque regionibus suburbanis Terracinæ Epaphroditum, Aequicolis populis Marcum alium ab Euangelista superscripto, Nepæ Ptolemæum, & Fesulis Romulum, aliosque alibi, quos percensere nimis longum esset.

Conijcere verò licet haud incertis argumentis Sanctum Petrum Præneste quoque adijisse, vt vbi Fortuna tam superstitione colebatur, Diuinam prouidentiam assereret, & religiose promulgaret. Nam quæ perstat adhuc in summo Prænestini montis iugo Ecclesia Deo dicata est in honorem Beati Petri Apostoli, sicut & Monasterium situm in monte, qui Prænestinae Vrbi præeminet, vbi viros Dei memorat habitasse Sanctus Gregorius M. ad annum à Christo nato DC. qui ab his audiuit mira olim patrata, quæ, sicut & ipse retulit, mox subiiciam. Ad-

Martini. de vic. patric. Card. Baron. ad an. 44. annal. Eccles. e Symeon Metaphr. Const. Caiet in præfat. ad Gel. 2. Ciac. vit. Pör. laq. § continentes d. de verb. signif. Martyr. Rom. 3. Apr. Card. Baron. ad 8. 44. & 45 in annal. ecc. Ciac. in S. Petr. d. 1. Insula. D. de Iudic. 1. Antiq. m. f. Viennæ. & Martyr. Antiq. Vien. ep. Epif. Arelat. ad S. Leonem pp. Card. Baron. in Martyrol. Galefin. & Mauro. ad 4. Jun. Niceph. 1. 2. eccl. hist. c. 35 Ferrar. in Topogr. ss. mart. Synaxarium, & Menolog. m. f. Coriol. in Breuiar. Concl. Card. Baron. in notis ad Martyrol.

lib. 3. Dialog. c. 23.

Torrig. Crisp.
Vatic.

In Apol. pro
Synodo.

Anast. Bibl.
et eoque Tor-
rig. in m. G.

Torrig. Crisp.
Vatic.

Seueran. de
7. Escl.

huc ea in Ecclesia imago Sancti Petri, seu statua colitur instar illius, quæ in Basilica Vaticana ex ære perstat, siue illam Leo M. e Iouis Capitolini æneo simulacro conflatam posuit ob repressum Attilam anno Salutis CCCCLIII. Et verò Symmachum Primum tutatus Ennodius exclamat (*de veteri Tonante noua meritò vascula preparantur*) siue Honorius Primus Papa, qui tegulas æneas è templo Romuli sustulit, & his Basilicam superscriptam contexit anno à Virginis partu DCXXVI. siue Gregorius Secundus, ad quem cum Leo Isauricus Imperator scripsisset: *Romam mittam, & imaginem Sancti Petri confringam*, respondit: *si quempiam ad euerendam imaginem Sancti Petri miseris, vide, protestamur Tibi, innocentes sumus à sanguine, quem fusuri sunt, verùm in ceruices Tuas, & in caput Tuum ista recident*, exstat epistola Gregorij Secundi Græcè, ac Latinè in Tomis Conciliorum, quæ Romæ sunt edita. & videtur exarata ad annum DCCXXVI. Prænestinæ quippe imagini, siue statuæ, quæ Sanctum Petrum refert, protenso pedi capita submittentes, & quasi succollantes incolæ, aduenæque Senatus Apostolici Principem eodem, quo Romæ, ritu venerantur. Suadet hunc Beati Petri aduentum Prænestæ pietas Excellentissimæ Gentis Columnensis, quæ assiduum Heroum seminarium fuit, & è qua Christianæ Reipublicæ propugnatores innumerabiles prodierunt; illi etenim cum ipsorum in ditione foret Præneste, Sancti Petri iudicio eam sortiebantur (si qua fides est adscribenda Ludouico Monaldisco Veneto auctori Annalium ab anno *Θεογονίας* MCCCXXVII. conscriptorum, quem confictum quam vereor, sed aliquid veri permistum commento nullus dubito, dum Stephani Columnensis me-

minit,

minit, cui nihil mirum (scribit) si Prænestæ obtigerit, quia cui Sanctus Petrus benedixerit, obuenerit solebat sorti eius obnoxia, ad annum salutis MCCCXXXII. Traductæ scilicet fuerant sortes impiæ in benedictionem piam per saluberrimam metamorphosim, & felicem commutationem. Vsitatæ quidem illæ apud Græcos, & Romanos legitimè in hereditate diuidenda, quam ideò illi κληρονομίαν nuncuparunt, & in dubijs casibus, imò & temerè in magistratibus dandis, inque ducendis vxoribus vsurpatæ; quin ipsi Hebræi res commiserunt sortibus, cum aliquid, si ex hominum arbitratu fieret, offensionem futurum credebatur esse, vel inuidiæ, siue cum sic esset res incerta vt humano consilio, & solertia explorari non posset, iuxta illud Prouerbiū. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. Ita casus Achan super anathemate, ac Ionathæ super melle deprehensi sunt, de sorte iacta pro Ionatha, qui fauum mellis degustarat, fusè Sanctus Ioannes Chrysostomus in Homilijs. Deus etiam infidelium hominum sortes à se regi docuit in Iona, & Aman, certè suborta procella circa Ionam ἱβασον κλήρας miserunt sortes nautæ, vt recenset etiam S. Ioannes suprascriptus de sorte ad iactandum in mare aliquem è vectis, quoties incubuisset tempestas, videndus Eustathius. Festum Hesther, seu Mardochei dicitur apud Hebræos Festum sortium Sigonio teste. Romani obseruabant in conuiujs etiam omina, & sortes, vt prodit Lampridius. Sortes verò dicuntur propriè, quæ non consilio, aut ratione produnt ea, quæ sunt ambigua, sed casu tantum, atque fortuitò, seu potiùs Dei nutu, fiuntque vel coniectu, vt cum quis talos iacit, vel eductu, cum ex vrna, vel sinu extrahuntur nomina, vel nota iam, & confi-

l. i. C. quand.
& quib. 4. p.
l. sed cum am
bo D. de iud.
l. generalit. 6.
opt. ergo D.
de fideliss.
libert.

l. si quæ sunt
D. de famil.
ercisc.
Plaut. in Ca-
sina.
Balduin. in 5.
opt. inst. d.
legat.

Prou. c. 16.
Ios. c. 7.
lib. 1. Reg.
c. 14.

Ion. c. 1.
Hest. c. 3.
Homil. 1. de
pœnit.

in amorib.
Ismen. lib. 11.
cum not.
Gaulmiani.

l. 3. de Rep.
Hebr. c. 27.

Hist. Aug. vbi
Cassub. &
Salmas.

2. 1. Actor. vbi
Sanctus.
lib. 1. paratip.
c. 24.

tuta Symbola; & hoc modò Apostolos comperi,
dum Sanctum Matthiam cooptarunt in Apostolicum
Collegium, Diuinam voluntatem consuluisse eo-
rum exemplo forsitan, qui sortes miserant ad fami-
lias, & vices sacerdotum diuidendas; sed cum po-
stea Diuinus spiritus in Apostolos illapsus esset, in-
ter ipsos, fidelesque ceteros fortium vsus desisse,
ac exoleuisse obseruant Beda, & Sanctus Thomas,
quamuis non desint qui sortes improprie, ac meta-
phoricè ibi accipiant pro modis, quibus obscura
hominibus à Deo significantur, & declarantur, siue
per instinctum internum, mentemque ab ipso im-
missam, & lucem, qua illuminati ad notitiam per-
ueniunt, siue per signum visibile, quo quid fieri ve-
lit Deus ostendat, & opinantur huiusmodi sortem,
seu signum visibile cecidisse super Matthiam, vt
Apostolus eligeretur.

2. 2. q. 95. ar. 8

Ab Ecclesia quidem licet Cleri nomen, & Cleri-
corum retineatur & probetur, quia Clerus, & Cle-
rici sunt fors Domini, in eamque vocati, versantur-
que in eius funiculis, & Dominus illorum fors est,
& pars hereditatis, tamen fortium vsus meritò fuit
relictus, & improbatus, & fortilegi condemnati
fuerunt, vt superiori libro adnotauì, cum de Præ-
nestinis fortibus differerem; de quibus copiosius
agunt Franciscus Polletus, Petrus Crinitus, & Po-
lydorus Vergilius, qui distinguit illas in Humanas,
& Diuinas; atque pereruditus Sirmondus.

1. 5. c. 7. Hist.
Fori Rom.
1. 2. c. 3. de
honest. disc.
1. 3. de prod.
in Sidon.
2. Aeneid.
1. 5. paratip.
lib. c. 22. ad c.
dex. dist. 21.

Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos.

Decantatur à Virgilio, vbi Sernius hæc addit, sorte
ductus est, vt solet fieri, cum deest certus. de Cleri-
cis agunt Alciatus, & Cuiacius.

Milites, qui Christum Dominum crucifixere, vestes
seu pallium quatuor in partes dissecuisset, ac inuicem
diui-

diuifisse abs Euangeliftis difcimus, fuper tunica ve-
 rò, quæ ἀράφος erat, & inconfultilis, fortes miffiffe
 fiue micando digitis, fiue alio genere fortis, ar-
 guere iure licet falſi narrationem, quæ Prochori
 nomine circumfertur, cum in ea legatur, miſſas abs
 Apoſtolis fortes ad Prouincias, & regionis Orbis ter-
 rarum fortiendas; Spiritus enim veritatis illos illu-
 ſtrabat, & dirigebat tam certè vt non egerent in-
 certarum fortium ſubſidio. Scio quidem in Euan-
 geliorum, & Pfalterij Codicibus apertis, vt quid-
 que primò ſe ſubijceret oculis pro forte, atque ora-
 culi loco diù habitum apud aliquos Chriſtianos
 Rabbinorum æmulatores, atque Græcorum, qui
 ſelectos verſus Homericos, vel Virgilianos in pycti-
 cijs deſcriptos conijciebant in ſitulas, vt his eductis
 forte ſucceſſus explorarentur, vel exarabant in ta-
 bula, vt talorum arbitrante alea Diuinationo perage-
 retur; aut acceptum temerè Homeri, ſiue Virgilij
 poema referabant, & è verſu, in quem primum in-
 currebant, omen captabant euentus, quem requi-
 ſierant. Verum à pijs omnibus Σιγομαντίας illæ fue-
 runt ſemper exploſæ, & videntur à Beato Petro in
 benedictionem certam conuerſæ hæ fortes incertæ.
 Sic fana Idolorum non deſtructa, ſed in Eccleſias
 redacta cum ſparſione aquæ benedictæ, fixo Crucis
 venerabili ſigno, & erectis altaribus, illatiſque Re-
 liquijs ſanctorum, ſic in conuiuia caritatiua, & Aga-
 pas ſacrificia ſanguinolenta etiam apud Anglos de-
 mutata è Sancti Gregorij M. inſtituto in epiſtola,
 quam ad Mellitum Abbatem ſcripſit, direxitque,
 vt Auguſtino Epifcopo porrigeretur. Sic ἐπιμύριον,
 ſiue aceruorum Mercurij, & ſtatuarum Hecates, at-
 que Dianæ Triuiæ, ac Vibiliæ vice in Vijs, & Triuijs
 inſignia ſalutis humanæ ſigna nimirum Sacroſanctæ Cru-

ac c. 1. de vit.
 & Non. cles.
 Matth. 27.
 Marc. 15.
 Luc. 23.
 Ioan. 19. vbi
 Nonnus.
 Salmaſ. in
 Vopiſc.
 in Tertull. de
 pallio.
 Bulenger. in
 Caſaul diat. 3
 de veſt. Pon-
 tific. 29.
 Lanoue l. 1.
 c. 143.
 Antig. de per.
 Bulenger. de
 fortib. l. 2. c. 7.
 apud hiſt. ſa-
 cram.
 Laur. de la.
 Barra p. 1.
 hiſt. s. Ioann.
 s Aug. l. 4 c. 3
 conf.
 Greg. Turon.
 p. 4. tuem 16.
 & l. 5. fo. 49.
 Greg. l. 3. te-
 nen. 4.
 Metaphraſt.
 de s Cypr. &
 de s. Theodo-
 ra Alexandræ.
 Caſaubon. in
 Hadrian.
 Spartian. p. 6.
 In Lamprid.
 Seuer. in
 Claud. poll.
 Nicol. ad Bul-
 gar. Cedren.
 in Heracl.
 ſocrat. in hi-
 ſtor. eccl.
 Raynolphi l.
 7. c. 6. polye.

Zaus. & H.
gnat. in Ma-
crin. & Diog.
Fulgos. l. 1. i.
memorab.
Maiol. to. 2.
dier. canicul.
ep. 7. l. 9. Re-
gill. s. Greg.
de sortibus in
libris consu-
le vitā s. An-
tonini. Agrip-
pinen.
Polydor. de
Inoesn. er.
serran l. de
7. eccl'
Iac. de Vora-
gln. c. 105. le-
ge aurea.
Cjac. n. 400.
sirt. 3. vit.
Pont.
l. 4. antiq. Ro-
man. c. 124.
salmas. in He-
liogabal.
Lamprid.

sigebert. in
chron. ad 8.
c. 438. de Kal.
Aug. & Fl.
Blond. in Ro-
ma instaurat.

Crucis, & Eeatissimæ semper Virginis Deiparæ ve-
ræ ὁδὸν ἡγρείας substituta surrexerunt, sic litui Augu-
rales baculi à summo leuiter inflexi versi sunt in vir-
gas Pontificias; Iubileus annus successit Ludis sæcu-
laribus; omnium Sanctorum commemoratio Pan-
theo, ac Panhagijs, & Fidelium Defunctorum Fe-
ralibus sacris, atque Silicernijs. Sic Sanctorum ca-
nonizationes Diuorum consecrationibus, & Apo-
theosisibus, aliaque id genus; non possum tacitus
præterire Ludos, & Ferias Kal. Sextilibus, siue Au-
gusti ob Actiacam Victoriam celebrari solitas in-
Festum diem Vinculorum Sancti Petri transiisse.
Cardinalis tamen Baronius omnes errare affirmat,
qui putant eas Kalendas Augusto consecratas; quæ
enim Equestrina certamina Kalendis Augusti, qui
dies est Natalis Claudij Imperatoris, exhiberentur,
instituta sunt, quòd ea die consecrata sit ædes Mar-
ti, vti Rosinus etiam contendit. Iuuat & adscribere
Bibendi Regna, & Imperia, Saturnaliaque, & Συμ-
ποσιαρχίας, quæ sortibus conuiualibus ducebantur,
& in solemnitatem Epiphaniæ traductæ sunt pia cu-
ra Pontificum præsertim Romanorum, qui sensim
populos à profanis ritibus depulerunt, & auerterunt
indulgentes vt ab Ethnicis aliqua mutuarentur, ve-
lut abs Aegyptijs Israelitæ aurea vasa, & instar A-
pum, quæ amaris è floribus expressos delibant suc-
cos, & ex his mella dulcissima fingunt; imò quem-
admodum peritissimi Medici, qui venenatis è ser-
pentibus Theriacum excerpserunt præsentissimum
aduersus venena ipsa Antidotum. Elucet verò illa
pietas Principum Columnensium insuper in Petri
nomine toties repetito per nobilissima capita stirpis
tam memorabilis, à Petro illo, qui sub Paschale Se-
cundo Pontifice abs Historicis prædicatur. Roma-

nis arcibus à Sancto Petro trophæum Crucis illatum fuisse disertè testatur eloquentissimus Antistitum Leo, at Prænestinam arcem à Floro dictam iam obseruavi. Quin & Sanctum Paulum in sacra ista expeditione mihi nefas videtur à Sancto Petro difiungere, asseruabatur etenim Prænestina in Ecclesia ingentis pretij, fideique monumentum Crux ænea (si non prisca illa, saltem priscae vicaria) quam Sanctum Paulum prædicando seu concionando totum per Orbem gestasse fama erat, & inde translata Cornetum, ibi etiamnum visitur. At è Sancti Pauli duobus dentibus vnus Beneficio Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini Prænestæ restitutus rursus emicat argenteo in ferculo, quod auro superfusum, & Dynastarum Columnensium gentilitijs insignibus iam diu exornatum est. Superesse Corneti de ossibus Sancti Petri Apostoli Præneste delatis liquet ex Indice Reliquiarum. Apostolica (scribit auctor Hierarchiæ subcœlestis nondum editæ typis) sedes dicitur quandoque Romana Ecclesia quia tam ipse Petrus, quam Coapostolus eius Paulus Romanum populum, & adiacentem fide, non tamen primò (vt hic ad Corinthios perscripsit) sed principaliter doctrina, & moribus instruxerunt, ibi Salmasius adiacentem populum explicuit Græcè *ἡ περίπολιν χώρα, τὰς ἐπὶ πόλιν χώρας, τὰς περί πόλιν ἐπαρχίας*, Anastasius Bibliothecarius vocitauit adiacentia loca, Suburbicarias etiam regiones Salmasius laudatus exponit Suburbana populi Romani, & subiacentia Castra rursus Anastasius. Has autem intra regiones, & castra quin Præneste comprehendatur quis inficias ire potest? cùm XX. tantum ab Vrbe distita sit lapide, Tiburque suburbanum, & æstius Præneste delicias Florus denominet.

Serm. 55.

2. ad Cor. c. 1.
vbi glof. ord.Nicol. de Ly.
ra in ep. ad
Roman.

Salmaf. Euch.

l. 1. c. 21.

Hie-

In propemp.
lib. de subur-
bic. in præf.

S. Anacl. ep.
3. to. 1. Conc.

Conc. Flor.
to. 2. collat. 2.

Morin. in
exercit. eccl.

in ep. ad De-
cent. Episc.
Eugubinum.

lib. 1. vbi not.
Episc. Aurel.
Albapineci.

l. 7. c. 201. Re-
gelt.

optat. Mile-
uit. l. 1.

Hierarchiæ Ecclesiasticæ forma, & series à propa-
gatione Fidei Christianæ orta est, nec enim Eccle-
siasticæ, atque ciuiles dignitates vsquequaque sibi
consonant, neque Politico semper conforme repe-
ritur sacrum regimen, vt Sirmondus, & Aleander
Iunior adnotauerunt, vnde non tam iura Regno-
rum quam sedium attenderunt patres. Fluxit au-
tem primariè à Sancto Petro tamquam à fonte sacra
omnis iurisdictio, Hinc tres tantum initio exstitere
Patriarchicæ sedes, Romana nempe, cui Petrus po-
stremum insedit, & quam suo cruore in Europa
consecrauit; Antiochena, in qua primum ille sedit
in Asia; & Alexandrina in Africa, cui Marcum fi-
liolum, seu filium suum Iusticum, fidumque inter-
pretem præposuit, imò in qua Petrus ipse per Mar-
cum sedit. Certè Innocentius Primus à Beato Pe-
tro, aut abs eius successoribus in Italia, Gallijs, Hi-
spanijs, Africa, Sicilia, Insulisque interiacentibus
Ecclesias omnes institutas tradit, & Optatus Mile-
uitanus vocat Cathedram Carthaginensem, Cathed-
ram Petri, quia Petrus eam genuit, vt loquitur
Tertullianus, & Sedem Apostolorum Principis in
tribus locis vnus esse Sanctus Gregorius edixit.
Hæc omnia qui sedulò dispiciet, ac examinabit,
Beatum Petrum venisse Prænestem, & fascino Ido-
latriæ obcæcatos ciues illuminasse ac à veneratio-
ne Fortunæ cœcæ abduxisse, cultumque Dei viuen-
tis, atque videntis, cuius nutu iustissimo librantur,
& temperantur res omnes, persuasisse, atque ipsis
præfecisse sacrorum Præsulem, seu Episcopum faci-
lè diiudicabit. Eius tamen nomen intercidit, in-
tercidere quoque nomina successorum ad Secun-
dum vsque, qui Concilio Romano interfuit anno
à Virginis partu CCCXIII., & Melchiadi, seu Mil-
tiadi

tiadi Papæ assedit, siue id euenerit Tyrannorum
 immani sæuitia, qui bacchati sunt in sacra etiam
 monumenta, & codices ipsos sacratos, instrumen-
 taque Legis Diuinæ flammis abolere tentarunt; si-
 ue modestia primæuorum fidelium, qui nomina-
 sua in libro vitæ, atque in cœlis scribi, quàm mun-
 do innotescere maluerunt; sciebant enim mortem
 suam hic litteris etiam esse, nam ut accinit ille.
 Mors etiam saxi, nominibusque venit.

Prudent. in
 Hymno sc.
 Hæmiter. &c.

*De Sancto Agapito Martyre Præ-
 nestæ.*

C A P V T III.

LATENT præterea quæcumque
 à Christianis piè, fortiterque Præ-
 nestæ gesta fuisse verisimile est, ex
 quo S. Petrus ibi pedem fixit, vsq;
 ad celeberrimum certamen, quod
 pro Christi fide generosissimus
 puer Agapitus intrepidè subiit

Consulibus Antiochiano, & Orfito, siue anno Vr-
 bis conditæ MXXIII. à Christo nato CCLXXII. Au-
 reliano Augusto Imperante sub Antiocho Præside,
 seu Flauio ipso Antiochiano Præsfecto Urbis (Nam
 sæpè Præsfecti Urbis Præsides appellatur in Marty-
 rologijs, eorumque ditio ad centesimum ab Vrbe
 lapidem protendebatur, vnde sacris in Historijs le-
 guntur ipsorum sententia condemnati Martyres In-
 teramnæ, & alibi) cum exarsisset aduersus Chri-
 sti cultores persequutio nona (ut putat Sanctus Au-

Panuin. in
 Fast. Card.
 Bellarmin. in
 Chronolog.

Panuin. &
 Contelor. in
 lib. præf. urb.

lib. 18. c. 32.
 de Ciu. Dei.

Ser. 2. de pen-
tescofte.

Vopisc. in
Aurelian.

Martyrol.
Rom. Card.
Baron. Ado.
Beda, Vsfuard.
Molan. Gale-
sin. Mauro-
lyc. Rosve.
Topogr. vet.
Petr. de Na-
tal. lib. 7. Ca-
talogi ff. Fer-
rar. in noua fl.
Topograph.

in Anthro-
polog.

Balenger. c. 8
de velt. pont.
sirmond. &
saur. in. ep.
Sidonij 3. l. 6.
& 8. l. 7.
Lacerda cap.
137. Aduerf.
sacr. c. 6.
Martyrol.
Rom. 20. Au-
gusti.

S Math. c. 10
Orig. c. 32. in
Ioann.
Clem. Alex.
1. 4. Stromat.
Tertull. lib.
de fuga.
Cor. olan. in
Breviar.
Chronol.

gustinus) aut octava (secundum Sanctum Leonem) edicto Aureliani, qui eo anno x. Kal. Martias electus fuerat Augustus, & ferocior timeri malebat quam amari. Agapitus puer quindennis (quamvis illi per errorem Volaterranus XIV. tantum annos tribuat, alij verò XII.) feruens amore Christi, cui se obtulerat holocaustum, & ex asse deuouerat paternis abdicans se fortunis, indoluit auspicia noui principatus tam impia scuitia contaminari, & operæpretium ratus, si se murum pro Dei domo animosè opponeret, si flammæ diri furoris sanguine suo restingueret, aut saltem, Tyranni rabiem satiare, utque fidei, constantiæque suæ specimen præbens alios fideles exemplo suo confirmaret obtestatus per coronam, siue (vt interpretor) per auctoritatem, ac dignitatem sacerdotalem Porphyrium hominem Dei, à quo fuerat in fide, atque doctrina Christi eruditus. (*Vltro, inquit, nos offeramus,*) & Imperatorem adire, deducereque à cruento, & iniquo cœpto decreuit Sancti Spiritus instinctu peculiari afflatus, nam alioqui disciplina prohibet ne quis se offerat, & Catholici parati quidem semper ad vitam pro fide profundendam, latebris tamen aut fuga se à persequentium crudelitate subducebant: iusta ratione vel ex Euangelij præcepto, nisi Spiritus Sancti Oeconomia impellerentur ad aliud. Miratur audaciam pueri sponte se sistentis, utque reuocaretur Edictum aduersus Christianos promulgatum suadentis Aurelianus Augustus, & vesanum, verbosumque compellat. Sed Agapitus se non esse vesanum refert, quippe qui suam omnem spem in Christo Domino collocauit, interrogantique Aureliano de Natalibus, & ætate, se Christianum respondit, genere nobilissimo prognatum, & annum XV. iniisse,

inijſſe , ac in foro ius edidiciſſe , ſiue more illius æui, quo cruda adhuc ſtudia in Forum propellebantur , ſiue quod præcox ingenium Agapiti iam effloreſceret , cum alia vix gemmare cœpiſſent ; certè Nerua filius XVII. anno , aut paulò maiore ætate fertur publicè de iure reſponſiſſe . Addit Agapitus ſe à parentibus in Eccleſiam deductum , ibique veritatem edoctum colere Deum verum , ipſique ſoli ſeruire , à quo creatus ſit . Increpat illum Aurelianus his verbis : *Agapite , obaudire Te oportet , accede ergo , & ſacrifica Magno Deo Ioui inuictiſſimo , (quem in gremio Fortunæ lactentem coli ſuperſtitioſè ſolitum Præneſtæ iam prodidi)* tum niſi paruerit atroces pœnas , & necem illi comminatur , neque ſe nobilitatis , aut ætatis rationem vllam habiturum ; perſtat Athleta validus , neque ſe gradu dimoueri patitur , Chriſtum ſibi fauentem , atque propitium confidens , iuſſuſque teneri , & cædi non puerili verberare , vel habena , ſiue ferula , ſed neruis crudis ; irriſit tormentum Agapitus , *nec enim cædor , ait , ſed refrigeror , quomodo ſe pueri manibus in area cædunt , ſic ego deludior à miniſtris Tuis* . Indignatus Aurelianus Præſectò Urbis Agapitum tradidit , niſi Dijs ſacrificaret , interficiendum . Erat ille Flavius Antiochianus , qui ſuperiori anno , & iterum anno V. C. M. XXV. Præſectura Urbis , quæ Imperium ſine Purpura dicebatur , functus eſt , Conſulatus etiam ſcabiſtus tum ornatus eminebat . Obſtupuit tamen ad pueri patientiam , & Præſectorios milites nempe , atque apparitores officij ſui alloquens exclamauit : *O Iupiter ! O Mercuri , quibus nos vacamus ? vt Agapitus XV. annorum dicat , non ſentio quod milites Tui me cruciant , detrudite illum in carcerem , illius congreſſu omnes prohibete , quatri duo integro nullus illi ci-*

Petron. p. 7.
Saiyr. I. hcon
Sophiſt.

l. i. D. de po-
ſtul.

Ado. & Sur.

Tacit. lib. 5.
Annal.
Vlpian. l. 1. &
l. excipiuntur
D. ad s. C. Si-
lanianum .

Cafaub. in
Hiſt. Aug.

bus inferatur ut fame pereat. Attalius, siue Anastasius Cornicularius Christianæ fidei desertor, & perduellis interea pollicitus est Præfecto se persuasurum puero ut sacrificaret. Iurauit Præfectus per Iouem, perquè Genium siue salutem inuictissimi Principis, (quod solemne, ac grauissimum erat iusiurandum) id si præstaret fore vt ad Præfecturam etiam eueheretur. Cornicularium autem vocatum comperio illum, qui aderat maioribus Iudicibus, dum iura reddituri publicè sedebant, & cornibus secretarij proximè adstabat, cuique damnatorum cura committebatur, inerat etiam ille quæstionibus, reosque solebat alloqui, cum torquerentur, & in officio Præfecturæ Urbanae numerabatur. Per tentat igitur Attalius blandis sermonibus demulcere Agapitum iacentem in carcere, sed elata vsque in coelum mente. *Recede (inquebat) Agapite à Stultitia Tua, lita Dijs, & vt quid vis in tormentis mori? & perdere florem gratissima iuuentutis tuæ? Ego autem sicut & Tu Christianus eram, verum defeci, & immolauit Dijs, ac modò sum Minister, & Dominus, siue Dominicus.* Respuit sacrilegas voces Agapitus, & horrescens perfidiam scelerati transfugæ. *Vides me puerum (dixit,) in hac tenera nihilominus ætate non insanio. Tu verò desipis (infelix) qui iam adultus furda, mutaque Idola humanis manibus efficta pronus adoras, & Dæmonas malos derelicto vero, ac bono Numine, atque mortalium liberatore Christo.* Instabat Attalius frustrà, cum Præfectus opinatus (vt homines quod volunt faciliè credunt) Agapitum forsitan Attalij alloquijs conuulsum, ac permotum flecti posse, traducique faciliùs, iussit illum è carcere protractum exhiberi, dumque deduceretur, emissa est vox præconis: *Agapitum Deos blasphemantem*

Bulenger. c. 14. l. 2. de Imp. Rom. l. 13. D. de iuriur. l. 2. C. de reb. sacer. l. 2. C. ad 5. Iul. Maieft. l. si quis maior C. de transit. in Caligul. Tertull. c. 28. Apolog. Casaub. in Cæd. Sueton. Alcibiad. c. 2. l. 4. dispuñt. Erasmi adag. 77. chil. 4. l. qui per seletem D. de iuriur. Cuiac. c. 7. l. 8. obseru. tac. l. 2. §. 1. instit. de fideicommiss. hered. Firmic. l. 1. r. Marhes. Lacerda aduers. fact. c. 186. nu. 1. Bos. in pass. s. Cæcilia. Card. Baron. in Martyrol. 2. l. Aug. Notit. Imper. Occid. Iuret. in ep. 56. syninac. lib. 10.

tem nouis, exquisitisque supplicijs, & pœnis crucian-
 dum esse, vt magis, magisque perterreretur. Et ex
 more, quo illis, qui cædebantur, vel necabantur
 per præconem superdici solebat. *ωρεπέτως μή ὄμνως*;
ἰσυκοφρατήσας; fumo punitur qui fumum vendidit;
 imposturam fecit, & passus est; Legatum Populi
 Romani homo plebeius temerè amplecti noli.
 Agnem sacrilegam Virginem Dijs blasphemiam in-
 ferentem scortum Lupanaribus datam. Deos bla-
 sphemare nolite. Pare Præsidi, & Dijs sacrificia
 præpotentibus; Deos, Deasque blasphemare noli.
 vt stetit ante Præfectum pro Tribunali sedentem
 Agapitus, rogatur ab eo, satisne cogitauerit, anne
 constituerit ipsius amicus esse, cumque profanam
 Idolomaniam constanter auersaretur, imponi ar-
 dentes prunas eius capiti mandauit Præfectus, qui-
 bus ille veluti coronâ, seu Diademate gloriosè re-
 dimitus dixit. *Gloria Tibi Deus, qui me fecisti proba-
 ri, cœpitque psallere, propter Innocentiam Tuam su-
 scepisti me, & confirmasti me in conspectu Tuo in eter-
 num.* Iussit insuper Præfectus Agapitum flagellis
 cædi, at ille contempsit pœnas vt leues, & refrige-
 rari se iterum affirmauit, cum tortores ternis qua-
 ternionibus eum flagellis diuerberantes (siue duo-
 decim ita dispositi vt quaterni simul inuicem ter si-
 bi succederent) palam edicerent: *Noli Præsidi fa-
 cere iniuriam, noli Deos blasphemare.* Nec satis, fu-
 mum tetrum excitari Præfectus ingeniosus in tor-
 mentis præcipit, & Agapitum nudum capite deor-
 sum verso suspendi; dictum, factum, itaque suspen-
 so Agapito Præfectus insultans obloquitur: *Sapien-
 tia Tua, & vanitas Tua in sumo laborant, omnes
 abeunt procul, nemini licet cum alloqui, nulli da-
 tur ad eum accessus; exacto quadriduo Attalius, siue*

l. 13. D. de
 iure. ur. Ci-
 iac. bl.
 l. fustibus C.
 ex quib. caus.
 iofam. irro-
 getur.
 Lamprid. in
 Ale.
 spartian. in
 seuer.
 s. Ambros. in
 fer. 90.
 Act. s. Laur.
 & s. Ananiz
 apud sur.
 Bofius in s.
 Cæcilia pass.
 Erasim. Chil.
 i. cent. 3. ad ag
 41.
 Cuiac. c. 3.
 l. 13. obs. iur.
 Nicet. Cho-
 niat. hist.
 Ioseph.
 Arrian.
 Plato.
 Petron.
 Suid.
 Zonar. 11.
 philin.

sanctius in
 c. 12. Act. Ap.
 gloss. ordin.
 Lyran. Lacer
 da c. 32. n. 2.
 Aduers. sac.

Anastafius Cornicularius exploraturus an adhuc viueret, ipsum adit, & folutum ab Angelo reperit, atque deambulantem in vefte candida, qui canebat: *non moriar, fed viuam, & narrabo opera Domini, Tranfui per ignem, & aquam, & eduxifti me Domine in refrigerium.* Admirabundus Anastafius renuntiat id Præfecto, cui etiam percunctanti quid opus factum, Magnum Agapitum, Magnum Agapiti Deum à fe agnofci, feque lubentiffimè capitalem fententiam fubiturum ne Sanctus, & iuftus puer excrucietur affirmat. Triumphante præ gaudio, Numinique agente gratias Agapito, Præfectus eò grauiùs excanduit, & veftribus fciffis ita vociferatur! *O Dij immortales cur vires vefttras non exferitis, & oftenditis aduersùs facrilegum, & blafphemum? nec vlcifcimini, quas vobis intulit, iniurias, Agapitus, (qui refpondit) Cur fic irafceris? O Præfecte, Dijfque Tuis conuicia facis? An ignoras fimulacris uti fcilicibus fternendas effe vias, atque munienda compita, quò lutum euitetur, & illa fic à prætereuntibus, atque à Te ipfo conterenda, cum Præfectus hoc refponfum vix caperet, ab Agapito requirit, vnde illi tam matura fapientia fuppeteret in ætate tam acerba. At Agapitus regerit. Dominus, qui nouit omnium corda, fcit quomodo credam in eum corde puro, illi ego affiduas habeo gratias, & ipfe de altis diuitijs, deque abyffis fapientiæ fuae riuulum etiam in me deriuare, fcintillulasque interdum diffundere dignatur. Præfectus fcificatur quis ifte fit Dominus, auditque Deum effe admirabilem, virtute inuictum, cui feruiunt Angeli, famulantur Archangeli, qui cœlum, terramque condidit è nihilo, mare, ac omnia, quæ in his funt, cui cœleftes Genij, fidelesque mortales iugi concentu pfallunt. Haud tulit id Præfectus caligans*

ligans ad Solis adeò fulgentis obtutum, iubet Agapitum spoliari rursùs, inque nudam aluum diffundi præferuidam, & bullientem aquam, atque accini Epiphonema: *Noli quasi puer multum verbosus esse, nec iniurias inferre Præfecto.* Verùm Agapitus ad milites. *Quid est (inquit) calidamnè aquam emisistis in corpus meum? putabam vos inspersisse frigidam, quia Dominus meus, propter quæ patior ista omnia, refrigerium mihi præstitit.* Hinc ad Præfectum conuersus. *Vel sic (ait) crede quia tormenta nihil me afficiunt.* Furit ad ista Præfectus, & imperat confringi maxillas eius, & dixit. *Nescis ante quem stas, & indisciplinatè loqueris;* Excipit Agapitus, iam erubescō faciem Tuam sacrilegam intueri; *Iure (subdit Præfectus) ita loqueris, quia vitam Tuam adhuc protraxi. complicantur atque accumulentur (addit Agapitus) in me tormenta, quæcumque Busrides, & Phalarides, quæcumque Lanij, atque Carnifices excogitarunt, cliens sum patroni potentissimi, confugo illius ductu, sub eius præsidio cum homine vesano, & victoriam reporto.* Irrisit Præfectus, & *si credam (subijcit) an videbo Dominum istum Tuum?* Adhæc Agapitus. *Diabolus olim tentare ausus est Dominum nostrum Iesum Christum, sed repulsam tulit, cum responso. Vade retro Sathana, non tentabis Dominum Deum Tuum, Tu quoque Dei famulum non tentabis, ne dum vis tentare, à Diabolo ipse tenteris.* Vix eloquutus erat Agapitus, cum præceps è Tribunalis folio concidit Præfectus, & collisus, atque à Ministris ægrè collectus, in lectoque repositus hos in clamores erupit. *Currite, ardeo, subvenite mihi, nihil enim sunt Dij nostri, quos immeritò veneramur, sed Dominus Agapiti magnus est, & æternus, nunc autem iustas luo pœnas, quia Dei puerum iniquissimè diuexavi, & spiritum cum*

vocibus istis vltimum emisit . Vnde vel biennio toto detentum in carcere, tortumque Agapitum, vel anno V. C. MXXV. Antiochiano iterum Præfecto comprehensum tantummodò, passumque fuisse consequitur, nisi alius sit iste Præfectus Urbis Antiochianus, qui anno V. C. MXXV. nominatur, ab illo, qui anno MXXIII. Præfectus etiam erat, falsusque sit Onuphrius, qui eundem arbitratur; de Antiochiano, eiusque Balneo in Vrbe Pancirolus differit. Interea referunt ea, quæ contigerant, attoniti milites Aureliano Augusto, qui nihilò mitior tot perfunctum pœnis subijci Leonibus mandat Agapitum; deducitur intrà Prænestinum oppidum innocens, & Sanctus puer, vbi paratum erat Amphitheatrum, in quo ludi & munera gladiatoria edebantur, vt visum est superius, ac spectante populo feris Leonibus è cauea emissis subijcitur. Erat hoc grauissimum supplicij genus, nam parricidis, noxijs, & vilissimis mancipijs irrogabatur. Christiani certè quantumuis innoxij, nobiles, atque pij solebant ad bestias dari, atque Leonibus obijci iam inde à Sancto Ignatio Episcopo Antiocheno, vnde Populus Romanus acclamabat, *Christianos ad Leonem*. Mansuescunt subito Leones, sanctique pueri pedes innocenter lambunt mirante populo, ac vociferante. *Non est alius Dominus, nisi quem Agapitus profitetur, & appositè succlamante Agapito. Credite in Christum, vt saluae fiant animæ vestrae, quia quæ mundus hic magni facit, caduca sunt & peritura. beati eritis, perpetuaque fruemini felicitate, si credideritis in Dominum viuum*; abducitur ex Amphitheatro raptus Agapitus Ministrorum Diaboli (quos Fortunę sacrificulos opinor) furore, atque productus extra oppidum, vbi sunt duæ columnæ, genu posito percutitur gladio

in Comment.
ad 14. Reg. 10.
Vrb.

lib. 1. cap. 13.

Gallon. de
Cruciat. Mar
17r.

Balinger. lib.
de venat.
Circi. c. 33.

3. Ignatius in
ep. ad Rom.

Tertull. c. 19.
Apologec.

dio, emeritamque animam Laurea Martyrij decoratam direxit in Cœlum die XV. Kalendas Septembres. Qui verò fideles Præneste habitabant noctu Sancti Pueri corpus more Christiano elatum ad primum ab oppido Lapidem in recenti Sarcophago tumularunt, gloriantes, quod illum sibi dignum Martyra Deus elegisset, vt Præneste benediceretur, eiusque sanguine consecraretur elutis impuræ superstitionis, quæ tum ibi vigeat, sordibus, sortibus nempe Fortunæ; & Idololatræ complures ad veram Fidem eius exemplo, precibusque transferunt. Hactenus ex Actis Sancti Agapiti, quæ Monbrius retulit, & Surius ex Adone contracta, sicut & auctor Romani Martyrologij, Vsuardus, Beda, Petrus Episcopus Equilinus, Molanus, Rosveydus, Ferrarius, Maurolycus, Galestinus, & alij. Acta illa fuisse admodum deprauata Cardinalis Baronius indicat; mutila etiam ne sint vereor, cum in ipsis non comperiam Martyrium Porphyrij, quod descriptum in illis Baronius superscriptus asserit. idcirco ea expositiui, quoad potui, & interpolauit, nec enim ferendum erat, vt Monasterium pro Ecclesia, Præses pro Præfecto, Antiochus Rex pro Aureliano Imperatore, aliaque id genus intexerentur. Agonem autem istum Præneste peractum fuisse summo scriptorum consensu proditur, & Regino Prumiensis Abbas testatur, licet perperam appingat annū à Virginis partu CCXXVI. sicuti Philippus Bergomas CCXXVIII. Aurelianum Imperatorem tunc Præneste fuisse diuersatum, vt Fortunam coleret, eique vota persolueret, ac hostias immolaret censeo. Reducem quidem Fortunam summoperè venerabatur; arguit id Numus eiusdem Aureliani, cui Fortuna insidens rotæ insculpta cum lemmate (*Fortuna Redux,*) quod

S Antonin.
to. 1. chron.
§. 3. t. 8. c. 9.

to. 1. vit. ss.

ad 18. die Au
gusti catalog.
ss. p. 7. c. 70.

in not. ad 20.
Aug. Martyr.
Rom.

lib. 1. chron.
to. 1. Germ.
pistor.

in supplem.
chron.

Martial. l. 8.

lib. 54.

Lipf. in Tac.

lib. 1 Annal.

Rofin. l. 2. c.

17. antiq.

Roman.

Panegy. de J.

6 Conful. Ho

norij.

Sext. Aurel.

Victor. epit.

cognomen haud illi primus tribuit Domitianus, etfi templum exstruxerit, aram enim *τύχα ἐπιναγώγη* ftatui paffus erat Auguftus Dione teftē, & Claudianus canit.

Aurea Fortuna Reduci ſi templa priores

Ob reditum vouere Ducum, &c.

Aurelianus autem iuxta Metaurum flumen, Fandumque Fortunæ victoriam inſignem retulit, & Gordianus Auguftus Fortunæ Reducis effigiem ſuis etiam in Numis vſurpauit. Vtvt ſit Sancti Agapiti memoriam, & Lipſana fideles populares ſummo proſequuti ſunt honore, ac venerabundi aſſeruarunt.

De Sancti Agapiti Baſilicis Præneſtæ.

CAPVT IV.

INCERTVM mihi eſt, neque planè liquet quo tempore Deo fuerit excitata, & ædificata in honorem Sancti Agapiti Eccleſia, ſeu Baſilica Præneſtæ, peruetuſtam opinor fuiſſe, cum anno Salutis publicę DCCCXVI. Leo Tertius Pontifex Max. in Baſilica Beati Agapiti Martyris in Ciuitate Præneſtina fecerit veſtem de ſtauraci cum pericliſi de fundato, & in media Cruce de Chryſoclauro, & prædictus venerabilis Pontifex ſarta teſta Baſilicæ Beati Agapiti Martyris, quæ ponitur in Vrbe Præneſtina, necnon & ſarta teſta alterius Baſilicæ iuxtà eandem Baſilicam, quæ iam præ nimia vetuſtate ruitura erant, in meliùs reſtaurauit.

Hinc

Anaſt. Biblio
thec in Leo-
ne III.

Card. Baron.
ad n. 816. in
Annal. Eccl.
to. 9.

Alem. diſſert.
de latern.
pariet.

Hinc geminam Basilicam fuisse constat, vtramque
 verò consecratam docuit nos Inscriptio prolata su-
 periori libro. altare, scilicet, atque cryptam à Co-
 none Prænestino Episcopo, anno à Natali Christi
 MCXVI. at Ecclesiam altiore, atque altare Beati
 Agapiti Martyris à Paschale Secundo Pontifice Ma-
 ximo anno Epochæ Christianæ MCXVII. Oddo
 Columnensis (vt reor Cencij Camerarij subnixus
 auctoritate) seu Carsidonij frater circa annos Aerae
 Christianæ MCLI. & MCLII. siue pater Iacobi, qui
 S. R. E. Cardinalis, dictusque videtur Infans in Ho-
 magio Comitum Ildebrandini sub Innocentio Tertio,
 floruitque sedente Gregorio Nono, anno Christi
 nati MCCXXXII. molas, sacrosque agros aulæ, seu
 Basilicæ Sancti Agapiti contulit, vti colligitur ex
 Epitaphio, quod incisum legitur in vestibulo supra-
 scriptæ Basilicæ cum hisce siglis.

lib. I. c. III

lib. de censib.

A P ω

M. A. Q AD FAB Sancti Martyris Agapiti.

id est (vt auguror) Monumentum aquarum quæsitum
 ad fabricam Sancti Martyris Agapiti.

Virginis Egregia nato præbente Mariæ

Hic Dux Hesperia Lux latet Italia;

Fama namque Paris, fuit Hector & undique claris.

Armis emicuit, moribus enituit.

Oddo suos fortes (sicut Leo) terruit hostes,

Ductor militiæ magnanimus propria;

Iste molas, sacros huic aulæ contulit agros.

Pro quo nunc Sanctus flagitet Agapitus.

Pœnis indemnus, maneat cui vita perennis,

Detur & alma quies, & sine nube dies.

R 2

Ex

Bulenger. de
vest. Pont. c.
51. & 52. & c.
48.
Salmas. in
hist. Aug.
in Vopisc. in
pollion.
Torrig. Cryp-
Varic.

Ex his dotem, instaurationem, consecrationem, vestem, & antiquitatem huius Ecclesiæ discere facile est, & vestis quidem illa de stauraci, seu stauracina fuit plumatum Babylonicum acu pictum auro, & serico pampinatum, corymbiatum, filicatum, vel quadrapolum à forma pallij quadrata, siue à quatuor tabulis, seu quatuor angulis textis auro, aut argento, bombycino, serico, byssino, quod è varijs locis Anastasij collatis patet, vel octopolum. Illam verò vestem ambibat circum limbus, sic enim periclisis hic accipitur, seu circumtextura in orbem de fundato, siue auro texto acu picto, illique mediæ effigies Crucis è clavis aureis contextæ assuta erat, & hi clavi aurei voce Græco-latina Chrysoclavi nuncupabântur, in Donatione Tiburtina anno Christi CDLXXI. pallium holosericum agnaphum auroclauum, & vela auroclaua memorantur, & clauatura varia. ingentis fuisse pretij vestem illam non dubitarim cum persimiles à Pontificibus Romanis missas ad Imperatores Anastasius passim tradat, & ab Imperatore Constantinopolitano Michaële missum ad Beatum Petrum inter

Diatrib. de
vest. litterat.

alios dona velum de stauraci vnum cum Cru-

ce de Chrysoclauo iam è Cardinali

Baronio adnotauit.

rim.

*De Reliquijs Sancti Agapiti, & aliorum
Sanctorum Præneste.*

CAPVT V.

SACRIS ossibus Sancti Agapiti delatum honorem in ipsis Ecclesiæ incunabulis neminem latere potest, illius etenim caput Præneste asportatum fuit, missumque Theodosio Imperatori Bisuntium, seu

Chiffret. Vefontion. fact. par. 2. nu. 15. die 18. Aug.

Vesontionem (ea in Gallia Metropolis est Sequanorum, quos Burgundos nunc vocant) agente Galla Placidia Valentiniani Augusti Tertij matre, Sanctusque Celidonius Archiepiscopus Bisuntinus XV. in medio choro superioris Ecclesiæ Sancti Stephani (Cœmeterium Archiepiscoporum dicitur) erecto ibi altari, & grandibus aduolutis faxis Lipsana, seu pignora veneranda recondidit, diu post inuentum caput Sancti Agapiti ab Hugone Primo Archiepiscopo die XX. Aprilis, qua & colitur ibidem, atque à Sancto Leone Papa intra maius Altare Sancti Agapiti nomine insigne fuit repositum. Vualtherus profectò seu Galtherus XLVII. Archiepiscopus ope Sancti Agapiti mirabiliter curatus legitur. In Latiensi Cœnobio ad Helpiam fluuium non procul ab Auenna oppido Hannoniæ, veneratio Reliquiarum Sancti Agapiti Martyris anno ætatis XV. Præneste pro fidei constantia iussu Aureliani Imperatoris diris cruciatibus necati die XVIII. Augusti celebratur. in sacrario Agrippinensis

elib lect ecc. s. Ioann. & s. Steph. Chiffret. in Vualthero nu. 47. plurib.

And. de Sauf say in Mart. Gall edit. Paris. 1637. à Rob. Steph.

fis

sis Ecclesiæ , seu in Gemeliarchio Summi Templi Colonia colitur brachium Sancti Agapiti Martyris Prænestini. eadem die vt R.P. Odo la Motthe Benedictini Ordinis lumen , virque multiplicis eruditionis, quem acerba mors rapiens præclaros conatus interrupit , per litteras mihi affirmavit. Ioannem tamen de Vitellensibus Cornetanum Patriarcham Alexandrinum euersa Præneste caput Sancti Agapiti transtulisse in patriam , donasseque ibi sodalities , seu Conuentui Patrum Franciscanorum asseritur in Epigraphæ signi argentei, seu thecæ An. MCDXXXV. ipse Iulius Secundus Pont. Max. caput illud excuso ad viuam effigiem argento reclusit , & veniam largitus est anno MDIII. exstant apud eosdem Franciscanos in arcula argentata Sancti Agapiti varia ossa. in Ecclesia Corneti Cathedrale Sanctæ Margaritæ dicata thesaurus est opulentissimus Reliquiarum , quas veluti fercula Triumphii sui vnà cum tintinnabulis maioribus , siue Campanis è deuicta Præneste deuexerat Ioannes ille Vitellensis . Thesauri huius indicem exscriptum è Cornetana Margarita (ita vocatur Codex perantiquus, in quo chartæ omnes ad Corneti publicam rem spectantes relatæ calamo exaratae sunt) quamquam ille index mixobarbaro stylo concinnatus sit , subijcere visum est .

In nomine Domini amen . Anno à Natiuitate eiusdem MCCCCXLVI. Indictione IX. tempore Sanctissimi in Christo patris , & Domini Eugenij diuina prouidentia Papa Quarti, die verò XXII. Augusti. hoc est Inuentarium omnium , & singularum Reliquiarum existentium in Ecclesia Sanctæ Mariæ, & Sanctæ Margaretae .

In primis in quadam cassetta, seu capsella , siue arcula cum duabus clauibus , quæ venerunt ex Ciuitate

*Pelestrina tempore Domini Ioannis de Vitellensibus de Corneto Cardinalis Florentini, & tunc temporis Apostolica Sedis Legati. Vnum pedestallum argenteum cum gangia (idest) maxilla Sancti Apostoli Philippi supra deauratum. Item vnum pedestallum argenteum super deauratum cum digito Beati Stephani Protomartyris, (sed error hic irrepsit nam in titulo legitur.) seu Magl. Sewyde, seu Reliquia Sancti Georgij Martyris. Item vnum pedestallum argenteum supra deauratum cum duobus dentibus Beati Pauli Apostoli, item quoddam crystallum, seu vasculum e crystallo cum puluere corporis Beati Ioannis Baptista. Item quedam Crux, in qua est de ligno vera Crucis; Item quoddam vas porfideum, seu e marmore porphyretico, argento exornatum, supra deauratum, in quo sunt de Reliquijs Beati Bartholomaei Apostoli, item quedam tabulata posita in quadam vexina, seu vettina, quasi vegetina, imperat argenti subito vegetem fabricari, canit ille, seu yrceolo, quem *βύλιον* vocabant olim Tarenrini, vt obseruat ex Hesychio Salmasius, in qua sunt de Reliquijs, scilicet de ossibus Sanctae Margaritae Virginis, Sanctae Luciae Virginis, Sanctae Barbarae Virginis, & Sancti Martini Episcopi, & Confessoris, & de Lacte Sanctissimae Virg. Mariae, & de ossibus Sancti Laurentij, Sancti Petri Apostoli, lac autem Beatissimae Deiparae crystallino guttulo inclusum est, de Reliquijs etiam S. Andreae Apostoli, & S. Thomae Apostoli, de oleo S. Nicolai Episcopi, & S. Georgij Mart. & S. Blasij Martyris. Item quoddam Crystallum cum ligno Crucis, item aliud, in quo est de Velo Beatiss. Dei Genitricis Virg. Item in quodam vase vitreo, siue Crystallino est de brachio S. Andreae Apostoli. Item quedam B. Pauli Apostoli Crux, quam portauit praedicando Fidem Catholicam per vniuersum orbem ex ere Litoneo, siue orichalco fictitio, sed*

sup-

Domnizo scilicet de vita Mathild. li. i. inde dogave get. Barthol. Cuiac. Salmas. & Turn.

in not. ad histor. Aug.

suppositam fuisse suspicor verè vice. *Item quoddam vas vitreum, in quo est de pera Iacob, de Sepulchro S. Marthæ, & de Reliquijs S. Ioannis Chrysofomi. Item in quodam panno serico est de arsurâ B. Laurentij Martyr. Item in quodam bosulo auoley; siue pyxide eburnea est de Lacte Beatissimæ Virginis Mariae. Item in quodam cofino è corio sunt de Reliquijs B. Guarini Episcopi, & Confessoris, S. Stephani Papæ, & Mart. & XL. Martyrum, SS. Primi, & Feliciani, & Artemiæ Mart. Item quoddam vas vitreum, in quo sunt quadam velamenta SS. & de ossibus SS. quorum nomina non reperiuntur.*

Hactenus Index ille, ne verò quis proteruior forsitan exquirat; qui fieri possit, vt Sancti Agapiti Caput & Bisuntij apud Sequanos, & Corneti apud Ethruscos exstet, atque colatur, nec enim biceps erat; præterea Corpus Sancti Agapiti Romæ in præcipuo Sanctæ Mariæ de Consolatione altari quiescere affirmat Regius, quod hæreticis obgannientibus respondit eruditissimus, & Religiosissimus Cardinalis Bellarminus, & eiusdem Societatis, multiplicisque doctrinæ Ferrandus apponam; synonymia multos fuisse deceptos, adhæc varijs in locis non integra Corpora, seu Capita Sanctorum inueniri, sed partes eorumdem Corporum, atque Capitum diuisas; atque distributas, & à parte totum denominari. sic ossa Sancti Marci Euangelistæ in Augia maiore, seu diuite (Monasterium est Benedictinorum celebre, ac opulentum Richenavv vulgò dictum in insula lacus Veneti, seu Constantiensis in Sueuia Germaniæ Prouincia, cuius Abbas fuit Hatto Basileensis Episcopus, qui auctor Operum, quæ in Vaticano Codice 1145. continentur, certè Basileensi Episcopatu adhuc annexum est, in eoque sepultus iacet

pertrad.
Tiburt.

1.2. de Imag.
& Reliq. c.4.
& 5.
Basil in orat.
ad 40. mart.
Theod. l. 9. de
mart.
Ioan. Chryf.
in l. quod
Christus sit
Deus.
in disquis.
Reliq.
Fertar. in
Topogr. ss. in
Augia, & Cõ
stancia.
Fauchet. in
Carolo M.
B. Rhenan.
lib. 3. rer.
Germ.
Seb. Munster
in Cosmog.
Mart. Rom.
31. Janu. vbi
Card. Baron.

iacet Henricus Foroiulienſium Dux, qui opes ingentes attribuit) vbi legitur ſequentia Sancti Euan- gelij ſecundum illum, intento ad Sancti Marci locu- lum digito, exſtare dicuntur, cum tamen Venetijs, vbi fuerunt Alexandrina ex Vrbe primaria Aegypti translata, in Eccleſia Cathedrale colantur. Sic San- cti Dionyſij Areopagitæ Lipſana Cœnobitæ cogno- mines haud procul Lutetia Pariſiorum penes ſe af- ſeruari gloriantur, Ratiſponenſes nihilominus in Ba- uaria Corpus Sancti Dionyſij ab Imperatore At- nulpho eò translatum anno 896. venerantur, & di- ploma proferunt Leonis Noni Pontificis Max. anno 1052. datum, ſeu Stephani Decimi anno 1053. (quod commentitium eſſe Rigordus docet) quo in templo Sancti Haimerani, ſeu Emerani Reginoburgi in Ba- uaria ſupraſcripti Dionyſij corpus requieſcere teſta- tur; Caput certè Sancti Dionyſij Areopagitæ in Cœnobio propè Luteriam, Caput Sancti Dionyſij Corinthij in Eccleſia Pariſienſi ſancitum eſt exiſte- re. Neue referam controuerſias Viennenſium cum Arelatenſibus de Lipſanis Sancti Antonij Abbatis Aegyptij; Caſinenſium cum Floriacenſibus de Cor- pore Sancti Benedicti Monachorum Heſperiorum Patriarchæ, Vizeliacenſium cum San-Maximianis de Sanctæ Mariæ Magdalenæ Reliquijs, quas ſunt qui vindicent iniuſtiſſimè primùm Ephesijs, tum Constantinopolitanis, vt in Diſſertatione probaui, Beneuentanorum cum Romanis de Sancti Bartholo- mæi Apoſtoli oſſibus. Nonne Caput Sancti Ioannis Baptiſtæ Romæ in Sancti Silueſtri Monasterio de- latum è Constantinopoli; Angeliaci in Gallijs Ale- xandria translatum, Auguſtæ Prætorix in finibus Subalpinorum, Lugduni, Ambianique anno 1206. à Vvalone depoſitum eſſe dicitur, cum pars Cranij

De geſt. Phi- lip. Aug. an. 5.
Hier. Ziegl. c. 24. Illuſtr. vit. Germ. Mar. H ſp. ro. 2. et. 9. c. 85. & 93.
Henric. Pant. in proſopoz. Card. Baron. Annal. ecll. an. 1052.
Auentin. in Annal. Boio- rum l. 4.
Raphaël Cu- ſtos Antuer. in effigie. ss.
Lucius plac. cur l. 1. tit. 2.
Cratius l. 4. c. 15 Metr.
Ciac. vit. pô. ver. edit.
Ch. on. Caſſi- nen l. 2. c. 24.
B. el. For. ac. Cz. noſtrad. p. 2 hiſt. pro. f. 109.
Card. Baron. die 29. Aug. in Martyrol. Vvalſingham in Hyppodig. Neuſtr.
B. rtius in Calabr.

missa ab Imperatore Copronymo ad Pipinum Regem Francorum Angeliaci, Romæ in Sancti Siluestri pars altera Cranij, Augustæ Prætoriam mentum, seu maxilla, eius pars Lugduni, alia itidem Sesti in Calabria, facies verò excepto mento superiori vsq; ad partem frontis Ambiani afferuentur. Eodemque modò Sancti Agapiti Capitis, seu Reliquiarum pars Corneti, pars alia Capitis Bisuntij, altera Reliquiarum in Lætiensi Cœnobio, altera Romæ in Sanctæ Mariæ Consolatricis extare iure definietur. Ioannes de Vitellensibus Cornetum inuexerat (diruta Præneste) pretiosa ista Cœmelia, sed instaurata Præneste Præstantissimus Heros, & Eminentissimus S. R. E. Cardinalis, & Episcopus Prænestinus Marcus Antonius Columna Cranij partem reuexit, at Eminentissimus pietatis, & doctrinæ vindex Franciscus S. R. E. Cardinalis Barberinus Vicecancellarius (cum Prænestinus Principatus in Excellentissimi Principis Thaddæi fratris sui ditionem transijsset anno MDCXXXIII.) λείψανον μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, Reliquiam magni Martyris Georgij, fragmenta duo maxillæ Sancti Philippi Apostoli, dentem Sancti Pauli Apostoli cum ferculis argenteis deauratis, & insculptis insignibus Columnensium Principum, præterea fragmenta sex Reliquiarum Sancti Vberti Confessoris, Sanctæ Barbaræ Virginis, & Martyris, Sancti Martini Episcopi, Sanctæ Agathæ Virginis, & Martyris, atque Sanctorum Cosmæ, & Damiani, tibiam Sancti Agapiti cum duobus fragmentis, quatuor fragmenta Sancti Gordiani Martyris, tibiam Sancti Abundij cum duobus fragmentis, quæ ex Ecclesia Cathedrale, quæ è Cœnobio Sancti Francisci recepta ex consensu Illustrissimi Domini Cecchinelli Episcopi; & Capitanei, atque Consulis, & Populi

cornetani, me sedulam etiam nauante operam, iussit Prænesten reportari, quibus vicissim sacras alias Reliquias cum pegmatis, & ferculis argenteis arte summa elaboratis, & pretiosioribus dono dedit. in Sanctæ Crucis in Hierusalem Romæ in concha lapidea ex Indice refert Seueranus seruari corpus Sancti Cæsarij, item Sancti Anastasij Martyris, quod creditur illius, qui Martyrio Sancti Agapiti Prænestini interfuit, & Cornicularius dicitur, vnde consequitur eum ob Christi fidem Martyrio affectum, quod haud dubiè in Actis Sancti Agapiti exstabat, & nunc desideratur.

De 7. Eccl.

De Nomine, ac laudibus Sancti Agapiti.

CAPVT VI.

AGAPITI nomen Græcis idem quod Latinis dilectus significat; Agapetum enuntiandum plerique censent, sicut & paraclitum, sed non est nouum, & inusitatum vt in Græcum per i Latinum reddatur ob soni similitudinem, vti videre est in vocibus huiuscemodi Θεωδώρατ, Ἀγακλιτ, & stilus, ἀπό τῆς σήλης deducitur, imò, & Heraclitus, qui Græcis Ἡράκλειτ, & Iconomus, qui εἰκόνομι, & Heptaticus, qui ἑπτάτευχ, sic ει, οι, & ευ dipthongi Græcæ resoluuntur in i Latinum, paraclitus quidem, & Agapitus secundum accentum Græcum, non autem secundum quanti-

Philelf. l. 13 ep. f. 168.

Paschas. l. 5. Disqu. Gall. c. 19.

Pontac. in Chron. Euf.

Alciat. l. 9. c. 3. parerg. iur.

Polyd. Verg. de inuen. rer.

Sidon. in Anthem. paneg.

vbi Sauaro. Iuo Carnot. ep. 83. vbi Iurret.

Nouell. Ius Tinlan. inter. pret.

Laur. Valla
in c. 14 Ioan.
Guilland.
Belloioc. in
ep. s. Ioan.
Aubert. n. in
finit. linguz
Græcæ.
Anast. Bibl.
in Felice 3.
Madr. 1. Leo-
ne 3.
Seuer. de 7.
Eccl.
Romæ Sub
terr. & l. j. c.
17.
Martyrol.
Rom. 6. Aug.
vbi Car Bar.
Diar. m. in
fessuræ.
Mart. Rom.
16. Martij, vbi
Card. Baron.
& 24. Martij.
e. Suida.

tatem à Latinis pronuntiantur, Eo nomine complures insigniti sunt. Elucet post Prænestinum Sanctus Agapitus S. R. E. Diaconus, & socius Sancti Sixti Papæ Secundi in Martyrio sub Valeriano Augusto, cuius in honorem Felix Tertius Papa Deo Basilicam extrà muros Urbis via Tiburtina iuxta Sancti Laurentij ædificauit, quam Hadrianus Primus, dein Leo Tertius instaurarunt, quique sepultus in Cœmeterio Prætextati dicitur, huius fuisse crediderim ossa, quæ anno 1491. dum renouaretur Ecclesia Sanctæ Mariæ in Via Lata, reperta sunt in concha porphyretica, in qua recondita fuerant à Leone Nono Papa anno 1049. erantque inuoluta panno, & laminæ plumbeæ illis impositæ inscriptum legēbatur: *Istud est corpus Sancti Agapiti*, (sic Agapitum efferebat sequior ætas,) repositæ verò fuerunt in eadem concha; huius quoque Reliquiæ in Anianensi Monasterio coluntur, vt R. P. Odo la Mothe iam laudatus mihi per litteras significauit. Tabulæ quoque Ecclesiasticæ meminerunt Sancti Agapiti Rauennatis Episcopi, & Confessoris, qui adfuit Romano Concilio, quod Sanctus Iulius Papa Primus habuit anno CCCXXXVII. à Christo Nato; meminerunt & Agapiti Synadæ in Phrygia Episcopi, qui sub Maximino Augusto montes transtulit, mortuos ad vitam reuocauit, & alia mirabilia facinora patrauit: Sanctus Agapitus Papa Romanus in has quoque relatus est, *qui Vas Catholicum, Euangelij tuba, præco iustitiæ sacra altaris, sedisque velamina*, (Melania iunior mundo renuntians πάντα αὐτῆς ἔσχευεν ἡμιφόρια καλύματα τοῖς θυσιασθησίς ἐδωρησάτο, omnia sua serica superhumeralia tegumenta, seu amicula donauit altaribus, fecit & hoc Olympias, & Fl. Valila *ad ornatum Ecclesiæ, & celebritatem myste-*

Pallad. l. 8. de
vir. pat. c. 19.
Card. Baron.
in Ann. eccl.
an. 408.

rij sacrosancti impendit in pallijs, & pro aræ ora ve-
la, quæ relata sunt in charta Donationis anno à Chri-
 sto Nato 471. subscriptæ, & à me prolata, sed &
 Bulengerus de linteaminibus Ecclesiarum plurima
 congerit, cathedræ verò velatæ adhibebantur Epi-
 scopis, eratque fedile fortuito linteo contactum,
 vt & sub ictu passionis Sanctus Cyprianus Episcopa-
 tus honore frueretur) *velamina inquam sacrilegis*
Anthemij fabulis infecta, immò Anthimi, *deleuisse*
 dicitur, in Regeſto Sancti Gregorij M. *suis Catho-*
licis precibus ſupraſcriptus Agapitus, id eſt expurgaf-
 ſe Anthimus autem è Trapezuntis Episcopatu
 translatus ad Constantinopolitanum Patriarcha-
 tum, quia Monophyſitarum hæreſim ſectabatur, ab
 eodem Agapito Constantinopolim profecto, ex illo
 Patriarchico folio deiectus fuit, atque depositus
 anno 536. quam deſignationem ſanxit Iuſtinianus
 Auguſtus edita poſtea Conſtitutione, quam ex Iſi-
 dorilibris recognitam Contius latinè publicauit, at
 Haloander Græcè, vbi Ἀνθίμου, & Ἀνθίμου no-
 minatur. Hunc Agapetum eſſe Diaconum ſanctiſ-
 ſimæ Eccleſiæ Matris Dei, cuius ad Imperatorem
 Iuſtinianum exſtat ἐκτετακτοῖς, quique poſtea euectus
 fuerit ad Pontificatum Romanum, ſenſit Alciatus,
 ſed addubitat, & iudicandum relinquit Card. Baro-
 nius, vbi fuſè res ab eo piè, ſanctèque geſtas proſe-
 quitur. illuſ etiam meminere Ioannes Moſchus,
 Caſſiodorus, & Procopius diſfuſiſſimè. Fuit & alter
 huius nominis Papa Romanus, qui iunior, ſive
 Secundus Agapitus vocitatus anno 946. ſedere cœ-
 pit, & Eccleſiam prouidentiffimè adminiſtrauit.
 Nullum ſinem facerem ſi Agapitos omnes enume-
 rare vellem. Agapetæ occurrerent virgines, & ſo-
 rores adoptiuæ, quando vndique pulſæ ſunt, & à
 cle-

I. r. de veſtib.
pont. c. 55.

S. Auguſt. not.
ad c. 49. l. 7.
Niceph. Cal-
liſt. hiſt.

Pentius Diaconus
in vit. s. Cy-
priani.

c. Agap. diſt. 1.
de conſect.

Niceph. l. 17.
hiſt. eccl. c. 7.
8. 9 vbi malè
Agathon pro
Vigilio.

Ciacon.

Nouell. 42.

Orat. ad F. 2.
c. l. Regè
Franc. to 2.
oper. in calce
ad an. 527.

in Annal. ec.
& ex h. s.
Spondan. in
Epitome.

Vit. patr. l. 20
c. 147. præ.
Florit.

Card. Baron.
Ciac.

Clericorum consortio, quos decolorabant; auulsæ, atque à S. Ioanne Chrysoft. sublatae Constantinopoli anno à C. N. 398. Agapæ nos inuitarent, sed peculiarem de his conscripsi Dissertationem. Redeundum ad Agapitum Prænestinum, quia de dilecto nunquam satis, de illo præsertim, qui dilectus Deo, & hominibus, cuius nomen non solum in prænomen adsciuerunt sibi Columnenses Proceres, & hos inter celeberrimos S. R. E. Cardinalis, & Eminentiss. Agapitus, qui dum nefando schismate laceraretur Ecclesia, Vrbanum Sextum Romanum Pontificem sequutus summa fide, atque pietate præfulsit; verum & passim Prænestini ciues, qui patronum ipsum adoptauerunt, & per felicem experientiam agnoscunt; apud quos Orationes binæ in laudem Sancti Agapiti à Pomponio Brunello dictæ fuerunt Romæ, quæ typis excusæ circumferuntur. Sed & Nouarienses in Insubribus portam Vrbls suæ nomine Sancti Agapiti munierunt. Quam verò R. P. Marinarius Carmelita mihi peramicus perscripsit, Oratiunculam hic lubentissimè subderem, nisi sperarem me ab eloquentissimo, atque modestissimo Theologo tandem impetraturum, quod iamdudum efflagito, nimirum ut eam cum permultis alijs ipse publico bono in lucem emittat, illi verò titulus est præfixus. Agapitus Prænestinus David Palæstinus.

Card. Baron.
eo an. n 19.
Roma Subt.
e s. Hieron.
lib. 4. c. 34.

in 4 an. Chri-
sti 1594.

De Prænestinis Episcopis .

CAPVT VII.

NARRAT Optatus Mileuitanus ,
Constantino Tertium, & Licinio Ter-
tium Coss. Nonarum Octobrium die
seria sexta conuenisse tres Gallos Epi-
scopos , & Italos XVI. ad Urbem
Romam in domum Fausta in La-
terano vt dijudicaretur caussam Cæ-
ciliani ; quem, aliòsq̃ eius collegas , & ordinatores
 non confessos , imò absentes , & incognita caussa
 Episcopi fermè LXX. (nam libra testium exigitur in
 Episcopi condemnatione, seu LXX. vel LXXII. testes
 requiruntur (quot aureos nempe pendet auri libra
 in Occidente , vnde libræ Iudicium dicitur) Iudi-
 ciumque Marcellini Papæ LXXII. comparentibus
 testibus ab ipsomet Marcellino peractum fuisse legi-
 tur . totidem Iudices , vel Episcopi desiderabantur
 in exauguratione , nam Chronopius ex Antistite
 fuit damnatus in Iudicio LXX. Episcoporum) teme-
 rè damnarant Secundo Tigisitano , qui tunc agebat
 in Numidia primatum , tenente principatum, quasi
 traditores , per sententias eorum , quibus præsentibus ,
 & confessis ignouerat in anteriori Concilio ;
 Rogarant quippe Donati asseclæ Constantinum Au-
 gustum vt de Gallia Iudices ipsis dari pietas eius præ-
 ciperet , quia potissimum ab hoc facinore , scilicet
 à traditione sacrorum librorum in persecutione ,
 cuius facinoris abs ipsis insimulabatur Cæcilianus ,
 siue à schismate , quod Donatus inchoarat , Maiori-

L. b. r.

l. quotiescūq;
 C. de suscept.
 & arca.
 l. 19. C. Theod.
 dos. quor. ap-
 pell non re-
 cip.
 Cuiac. c. 9 l.
 17. obseruat.
 iur.
 Capitular.
 Caroli M.

Les des Grâ-
deurs de l'E
gli e.

no contra Cæcilianum ordinato, immunis erat Gal-
lia, vndè corruit penitùs Reu. P. Morini alio-
quin doctissimi coniectura circa Baptismum Con-
stantini I. *Cumque consedissent anno à Christi Natali
CCCXIII. Miltiades, seu Melchiades Episcopus Vr-
bis Romæ, & Rheticus Eduensis, seu Augustodunensis,
& Maternus Agrippinensis, siue Colonienfis, & Mari-
nus Arelatenfis Episcopi Gallicani, afsederunt & alij
Antistites Florianus à Cesena, Felix à Florentia Thu-
scorum, siue Tuscorum, Secundus à Præneste, Maxi-
mus ab Ostia, Euandrus ab Urbino, &c. absolutum,
& in Episcopatu confirmatum Cæcilianum, Dona-
tum autem damnatum, improbatumque in eo Ro-
mano Concilio constat, quamuis appellarint Do-
natistæ Constantinum, qui ob appellationem indi-
gnatus est, rem tamen omnem permisit Concilio,
quod Arelatæ Præsidentibus Legatis Siluestri Ro-
mani Pontificis anno à Virginis partu CCCXIV.
coactum sententiam Romani Concilij collaudauit,
& in quo non Siculi dumtaxat, & Galli, verum
etiam Itali, Hispani, & Africani aderant Episcopi.
Itaque plenarium illud Concilium iure à Sancto Au-
gustino nuncupatum fuit. Hos autem inter tacitus
haud prætermittam Damasum, seu Dammam, siue
Dasnum Episcopum, & Victorem Exorcistam de
Ciuitate Vassonis, seu Vassonense Prouinciæ Vien-
nensis, à quo seriem antecessorum meorum (Damaso
nimirum) ad me vsque adhuc omnium peripsema
concinnatam proferre in lucem gestiebam. sed com-
modùm Reu. P. Columbi Societatis Iesu hanc mihi
palman præripuit, & eorum Nomenclatorem age-
re non est dedignatus; lubenter igitur illi lampada
tradidi, nam vt acri pollet iudicio, & eloquentia
præstat, Spartam illam haud dubiè ornabit. Caussa-*

Albaspin. in
obseru. ad
oprat. Ro-
sorey d. c. 4.
de fid hæret.
se u.

Sirmond. to.
1 Conc. Gall.

ti autem fuerant Donatistæ se à Romano Præsule suspecto, neque cum eo Episcoporum numero, quem præscripserat Constantinus, reiectos, vt ex epistolis Constantini apud Nicephorum etiam Xanthopulum liquet, è quibus etiam Caluini sacrilegi hæresiarchæ, & versatilis Balduini fraus arguitur, qui Arelatensem, & Syracusum Episcopos Romano prælatos à Constantino ineptissimè contendunt in isto iudicio; caussa etenim retractata quidem in Arelatensi Concilio fuit, sed præsidentibus Legatis Pontificis Ecclesiæ Romanæ, *in qua semper Apostolica Cathedra viguit Principatus*; & tantum assistentibus Episcopis Arelatense, ac Syracusio ad promulgandam potius, quàm approbandam Romani Pontificis sententiam; nec enim sententia Romani Pontificis approbatione illorum egebat, imò Patres Concilij Arelatensis per epistolam à Siluestro Papa ratum Concilium ipsum Arelatense haberi supplices postulant, & id patet ex Epistolis Sancti Augustini. Post centum dein, & quatuor annos suprâ quinquaginta plus minus, Ianuarius Prænестinus Episcopus in Concilio quoque Romano sub Hilario Papa sedit, eiusque Decretis subscripsit. Basilisco, & Herminero Coss. VV. CC. siue anno *Θεογορίας* CCCCLXV. seu CCCCLXVI. Anno certè CCCCLXXVII. Synodo Romanæ sub Felice Papa Tertio, cum Fl. Boetius Consul esset, interfuit Romulus Prænестinus Episcopus, qui Synodo insuper Romanæ sub Symmacho Papa Primo coactæ. Auieno Iuniore Consule, siue anno Salutis DII. quæ Palmariis dicta fuit, subscripsit, & alteri Synodo Romanæ sub eodem Papa collectæ anno subsequenti DIII. At anno DLVI. Maurum Episcopum Prænестinum fuisse didici è Pelagij Papæ diplomate, quod erudi-

ep. 162. & 166

Codex Rom.
Eccles.

Concil. Arel.

Codex Rom.
Eccles.

tionem illustrissimus omnigena Lucas Holstenius Bibliothecę Vaticanę Custos mihi exhibuit è Collectione Canonum Deusdedit S. R. E. Cardinalis depromptum, en illud.

Pelagius Mauro Episcopo Prænestino. Inter cetera. Didicimus de patrimonio Hildiuade ante quidem de prima, & secunda, & tertia Indictionibus Ampliato quondam Presbytero, & Stephano Diacono vices Pontificis in Vrbe Roma agentibus quod exegisti, fide media persoluisse; de quarta verò Indictione secundum ordinationem filij nostri viri Religiosi Narsę S. Palatij (Patrio Anagnostico, vt ex alijs litteris Pelagij constat) filijs nostris Dulcizio, Felici, & Ioanni Presbyteris, quod exactum fuerat, intulisse. Superuenientibus verò nobis, & per Dei gratiam ordinatis intulisti de eadem quarta Indictione, & infra, ideòque supplicante dilectione Tua ex omnibus superscriptis IV. Indictionibus fraternitatem Tuam hac securitate credidimus munendam, vt nulla caritati Tuę imposterum à quolibet calumnia moueatur. Postea comperio apud Sanctum Gregorium Magnum Papam anno DXCIII. Priuilegio, quod ab eo indultum fuit Monasterio Sancti Medardi in Gallia, subscripsisse Sergium Episcopum Ecclesię Prænestinę. carpit quidem Blondellus in suo Pseudo-Isidoro subscriptiones huius priuilegij, sed ineptè, dum Ciuitatis vel similem vocem deesse Prænestinę Ecclesię monet, appingens Prænesten Urbem esse Latij Suburbicariam, Albęque Colonię, Proculum Prænestinę Ecclesię habenas moderatum anno DXCV. docens è Concilij Romani subscriptione, & an iste Proculus Sergio successerit, iudicandum peritis relinquens. Successit enim & subscripsit Proculus Episcopus Ciuitatis Prænestinę Decretis Romanę Synodi, quę à Gregorio Magno

lib. 2 Regest.
india. 10. ep.
38.

coram Sanctissimo Petri Corpore Romæ habita anno XIII. Imperij Mauritij Augusti, quem putat à Christo nato DXCVI. Onuphrius Panuinius, at Coriolanus DXCV. die v. Iulij Indictione XIII. quæquæ inferta, & repetita est in Epistolis ipsius Sancti Gregorij, qui de istius Proculi fortassis absentia, seu negligentia, deque Emolitana Ecclesia eius in territorio vendicata conqueritur in epistolis ad Saurinum Subdiaconum Regionarium.

ep. 88. l. 4. &
in ep. calce.

ep. 29. & 30.
lib. 11. Reg.
indict. 6.

*De Sancta Herundine, deque miraculis
in Monasterio Sancti Petri Præneste
patratis.*

C A P V T VIII.

TRIBVS illis Seclis IV. V. & VI. quàm vberes fructus protulerit Christiana Religio Præneste, vel hinc arguitur, quod in eius territorio fundi, possessionesque variæ à Constantino Augusto, tum à Sixto Tertio Pontifice Maximo, quæ titulo Sancti Siluestri, quæ Basilicæ Liberianæ fuerint adsignatæ, vt superius memoravi. Constantinus præterea inter alia obtulit Sancto Fonti in Lateranensè Basilica donum Massæ Festi Præpositi Sacri Cubiculi in territorio Prænestino præstantis solidos trecentos anno Christi ortus CCCXXIV. vt ex Anastasio tradit Cardinalis Baronius. Erat & patrimonium S. R. E. vt liquet ex Epistola Pelagij: sed & Christianæ Fidei progressus colligitur, quod Herundo magnis virtutibus pollens supra Prænestinos

in Annal. eccl.
cles.

montes Eremiticam vitam duxisse fertur, cuius discipula Redempta in sanctimoniali habitu constituta anus iuxta Beatę Marię semper Virginis Ecclesiam in Vrbe manebat, anno scilicet reparatę Salutis DLXX. magistraque fuit Romulę, quam mirabili luce cœlitus illustratam è vita discessisse Sanctus Gregorius Magnus enarrat. Harum Trium Virginum ossa in Sancti Laurentij Tiburi recondita olim tribus in altaribus, nunc tribus in arculis coluntur, vt coram vidi, & hæc Inscriptio docet, quam suis cum nauis, & cum squama sæculi Latinam linguam corrumpentis intexo exscriptam Tiburi, vbi legitur.

✱ *Attendite lumen cuncti, qui cernitis hanc Fulbi domum, quam sarcire curauit Egreg. P. Magister militum, cultor Ecclesiarum, & largitor pauperum eò magis seuum tempus transferat, quod huius vetusta fabrica casu ruitura multis esse videbatur; nunc ea facit Vigil P. cum hæc natos suos pro redimendis facinoribus suis, seu & pro anima coniugis suæ Agathe sacaciter ampliauit à solo vsque ad summum, & picturis varijs decorauit. Itaque obnixè queso. O Christe; & Genitrix Virgo, simulque Beate Paule vas electionis, socijque Tui Romula, Redempta, Erundogque, quarum Corpora recondere in tribus sacris altaribus studuit, vt suscipere dignemini hoc exiguum munus, quod ad utilitatem Templi exhibuit, id est Patenam, Calicem, Cortinas, Candelabra, Thuribulum, Canthara ex argento, Canistrum ex ære, Vestes, Cortinās, Codices, Imágenes, tribus cum Signaculis ad resonandum laudem Dei, quæ super camera istius templi statuerè feci. Casas vero fundum Valuiantum; simulq; Vineam in Laureto, & dilua, & in Baruatiana Petia de terra, & Clausuram, Pergulasque vnā, & in prata*

pra.

Dialog. 1.4.
115 & 110.
mil. 40. in.
Energ.

agnato suo.

capaciter.

varijs.

fontē coro.
nas.

pratum. Si quis de his donis, quae ego offerre curavi, aliquid suptrahere praesumpserit, siue Episcopus, siue magna, paruaque persona heredes meos in sua teneat potestate. nunc autem qui aliquod temerari eorum praestiterit, sit illi alienum Regnum Dei, & à trecentorum decem VIII. Patrum, sententia seu Decreto, anathematis vinculo subiaceat, & cum Iuda traditore Domini partem omnem habeat. Felices, qui hic ingressuri estis, pro me (quæso) orate, & gaudere temporibus multis donet Dominus ut hic celere mente deprecari eum valeatis. M.... Amen. Factum temporibus Domini Gregorij Quarti Papæ Romæ per Indictiõ. III. siue, vt putauit Marinus Farina anno Christi DCCCXXX. Certè nisi Christiani fuissent Prænestini, illorum in territorio constituti fundi, possessiones, & patrimonia, qui potuissent ab Imperatoribus, & Pontificibus vtiliter adtribui Ecclesijs? Etenim si Coloni, vtque tunc vocitabant, Massarij, & Censiti, Pagani siue Idololatæ exstitissent, nec ex fide rura excoluissent, neque pensiones vel census Clericis persoluissent, imò detrectassent illorum dominium. Lubet hic paulò nitidiora Sancti Gregorij Magni verba è Dialogis eius appingere. Prænestina Vrbi mons præeminet, in quo Beati Petri Apostoli Monasterium situm est virorum Dei, quorum relatione adhuc in Monasterio positus (inquit eximius Doctor) audisse me contigit magnum hoc, quod narro miraculum, quod eiusdem Monasterij Monachi nosse se testabantur. In eo namque Monasterio fuit pater vitæ venerabilis, qui quondam Monachum nutriens vsque ad reuerendos prouexit mores, eumque cum in timore Domini videret excreuisse in eodem sibi Monasterio tunc Presbyterum fecit ordinari, cui post ordinationem suam, quia non longè abes-

abisset eius exitus per reuelationem indicatus est. A prædicto autem patre Monasterij petijt, quatenus ei concederet ut sibi sepulcrum pararet, cui ille respondit, ante Te quidem ego moriturus sum, sed tamen vade, & sicut vis præpara sepulcrum Tuum; recessit igitur, & præparauit, cum non post multos dies senex pater febre præuentus ad extrema peruenit, atque assistenti Presbytero iussit dicens, in Tuo sepulcro pone me, cumque ille diceret. scis quia ego modò Te sequuturus sum, utrosque capere non potest. Abbas protinùs respondit dicens. Ita fac, ut dixi, quia sepulcrum Tuum ambos nos capit. defunctus itaque est, atque in sepulcro eodem, quod sibi Presbyter parauerat, positus, mox quoque, & Presbyterum corporis languor sequutus est, quo languore crescente citiùs Presbyter vitam finiuit, cumque ad sepulcrum, quod sibi ipsi parauerat, corpus illius fuisset à fratribus deportatum aperto eodem sepulcro viderunt omnes, qui aderant, locum non esse, ubi poni potuisset, quia corpus patris Monasterij, quod illic antea positum fuerat, omne illud sepulcrum tenebat, cumque fratres, qui Presbyteri corpus detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem viderent, vnus eorum exclamauit dicens! O pater ubi est quod dixisti, quia sepulcrum istud ambos vos caperet, ad cuius vocem subito cunctis videntibus Abbatis corpus, quod illic antè positum fuerat, & supinum iacebat, sese vertit in latere, & vacantem sepulcri locum ad sepeliendum Presbyteri corpus præbuit, & quia utrosque locus ille caperet, sicut viuis promiserat, mortuus impleuit. Hactenùs Sanctus Gregorius, qui hoc apud Prænestinam Urbem in Beati Petri Monasterio gestum repetit, in eoque se diuersatum initio narrationis satis innuit, vnde patet illi Monasterio **Abbatem** præfuisse vitæ vnera.

nerabilis, ac Monachos in eo habitasse, è quibus ille, qui ad reuerendos mores prouectus fuerat, Presbyter ordinatus sit. Regulam siue institutum Sancti Benedicti professos eos crediderim, quando illud tunc præcipuè vigeat in Italia, numerum Presbyterorum succreuisse, illisque Præfectum Archipresbyterum docet Inscriptio ante decennium in Ecclesia ipsa Beati Petri reperta incisa lapidi, qui tumulis impositus, & obuersus iacebat, illam, vt exscripsi, repræsentò.

— A — R — C — P — B — R — G — G —

— P — B — R — R — I — C — C — A — R — D — V — S —

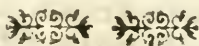
— P — B — R — B — O — N — ' — H — O —

— P — B — R — A — M — D — R — I — C — ' —

— P — B — R — N — Y — C — O — L — A — V — S —

— B — E — N — D — I — A — C — A — L — B — T — ' — D —

Presbyteris additi sunt, & Diaconi: characteres videntur esse posterioris æui, & ad nonum, seu decimum sæculum eos faciliè referrem.

De Prænestinis Episcopis ab anno Christi DCXLII. usque ad annum M.

CAPVT IX.

IN Synodo Romana, quæ habita-
est sub Martino Papa Primo ad-
uersus Monothelitas anno Impe-
rij Constantini $\pi\omega\gamma\omega\nu\alpha\tau\epsilon\varsigma$ IX. Indi-
ctione VIII. die III. Non. Octo-
bris, siue anno Publicæ Salutis
DCXLII. resederunt Maiurinus

Episcopus Prænestes, qui & Maiorianus dicitur,
Deodatus Spoleti, Deodatus Amerinus, Bonus Fi-
coclensis, Martinus Centumcellensis, & alij, qui
Græcè nominantur in Vaticano Codice MDCLV.
quem exscriptum Eminentissimi Cardinalis Fran-
cisci Barberini liberalitate, Latioque donatum cum
Martini Papæ sanctitate celeberrimi vita euulgare
fuit animus. Synodo quoque Romanæ sub Agatho-
ne Papa Primo ad explodendum penitus suprascri-
ptorum hæreticorum errorem collectæ anno Chri-
stiano DCLXXX. subscripsit Stephanus $\epsilon\lambda\acute{\alpha}\chi\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ $\epsilon\pi\iota\varsigma$
 $\tau\eta\varsigma$ $\alpha\gamma\iota\alpha\varsigma$ $\text{Ἐκκλησίας Πρωινεστίνης}$ (vt loquuntur Acta
Oecumenici Concilij VI. Constantinopoli habiti)
minimus Episcopus Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ.
Sic opposuit se murum pro domo Domini, & con-
trà Monothelitas è Præneste alter hic emicuit pu-
gil orthodoxæ veritatis assertor. Leonis Tertij Au-
gusti anno VI. Christi DCCI. subscriptione sua Sy-
nodum Romanam sub Gregorio Secundo Papa ce-
lebratam aduersus illicita coniugia confirmavit Ser-
gius

To. 3 Concil.
B. nij.

Action 4.

gius Prænestinus Episcopus. Paulo post Venantius, seu Valentius Penetri, seu Prænestæ, seu Penestra, & Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ Episcopus (vti variant Codices) Synodo Romanæ sub Zacharia Papa Primo interfuit, atque subscripsit anno à Christo Nato DCCXLIII., & Synodo præterea II. sub eodem Papa congregatæ anno DCCXLV. Diplomati verò, seu Epistolæ Pauli Papæ Primi datæ anno XVI. Constantini Copronymi, qui incidit in annum Christi DCCLVII. subscripsit Gregorius humilis Episcopus Ecclesiæ Prænestinæ, à quo (vt opinor) nomen eius est Georgius, qui Gregorius fortasse traiectis litteris per errorem, siue per ἀγρίωνος (viti us vis, ὄνως nares, μόρον forma, Crispus Priscus) ab Anastasio Bibliothecario interdum appellatur, & à Mariano Scoto ad annum DCCLXVII. atque Prænestinus Episcopus, seu Prænestæ narratur metu compulsus post Pauli I. Papæ obitum Constantinum fratrem Totonis Ducis Nepefinæ Ciuitatis per vim intrusum in Apostolicam Sedem Clericum, Subdiaconum, atque Diaconum, & Pontificem denique consecrassè. Apponam verba S. Antonini. *Paulo Papa I. defuncto, Toto, seu Dodo quidam Dux Nepefinæ Ciuitatis, qui magnas diuitias sibi conseruauerat, & multos tam è nobilibus, quàm è populo in Ciuitate Romana fautores habebat, congregata è Ciuitate Nepefina, tum ex alijs Ciuitatibus Tusciae vicinis, militum, & peditum multitudine, in Urbem venit, ubi à populo, quibusdam sibi adherentibus suggestione Diabolica Constantinum fratrem suum adhuc Laicum in Papam eligi curauit, quem cum armis, & tumultu in Ecclesiam Lateranensem milites introduxerunt, & accersito Gregorio, siue Georgio Prænestino Episcopo, illum compulerunt vt dictum Constantinum in Clericum tonsuraret, qui cum se ab il-*

Binius, & Co
DCCXLIII., &.

Binius to 3
Conc. e. m. f.
Cassian.

Sald. Curas.
in obiter. ut.

1 3. chronic.

lis arctari vidisset, se ad pedes nefandissimi illius Constantini prostravit, adiurans illum per omnia Diuina Mystera, ut à tam impia presumptione cessaret, ne per eum tam inaudita temeritas in Ecclesia Dei inciperet pullulare, sed cum circumstantes armati illi nisi hoc faceret minarentur, facta oratione illum Clericum ordinavit, & sequenti die Diaconus ordinatus ab eodem postea Dominica sequente cum multitudine armatorum ad Ecclesiam Beati Petri properans ab eodem Gregorio, seu Georgio Prænestino Episcopo presentibus Albanense, & Portuense Episcopis, Episcopus est ordinatus, atque consecratus, & per annum unum Apostolicam Sedem tenuit, Presbyteros VIII., Diaconos IV., & Episcopos VIII. per diuersa loca constituit. Anastasij quoque verba subijciam ad annum Christi DCCLXIIII. Antedictus verò Georgius Episcopus Prænestinus, qui eum Diaconem, & Pontificem consecrauit, non post multos dies valida, & pessima aegritudine præoccupatus immobilis factus est, & postmodum Missarum solemniam nequaquam celebrauit, eius enim dextra manus aruit, atque contracta est, quam etiam nec ad os suum afferre valuit, sicque tremens, & languens vitam finiuit, quæ refert Cardinalis Baronius in Annalibus Ecclesiasticis. Stephanus Episcopus Prænestinus, seu Prænestinæ Ecclesiæ anno Christi DCCLXXI. memoratur in monumentis exaratis calamo Cœnobij de Aniana Magalonensis Diœcesis, quæ mihi suspectissima sunt, ex quo illorum exemplum integrum vidi. Successit Andreas Episcopus Prænestinus, qui sub Stephano IV., seu V. vixit, & dein ab Hadriano Primo Papa missus fuit anno DCCLXXIII. vna cum Eustathio, seu Eustratio Albanense, ac Theodosio, seu Theoderico Tiburtino Episcopis Interannam ad Regem Longobardorum Desiderium,

In Steph. III.
seu IV. eccl.
Mogunt.

ad illos an-
nos.

Torrig. in
Crypt. Vatic.

Sigon. l. 3. de
Reg. Ital.

vt ingressu Romanæ Regionis illi grauissimis pœnis propositis interdiceret . Episcopum Prænester Codex Vaticanus MDCCLXII. m. f. scribit , filium Spentonis asserit Zazzera e M. Curtij Carmelitani libro de rebus Interamnatium , sed fides sit penes auctorem . Fortè hæc Iteramne fluminea , seu Interamne Palestina , seu Plestina Picini , seu Picennensis , aut Teramne , quin & Interamnia Ptolemæo, & Interamnium , vulgò Teramo in Piceno Suburbicario , cuius Episcopus subscripsit Concilio Romano Tertio , sub Hilario , nunc in Aprutio ; alia est Interamna in Vmbria , cuius Episcopus Felix subscripsit Concilio Romano Tertio sub Symmacho , de hac Plinius agit , inter amnis Naris cornua sita in planitie vulgò Terni . alia Interamna ad Lirim . Neque in Prouincialibus tantùm Synodis operam strenuam Ecclesiæ Catholicæ nauarunt Episcopi Prænestini , sed etiam in Oecumenico Concilio VII. anno Christi DCCLXXXVII. subscriptum comperio Ioannem Episcopum *πραινετης* , pro *πραινετης* , vt iam monui , quod Nicææ aduersus Iconomachos conuocatum , & habitum fuit , cuique præfuderunt Hadriani Papæ Primæ Legati , assederunt verò Episcopi CCCL. , & interfuit ipse Constantinus Imperator cum Irene Augusta ; imò videtur potius hic Ioannes Urbis Præneti in Bithynia Episcopus , cuius meminit Palladius , in ea Thermæ celebres erant , de quibus auctor Epigrammatum canit ; certè v. Synodo Oecumenicæ Constantinopolitanæ subscripsit Sisinnius misericordia Dei Sanctæ Ecclesiæ Præneti Ciuitatis Episcopus . Sæculo Nono in eunte , siue anno 804. Christi , Stephanus Episcopus Ecclesiæ Prænestinæ interfuisse consecrationi Sancti Saluatoris de Aniana in agro Magalonensi traditur

Anast. in Sec-
ph IV. & Ha-
driani I.
p. della No-
bilità d'itala
in famigl. de'
Castell.
In. Front. de
Colo. inter
auctores fin.
regund ex
lib. Baldi Pro-
uinc. Picini
not. Rigaltij.
l. 3. c. 1. Geog.

l. 8. c. 28.

Adion. 7.

in vit. s. Ioan.
Chrysoft.
Græc. Epigr.

Collat. 8.

num. 294.

to. 1. Ital. Sac.

forè immi-
nentibus.Leo Offen.
sive Marcif.Desiderius
Casinen. m. f.
in D. al. Cod.
V. tit. 1. 03.

supraſcriptis in tabulis Conſtantine Epifcopus Pre-
neſtine interfuit Concilio Romano ſub Eugenio
Secundo anno 826. apud Baronium ex Vghello.
Hic verò ingens hiatus, ſeu lacuna patens uſque
ad 963. annum ſarciri à me, nullo modo potuit
penuria monumentorum, quæ Barbariem tunc
has oras peruadente intercidiſſe opinor. Con-
queritur anno 876. Ioannes Papa Octauus, ſcribens
ad Carolum Imperatorem illo æuo. *Sanctam Ro-
manam Eccleſiam periclitari, & in nouiſſimum dedu-
ctam exitium videri, hinc inde non ſolum hanc Idumæo-
rum, & Iſmabelitum tabernaculis, & Agarenis quoti-
diano gladio, & captiuitate in interitum impellentibus;*
*verùm etiam falſis filijs Sarrae in prædam, & direptio-
nem miſerabiliter immittentibus, ita ut & illi ſapè ad
muros Urbis quamuis clandestinis heris peruenerint,*
*ſed & Tyberinum fluuium, qui Albula dicebatur, iux-
tà Sabinorum conſinia pertransferint, & iſti, qui vicini
nobis ſunt ex altera parte, ita ſæuiant, & debacchentur,*
*ut non hominem, non agrum, non iumentum, non pe-
cus, non quidquam ex hijs, quæ iuris Sancti Petri exi-
ſtunt, dimittere patiantur; ſed omnia, quæ oculo vi-
dent, manu diripiant.* Anno certè 846. ſedente Ser-
gio Secundo Saraceni prædæ libidine ſtimulati, claſ-
ſem inſtruxerunt, egreſſique Africa excurrerunt, &
Siciliam, vicinaſque inſulas depopulati, adpulerunt
ad littora Romana, & ad Urbem ipſam properan-
tes Baſilicas Sanctorum Petri, & Pauli diripuerunt,
& ablatis, aſportatiſque ornamentis, ipſiſque valuis
argenteis Baſilicæ Vaticanæ, caſis, vel abductis
multis ciuibus Appia Via digreſſi, Fundos, & obuia
quæquæ ferro, ac flamma vaſtantes propè Caietam
conſederunt, Romæ, Latioque infeſti, donec Anno
905. à Ioanne Decimo, ſive Vndecimo Papa re-
preſſi,

pressi, cum Sancti Petrus, & Paulus Apostoli visi sunt adesse pugnantis, in Montem Garganum refugere coacti sunt. Nihil igitur mirum si sævientibus, & grassantibus tam immaniter Saracenis perierunt Acta, & auctores, è quibus Prænestinorum Præsulum nomina, resque gestæ poterant innotescere, imò ne Prænestes quidem nomen hocce caliginoso tempore vllibi memoratur. Vnus Ioannes Geometra, qui anno 940. scribebat, vt ex eius Carminibus in Nicephorum Phocam, & Ioannem Tzimiscem, & Polyestum Patriarcham Constantinopolitanum colligi videtur, Prænestinum vinum, & oleum celebrat hisce versibus.

Ἰωάννης τῆ Γεωμέτρει εἰς αἶνον τὸν Πραηνεσίτην

Ὡ καρπὸς ἡδύς Πραηνεστῆ πανταμίετος;

Ὡ νέκταρ, ἕλχ' ὃ τοῖς Θεοῖς Γαρυμήθης

Κιρῆα ἰέθ' τις, ὃ δὲ γαννάσαι θύρες.

Τέττε πῖάν τις αἶμα φησε κυρίε.

Τῆ Κυριώτης τῶν μικρῶν φροντίδες

Ὁ Κυριώτης τῶν ἀμεξεί κ' σχέδην.

Τῆ αὐτῆ,

Τρεῖς δ' ἐλάων εἰσὶν εὐφυῆς πόλεις,

Νίκαια, κ' Πραηνεστός, ἢ τ' Ἐρεχθίδεως.

Nuasīs vel Nus-

sis vel Nusēως

1. Bacchi in

Nysa monte

nati.

Lib. I. c. 1.

Scio ab Athenæo vinum Prænestinum inter alia melioris notæ commendari, & a Bacchio, iam adnotauimus; addubito tamen ne vinum Prænetites hic dilaudetur, cum Prænetus Bithyniæ Vrbs, de qua egi, sit vicinior Constantinopoli, & in Obsequij Themate posita sicuti Nicæa, vinum, oleumve potuerit Aulæ Constantinopolitanæ pendere, atque suppeditare. Quamuis ipse Ioannes fuerit Patria Byzantius, nihilominus Leo Allatius Græciæ ocellus, & lumen

Lib. I. c. 10.

an aliquam ob causam venerit ille in Italiam, & vino Prænestino degustato carmina ista effuderit dispiciendum, & anquirendum proponit; quin & Constantinopoli cum alijs mercibus vinum, & oleum è Præneste deuehi potuit, ibique ab eo tam præclaro elogio prædicari.

Conciliabulo Romano aduersus Ioannem Duodecimum Papam interfuit, & subscripsit anno à Christi Natali 963. inter cæteros Theophylactus Episcopus Prænestinus sub Imperio Augusti Othonis. Græcum id nomen, vel ἑλληνα, vel φιλέλληνα ipsum arguit, vnde Ioanni Geometræ, vel popularem, vel peramicum conijci potest, & fortassis è Magna Græcia Italiæ, quæ tot Pontifices, tot Ecclesiæ Romanæ administratos protulit. Leo Octauus Antipapa in Bulla, quam edidit cum scholijs Theodorici à Niems inter Imperialia Statuta à Carolo Magno ad Carolum Quintum compilata damnatus auctor Melchior Goldastus, cum alia, quæ Romanæ Ecclesiæ à Iustiniano Imperatore, Ariperto Rege Longobardorum, Pipino, atque Carolo Magno donata fuerant, refundit, atque largitur Othoni Augusto; tum territorium Prænestinum, adiungiturque subscriptio Gratioli Prænestini Episcopi. Verùm diploma hoc Leonis Octaui falsum suspicatus est Vignierius, etsi suspectus scriptor, e Luitprando, Reginone, atque Onuphrio Panuinio. Cardinalis vero Baronius falsi omninò arguit. Illius suspicionis argumenta sunt, quod 6. Indictio pro 7. sit supposita, sed apud Crantizium deest Indictio, & in numero labi potuerunt operæ; quod Venetiarum Insula, Histria, & Dalmatia Romano Pontifici donatæ recenseantur, nomineturque Ferrariæ Ducatus, & Capitanata, neque cum formula Donationis à Ludouico

Card Baron.
to 10. anal.
Luitpr. Le-
uita Ticinen.
l. 6. c. 6. inter
Germ. Scrip.

Edit Franco-
furt. a. 1607.

par 2 Biblio-
thec. hist.

to. 10. anal.
ecclesiast. an.
964.

l. 4 c. 10. Sa-
xonie.

douico Pio Augusto factæ, & à Sigonio prolata conueniat; quod Rupertus Rex, qui donasse Romanæ Ecclesiæ narratur, ignoretur; sed Aripertum Regem Longobardorum reponendum vel è Crantzio constat, & Donationem Patrimonij Alpium Cottiarum, quæ quondam ad ius pertinerant Sedis Apostolicæ, sed à Langobardis multo tempore fuerant ablate, aureis exarata litteris Aripertum direxisse Romam affirmat Paulus VVarnefridus. A Græcis in territorio Histriensi residentibus Mauritium Episcopum Histriensem pensiones exigentem Beati Petri in scripto territorio malè mulctatum oculis erutis queritur Hadrianus Papa Primus; Prouinciæ Venetiarum, & Histriæ continentur in Donationibus Pipini apud Leonem Ostiensem, Caroli Magni apud Anastasium Bibliothecarium; Ludouici Pij, & Othonis Primi Donationes confirmant eas, quæ priores erant, Venetiarum nomen exstat in Inscriptione Neapolitana, quam refert Doctissimus Aleander, & apud Aethicum, S. Ambrosium, Sempronium, Cassiodorum, Iustinianum Augustum, atque Iordanem, diuisa enim erat Venetia Prouincia in superiorem, & inferiorem è Notitia Imperij. Sigonius recens est auctor, & omittere potuit aliqua; singularum Vrbiū ditiones, quia regebantur à Ducibus, appellabantur Ducatus, sic Perusinus Ducatus, Nepefinus, & alij passim apud Anastasium. Ferraria igitur, quæ Vrbs constituta dato Episcopo à Vitaliano Papa, Ducatus dici potuit. At Cardinalis Baronij rationes sunt quod Leonis Octaui diploma fuerit datum anno Christi 964. die 3. Kal. Maij, cum tamen Otho non sit Urbem ingressus vnà cum Leone Octaui Antipapa, nisi ad diem 9. Kal. Iulij; quod Cardinalium, & Episcoporum nomina sint immu-

lb 6. de Gest Langobard.

Volum. epist. Rom. Pont. à Gretsero ed. Ingolstadt. in 4 an. 1613.

l. t. c. 7. seu 9. Chron. Cast. in vita Had. I. Gretser. lib. de munif. Princ. in sed. Apost. Aleand. in Obseru. m. f. in Cefinog. ic ep. ad Ecclef. Vercellæ de ciuit. Ital. l. 12. ep. 24. Nouell. 20. de reb. Gene. Papyr. Masfon. in vitæ Episc. Urb.

tata, aliaque à nominibus eorum, qui anno superiori interfuerant Conciliabulo aduersus Ioannem Duodecimum; ita vt tot Cardinales, & Episcopus tam breui temporis spatio interijſſe fingendum ſit; id autem incredibile videtur: quod tituli Eccleſiarum Romanarum ignoti, & inauditi tribuantur Cardinalibus, quod ipſius Othonis conſtitutioni aduerſetur, quod Iuſtinianus Auguſtus nihil Eccleſiæ Romanę donarit. Iuſtinianum Secundum, ſeu ΠΙΝΟΤΡΗΤΩY hic intelligi vult Goldaſtus dubius, qui Bullam Leonis Octauī proteruē tuetur, ſicuti Theodericus à Niems, à quo exhibitā fuit integra, & cum ſcholijs adiectis. Crantzius ex ea tantū aliqua fruſtra refert. Iuſtinianum quidem Iunioſem, ſiue Secundum confirmāſſe vetera priuilegia Romanę Eccleſię à prioribus principibus conſeſſa, quo tempore Conſtantine papa illum adiit, teſtantur ſummo conſenſu Hiſtoriographi. Iuſtinianum vero primum Dei miniſtris Eccleſias edificando multas opes donāſſe VVerneſrus ſcribit, ſed hinc ab his Romam, Italięque prouincias pontifici Romano conſeſſas non inferitur. Catapani nomen, quo Magiſtratus impoſitus Apulię, & Calabrię à Cęſare Conſtantinepolitano anno Salutis DCCCCLXXXIII. vocitabatur, & à quo regio Catapanatę, ſeu Capitinatę contractis, atque immutatis litteris cognomentum tulit, eo tantum anno exortum eſt. Falsi autem conuincitur, atque planē commentitia, & adulterina manifeſtē proditur Fauſtini Capituli Senatus Exconſulis, & Proſpini Exconſulis de palatio Luciano teſtium Laicorum ſubſcriptione. Nam hec nomina Exconſulum è Vitii pontificum, que Damasi nomine circumferuntur ab Anaſtaſio collectę, deſumpta hic attexta ſunt intempetiue, atque mendose per ſcediſſimum

VVerneſrus. Faſticul. Temp. commemorat.

S. Antonii. Chron. Reicherspergen. Platin. Paruin. Crac. Faſtic. Temp. Sigon. l. 7. de Reg. Ital.

Ferron. in Lodou. XII.

mum ἀρεθόνισμον. Illi enim vixerunt circa Salutis
 annum CCCCXCIIIX. sedente Sancto Symmacho
 Pontifice, vti patet ex eodem libro, apud quem
 Festus Caput, seu Princeps Senatus Exconsul, &
 Probinus Exconsul, aduersarij Sancti Symmachi
 dicuntur pugnasse cum alijs Senatoribus, & maximè
 cum Fausto Exconsule. Itaque Vignerius, Baro-
 nius, eiusque defensor Gretserus, & Frizonius con-
 trà Platum imposturam spuriam, & fictitiam esse
 Leonis Octauì Pseudo-Papæ hanc Sanctionem asse-
 runt, illamquè meritò reijciunt. Gretserus præser-
 tim pro Theophilo, seu Theophylacto Prænestino
 Episcopo Gratosum excogitatum, & substitutum
 affirmans. De hoc igitur Gratoso tamquam intru-
 so, & ὑποβολιμαίῳ, quia non liquet, anquirendum
 amplius. Certissimus est Stephanus anno à Christo
 Nato 988. cuius diploma è Sublacensi tabulario hic
 exscribo, sed defæcatum paululum absterfa stili ru-
 bigine.

c. 9. Apolog.

In Gal. Pur-
pur.
lib. de Card.
Officio.

*Anno Deo propitio Pontificatus Domini Ioannis Sum-
 mi Pontificis XV. Papæ in Sede Beati Petri Apostoli III.
 Indiçt. I. Mensis Aprilis die XXIV. Placuit igitur cum
 Christi auxilio, atque conuenit inter Domnum Step-
 hanum Domini gratia Episcopum Prænestinensis Ecclesie
 consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Episcopij, & è di-
 uerso Stephanum Presbyterum eiusdem Venerabilis Epi-
 scopij, & patrem in cuncta Congregatione Monachorum
 fratrum, qui ad regulam pij Patris Benedicti Abbatis
 vitam duxerint introeuntes, & in Dei seruitio perma-
 nentes in subscripta Ecclesia in perpetuum, vt cum Do-
 mini adiutorio suscipere debeant à superscripto Stephano
 Domini gratia Episcopo, sicut suscepit prædictus Step-
 hanus Presbyter, id est Ecclesiam vnã in integro in hono-
 norem Sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, Sancto-
 rumque*

rumque Martyrum Christi Stephani, atque Laurentij Leuitarum Christi, quam Tu superscriptus Stephanus Presbyter de proprijs Tuis sumptibus, vel expendijs à fundamento ad ficasti, & cum vineis, & terris, & hortis, atque domibus, & cum ingressu, & circuitu, quos ipsa Ecclesia habere videtur, quam de Tuo iusto pretio habes emptam à Leone conductore Petri Medici filio, quae est posita territorio Praenestinesi in fundo Colle; qui vocatur de Quarangulo, & habet affines ab uno latere vineam de Gisa, & à secundo latere Domicium Presbyterum, & Ioannem Rinētum, & à tertio latere vineam Vrsi Zappacineri, & à quarto latere viam iuris Episcopij, ita ut suo studio, suoque labore superscriptus Stephanus Presbyter, eiusque successores iamdictam Ecclesiam cum omni sua pertinentia, siue offerata, quae à Christianis utriusque sexus ibidem offertur viuorum, vel mortuorum omnium in usum Monachorum ibidem commorantium, & Deo seruientium pro sustentatione eorum corporum absque ullo litigio, vel contentione, siue etiam excommunicatione à me, meisque successoribus in perpetuum habeant, pro qua etiam superscripta Ecclesia cum omnibus ad eam pertinentibus, ut superius legitur, dare, atque inferre debeat superscriptus Stephanus, vel Monachi, successoresque eorum superscripto Episcopio singulis quibusque Indictionibus sine aliqua mora, vel dilatione pensionem denarium unum. Hac omnia, quae huius perpetualis seriei textus eloquitur, inuiolabiliter obseruare utraque pars, & adimplere promittat. Quod si quisquam eorum contra hanc perpetualem chartam, in toto, parteuē eius quolibet modo venire tentauerit, tunc non solum periurij reatum incurrat, verum etiam daturus se, successoresque suos promittat partem parti fidem seruanti antè omne litis initium poenae nomine auream unam libram obryzam, & post absolutam poenam

nam huius perpetualis chartæ series in sua nihilominus maneat firmitate. Has autem duas chartas uniformes vno tenore conscriptas per manum Ioannis Scriniarij pariter dictauerunt, easque proprijs manibus roborauerunt, testibus ab eis rogatis obtulerunt, & sibi inuicem tradiderunt sub stipulatione, & sponfione solemniter interpositis. Actum Romæ die, anno Pontificatus, mense, Indictione superscriptis primum. † Stephanus Domini gratia sanctissimus Episcopus Sanctæ Prænestinensis Ecclesiæ consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Venerabilis Episcopij in Te Stephane Presbyter, & in cunctam Congregationem cunctorum Monachorum presentium, & successorum hanc chartam perpetualem proprijs manibus meis scripsi, & testes, qui scriberent, rogavi. † Sergius Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Franco Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Christophorus Nob. vir testis rogatus interfui, & manu mea scripsi. † Crescentius de Bonizo interfui, & manu, &c. † Petrus de Ortano interfui, &c. † Ego Ioannes Scriniarius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ post omnium testium subscriptiones compleui, & absolui. † Andreas de Mira testis. † Dominicus de Romano testis. † Ego Ben in Dei nomine Scriniarius Ciuitatis Prænestinæ post omnium testium subscriptionem, & Indic. compleui, & absolui.

Decimum Sæculum claudit, & aperit vndecimum Petrus S. R. E. Cardinalis Episcopus Prænestinus, qui Sanctæ Sedis Apostolicæ Bibliothecarius fuit anno 996. teste Ferdinando Carolo, Sergij Papæ IV. diploma datum anno Pontificatus III. Indictione X. die v. Kal. Martij fuit per manus Petri Episcopi Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ, & Bibliothecarij Sedis Apostolicæ exstat illud in Chronico Monasterij Sancti Vincentij ad Vulturum, annusque is putatur

lib. m f. de
Biblioth.

Christi MXIV. , legitur aliud diploma Benedicti Octavi Papæ datum per manus Petri Episcopi Prænestinæ Ecclesiæ, & S. R. E. Bibliothecarij apud Cardinalem Baronium anno Christi MXVII. reperi-
 tur, & subscriptus Petrus Episcopus Prænestinus cuidam privilegio Gregorij Quinti indulto Abbatia Sancti Saluatoris de Monte Amiato. Ad hunc Petrum scriptam à Petro Damiani suspicor XIX. Epistolam suspicor, cum esset adhuc Diaconus, & Cancellarius. Ad Petrum quidem Canonica Lateranensis Archipresbyterum misit, idem Petrus Damiani Opusculum XVIII. contra Clericos intemperantes.

ro 11. annal.
 ccc.

Vghel. to. 1.
 Ital. Sac.

De sex Episcopis Cardinalibus S. R. E. è quibus unus est Prænestinus.

C A P V T X.

fig. 1. 3. des
 considerat

LERVM illum ordinatissimum esse decet, ex quo præcipuè in omnem Ecclesiam Cleri forma processit, vti docet Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam de Clero Romano agens. In illo autem ipsis ab incunabulis Episcopus vnus esse debebat, conspiciebantur Presbyteri XLVI., Diaconi VII. Subdiaconi VII. Acolythi XLII., Exorcistæ, & Lectores cum Ostiarijs LII., viduæ cum indigentibus MD. quos omnes Deus alebat teste Cornelio Papa in Epistola ad Fabianum, seu Flavianum Antiochiæ Episcopum, vnde florentissimi.

tissimum Clerum Romæ cum Cornelio Papa Præsidentem vocitat Sanctus Cyprianus: nullum tamen arduum negotium ab Urbis Episcopo, atque ab eodem Clero peragebatur nisi adhibitis Episcopis. Ipse Papa Cornelius cum schismaticos Confessores ad unitatem recepit; Omni actu (scribit) ad me perlato placuit contrahi Presbyterium, id est Presbyterorum Senatum, seu Concilium cogi; adfuerunt etiam Episcopi v., qui & hodie præsentibus fuerunt, ut firmato consilio quid circa personam eorum obseruari deberet, consensu omnium statueretur, Presbyteri verò, & Diaconi Romæ consistentes cum quibusdam Episcopis vicinis sibi, & appropinquantibus, & quos ex alijs Prouincijs longè positis persecutionis ardor eiecerat. Lapsum curam temperandam credunt, & nihil innouandum antequam Episcopum constituerent, vacabat enim sedes; vnde liquet perpetuam ferè Synodum Episcoporum Romæ fuisse cum Episcopo ipso Urbis, cumque Clero etiam in Pontificio interregno degentium. Concilio Romano, quod à Sancto Siluestro Primo Papa intrà Thermas Domitianas, quæ Traianæ cognominabantur, congregatum CCLXIX. seu CCLXXII. siue CCLXXVII. imò potius CCLXXXIV. Episcoporum, è quibus CXXXIX. ex Vrbe Roma, vel non longè ab illa euocati aderant, & CXXXIII. plus minus è Græcia, & alijs è regionibus subscripserunt. Præterea interfuere Presbyteri Urbis Romæ XLII., seu XLV. Diaconi VI., Subdiaconi VI. Acolythi eius consilio facti XLIV., Exorcistæ XXII., Lectores Urbis XC., Notarij XIV. Actum adscribitur XIII. Kal. Iuliarum, seu III. Kal. Iunij die, & anno Christi CCCXXIV. Cons. Crispo Cæs. III. & Constantino Cæs. III. Urbis conditæ MLXVI.; cum anno superior

Euseb. c. 33.
l. 6. eccl. hist.

Ep. 55. ad S.
Cornel.

S. Cornel. in
ep. 46. ad S.
Cyprian.

ep. 31. ad S.
Cyprian.

Pauv. in
Euseb.

riori abrogata fuissent antiqua sacra; nec enim Pri-
 sco Cos. legendum cum sit operarum error, & ἀν-
 σοιχῆον, quemadmodum in Suida, neque mirandum
 quod CXXXIX. Episcopi vel ex Vrbe, vel è vicinia sint
 collecti. In Codice namque Prouinciali numeran-
 tur adhuc Episcopi Romanę Prouincię LXXV. in Su-
 burbicarijs verò, Vrbicarijsque Prouincijs plures ex-
 stiterunt, è quibus multi nunc desiderantur, vastatis
 eorum sedibus, variosque ob casus desertis, & exci-
 sis. Ecclesia quidem Christiana nata est sub Descri-
 ptione Italiae ab Augusto distinctae in XIV. regiones,
 vt apud Plinium videre est, & Archiepiscopi, ac
 Episcopi constituti sunt vbi praefecti Praetorio, Pro-
 consules, Praetores, alijque Magistratus residebant,
 Sed Hadrianus Augustus Italiam in XVII. Prouin-
 cias diuisit, tum Constantinus, deinde Theodosius.
 Erant autem sub Urbis Vicario Consulares Campa-
 niae, Tusciae, Umbriae, Piceni Suburbicarij, & Si-
 ciliae; ac vicissim sub Archiepiscopo Romano quam-
 plurimi Episcopi, neque LXX. tantum in V. Regioni-
 bus circum Urbem, quibus l'Eschaffier putat suc-
 cessisse LXX. Cardinales S. R. E.; sed longè plures se-
 derunt, quamuis non semper vsquequaque Politi-
 cum ordinem, ac regimen sectata sit Ecclesia, imò
 potius (vti iam monui) seriem disseminati Euange-
 lij. A Nicænis namque Patribus, tum à Sancto Leo-
 ne Papa Ecclesiasticae Prouinciæ, ac Dioeceses fuere
 potissimum stabilitae. In Electione quidem Bonifa-
 cij Papæ Primi subscripsere plus minus LXX. Presby-
 teri adstantes, & IX. diuersarum Prouinciarum Epi-
 scopi, & ex Epistola Cornelij Papæ laudata Presby-
 teros XLVI., Diaconos VII., totidemque Subdia-
 conos in Ecclesia Romana fuisse constat, vnde patet
 Presbyteros S. R. E. Cardinales Episcopis Prouincia-
 rum,

Rebuff.

Miraus in
Notit. Epif.p. du Four.
Leontij Fo-
roiul.l'Eschaffier
de Reg. Sub-
urb.Filefac. de
auctor. Epif.Relat. in Au-
ctar. Sym-
machi.

rum, seu Regionum Vrbicariarum non successisse, sed ex antiquissimo Instituto persistere, illorumque numerum, qui hodieque à Sixto Quinto præscriptus, & definitus viget, à vetusto non discrepare. Id euincitur, & è Romano superscripto Concilio, in quo XX. canones editi sunt, damnatique Hippolytus Diaconus Valentinianista, & Callistus Sabellianus, & Victorinus Episcopus non Pictauiensis Urbis, sed petauionensis, seu pitabionensis, vti Sanctus Hieronymus, & Sophronius asserunt. Petouion, autem seu Pætouio est oppidum Pannoniæ superioris Ptolemæo Petouium, seu Πατῆριον. Pætouion Tacito, Pitybion Sancto Athanasio, Petobion Ammiano, qui locat in Noricis, Lazius, Rhenanus, & Ortelius in Styria extare adhuc tradunt, & Episcopatum fuisse, sicuti Ferrarius, qui Galestinum reprehendit, & ab Episcopatu Patauiensi sito in Vindeliciis disertè distinguit, hallucinatus est (pace tanti viri sit dictum) Cardinalis Baronius, dum Victorinum Episcopum pictauiensem in Gallia opinatus est, & Canonem secundum irrepsisse putat, illapsumque huius Concilij, quod secundum vocat (cum sit primum Romanum sub Siluestro primo) Canonibus, nam Iouianus, seu Iouinianus, & Victorinus Episcopus Petouionensis damnati edicuntur, quia dicebant Pascha non venire die suo, seu Quartodecimana erant. Victorinum verò eo in errore versatum crediderim, quia Millenariorum errorem sequebatur, ita docet Sanctus Hieronymus, atque hac de causa Victorini opera, vt Apocrypha reijcit Gelasius papa Primus, & licet Cardinalis Baronius ad tempora vsque Damasi Papæ primi Ecclesiam suspensio iudicio supersedisit damnationi Millenariorum, seu Chiliastarum dogmatis putet, & quando

lib de Script.
Eccles. seu
Vit. Illustr.
l. 3 Geograp.
c. 15.
Græc. edit.
Parif.
l. 3 histor.
In Apolog.
ad Constant.
l. 15. hist. l. 12
Comm. Reip
Rom. c. 5.
sect. 4.
l. 3 rer. Ger-
manic.
in nou. To-
pogr. in pi-
ctæu & pita-
bion.
in not. ad
Martyrol. 2.
Nouemb.

de Scriptor.
Eccl. in Pa-
pia.

c. S. Romana
dist. 15.

Apol-

Apollinaris Laodicensis Episcopus eiusdem Sectator à Damaso condemnatus fuit, illud quoque damnatum arbitretur; & Sancti Hieronymus, atque Augustinus propter auctoritatem vetustatis, & reuerentiam asseclarum Papiæ (scilicet) Irenæi, Iustini, Victorini, & Lactantij, vt Tertullianum, & Nepotem omittam, ac Seuerum, qui postea vixit, damnare penitus non sint ausi, quamuis incessant, passimque irrideant. Quia tamen Cerinthus Hæresiarcha opinionem Millenariorum promulgauerat, & Legalium Præceptorum obseruationem Iudaicam reducebat, atque Luna XIV. Paschalem solemnitatem cum Iudæis obseruabat, vt Philastrius narrat, & Sanctus Gregorius Nazianzenus scribit, quia etiam Dionysius Alexandrinus Episcopus libris duobus suprascriptum Nepotem Millenarium confutauit. A Siluestro Papa Primo Victorinum Episcopum Millenarium quasi Quartodecimanum, & Cerinthianum damnatum in isto Romano Concilio censeo; tametsi Victorinus postea suo sanguine maculas illas eluisset sub Diocletiano ad annum Christi CCCIX. Martyrio coronatus, & Sanctis adscriptus, inque Fastos Ecclesiasticos deinde fuerit relatus, sicuti Sanctus Cyprianus Episcopus Carthaginensis; qui opinionem de rebaptizandis hereticis tam acriter, ac proteruè professus fuerat. Legitur etiam nunc Victorini Commentariolus in Apocalypsin, quo Chiliastarum error refellitur, ita vt purgatum, & emendatum illum fuisse Sixtus Senensis sentiat; Cardinalis Baronius in Annalibus Victorinum damnatum à Siluestro in hoc Concilio alium fatetur à Pictauiense, & ab eo, qui Cyclos Paschales concinnauit, & ignotum esse, sicut & Callistum, atque Hippolytum, & Iouianum, seu Iouinianum.

lib. de hæresibus c. 17. & Cæsel. Chronolog.

Epist. 21 ad Victor.

E. Bibl. Sac. a. not. 273. & 227.

ad annum Christi 324.

Verùm vt ad Concilium Romanum reuertar, ex eo liquet plures Episcopos in Vrbe assiduè diuersatos præter ipsum Summum Pontificẽ Urbis Episcopum. Quia verò Conciliũ istud falsò insimulabat falsi Molinæus recentior, neque minùs impius auctor; est operæpretium illius argumenta retundere, ac velut aranearum telas dirumpere. Ac primo quidem, & vltimo de numero Episcoporum, deque Consulum nominibus iam occurri, & vtrumque disci; secundum quod in eo Regum nomen existet, æuo illo (vt autumat) inusitatum, planè concidit. Nã Hannibalianus Patruelis Constantini Augusti Rex in æneo Numo, quem asseruat Eminentissimus Cardinalis Barberinus, vt apud Ammianũ, nominatur. & de simili Numo controuersia Sirmondi, ac Tristani ventilata est pluribus libellis. Iulianus Augustus *ὁ παρβαρτης* de Rege Francorum, seu Gallorum æuo suo agit. Persarum certè, atque Parthorum, Germanorum, Arabum, Armeniorum, aliorumque populorum Reges vigeant illis temporibus, atque superioribus, & ab Imperatoribus Romanis dabantur huiuscemodi gentibus; ita testantur Numismata ex ære, quæ meis in oculis existant, alterum est Traiani Aug. Germ. Dacic., cui à tergo incisa epigraphe *Rex Parthis datus S. C.* ipse verò Traianus effingitur insidens plectili sellæ, quæ Tribunali excelso innititur, dexteraq; porrecta designat adstantem Regem, siue Diadema imponit Regi, quem Parthus Cydari obtectus genu posito veneratur, quemque Xiphilinus Parthamaspatem vocat, & Ctesiphonte rem gestam eleganter pingit. In altero Antonini Augusti Pij PP. Tr. Pot. Cos. III. legitur *Rex Armenijs datus S. C.* & visitur effigies Antonini stantis, & Regi stanti quoque Tiamam

in Traiani

Zonara.

Spartian. in
Hadrian. vbi
Cassaub. &
Salmas.

dextera manu protensa iniicientis . Pacorum Regem Ladis, siue Lazis datum ab Antonino Pio Capitolinus asserit . Exhibuit mihi vir antiquariæ rei peritissimus Leonardus Augustinus Severentis æneum quoque Numisma Traiani, cui auersa in facie circumscriptum est (*Regna adsignata.*) Arrianus Regem Machelorum, & Heniochorum Anchialum, Regem Lazorum Malassam, & alios enumerat, qui à Traiano, & ab Hadriano Regna obtinebant; Prusiam Regem Bithyniæ, Cottium Regem Alpium Romani memorant Historici . Præterea Constantinum, eiusque filios *Βασιλεύς*, id est Reges Græci omnes Scriptores vocant, è Græco Latinè redditum Concilium istud nunc dumtaxat haberi declarabo inferiùs . Tertium, quod illi subscripserit Sancta Helena Augusta Mater Constantini post Diaconas, & Constantinum ipsum, patet quam sit imbellis, quando, vt anteriori libro notavi, Fulvia vxor Antonij Edicta proposuit, Alexander Seuerus in Mammæam matrem vnice pius omnia ex eius consilio egit, subscripsisse Iustiniani Edictis Theodoram vxorem, & vnà iusurandum à Magistratibus exegisse constat; Pulcheriam Martiani coniugem interfuisse Concilio Chalcedonensi probant Acclamations *νίας ἐλένης* ipsi attributæ . Imperasse Irenen, ac Zoen sceminas Constantinopoli certū est . In Concilio quoq; Pontigonensi anno Christi DCCCLXXVI. Richildem Augustam Caroli Calui Imperatoris coniugem à Legatis Apostolicæ Sedis eò deductam quamuis corona redimitam stetit affurgentibus illi Episcopis à Faucheto traditur . Quartum de Solœcismis, adscribendum est imperitiæ Librariorum, aut Interpretis, quia Concilium istud è Græco verbum, & translatum fuit in Latinum sermonem, cum

in Euxioi pe-
sipro.

Car. 10.

Dion. & Ap-
pian.

Lamprid. in
Alexan. hist.
Aug.
Authent. Iu-
suran. col-
lat. 2.

Chron. Fran-
cisc.

que

que habitum sit anno Christi CCCXXIV. Crispo Cæsare III. & Constantino Cæsare III. Coss. Anno, qui consequutus est, CCCXXV. coactum fuit Nicænum Concilium Oecumenicum, & secundum etiam Romanum ab eodem Siluestro Papa congregatum præsentate Constantino Aug. cum CCLXXV. Episcopis intra Thermas quoque Domitiani post Synodum Nicænam, quæ ab illo sancitur, in quo septem tantum Canones, & mentio Arij, Photini, & Presbyteri Ariani, nullæ verò subscriptiones Episcoporum reperiuntur, vnde appingendi sunt huic secundo Romano Concilio Coss. Paulinus, & Iulianus, qui Consulatum gesserunt anno Urbis conditæ MLXVII. & Christi CCCXXV. quo Silvester accepit epistolam à Patribus Nicæni Concilij ad se directâ, datamque 13. Kal. Nouembr., & ijsdem Coss. Anno autem V. C. MLXVIII. Christi CCCXXVI. Constantinus Pater VI., seu VII. Consul fuit cum Constantino Cæs. Iunior; rescripsit tunc Silvester ad Patres Nicænos, & vtrumque Concilium Romanum misit ad ipsos vt è Siluestri responso liquet. Græcè igitur ambo conuersa fuere, indeque rursus quasi postliminio donata Latio, vel à Dionysio Exiguuo, vel ab Isidoro Hispalensi, vel ab Anastasio Bibliothecario, & infelicibus, quæ succedere, sæculis exscripta sunt, vt etiam visum est Lazio; atque idcirco scitent mendis. Collector Conciliorum, siue Auctor Epilogi vetere in Editione præposterè Romana ista Concilia posuit, primum nempe posterius, & secundum prius, ὡς ἔστιν πρότερον, vtrumque miscens, & confundens, atque primo perperam è Mariano Scoto Coss. Paulinum, & Iulianum attribuens, qui secundo sunt vendicandi. Quod attinet ad sextum obicem, nihil ille moratur eruditos,

Contius in
Fastis.

Fonto Du-
caus in plef.
seum.

lib. 2. Comm.
Reip. Rom.

anni 1528.

S. Hieron. ep.
1. 1 b. 10.

Saluian. in
epist.

in ep. 4. & 25.
Iuon. Carnot.

in histor. Au-
gust.

in Epist.
Conc. I.

c. 7. & 11.
e a Subdia-
con. 093. d. ff.

nam Domni vox, vnde Domnio, & Domnula nomina propria, non mediæ tantum ætatis est, & frequens Scriptoribus Ecclesiasticis, quibus visa solius Dei propria vox Domini, quam Tertullianus tribui nolebat Imperatoribus, & quam è Paganis Cæsariibus nonnulli etiam sunt auersati, vti Iuretus obseruat, addens Domnum scribi, cum de Ecclesiasticis agitur, cum de Laicis, Dominum, verùm etiam ante Constantinum, atque Seuerum nomen Domini contractum fuit in Domnum, sic Domnadium pro Domino adium dicebant, vt è Glossis probat Salmasius, qui florenti adhuc Imperio Domni, & Domnæ nomina priorum vice vsurpata passim à Latinis, Græcis, Syris, & Aegyptijs è Photio, & ex Inscriptione Græca demonstrat, & Iuliam Domnam Seueri Augusti vxorem cognominatam ex Oppiano, & Inscriptione Albæ Iuliæ. Numus quidem æneus me penes hinc illam profert, circumque insculptum Elogium *Iulia Domna*, inde (*Veneri Vitræ*) vt vt sit mendum esset exscriptoris, vel mos sæculi, quem retinent adhuc Ecclesiastici, & Monachi omnes, vt Domnum efferant pro Domino. Domnum vocari gaudet Ecclesiæ Antiochenæ sacerdotem Sixtus Papa. Elisis igitur hisce strophis, quas excogitatas potissimum existimo, quia hoc in Concilio Cardinalium nomen in primis eluxit, & Subdiaconis, Diaconis, atque Presbyteris Ecclesiæ Romanæ primùm adtribuitur. Nam Diaconus Cardinalarius, seu Cardinalis constitutus Urbis Romæ legitur in Epilogo, & Presbyter Cardinalis, & Cardine constructus, seu constructus, & Cardinalis Subdiaconus. Perstringit quippe oculos inuidorum Ecclesiæ Romanæ perduellium fulgor tantæ dignitatis, & vel nominis splendor eos vrit, qui non à profanis

fanis Magistratibus ad ipsos Ecclesiasticos transijt, uti Lazio visum, & Alciato, sed propriè illis cessit.

Voce Cardinalis primus ex his, quos legi, vsus est M. Vitruuius, qui Tiberij Augusti æuo vixit, ita ut ferè simul cum Christo Domino, cumque Sancto petro exorta esse videatur; vocat ille Scapos Cardinales, Cardinatas trabes, Cardinata ligna, quæ sunt compacta, inserta, annexa, & incorporata, vnde Diaconi, & Presbyteri certis Diaconijs, vel Titulis annexi, inserti, & incardinati ad eorum ministerium Cardinales nuncupati fuerunt, quia fixi erant, & stati. Sic venti Cardinales quatuor à Seruio dicuntur certi non vagi, & erratici. Sic æternas rerum causas quodammodo Cardinales Sanctus Augustinus appellat. Scio Panuinium, & Panciolum post Alciatum, & Lazium cum Gothofredo, Duareno, Spiegel, Erasmo, & Caluino Catholico explicare Diaconos, & Presbyteros Cardinales maiores præ cæteris Ministris, qui eisdem Ecclesijs inseruiebant, & Antonium Augustinum in Leonis Noni diplomate intelligere sacerdotes Cardinales primos sacerdotes non Urbis tantum Romæ, sed quarumcumque aliarum Ecclesiarum, quibus Tituli, id est Parochiæ committebantur. La Cerda insuper obseruare dictos Cardinales, quod licèt diuersis in locis agerent, vnius tamen Ecclesiæ, eiusdemque primariæ nomine continerentur, & à Matrice penderent Ecclesia, velut à Cardine ostium, cui Frizonius accedit. Non me latet à Leone Papa Nono in Apologia contra Michaellem Episcopum Constantinopolitanum scriptum, quia sicut Cardine totum ostium regitur, ita Petro, & successoribus eius totum Ecclesiæ deponitur emolumentum, hinc Clerici Cardinales dicuntur utique illi, quo cætera mouentur, viciniùs inherentes. Cardinalis

l. 4. de Archæ.
te & c. 3.

lib. 1. Aensid.

l. b. 9 c. 22. de
ciuit. Dei.

in voc. obse.
Ecl. inter p.
v. Card. &
Tituli.

Theaur. var.
l. 6. c. 19.
in Lexico Iu-
ris ubi serpe-
ram laudat
Plinium, &
alla infulsa
pretextit.

l. 1. Decretal.
Antiq. Colle-
tit. 16. cap. 2.
not.

Aduers. her.
c. 94. n. 2. &
c. 5. n. 11.
in Gall. Pur-
purat.

to. 3. Decret.
& Frizon.

eo. 1. controu.
lib. 1. de Cle-
ric. c. 16.

cap. 54.

apud Ant. Au-
gust. 1. 1. c. 4.
de offic. Ar-
chidr.

ep. 6. c. 19.

lib. 2. c. 5 vit.
S. Bernardi.

cap. 41.

dinalis Bellarminus vult eos illo nomine appellatos, quod alijs præessent, nam ante Sanctum Siluestrum id nomen impositum loco primùm, vnde ad personas transijt, & existimat vocitatos Diaconos, & Presbyteros Cardinales à Diaconijs, & Titulis, qui Cardinales nuncupabantur, quia potiores erant, laudatque Concilium Meldense, ac Ioannem Diaconum, sed cum illud non fuerit collectum nisi an. DCCCXLV. hic verò post an. DCCCLXXIII. floruerit, & antea personis solummodò nomen Cardinalis adsignatū sit, à personis potius ad loca migrasse, seu translatum fuisse crediderim, Titulorum certè minorum meminit, (si viculos legere non oporteat) Ioannes Decimus in Synodo Rauennæ habita, cui etiam Lambertus Imperator interfuit, sedem Cardinalem memorat Hincmarus, & alieum Cardinalem, id est fixum, præcipuum non deductum Bernardus Bonæuallis. Diu post Synodum Romanam sub Siluestro Papa Primo habitam animaduerto dumtaxat Cardinalis vocem à profanis Magistratibus vsurpata in Breuiario Theodosij, siue Notitia Imperij Orientis, (quam sub Valentiniano Tertio, & Martiano concinnatam censet Pancirolus) Magister Militum in præsentem alter officium habuisse dicitur Cardinale, & Officium Magisteriæ per Orientem potestatis habetur Cardinale, hoc est non præcipuum, seu principale, vt exponit Pancirolus perperam etiam laudans Plinium; sed firmum, atque fixum, cum alij Magistri militum Officium haberent in Numeris Militaribus, qui sæpè mutari solebant. In formula de Principatu Urbis Romæ apud Cassiodorum, qui sub Iustiniano Augusto vixit, & Theoderico Gothorum Rege. *Cum in Vrbe Roma (scribit) plurima fieri censeamus, & necesse sit potestatem*

ibi

ibi esse Comitiaci Officij , ut utilitates publica videantur impleri , nostro more prospeximus , ut quia Principem nostrum Cardinalem obsequijs nostris deesse non patimur , Tu eius locum Vicarij nomine in Vrbe Romana solemniter debeas continere . Quibus è verbis liquet Cardinalis nomen non inter dignitates prærogatiuam denotasse , sed ipsa in dignitate stabilitatem . Cum plerumque contingeret Magistratus , vel ob Legationes , vel propter expeditiones bellicas , vel alijs de caussis peregrè proficisci , sufficiebantur illis alij , qui vices ipsorum gererent , seu Vicarij substituebantur . Intereà verò ipsi retinebant suos Magistratus , nec illis se abdicabant , aut abibant ; vnde Cardinales quasi annexi , Cardinique iphærentes appellabantur ; Cardinalibus verò Vicarij opponerentur , sicuti nunc Locumtenentes , seu Coadiutores principalibus , ut vocant , sic Gelasius Papa Cardinalem Pontificem nominat non Chorepiscopum , neque Coadiutorem , sed certum . Quem admodum in Ecclesijs , cum eueniret ut interdum abessent iustis è caussis Presbyteri , & Diaconi , subrogabantur , qui eorum munia obirent , alij Vicarij , nec illi , qui aberant , Presbyterijs , seu Titulis , aut Diaconijs cedebant , sed illas retinebant , & Cardinales nunciabantur . Sanctus Augustinus Sanctæ memoriæ Hieronymum Presbyterum Cardinalem vocitat , & interpres Latinus Neo-Cæsareensis Synodi fortè Dionysius Exiguus , Canone XV. Presbyterum Cardinalem enuntiat , testisque mihi est Iuretus , quamuis in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ sint tantum XIV. Canones , & in XIV. mentio dumtaxat extet Diaconorum VII. isque à Gratiano refertur , & XV. numeratur Græcè apud Balsamonem , addubito ne lapsus sit vir eruditus . Nam verba , quæ affert , sunt

1 b 7. Variar.
cP. 31.

ep ad Episc.
Calett.
Euseb. de
sec. Episc. auc.

Enchirid.
c. 86.

ep. 137. Iuon.
Cameron.

c. 93. Diaconi
93. dist.

l. 2. ep. 9.

Chil. centur.
x. Adag. 19.& apud File-
fac. de sacr.
Episc. auct.l. 1. c. 6. de
baptif.l. 2. c. 9. l. 7. c.
71. l. 8. c. 3. l.
11. c. 34.

pura puta Sancti Gregorij ad Castorium Episcopum Ariminensem. Certissimum etiam est vocem Cardinalis pro primario, à quo cæteri pendent velut à Cardine fuisse acceptam, sic Sanctus Ambrosius vir- tutes IV. Cardinales dixit; sic liber Sancto Cypriano adscriptus de Cardinalibus Christi operibus in- scribitur, cuius auctor è stylo recentior mihi videtur, quamuis coæuum Sancto Cypriano Pamelius putet. In Virgilianum hemistichium, *haud tanto cessabit Cardine rerum*, Seruius notat Prouerbiū, *res est in Cardine*, id est articulo, *in eo Cardo rei vertitur*, id est tota res inde pendet; e Quintiliano, & Cicerone fusiùs illud exponit Collector Adagiorum; Cardines quoque limites celebrantur ab auctoribus finium regundorum, a Frontino, atque ipso à Plinio. Peti- lianum de numero suorum, cum sit Cardinalis, at- que authenticus, Scriptor Collationis Carthaginen- sis cum Donatistis, enuntiat; Sanctus Augustinus præcipuos partis Donati Cardinales Donatistas ap- pellauit. Verum Sanctus Gregorius Magnus Orato- ria consecrari (priuata vt arbitror) ab Episcopis Ariminensē, Firmano, Neapolitano varijs in locis iubet, ita vt ibidem nec temporibus futuris Bapti- fterium construatur, nec Presbyterum constituent Cardinalem; At Episcopo Syracusano commendat Cosmam è Subdiacono Ecclesiæ Syracusanæ, in possessione, quæ Iuliana dicitur, ordinatum Presby- terum, vt ipsum reducat in Ecclesiam Syracusanam, atque illic Presbyterum constituat Cardinalem. Hinc liquet Presbyteros Titulis, siue Baptifmalibus Ecclesijs addictos, & infixos dictos Cardinales, quia vero illi reliquis anteponebantur Presbyteris, ideò pro primario, & præcipuo Cardinalis sumi cœpit. Innuit id Sanctus Gregorius scribens ad Ianuarium

Archiepiscôpum Calaris Sardiniaë , vt Liberatus ,
 qui Diaconij fungi perhibetur officio , si à decessore
 ipsius non est factus Cardinalis, ordinatis ab eo Dia-
 conis nulla debeat ratione præponi , & passim de il-
 lius incardinatione agit . Fortunato etiam Episco-
 po Neapolitano concedit Gratianum Diaconum
 Ecclesiæ Venafranæ ab hostibus detentæ Cardinan-
 dum Ecclesiæ Neapolitanæ , vtque constituat Car-
 dinalem, auctoritatem impertitur, Decreto Grati-
 ani hæc Epistola est inserta . Cardinalis quidem Ba-
 ronius obseruauit , in locis illis , vbi Romana Eccle-
 sia possidebat Patrimonia , constitutas fuisse Diaco-
 nias , sicut in Vrbe , in quibus eleemosynæ à Subdia-
 cono Rectore Patrimonij , & Dispensatore solent
 erogari (eorum namque Ministrorum fuisse munus
 curam gerere pauperum , pluribus Sancti Gregorij
 litteris admonemur datis ad Anthemium Subdiacono
 eo tempore Neapoli eodem fungentem mu-
 nere) profertque hoc Epitaphium , *Theodimi Sub-
 diaconi Regionarij , & Rectoris S. Sedis Apostolicae , &
 Disp. huius Diaconia Beati Andreae* , e tabula marmo-
 rea , quæ est ante altare in Ecclesia Sancti Andreae
 ad Nidum dicta , quæ Diaconia tunc erat . Quo-
 ties verò Sanctus Gregorius Episcopus ad alias Ec-
 clesias vacantes transtulit, necessitatis causa , eos in-
 cardinari Ecclesijs , ad quas translati sunt , in eisque
 Cardinales constitui dixit , siue insigi , innectique .
 Nam & Martinum Episcopum Tamitanæ Ecclesiæ ,
 quæ hostili feritate occupata , & diruta fuerat , in
 Ecclesiam Sagonensem iamdiu Pontificis auxilio de-
 stitutam translatum, Cardinalem constituit sacerdo-
 tem, seu Pontificem, & Paulum Coepiscopum suum
 à Neapolitanis Cardinalem Episcopum desiderari
 refert . Ioannem insuper Lysitanæ Ciuitatis ab ho-

l. 1. c. 6.

l. 5. c. 111.
c. fraternit.
71. dist.to. 9. Annal.
Ecll ad ann.
C. N. 715.lib. 1. c. 77. &
79.

lib. 2. c. 6.

lib. 2. c. 25.
 can. pastora-
 lis 7. q. 11.
 c. relati 21.
 q. 1.
 lib. 2. c. 52. &
 53. seu 13. &
 14.
 Ant. Aug. lib.
 1. de emend.
 Grat dial. 2.
 ep 8 71. 14.
 37. 112. & 121
 can. 54.
 lib. 3. c. 10.
 apud Card.
 Baron. 10. 12.
 Annal. eccl.
 Iuret. 11.
 Vicecomes
 de Ritib. ant.
 Baptif.
 l. 8. de Regn.
 Ital.
 & 1. 7.

stibus captiuatæ Episcopum in Squilatina, seu Scyl-
 latina Ecclesia Cardinalem constituit sacerdotem ,
 ita tamen , vt si Lysitana Ciuitas ab hostibus libera-
 retur , ipse ad eam reuerti deberet, sin secus, in hac,
 in qua incardinatus est , permaneret . Inseruit &
 hanc Epistolam Decreto suo Gratianus, & aliam San-
 cti quoque Gregorij , qua is Agnellum Fundensis
 Ciuitatis clade hostili percussæ Episcopum in Eccle-
 sia Terracinense Cardinalem constituit Sacerdotem,
 sic vt Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinat ,
 quem imitatus multis post annis Ioannes Octauus
 successor Frotharium Ecclesię Burdegalensis à Nor-
 mannis vastatæ Archiepiscopum vacanti Bituricensi
 Ecclesiæ incardinauit , in eaque Cardinalem fieri
 decreuit . Vnde patet nomen Cardinalium non Ro-
 mæ tantum , sed totum per Orbem in Cleri Ordine
 vsurpatum , & locis impositum ferius . Patres Syno-
 di Meldensis laudatæ superius in Gallia statuerunt ,
 vt Episcopi Titulos Cardinales in Urbibus, vel Subur-
 bijs constitutos ordinent, atque disponant, & Ioannes
 Diaconus post annum DCCCLXXIII. tradit in S. Gre-
 gorij vita ipsum Cardinales violenter in Paroecijs or-
 dinatos in pristinum Cardinem reuocasse . Aquile-
 ienses, autem Rauennates , Mediolanenses, & Com-
 postellani Canonici hodieque Cardinalium nomine
 sunt insignes ; Paschalis Secundus in Epistola ad Di-
 dacum Compostellanum Episcopum . *Cardinales*
(scribit) in Ecclesia Tua Presbyteros, seu Diaconos ta-
les constitue , &c. In Cæremoniali Ambrosiano Be-
 roldus passim vocat Canonicos Mediolanenses Car-
 dinales , Sigonius meminit Ambrosij Cardinalis Ec-
 clesiæ Mediolanensis , in qua fuisse Scholam Sancti
 Ambrosij , & XXII. Cardinales ordinarios recenset .
 Beneuentani quoque Canonici Cardinalium nomi-

ne decorati fuere. Redeundum ad Romanos, de quibus Stephanus Papa non Primus, (vt existimauit Coriolanus) neque Tertius (vti Ciaconius putauit) sed Quartus anno DCCLXIX. sanxit in Synodo hisce verbis. *Oportebat vt in Apostolatus culmen vnus e Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis consecraretur.* Leo IV. anno DCCCXLIIX. Anastasium Presbyterum Tituli S. Marcelli Cardinalem per annos V. Parochiæ suæ contra statuta Canonum desertorem abiecit, & deposuit in Synodo LXXVI. Episcoporum, quã habuit in Ecclesia B. Petri consilio Lotharij, & Ludouici Imperatorum; vnde conuincitur eius Leonis IV. esse capita secundũ, & tertiũ de Officio Archipresbyteri, vbi de vicibus sacerdotum Cardinalium, & Mysterio, atq; Officio agitur, quæ tamen Leoni IX. præposterè adscribuntur. Ioannes dein VIII. Constitutionem de iure Cardinalium edidisse dicitur, in qua cautum est, vt ad Palatium Sacrosanctum illi bis in hebdomada iuxta Leonis Quarti Decretum conuenirent propter sollicitudinem omnium Ecclesiarum, & Clericorum disciplinam, & Laicorum querimonias definiendas. Demum in Concilio Lateranensi Nicolaus Papa Secundus anno MLIX. mense Aprili Indictione XII. Clericis, & Episcopis Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cum Pontificis Comitibus permisisset propositis Sacrosanctis Euangelijs in Basilica Patriarchij Lateranensis, & adiectis varijs maledictionibus; tunc translata in eos potestate deligendi Papam, aucta est Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitas, vtque Papæ nomen, quod Episcoporum omnium erat olim commune, propter excellentiam Romanorum Pontificum proprium factum est, idque sancitum Decreto Gregorij Septimi in Synodo anno MLXXX. ita Cardinalium nomen promiscuè Presbyteris

Mich. Mon.
in Sanct. Ecc.
Capuan.

Chron. C5c.

vit. Pont. f.

c. oportebat,
c nullus, c si
quis 2. 79. dist

c. 2. de Cler.
non resid.

Frizon. c 2.
Appar. Gall.
Purpur.

c. in nomine
23 dist.

S. Hieron.
S. Augustin.
S. d. Apollin.
Card. Baron.
in Notis ad
Martyrol.

teris omnibus Parochias obtinentibus concessum, & Canonicis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Presbyteri, atque Diaconi fecere suum, non Decreto, quod sciam vilo, sed veneratione, atque vsu, quem penes arbitrium est, & vis, ac norma loquendi, quique legis vicem obtinet. Illud verò colligo, quia Cardinalium nomen indulgere Romani Pontifices varijs Canonicis, & Præsulibus honoris ergò. Leo Nonus Presbyteros, seu Canonicos Cardinales VII. cum Sandalijs instituit Vefontioni, Coloniae, Remis, vti Chiffletius è V Viberto, & ex Inscriptio-
 ne docet, qui vestibus purpureis vti solebant. Hartmanno verò Coloniensi Archiepiscopo, & successoribus Cancellarij S. R. E. officium tribuit cum Ecclesia Sancti Ioannis ante Portam Latinam. Cluniacenses Archimandrita Callisti Papæ Secundi priuilegio Romæ Cardinalium officio fungebantur; in Italia Rauennates Antistites, in Hispania Compostellani Cardinalium titulis ornabantur. Remenses Archipræsules in Gallia Cardinales Tituli Sanctæ Sabinæ, Vindocinenses Cœnobiarchæ Tituli Sanctæ Priscæ, & alij alibi vocitabantur. Agendum quod instat, & quando Presbyteris, & Diaconis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus accesserint, adiunctique fuerint, & incardinati etiam superscriptæ Ecclesiæ, alij Episcopi, nominatique Cardinales perscrutandum.

Ex Epistolis profectò Sancti Cypriani, & è Concilio Romano sub Sancto Siluestro iam probaui Romæ, vel haud procul sitarum, & longinquarum, etiam Ecclesiarum Episcopos plures Episcopo Urbis assiduos adstitisse præsertim in arduis quibusque negotijs conficiendis, imò & electioni Pontificis Romani adhibitos liquet è Sancto Cypriano, vbi Cornelium

V Vibert. li. 2.
 vit. Leonis.
 de Vefon. p. 2

Frizon. Gall.
 Purpur.

Bibliotheca
 Cluniacen.

Ep. 5. ad An-
 tonianum.

nelium

nelium factum Urbis Episcopum fuisse à plurimis Collegis suis, qui tunc in Vrbe Roma aderant, & ad ipsum litteras honorificas, & laudabiles, & titulo prædicationis illustres de eius testimonio miserunt, attestatur, & postea illos numerat ad XVI., & in Electione Bonifacij Papæ Primi subscribere IX. diuersarum Prouinciarum Episcopi, vt superiùs adnotauì, neq; suspicandum est vel Nouatianos, vel Donatistas, vel Arianos Episcopos fuisse. Exhorruit etenim, & execratus est semper Romanus Pontifex Hæreseon portenta, nec Ecclesiam suam Hæreticorum contagio pollui, vel minima peruersarum Sectarum labe aspergi, aut attaminari vnquam passus est, totam pulchram vnicam Sponsam Christi sine macula, sine ruga seruauit, neque commercio tam foedo decolorari voluit, paratus ad impiorum detruncationem gladio Petri dextras omnium armare Antistitum: Clerici etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, qui Præpositi videntur esse, ac vice Pastoris custodire gregem, Hæreticos penitus auersati sunt, & Nouatiani è Schismate in Hæresin prolapsi, cum ab Ecclesia Romana turpissimè per deformem ambitionem descuiissent *ὀκισκοῦ τίνα ἐαυτοῖς δομοσάμενοι, οἱ καὶ τοῖς ἐπιτεθυκόσι συνίεναι, καὶ συντεῖναι ἐκ ἡνέσχοντο*, ædiculam sibi quamdam extruxerunt, ita vt cum his, qui lapsi erant, & sacrificauerant, ac immolarant, quantumcumque poenitentiam egissent, conuenire, ac simul offerre, atque consecrare recusarent Eulogio Alexandrino teste. Cornelius autem Papa Concilio Romæ coacto Nouatum hostem Ecclesiæ iudicatum, eiusque Sectatores damnauit, atque ab Ecclesia repulit, & licet Theodosius Augustus Symmacho ad Ecclesiam Nouatianorum Romæ profugo precibus Leontij eorū Pseudo-Episcopi pepercerit; Cælestinus tamen,

S. Prosper cōtra Collator, Capell. de Appell. Eccl. African.

S. Cyr. ep. 4.

apud Photiū Cod. 182. & Cod. 28c.

Niceph. Callist. lib. 1. 12. c. 27. hist. eccl.

tamen,

Epiph. Scho-
last. hist. Tri-
partit. lib. 9.
c. 22.

lib. 11. c. 10.

lib. 2.

Hist. collat.

tamen, simul atque Pontificiam Sedem conscendit, Nouatianis Ecclesias Romæ abstraxit, eorumque falsum Præsulem Rusticulum in occulto coegit celebrare Collectas. Denique ante annum V. Imperij Theodosij Secundi Nouatianis ademptas Ecclesias Romæ, inque locis obscuris compulsos eos fuisse suos agere Conuentus, ac in iudicium protractos Niphorus prodit, nec ullus è Clero Romano se illis commiscere vñquam ausus est. Ad Donatistas quod attinet, quàm animosè obijcit illis Optatus. *Ecce presentes sunt ibi, Romæ nempe, duorum Memoria Apostolorum, dicite si ad illas ingredi potuit Macrobius (Donatistarum Pseudo-Antistes) ita ut obtulerit illic, ubi Sanctorum Memorias esse constat, & postea: Erat ibi (Romæ scilicet) Victor (Primus Donatistarum Pseudo-Episcopus) filius sine patre, & Pastor sine grege, Episcopus sine populo; non enim grex, vel populus appellandi fuerunt pauci, qui inter LX., & quod excurrit, Basilicas, locum, ubi colligerent, non habebant, sic speluncam quamdam foris à Ciuitate gradibus sepe-
runt, ubi ipso tempore Conuenticulum habere potuissent, unde Montenses appellati sunt.* In Collatione prima Carthaginense cum Donatistis, cum Felix quidam se Episcopum Urbis Romæ iactaret, & Petilianus Episcopus Nobilitatem omnem ibi esse Romanam turbine delatam; Aurelius Episcopus præiudicari absenti obtestatus est, & Marcellinus exclamauit. *Sine præiudicio Episcopi Urbis Romæ, & rursus Aurelius dixit: Abundat nos Innocentium dixisse Urbis Romæ esse Episcopum.* hic verò Felix intrusus à Donatistis Episcopus Romæ, Vrbe à Gotthis capta in Africam traiecerat, vti Balduinus censuit, & refugerat cum suis, è Sancto Augustino constat illum missum ex Africa fuisse Romam. Exclamat enim

Do-

Doctor eximius: *Ecclesia non est in sola Africa, vel solis Afris Episcopum Romam paucis Montensibus* (quos alibi Rupitanos vocat) *vel in Hispaniam domui, seu Patrimonio vnus mulieris ex Africa mittentibus.* fuisse videtur ea mulier Lucilla Hispana, quæ damnationem Cæciliani emerat ab Episcopis, quia verum prædicans ei factus fuerat inimicus, vt idem Sanctus insinuat, & Optatus illam nutricem Hæreseos Donatistarum asserit. Gregorius Magnus Donatistas etiam in Africa comprimi curauit. Ariani verò adeò fuerunt Romanis Pontificibus, & Clericis exosi, vt Liberius Papa munera, quæ Eusebius Eunuchus à Constantio Imperatore missus Templo Sancti Petri obtulerat, increpito custode, quod id non prohibuisset, procul vti victimam illicitam abiecerit, & solidos Decretos iussu Constantij, totidemque mandato Augustæ, ac alios ab Eunuchio Eusebio sibi porrectos pro com meatu exilij generosè recusarit, solumque vertere quàm stylum maluerit, nec Arianis communicarit, vel tantillum. Clerus verò, populusque insuper Romanus Felicem Diaconum, quamuis Orthodoxum, quia tamen Arianorum communionem se foedarat, in Liberij locum auctoritate Cæsarea inductum adeò detestatus est, vt nullus Basilicam ingressus vniquam sit, dum Felix intus adstaret; cumque post biennium Liberius Edicto Constantij Matronarum precibus adducti reuocatus in Urbem, atque regressus esset ea lege, vt vnà cum Felice administraret Ecclesiam, exclamauit populus passim: Vnus Deus! Vnus Christus! Vnus Episcopus, vt solus Liberius Cathedram obtineret. Verùm vbi quà compulsus minis, quà blanditijs Constantij corruptus, & illectus Liberius, siue tædio victus exilij subscripsit Athanasij condemnaotini, atque per-

lib. 2. contra
litt. Petil.

lib. 1. de vnita
Ecclef.

lib. 3. contra
Crescon.

1. 3. c. 32. 35.
1. 5. c. 136. &
163.

S Athan. in
ep. ad solit.
vit. agentes.

Hist. Tripart.
lib. 5. c. 17. &
18.

stus

stus est Arianis. Felix è contactu Cathedræ Petri hausta virtute mutatus in alium virum insiliente Spiritu Domini in eum, perinde ac si Cathedra illa compacta foret è ligno, quod Deus ostenderat Mosis, vt eo misso in amaras aquas ipsæ in dulcedinem verterentur, vel è ligno Setim, è quo Arcam Domini fabricatam fuisse sacri libri testantur, quia erat incorruptibile, imputribile, atque (vt Græci loquuntur) ἀσπληνον; nunquam enim corruptarum, & putridarum opinionum, atque Sectarum perfidia potuit ad illam Cathedram habere accessum, & si quos illa tetigit amaros sessorum, protinùs edulcauit. Felix (inquam) secessit illicò ab Arianis, & coacto Concilio abstinendum ab his palam edixit. Itaque Liberio sic excidente, Felix illi subrogatus est Cleri, populique consentientibus suffragijs, donec Martyrij coronam adeptus fuit. Quo in articulo mirum dictu, resumpsit pristinam sententiam, pristinosque animos Liberius, & abrumpens initam cum Arianis communionem, ab omnibus legitimus, & iustus Pontifex agnitus rursùs colligens Ecclesiam discissam, & Catholica dogmata propagans Cœlestem promeruit beatitatem. Nullum dicendi finem facerem, si recenserem quæ Liberio suffecti Damasus, Leo, Ioannes, alijque fortiter gessere, dum Heruli, seu Eruli, qui Ecclesiæ Catholicæ non communicabant, vtpotè qui Arianis essent, è septem Regionibus sacris tres occuparent, Odoacrum Regem sequenti circa Christi CCCCLXXVI. annum; mox à Gotthis Arianis Diaconiam Sanctæ Agathæ in Suburra detentam fuisse certum est, Ricimeris auctoritate, vt etiam illius Apſidis ab ipso exornatæ Opere musiuo Inscriptio significabat. Detinebant Arianis præterè Ecclesiam positam iuxta Domum Merulanam Regione

Exod. c. 15.
Iudith. c. 5.
Ecc. c. 38.
Exod. c. 25.

Anast. Bibl.
in Felice.

Mart. Rom.

Mart. Rom.
8. Kal. Oct.
ubi Car. Par.

Binius in to.
Conc.

Caid. Baron.
ad an. 482.

S. Gregor.
lib. 2. c. 58.
lib. 7. c. 19

gione tertia, sed vtramque Gregorius Magnus depulsis, & extinctis Arianis vendicatam Catholicis consecrauit solemniter. Episcoporum quidem Arianorum, qui Romæ sederunt neque nomen, neque monumentum vllibi reperitur; etsi non tantum Constantinopoli, sed & in Hispania, in Gallia, Mediolani, Capuæ, perque totam Italiam duo Episcopi, Catholicus alter, alter Arianus diuersarentur in singulis Ciuitatibus. Iura quidem Canonum, & fas sacerdotij singularis (vt docet Pacianus ad Sympronianum) non patiuntur, vt eodem tempore duo sint Episcopi eiusdem Ecclesiæ: Nicæno quippe id Concilio vetabatur, sed Tyrannorum furor, & Hæreticorum rabies iura illa sacra resoluit, & violauit, atque pacis fouendæ causâ tolerauit Ecclesia Catholica Nouatianos, Donatistas, & Arianos ad suum gremium reuersos, Episcopos haberi, ita vt altero decedente solus superstes Episcopatu præset, vel prior illum teneret, aut alteri in ordine manenti plebs alia regenda committeretur. Neque censendum Chorepiscopos fuisse, qui Romano Pontifici, vel Clero aderant. Nam Chorepiscoporum munus, atque nomen Ecclesia Romana damnauit, atque reiecit, vt patet è Sancti Damasi, & è Sancti Leonis Decretis, præterquam quod in vicis illi, & in villulis dumtaxat collocabantur.

Romana quidem Ecclesia Episcoporum semper asylum fuit, & Antistites suis è sedibus expulsi à Barbaris, & ab Hæreticis ad Sedem Apostolicam tamquam ad sacram anchoram confugere solebant, ibique, vt ex Epistola Ioannis Papæ liquet, alebantur pane Sancti Petri ipsi Hæretici respicientes, vti Pyrrhus Constantinopolitanus Patriarcha: præcipuè verò proximi Urbis Episcopi Barbarorum in-

A a cursibus

lib. 3. Dial.
c. 30.
Ioan. lib. 2.
vit. S. Greg.
c. 31.
Card. Baron.
an. 591.

Hist. Tripart.
l. 4. c. 3.
Mendoza de
confir. conf.
liberit.

S. Ambr. de
non trad. Ba-
sil. hæret.

Capac. Hist.
Ncap.

VVarnefrid.
de Gest. Lan-
gobard.
Sirmond. in-
Sid. Apollin.
Can. 8. Nic.
Conc.
Filesc. de
fac. Episc. au-
ctor.
Balduin. in
Delibat Hist.
African.
& in Histor.
Collat.

Damasoper.
Leo .

Gratian. in c.
Chorep. & c.
quamuis dist.
68.
apud Iuonē
in c. plurimos
in prolog. de
dispensatione.
Anastaf. in
Collecto.

curſibus fugati dirutis ſuis Urbibus, & plebibus ex terminatis Romæ profugi ſuſtentabantur, & incarcerabantur Titulis Regionum Urbis ſæpiùs, quæ profanæ XIV., ſed ſeptem ſacræ numerabantur. Cardinalis certè Baronius obſervat à Stephano Papa IV. ſtatutum vt omni die Dominico à VII. Episcopis Cardinalibus Hebdomadarijs Miſſarum ſolemnia ſuper altare Beati Petri celebrarentur, hicque mentionem primam Episcoporum VII. Cardinalium reperiri, horum ſcilicet, qui proximos Vrbi Episcopatus haberent, & aſſisterent Pontifici eiſdem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ annexi Cardini, vicemque Pontificis explerent ſacris operando ſuper altare Beati Petri, quem numerum inductum opinor inſtar eorum VII. quos in Apocalypſe compellat Sanctus Euangelista Ioannes Angelos, & ſtellas, ac illorum Eccleſias Candelabra aurea, quorum in medio ſimilis filio hominis ipſi viſus dictavit Diuinam illam prophetiam, ſive pro numero Regionum ſacrarum Urbis. Luitprandus à Stephano quoque Papa Quarto Cardinales Episcopos VII. delectos tradit, qui alternatim in Eccleſia Sancti Petri Apoſtoli Hebdomadas celebrarent, & Hymnum Angelicum in Miſſarum ſolemnijs decantarent. Diu poſt ſub Nicolao Secundo Lateranenſis Eccleſia VII. Cardinales Episcopos habuit, quibus ſolis poſt Apoſtolicum, id eſt, Papam ſacroſanctum illud altare licet accedere, ac Diuini cultus Myſteria celebrare, vt adnotat Petrus Damiani, ex eoque Cardinalis Baronius ad annum MLVII. qui recenſet Ordinem Romanæ Eccleſiæ illo æuo, nempe LIII. Cardinales in ea miniſtraſſe, VII. ſcilicet Episcopos, Presbyteros XXVIII., Diaconos XVIII. (Erant & XXII. Abbatia, & in Vrbe XLII. Cœmeteria, foris quoque ad LXXIX. referunt Boſius,

ad an. Ch iſti
769. in Ann.
Eccleſ. ex Ana-
ſtaſ. in vit.
Pont.

in vit. Rom.
Pontif.

l. i. ep. 10.
l. 3. ep. 1.

Annal. Eccleſ.
to. II.

in No. ad
Nartyr. Kal.
Nauemb.

Bosius, Seueranus, & Coriolanus.) In ara Principe Basilicæ Lateranensis Papa celebrabat quibusdam Festis diebus, & Stationum; alijs Episcopi VII. Cardinales, scilicet Dominica Ostiensis, Feria II. Sanctæ Ruffinæ, III. Portuensis, IV. Sabinensis, V. Prænestinus, VI. Tusculanus, Sabbatho Albanus, qui Papæ sacra facienti etiam assistebant cum Abbatibus designatis. Codex insuper Sacrorum Rituum per antiquus Vaticanus præscribit formam Ecclesiæ Romanæ circa MCXIX. annum Christi. *Sunt in Ecclesia Romana, Romæ nempe quinque Patriarchales Ecclesiæ. Prima est Lateranensis, quæ & Constantiniana, & Basilica Sancti Saluatoris dicitur, in qua sunt Episcopi Cardinales VII., qui appellantur Laterales, & Hebdomadarij, eò quod singulis Hebdomadibus per vices explent munus Pontificis nempe Ostiensis, Portuensis, Sanctæ Ruffinæ, siue Siluæ Candidæ, Albanensis, Sabinensis, Tusculanus, Prænestinus. Secunda Patriarchalis Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris, in qua VII. Presbyteri Cardinales, nempe Sanctorum Apostolorum Philippi, & Iacobi, Sancti Cyriaci in Thermis, Sancti Eusebij, Sanctæ Pudenticianæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri, & Marcellini, & Sancti Clementis. Tertia est Sancti Petri, in qua sunt VII. Presbyteri Cardinales, & quarta Sancti Pauli, in qua VII. Presbyteri Cardinales; Quinta Sancti Laurentij extra muros, in qua sunt etiam VII. Presbyteri Cardinales, unde colliguntur tantum XXVIII. Tituli Presbyterorum. Sancti Laurentij extra muros Abbas Cardinalis erat, sicut & Abbas Sancti Pauli. Has ipsas Patriarchales Ecclesias Romæ recenset Innocentius Papa Tertius, & in tribus Lateranense scilicet, Vaticana, & Liberiana suscipere solitum Papam insignia Pontificatus, & solum in earum altaribus celebrare; Cardinalem verò non*

Fanciol. ne
Tefori nasc.

Torriq. in
Clyp. Vatic.

Ciaccon. in
Caillito I.

Nos. m. f. Tor
riq. de Cœ
mer. Thraſon
Rom Subter.
chron conc.
Const. Caiet.
in Commét.
de vit. Gel. II.

Panuin. m. f.
l. 2. c. 61. ex
eoque Seuer.
de 7. Eccl.

in epist.

nisi eius venia per Breue, seu Diploma concessa, quod obseruabatur quo tempore Pontifices Romani subsidebant Auenioni. Vnde videtur iam inde à Stephano Quarto fuisse VII. Cardinales Episcopos in Sancti Petri Basilica. Narrat Glaber Rodolphus Monachus Cluniacensis, qui vixit sub Roberto Rege Francorum filio Capitonis, seu Caputij, vbi agit de Monasterio Lucacensi exstructo à Fulcone Comite Andegauensi, cuius Basilicam Hugò Archipræsul Turonensis, in cuius Diocese constituta fuerat, sacrare distulit, nisi Fulco restitueret prædia, & mancipia, quæ iniuste diripuerat Matri Ecclesiæ Sedis sibi commissæ, Fulconem perrexisse Romam, ac obtinuisse à Ioanne Papa, vt misso Petro Cardinale postulata Fulconis intrepidè explerentur. Quem Petrum vnum ex illis, qui in Beatissimi Petri Principis Apostolorum Ecclesia Cardinales vocantur, fuisse Paschasius affirmat. Heriuueus Remensis Archiepiscopus apud Hincmarum nominat Stephanum Petri Apostolorum Principis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem. Licet ex his conijcere illos Episcopos è Sancti Petri Basilica translatos in Lateranensem. Serranus quidem prodidit in Lateranense Basilica statutum fuisse, vt à VII. Cardinalibus Episcopis quotidie vicissim super altare Beati Petri celebraretur, in alijs verò Patriarchalibus Ecclesijs idem Mysterium perageretur à Presbyteris Cardinalibus, auctoresque laudat Anastasium Bibliothecarium, Ptolemæum Lucensem, & Martinum Pœnitentiarium. Anno MXLIIX. sedente Leone Nono comperio VII. tantum Cardinales Episcopos I. Prænestinum, II. Portuensem, III. Albanensem, IV. Tusculanum, V. Sabinensem, VI. Veliternum, VII. Siluæ Candidæ, quos Lateranensi Ecclesiæ vendica-

tos,

Serran.lib.cē
7. Eccl.

lib.2. h. g. c. 4.

Iuret. in ep.
238.
Iuon Carnot

.3. c. 5. Obf.
Franc.

lib. de 7. Ec.
clē.

in vit. Steph.
III. seu IV.

ros, in Sancti autem Petri, & alijs Ecclesijs positos Presbyteros sub Nicolao Secundo, qui solis Cardinalibus ius suffragiorum tribuit in Comitibus Pontificijs, mox è Petro Damiani, & ex his, quæ superius protuli, claret. Seligebantur autem, ac euocabantur ad libitum Pontificum è varijs Episcopatibus totius Italiae, potissimum Romanæ Prouinciæ vt adhaerent Lateri Pontificis illi adstantes in sacris, vnde Laterales, & Collaterales dicti sunt an. MCXXXIX. (sic Patres Concilij Sardicensis vocant Pontificis Romani Legatos ἐκ τῆς ἰδίας πλεύρας, e proprio latere) & Hebdomadarij, quia per Hebdomadarum vices Pontificis munus explebant, & Regionarij, quia per VII. Regiones Urbis sacras distributi erant; & Sancti Petri, quando eius Basilicæ addicti, & adscripti; & Lateranenses, cum Lateranensi annexi, atque incardinati; quin & Romani Episcopi. Memoratur Petrus Romanus Regionarius Episcopus, quem Papæ Suffraganeum, ac Legatum missum à Romano Pontifice ad Ludouicum Pium Augustum, Lotharius neglectis impiè paternis monitis planè impedit, & auertit anno Christi DCCCXXXV., seu potius Georgius is nominandus; tradit enim auctor vitæ Ludouici Pij cœnus ipsi Ludouico missos à Gregorio Papa ad Ludouicum Imperatorem, Petrum Centumcellensem Episcopum, & Georgium Regionarium Urbis Romæ simul Episcopum, quod vbi rescivit Lotharius, Leonem iussit ire Bononiam, qui magno terrore iniecto, minisque intentatis prohibuit ulterius progredi hos Episcopos. Pudet inscitiae Faucheti, qui Caput Regionis (vt vulgò vocant) fuisse opinatur, nec Episcopum agnoscit. Petrus Episcopus quidam Romanus apud Flodoardum in Epistola Hincmari Remensis enuntiat. In Chronico

Far.

Francin. Ebd.
n. d. de gente
Euangelpu.

Franc. Belle-
foest. rom. 1.
Annal. Franc.

apud Pithæ.
Annal. Franc.

Chron. Franc.

in hist. Rem.

Farfensi Romanus quidam Episcopus nomine Petrus iam nimis vetulus Romæ morans apud Sanctum Vincentium iuxtâ Ecclesiam Beati Petri sub Leone Nono recensetur anno MXLIIX. Beroaldo Vigesimo primo Abbate Præsidente Cœnobio. Legatum Stephani Papæ nomine Damasum Episcopum Romæ ad hanc obeundam Legationem ordinatum in Franciam venisse, ad Principesque adiisse, vt acciperent Regem suum Ludonicum scribit Flodoardus, siue Frodoardus in Chronico, alioqui comminaretur illis excommunicationem. Guillelmus Bibliothecarius scribit Hadrianum Primum Papam filium fuisse Talari postea Episcopi Regionarij, seu Regionis Tertiæ. Lapidus altaris Monasterij Sancti Geruasij d'Eyffes in Agennense Diocese, quod anno MDLXXVII. Caluinianorum rabie incensum, dirutumque fuit, ab Euangelij cornu ad cornu Epistolæ legitur incisum hoc Epitaphium. *Hic requiescit Beatissimus Aduinus Episcopus Urbis Romæ*. superestque sepulcrum, vas nempe capacissimum, vt è litteris R. P. Odonis de la Mothe accepi. Anno MLX. die VI. Iulij Nicolaus Papa Secundus cum Episcopis Romanis, & aliquantis Cardinalibus adiisse Monasterium Farfense narratur. Isti verò Regionarij, Hebdomarij, Romani, & Laterales Episcopi, & Sancti Petri, atque Lateranenses Cardinales, per quorum tractatum, seu principale iudicium fiebat electio Romanorum Pontificum, non erant certi, & statim olim omnes; nam seligebantur à Pontificibus pro libito, præsertim ex Episcopatibus Prouinciæ Romanæ, & incardinabantur nunc hi, nunc illi præter Ostiensem, Sabinensem, & Albanensem, qui destructis suis Urbibus Episcopia Romæ habebant, & fixi, annexique firmiter videntur fuisse. Sabinensis profecto

apud Pithau

in vita Hadriani I.

Chron. Farfens. m. f. -

c. in nomine Domini 23. dist.

Atò Vrbs funditus excisa iacebat, Turresque succes-
 sere Curibus, vt è Sancto Gregorio auctor Com-
 mentariorum Pij Secundi refert. Albanensis verò
 quam fuerit quassata, & deformata satis ostentant,
 quæ hætenus restant, ruinæ, vt omittam Ostienses
 depopulationes non ab hostibus tantum, verum &
 ab aère quoquè infesto, morbisquè grassantibus.
 Ostiensis autem Episcopus habitabat Roma in Mo-
 nasterio, siue Abbatia Sanctæ Mariæ in Pallaria, quæ
 à Leone Nono, & ab Alexandro Secundo concessa
 dein fuit Casinensibus Abbatibus in hospitium, vn-
 de Lambertus Episcopus Ostiensis, qui post ea Hono-
 rius Secundus Papa fuit, abs Abbate Casinensi tulit
 repulsam Monasterij Sanctæ Mariæ in Palladio, vbi
 est Ecclesia sacra Sanctis Sebastiano, & Zotico,
 quamuis inscribatur illa vulgò Zosimo, & ab Vrba-
 no Octauo Summo Pontifice Sanctissimæ memoriæ
 instaurata, & opimè ditata exstet, Cælestinus Se-
 cundus defunctus apud Palladium VI. Idus Martij
 sepultus in Ecclesia Lateranense, proditur. Episco-
 pium Sabinense fuit Romæ Ecclesia Sancti Laurentij
 de Miranda. anno IX. Innocentij Secundi Ioan-
 nes Acolythus Lateranensis Palatij, & Benedicta
 vxor eius nuncupantur, quibus à Petro filio Petri
 Mancini Casalini positum in Regione Sanctæ Ma-
 riæ Nouæ in consensu Palladij diuenditum sub his
 confinibus. Ecclesia Sancti Laurentij de Miranda,
 quæ est Episcopium Sabinense. Commemoratur
 Episcopium Albanense apud Anastasium Bibliothe-
 carium, quod Romæ situm erat, & fines Lateranen-
 sis Ecclesiæ à scala Episcopi, seu Episcopij Albanen-
 sis ab Innocentio Tertio describuntur, & in suppli-
 catione ab eo indicta proceditur per viam maio-
 rem, & arcum Basilij, & ante Palatium Episcopi
 Alba-

Anst. Biblio-
 thecar. Tor-
 riq. Ciypt.

Vatican.
 Const. Caiet.
 in Gelaf. II.

Chron. Casi-
 nen. c. 81. &
 83.

Card. Nico-
 laus de Ara-
 gon. lib. de
 gest. Roman.
 Pontif. Cod.
 Vatic. m. f.
 3534.

Archiu. s. M.
 ræ Nouæ.

in Leon. III.

lib. 3. ep. 150.

idem l. 3. ep.
 179.

Seueran. d. c.
7. Eccles

Ciacon.
Pandulph.
Pisan. in Pa-
scha. II.

La Gelas. II.

Albanensis . Propè v. Patriarchales Ecclesias Ro-
mæ, Patriarchia, seu Patriarcharum ædes erant, iux-
ta Lateranensem Romanus Patriarcha (nimirum Pa-
pa) habitabat ; propè Vaticanam (cuius à dextra ,
læuaque construxit Episcopia Symmachus Papa Pri-
mus anno Christi CCCCLXXXVIII. hinc pro se, ac
suis successoribus , inde pro Archipresbytero) Con-
stantinopolitanus , ad Sancti Pauli Alexandrinus ,
Antiochenus in Liberiana , ad Laurentianam extrâ
muros Hierosolymitanus , illaque diuersoria , & ho-
spitia illis erant attributa , si quando Concilia Ge-
neralia Romæ haberentur , quibus illi interessent .
Tiburtinus , Nepesinus , Lauicanus , & Ortanus Epi-
scopi à Pontificibus Romanis aliquando inter VII.
Cardinales Episcopos connumerati fuere . In Op-
pido Poli memini me legisse in Sancti Stephani In-
scriptionem anno Christi MCXXXIIX. incisam , in
qua Guido Cardinalis Episcopus Lateranensis , &
Sanctæ Tiburtinæ Ecclesiæ nuncupabatur . Victor
Secundus anno MLVII. Petrum Lauicanum Episco-
pum , & Ioannem Tiburtinum Episcopum Cardi-
nales Episcopos renuntiauit . Innocentius II. anno
MCXXIV. Guidonem Episcopū Tiburtinū suprascri-
ptū (vt puto) Clemēs Antipapa sedens aduersus Gre-
gorium Septimum an. MLXXXIV. Cardinales Episco-
pos V. , atque hos inter Albertum Episcopum Ne-
pesinum allegit , siue potius Anticardinales ; Offo
Nepesinus etiam Episcopus cum alijs consecrauit
Paschalem Secundum Papam , vnde Nepesinum in-
ter VII. recenset P. Caietanus , & Ortanum , siue
Hortinum , & Parmensem sub ipso Paschale Secun-
do , at sub Innocentio Secundo Archiepiscopum Pi-
sanum , Episcopos Papiensem , & Mutinensem ; ad-
dendus & Veliternus , seu Velitrensis , qui è Ciuita-

re sua ob Barbaricas incurfiones à Sancto Gregorio Magno translatus fuit in locum, quem Harenata dicunt ad Sanctum Andream Apostolum, siue, qui appellatur Renati (in Actis VI. Synodi Oecumenicæ Monasterium *Peuã* positum in antiqua Roma dicitur) vel in Renatis, forsitan vbi Neophyti, & recens Baptizati erudiebantur, & instituebantur ex Indice Michaëlis Leonici. Reatinus insuper Episcopus fuit vnus è VII. sub Leone Decimo, qui & Tiburtinum resumpsit, dum restituit Briffonetum, & Caruaial ad Cardinalatus, & Episcopatus istos tamquam Cardinales illis adsignauit. Verùm Ostiensis, Sabinensis, & Albanensis Episcopi cum Prænestino, Portuense, atq; Tusculano remansere soli Laterales Pontificis Romani, & Episcopi Cardinales S. Romanæ Ecclesiæ. Etenim Veliternus Episcopatus vnitus fuit Ostiensi anno MCXXXIIX. in Alberico. At Episcopatus Sanctæ Ruffinæ, seu Siluæ Candidæ vnitus etiam Portuensi à Callisto Secundo fuerat anno MCXX., deinde Lauicanus Episcopatus adiunctus fuit Albanensi è Bulla Gregorij Noni data Laterani IV. Kal. April. anno IV. Pontificatus. Nepesinus connexus Sutrino, Ortanus Ciuitatensi, seu Ciuitatis Castellanæ, Tiburtinus quoq; Parmensis, Mutinensis, Papiensis, Pisanus, & Reatinus Episcopi ex Ecclesia Romana diuulsi, & ab assiduis obsequijs Romani Pontificis seiuncti, suisque Sedibus redditi sunt. Tiburtinus forsitan ob bella, & interneciũm odium cum Populo Romano, Parmensis, Pisanus, Mutinensis, & Papiensis, quia nimis remoti, atque distiti, Reatinus ignotis mihi de caussis. Ostiensi Principem locum adtributum existimo, quia consecrat Romanum Pontificem, & idcirco pallio vtitur, Portuensi II. quia præerat Urbis portui; III. Sabinensi,

*l. 2. ep. 11. re-
lata in c. rens
por. tit. de
Presb. in Pa-
norm. Iuon.*

A. d. ca. 11.

Ciacoa.

*Seuer. Rom.
Subiq.*

*Cod. m. s. mo
nasterij Cry-
ptæ Ferratæ.*

quod à Sabinis Roma incrementum accepisset ; Prænestino IV. , quod oppidum illud Vrbi proximum , amicum , & socium , tum Colonia fuerit ; Tusculano V. , quòd exciso Tusculo Romam commigrassent ciues ; Albanensi VI. , quòd ex Albæ ruinis aucta foret Vrbs. Olim quidem cum statim non essent , & postquam certi , & stabiliti fuere Cardinales Episcopi , nullus inter eos ordo nisi promotionis obseruabatur , Primus Alexander Papa Quintus anno Christi MCCCCIX. , cum nullum Cardinalem nouum delegisset , quosdam tantum ad Titulos mutauit , nam ob schisma contigerat , vt plerumque duo essent in eodem sacerdotio Titulares , hinc mutandorum , & optandorum Titulorum in Ecclesia Romana vsus manauit , qui ad eum vsque diem fuerat inauditus ; Antea VI. Episcopatum series digesta , illique pro dignitate , siue antiquitate , siue meritis Episcoporum distincti fuerunt . Abs his VI. Episcopis Romanus Pontifex consecratur . Sic Leonem II. anno DCLXXX. , sic Ioannem Quintum anno DCLXXXV. Episcopi tres Ostiensis , Portuensis , & Veliternus consecrarunt ; Constantinus Antipapa anno DCCC. LXVII. à Georgio Prænestinense , Eustratio Albanense , atque Cionato Portuense consecrationem accepit ; Victor Papa Tertius ab Ostiense , Tusculano , Portuense , ac Albanense anno MLXXXVII. Urbanus Secundus , qui Ostiensis erat , à Portuense , Tusculano , & Albanense anno MLXXXX. , Gelasius Secundus à Lamberto Ostiense , Petro Portuense , Vitale Albanense anno MCXVIII. Ostiensis ab antiquissimis vsque temporibus Papam consecratur . Ita Dionysius papa consecratus fuit à Maximiano Episcopo Ostiense , & Marcus Papa ideò constituit , vt Episcopus Ostiensis vteretur pallio anno CCCXXXV

quin

Ciacon. in-
Alex V.
& Petro Ro-
dolphio Tos-
finiana.

Ciacon

quin & anno DLVI. dum non essent Episcopi, qui ordinarent Pelagium Primum Episcopum Romæ, inuenti sunt duo Episcopi Ioannes de perusio, & Bonus de Ferentino, & Andreas Presbyter de Ostia, qui eum pontificem ordinauerunt; inò & Mincio dictus Benedictus Nonus, seu Decimus, cum Cardinalis Episcopus Veliternus ab obitu Theophylacti propinqui sui fuisset, ac vi, metuque in Sedem Apostolicam intrusus; cumque Petrus Damiani Episcopus Ostiensis reclamans aufugisset, ab Archipresbytero Ostiense vice Cardinalis Episcopi consecratus fuit anno MLXXXVIII. Id satis innuit ipse Petrus, dum scribit cupere se auctore Deo Pontificem ordinare, ac protinus à proprij Pontificatus arce recedere, cum ante Mincionis incubantis Cathedræ Petri meminisset, quem perperam P. Constantinus Caietanus Cadaloum censet. De Ostiense Episcopo in electione Bonifacij Papæ Symmachus agit fusè, vtque ille Antipapam Eulalium tractus, & inuitus consecrauerit narrat. Hodie quoque consuevit Episcopus Ostiensis papam consecrare assistentibus Episcopis Portuense, ac Albanense. Quàm meritò refellit Filesacus illum, qui somniabat Romanum Episcopum Ostiensi tamquam Metropolitano subditum fuisse, cum Metropolitanus numquam fuerit Ostiensis. Obseruatio P. Caietani mihi non omitenda videtur. Episcopos scilicet è Cardinalibus assumptos electioni pontificum subscripsisse, ac eorum Bullis, quoties apud ipsos commorarentur, loco suo, id est inter Presbyteros, vel Diaconos, si è Presbyteris, vel Diaconis ad Episcopatum euecti essent, & omnia munia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium obijisse, numeratos etiam inter VII. aliquando, sicut, & Episcopi prouinciæ Romanæ, qui Pontifici

Anast. Bibl.
Caietani

in Apolog.
qb dimiss. E-
piscopat. c. 3.

Leo l. b. 2.
chron. Caiet.
c. 102.

in auct. relat.
ep. presbyt.
à parte Bon.
n. 22. patric.
lib. rit. S. R. E.
part. 1. can. j.
sect. 3.

de auct. Epif.

in not. ad Gr.
laf. II. vit.

notis. Episc.
Miri.

fruberant ἀμέσως, id est immediatè, dicebantur Suffraganei Papæ, LXXV. vti superiùs memini, siue vti liquet è Vaticana Notitia LXII. at è Bibliotheca Thuani LXVII. refertque Gutherus in Specula, vbi arguit l'Eschasterium LXX. Papæ Suffraganeis LXX. Cardinales suffectos augurantem, hisq; Suffraganeis impletem Suburbicarias Prouincias. Caietæ maximo in Templo inter alios versus Epitaphij, quod positum exstat Andreæ Episcopo Caietano, leguntur isti.

*Romanamque prius decorauit Presbyter Urbem,
Culminis auctus honos hic dedit esse patrem.*

Federicus Primus Imperator ad Hadrianum Quartum Romanæ Ecclesiæ Venerabilem Episcopum, Summumque Pontificem hæc scribit (apud Melchiorum Goldastum hæreticum, & damnatum auctorem) anno Christi MCLIX. *Filium Comitum Blandratensis, quem vos in Clericum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & filium nostra petitione assumpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ altius sublimari intendimus ad Ecclesiam Raennatensem, quem à vobis diligi gaudemus, & volumus ea tamen ratione, & ordine, quo patres filios suos solent diligere, quos suo tempore & manumittunt, & domui suæ prouidere decernunt, & quidem decentissimum est Sanctam Romanam Ecclesiam, tamquam matrem omnium Ecclesiarum filios, qui sunt ventris fructus, aggregare, & aggregatos ad decorem domus Dei per domos, & familias distribuere, quibus & nostrum Imperium tamquam ab utero, & gremio matris digredientibus debeat, & velit congruum honorem impendere. Titulum Beati Chrysogoni Marino Presbytero concessum rogatu Pipini Regis Francorum testatur Paulus Primus papa, quem deinde petijt Episcopum consecrari*

to. 3. Constit.
Imper.

Ep. 24 apud
Grotter. &
p. 39.

secrari vt poeniteret . Innocentius verò Tertius no-
 luit Rauennatem Episcopum eligi eum , qui Tituli
 Sanctæ Praxedis Cardinalis erat , imitatus Sanctum
 Gregorium , à quo ille , qui sacrum Ordinem in Ec-
 clesia Romana susceperit , vlteriùs ex ea egrediendi
 licentiam non habere dicitur , & à quo Diaconus sa-
 ctus Epiphanius nullatenus discedere permittitur .
 Viceversa Episcopi non prouehantur ad Cardina-
 latum , & primus , qui ex Episcopali ordine transijt
 ad Cardinalitiam Dignitatem fuit Chunradus Co-
 mes de VVittelesbach¹ Archiepiscopus Moguntinus,
 qui Archiepiscopatu suo iniustè spoliatus à Friderico
 primo Imperatore , quia Victorem Tertium Antipa-
 pam venerari noluit , ad Alexandrum Tertium con-
 fugit , & ab illo Sabinensem Episcopatum Cardinali-
 tium accepit , seque deinceps Archiepiscopum Mo-
 guntinum , & Episcopum Sabinensem Sanctæ Ro-
 manæ Ecclesiæ Cardinalem professus est , vti Ciaco-
 nius , & post eum Frizonius adnotant , qui primum
 illum omnium Cardinalium duas Ecclesias , Episco-
 palesque sedes obtinuisse nouo , nec vmquam antè
 audito exemplo scribunt ; sed Clemens Sextus , &
 alij pontifices , qui Auenioni sederunt , & qui suc-
 cesserunt ipsis , frequentius id factitarunt ea cum for-
 mula , vt Cardinalitiæ quidem Ecclesiæ Episcopum ,
 alterius autem Administratorem nominent , quod
 Incardinationis antiquæ vestigium est . prænestinus
 quidem primum locum obtinuit inter VII. , seu VI.
 Cardinales Episcopos sub Leone Nono an. MXLVIII.
 at V. anno MLVII. , quin VII. anno MCXIX. vt in
 Vaticana Notitia , inque Bibliotheca Thuani per-
 scribitur , in Codice verò prouinciali apud Miræum
 obtinet IV. iuxta consecrationis , seu promotionis
 ordinem , quem obseruant in sedendo , inque sub-
 scri-

c. de postulare
 prælat. inci-
 pit bo. mc.

c. c. llium 1. q.
 1.

vit. Pont. in
 Gall. Purp.

Milefac. de
auct. Epil.

scribendo Episcopi locum mutantes subinde, ac va-
riantes, donec IV. illi præfixus, & præstitutus fuit.
Meruit assiduus labor Episcoporum prænestinorum,
meruit sollicita, & indefessa diligentia in obsequijs
pontificis Romani, & in defensione Orthodoxæ fi-
dei, quemadmodum è Synodis laudatis patet; nec
à Georgio Episcopo prænestino violenter extorta
consecratio impedijt, quin Stephanus Quartus ve-
rus, & iustus pontifex VII. Lateralibus, siue Heb-
domadarijs, Sanctique petri Episcopis accenseret
Episcopum prænestinum, dum VII. illos constituit
anno DCCLXIX. in Concilio habito in Basilica Sal-
uatoris, in quo Constantinus Antipapa deiectus, &
exinfulatus, Electionis pontificiæ Lex præscripta,
& alia præclare ad Ecclesiæ bonum, & decus insti-
tuta sunt. Intererant autem doctissimi, ac selectis-
simi XII. Episcopi eò missi à Carolo, & Carolo Man-
no Francorum Regibus ipso Stephano papa efflaga-
tante, hosque inter Iosephus Auenionensis Episco-
pus patriæ suæ XLIV. Primus igitur è prænestinis
Episcopis Lateralis, seu Hebdomadarius pontificis
Romani, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ incardinatus,
videtur fuisse Stephanus, cuius anno DCCLXXI. iam
memini. Neque possum hic satis obstupescere, dum
suspicio maiestatem Sedis Apostolicæ, quæ non so-
lum suo in exordio Episcopis vallata, & cincta, eo-
rum seminarium, & quasi prytaneum exstitit. Nam
Sanctus petrus (si panuinio credimus) necessitate
ductus propter populorum in Christum conuerso-
rum multitudinem, cum solus omnibus attendere
non posset, duos Coepiscopos, & Coadiutores ordi-
navit, Linum videlicet, qui intrà Urbem, & Cle-
tum, qui extrà, in Suburbij munere fungerentur
pridie Idus Iunij anno Christi LVII. Neronis secun-
do,

Coriolan.
Faucher.
Maselli in
ep. typisedit.
ad Em. Card.
Franc. Barb.

Panuin. lib.
de Pont. &
Card creat.
Damaf.

do, imò & Sancti petri procul abeuntis vices sustinebant, & pro illo detento negotijs, obibant pontificalia munia. Iure namque Sirmondus arguit Sauaronem, qui presbyteros dictos esse vult Episcopos, & Sanctum Linum, cum dumtaxat esset presbyter, Episcopum appellatum Romæ contendit, quo tempore Sanctus Petrus pontum, & Bithyniam peragravit. Etsi verò apud Sanctum Clementem legamus binos Episcopos extitisse simul Antiochiæ Euodium, seu Euhodum sub petro, Ignatium sub paulo; Alexandria Anianum à Marco, Abilium à Luca, Romanorum Ecclesiæ Linum Claudia (quia Linus filius fuit Claudia, certè Linus, & Claudia nominantur vnà in epistola posteriore ad Timotheum à Sancto Paulo) qui Primus sub paulo, Clementem verò post Lini mortem sub petro. Ephesi Timotheum sub paulo, Ioannem verò sub Ioanne, non tamen eo pedibus in sententiam Cardinalis Baronij, qui ob dissensionem Gentilium, & Hebræorum alium Gentilibus Ignatium nempe à paulo, alium à petro Hebræis Euodium, scilicet, Episcopum datum putat, neque Sancti Epiphaniij, qui procul peregrinantibus Apostolis, & Euangelij causa longinquas regiones adeuntibus relictos Episcopos Romæ Clementem, Linum, Cletum, ne Vrbs Episcopo careret, & Lino, Cletoque, quorum vterque sedit annos XII. post petri, paulique Martyrium, quod anno XII. Neronis obtigit, simile laurea coronatis, Clementem inijsse pontificatum: Censebam quondam corruptum esse locum Sancti Clementis à No-uatianis, cum enim illi schisma fouerent, & duos Episcopos simul Urbis eiusdem esse posse affirmarent, duos Romæ, & alijs in primarijs Ciuitatibus

Epi.

in Sidon 14.
ep. 11. & 15. &
17. ep. 6.

17. Apostol.
Cont.

Viter. de ant.
Britan e Mar
tial. & Clem.
cap. 4.

in Martyrol.
ad 1 Febr.

lib 1. Panar.
hæres 27.
Carpocrate.

in hist. Socr.
de pœnitēt.

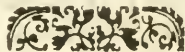
Episcopos ab Apostolis institutos adscribere potuerunt. Sic Romæ duos Episcopos Liberium, & Felicem confedisſe Socrates aſſerit eodem tempore, & Episcoporum Donatistarum, Nouatianorum, & Arianorum alibi cum Catholicis Catalogum textit Socrates Nouatianus ipſe, vti Latinius eleganter, & perspicuè indicat. Crediderim profectò ab illis Ecclesiæ velut incunabulis, in omnibus Metropolitibus, sed Romæ præsertim plurimos Episcopos cum à Sancto petro, tum ab alijs Apostolis ordinatos etiam sine Titulo, & absque vlla Diœcese propriè adsignata, vt horum opera cum Apostoli egerent vel ad subrogandum demortuis, vel ad allegandum informandis, & imbuendis Christiana fide plebibus isti præstò essent ad illos subleuandos parati semper in tam vberè Christi messe, atque in tanta copia. hincque illa varietas Episcoporum (vt arbitror) emerſit. Reuerà tamen in vnaquaque Vrbe vnum tantum Episcopum sedisse, atque præfuisse reor, alios verò sine Titulo, & sine potestate, nisi ea concederetur ab Episcopo proprio, adstitisse; id autem ne confusionem pareret deinceps vllam hodie qui Coadiutores, vel Suffraganei dantur Episcopis, consecrantur Episcopi, non tamen sine Titulo, sed Urbium, quæ detinentur à Barbaris, siue sitæ sunt in partibus Infidelium, Diœceses illis attribuuntur, quod est diuersum simulacrum incardinationis. Fileſacus huius moris originem repetit à Nouatianis, Donatistis, & Arianis Episcopis ad Ecclesiæ sinum reductis, de quibus iam fufius egi. Ecclesia porro Romana his, quæ subſequuta sunt, sæculis, Episcopum suum pontificem Maximum, & illi obſequentes, atque Assistentes varios habuit Episcopos intrà suum

pomæ-

de sacr. Epif.
auctor.

pomærium non solum in sacris celebrandis , inque
 Decretis Synodalibus sancendis , in Electione , at-
 que Consecratione , & in Bibliothecis curandis ,
 verùm etiam in studijs , & in Diuinis voluminibus
 lectitandis , à Sancto namque Gregorio Magno
 Romam inuitatum ad Sancti Petri Apostolorum
 Principis limina comperio Ioannem Episcopum
 Catanensem , vt ei esset collega in lectione sacri
 eloquij . vnde meritò Romanus Pontifex Episco-
 pus Episcoporum nuncupatus fuit , illique cogno-
 mento Bonum Factum appingere iure meritò licet .
 Istos inter Episcopos effulsere Prænestini , sicuti sæ-
 piùs adnotaui , & post Stephanum anno DCCLXXI.
 Cardinalibus adnumeratum à Stephano Quarto
 Papa , successerunt Andreas anno DCCLXXIII. , Io-
 annes anno DCCLXXXVII. Stephanus Tertius an-
 no DCCCIV. Constantinus anno DCCCXXVI. , &
 illi, quorum nomina latent ad annum DCCCCLXIII.
 quo sedit Prænestæ Theophylactus , anno DCCCC.
 LXXXVIII. Stephanus Quartus , annis DCCCC.
 XCVI. , MXIV. , & MXVII. Petrus Cardina-
 lis , & Sedis Apostolicæ Biblio-
 thecarius .

l. 11. Reg. c.
 25.
 Tertullian.
 S. Cyprian.
 Acta S. Seb.

*De Prænestinis Episcopis Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ Cardinalibus ad annum
usque MC.*

CAPVT XI.

ULLI Petro Petrus alius in Cardinalatu Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & in Episcopatu Prænestino suffectus fuit à Ioanne XIX. Pontifice Maximo, vt Ciaconius asserit, vnde ad annum Christi MXXIV. collocandus, quin & ann. MXXVI.

subscripsisse Ioannis Decimioni diplomatibus eum liquet ex his ipsis, quæ R. P. Vghellus refert. Cum verò Ciaconius Brunonem istius Secundi Petri successorem adscribat à Nicolao Secundo prouectum ad Prænestes Episcopalem, & cardinalitiam dignitatem circa MLXI. annum, & Brunoni subrogatum eadem in Sede Leopertum ab Alexandro Secundo ad annum MLXXIII. ex antiquo diplomate Casinatæ Cœnobij anno MLXVII. VI. Idus Maij Indiæ. V. non video cur intrudat, vel irreperere patiatur Vbertum de Podio, seu Poggij Lucensem, quem anno MLVIII. Cardinalem, & Episcopum Prænestinum inserit Cardinalibus à Stephano Decimo dicto Nonno delectis, nisi lapsus sit per *ὑπερβιβασμον*, seu traiectionem numerorum annalium vitio Scriptorum, qui MLVIII. annum supposuere pro MLXXXV. quo Vbertus, siue Umbertus Prænestinum Episcopatum, atque Cardinalatum obtinuit, vt inferius

pate-

In Nicolai II
vit.

in Ital. Sacr.
to. 1. vbi de
Epif. Syluæ
Candidæ.

Vghelli. vbi
de Præn. Ep.

patebit, sed aliud quoque mendum ibidem occurrit. Nam signum Stephani Papæ Secundi attribuitur Stephano Decimo. Vrbs quippe Roma intrâ Numum delineata cernitur, & superscriptum est. *Felix Roma*, circum verò. *Stephani Papæ Secundi*, in alia porrò facie Crux, cui appicta sigla α , ω & IC. XC., in limbo autem. *ipse est Pax nostra*, unde non potui satis mirari oscitantiam eorum, qui Numum illum tam alieno loco posuere, cum Stephanus Secundus, siue Tertius anno Christi DCCLXXII. sederit, & Nonus, seu Decimus anno MLVII. arguit verò Numus ille Dominum Urbis tunc fuisse, Stephanum Secundum Papam; sicuti tegulæ, quæ in Sancti Petri Archiuo asservantur, quibus inscriptum lemma, *Regnante Theoderico Felix Roma*, & ænei Numi, in quibus legitur. hinc *Felix Roma*, inde *D. N. Baduila Rex*, Theodericum, & Baduilam Reges Gotthorum tunc dominatos esse Urbis comprobant. Infeliciter etiam omissis medijs Vbertum, siue Vmbertum Brunoni successorem destinat Ciaconius, cum inferendi sint Ioannes, Bernardus, & anno MLXXIII. Leopertus, ne secum ipse pugnare videatur, neue laudato diplomati fidem detrahat, vel nisi mendosè legerit eo in diplomate Leopertum pro Vberto, vnumque Vbertum errans in duos, Vbertum nempe, Leopertumque dissecuerit. Dirigenda igitur hoc ordine mihi videtur apud Ciaconium luxata ista Prænestinorum Episcoporum, & Cardinalium series, vt Petro primo successor datus circâ MXXIV. annum à Ioanne Decimonono, Petrus Secundus narretur, & Petro Secundo Ioannes, qui Altaris Sanctæ Agathæ dedicationi Romæ præfuit Leone Nono sedente, vt è marmoreæ tabulæ lapide refert P. Vghellus, id est anno circi-

apud Claudium Mene-
tier.

in Ital. Sacr.
to. 1. ex Flor.
Martinell. in
descri. Eccles.
S. Agathæ.

ter MXLVIII. Ioanni verò Bernardus ab eodem Leone suffectus, quique anno MLXI. Indictione XIV. Romæ IV. Non. Maij Pontificatus Nicolai Secundi anno III. dedit Diploma seu Priuilegium Nicolai eiusdem ad Pontium Abbatem Anianæ Magalonenfis Diœcesis Ordinis Sancti Benedicti, quod incipit hisce verbis. *Conuenit Apostolico moderamini pia Religione pollentibus beniuola charitate succurrere*, seque subscribit Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum, vti P. Odo per litteras affirmat. Bernardus illo ipso anno MLXI. Brunonem successorem habuerit, quem tamen Vghellus ἀπέσως Ioanni de mortuo anno MLXXX. substituit; Bruno autem Leopertum abs Alexandro Secundo Prænestinæ Ecclesiæ præfulem delectum, qui anno MLXVII. eiusdem Alexandri Diplomati pro Monasterio Casinensi subscripsit ex ipsomet Vghello, quemque Ciaconius anno MLXXII. profert. Leoperto denique subrogatus fuerit Vbertus, siue Umbertus, quem Penestrinensem Episcopum anno MLXXIV. pridie Kal. Septembris Gregorio Papa Septimo sedente dedicasse Altare Sancti Andreæ in Ecclesia Sanctæ Cæciliæ Romæ adnotatum est in vetustissimo Bibliorum Codice manuscripto, qui asseruatur ibidem. Illo quoque anno Vbertus, siue Hubertus prænestinus Episcopus à Gregorio Septimo missus fuit ab Vrbe Legatus ad Henricum Quartum, seu Quintum Imperatorem, siue Regem vna cum Agnete Augusta religiosissima ipsius Henrici Matre, cumque Gerardo, seu Geraldo Episcopo Cardinale Ostiense, & cum Raynaldo Episcopo Comense, vel Nouocomense, qui aliquibus Robertus, imò Comano (vti Petrus Damiani scribit) quamuis Cumanus enuntietur à Gregorio Septimo, & à paulo Bernriedense, cum-

que

Card. Baron.
Annal. eccl.
ad an 1074.

Sg l. 9. de
Regn. Ital.

Ciacon.

que Curiense insuper Episcopo . Ad partes Germaniæ duos Episcopos Reuerentissimos Legatos directos prænestinum , atque Cumanum , & Matrem ipsius Henrici Agnetem sunt qui tradant . Gregorius quidem Septimus Albertum , aut potiùs Humbertum Prænestinensem , & Giraldum Ostiensem Episcopos duos Legatos à se ad partes illas destinatos memorat , vt in vnum conuocatis Archiepiscopis , Episcopis , Abbatibus , Religiosisque viris , vice , atque auctoritate sua fulti , quæ corrigenda essent , corrigerent , quæ Religioni addenda , adderent , illos cum Agnete Augusta ab Henrico Rege Romanæ allegatos rediisse , atque apud pontificem Gregorium constanter testificatos esse , quod ipse Henricus vellet Simoniacam Hæresim à Regno suo extirpare , & inueteratum morbum fornicationis quorundam Clericorum toto adnixu corrigere Gregorius ipse recenset , canit & Domnizo

Prænestina quoque verum

Pontificem Christi. Legatione illa functum , in Hispaniam insuper missum cum superscripto Girardo Ostiense Gallias peragrassè Frizonius censet . Interfuit hic Umbertus Canusij quo tempore Henricus Rex pœnitens pontificem Gregorium Septimum veneratus efflagitam consequutus est veniam ad annum Christi MLXXVII. subscripsit ipse Umbertus Gregorij Septimi , & Landulphi Beneuentani Principis Constitutioni , seu pacto , quod inierunt anno MLXXXVI. floruisse adhuc Vbertum conijcere licet , quia Gibertus Corrigia Rauennas Archiepiscopus Schismaticorum Episcoporum factione prouectus ad papatum Brixino cum pontificem Summum se gereret , & Clementem Tertium appellaret in pseudoepiscoporum Cardinalium delectu an. MLXXXVI.

Hu-

Rader. to. 3.
Bau. s. Opuſ.
56. de Anxam
mundi gloria
& ep. 8.
Agnet. 19. 20.
21. lib. 1.

1.9. ep. 3. Re-
gest.

in vit. Greg.
VII. edita à
Gretſero In-
goſſed. in 4.
an 1610. vbi
Eulla Greg.
VII. de Hum-
bert. Ep. Præ-
neſt.
Lambert Sca
ſuaburgens.

1.2. ep. 28. ad
Licmanum
Breimen. Ep.

1.2. ep. 32

1.3 ep. 10.

in vit. Comir.
Matild. apud
Gretſer.

Card Baron.
an. 1074. ſcitr
Annal. Eccl.
Gall. Purp.

Nicol. de Ara-
gon. cod. m. ſ.
Varic. de reb.
geſt. Pont.

Regeſt Greg.
VII. 1.2. ep. 25

B. Presbyter
in vita S. An-
selmi Lucen-
inter antiqua
monumenta
edita Ingól-
stadij.

1011 Magde-
burg. centur.
e Lamberto
Schañabur.

Regest. Gre-
gor. VII.

Caton.

Frizon.

Frizon.

Ciacou.

in vit Comit.
Matild apud
Ebron. to. II.
Annal. Eccl.
adao. 1098.
vir. Greg VII
a Bennone
post hist Sla-
uorū Herin.
à Reinerio
Reinaecio.
Lambert. Sca-
ñaburg.

Hugonem Candidum siue Blancum à Leone, Nono
Cardinalem presbyterum Tituli Sancti Clementis
anno MXLIX. renuntiatum, designauit Episcopum
prænestinum aduersus Vbertum Gregorio Septimo
fidissimum. Erat Hugo ille Tridentinus, (Gallum
affirmat Frizonius ex Onuphrio) vir eloquens, &
doctus, sed inconstans, & variæ fidei, qui Step-
hano Decimo pontifice vnitatem Ecclesiæ deserens, &
sub Nicolao Secundo schisma molitus, à Nicolao
damnatus est; post Nicolai obitum præcipuus au-
ctor fuit Schismatis, quo Cadalous pallauicinus par-
mensis Episcopus Thronum Apostolicum vsurpare
conatus Honorij Secundi nomen assumpsit anno
MLXI., & Cadaloum sectatus aduersus Alexandrum
Secundum iustum pöntificem, ab Alexandro diris
quoque deuotus anno MLXIV., cum pœnitentia
ductus veniam petiisset, impetrauit, à Gregorio
deinde Septimo Legatus in Hispaniam, & redux;
defecit iterum, Vormatiamque conuolat, vbi anno
MLXXVI. coacta pseudo-synodo superscriptum Gui-
bertum Rauennatem erexit in papam, tertiumque à
Gregorio papa excommunicatus, & abiectus infor-
duit, inque perduellionatu animam miser efflauit,
cum diutissimè vixisset, & annos L. in illa Cardinala-
tus, & animi varietate transegisset. anno MXCVIII.
die VII. Idus Augusti enuntiatur Episcopus prænesti-
nus in Conciliabulo Romano, cui cum Bennone
Anticardinale interfuit. Sic de Hugone illo cecinit
Domnizo.

*Huc Hugo tunc falsus venit, qui dicitur albus,
Officit hic multis Romanæ Presbyter Vrbs,
Ter damnatus erat, pretio qui restituebat
Emptores Christi templorum, iunctus & ipsis
Aduersus Papam fingens mala latificabat*

Corda

Corda malignorum, Regis simul, & sociorum.

Plura loquens Papæ dixit Synodus sibi sancta,

Tu pater es patrum, blasphemum contere prauum.

Anathematizatus etiam fuit hic Hugo ob ineptiam, & inconditos mores, & quia multas calumnias confinxerat contra Gregorium Septimum adhærens Henrico Regi, cui detulerat figmentum consimile Tragœdiæ de vita, & institutione papæ. Vbertum verum prænestinum Episcopum vitam produxisse interim ad annum MXCII. arguit Bernardus successor eius in Cardinalatu, & Episcopatu prænestino (viti docet Vghellius) è Bulla Urbani Secundi concessa Monasterio Sanctissimæ Trinitatis de Caua eo anno pontificatus Quarto, vnde antè Vberti excessum Hugoni Candido prænestinum Episcopatum delatum ab Antipapa Clemente Tertio liquet, Bernardum excepit Milo ab Urbano Secundo papa promotus ad Episcopatum prænestinum circa MXCVI. annum, Frizonius & hunc Milonem Gallis accenset, Hugonique oppositum. Anno MXCIX. seu MC. paschalem Secundum pontificem electum Milo iste cum alijs Episcopis consecrauit auctore Pandulpho pisano. & in paschalis Secundi diplomatis subscriptus reperitur, quæ data sunt

annis MC. & MCI. tam pro Cluniacensi

Cœnobio, quam pro Ecclesia

Florentina.

Greg. VII. l. x
ep. 6.

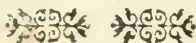
Sigon. l. 9 de
Regn. Ital.

Ciaccon.

Frizon. ll.

in vic. Pasch.
II cod. Var.
5762.
Ciaccon.
Frizon.
Panuin.

Bibliot. Clu-
niac.

*De Prænестinis Episcopis Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ Cardinalibus ad an-
num MCC.*

C A P V T X I I.

X C E P I T Milonem Berardus Beneuentanus à paschale Secundo Episcopatu prænestino præfectus, quem Romæ demortuum (vt Vghellus notat) anno MCVII. Alphanus Archiepiscopus Salernitanus hoc Epitaphio illustrauit, certè reperitur illud in eiusdem Alphani Codice .

*Berardus Nomen , Beneuentus Patria , sedes
Præneste , celebris laus mihi Roma fuit :
Hoftes Ecclesiæ contriui , cuncta relinquens
Iui Hierusalem soluere crimen ibi ;
Iamque dies mensis retinebat quinque December
Cum rediens illinc mortuus hospitor hic .*

Hinc faciliè est colligere Beneuenti natum , Episcopum prænestinum Romæ cum laude floruisse , Hierosolymas profectum , siue poenitentiaë causa , siue (vti conijcit Vghellus) Legatum in Orientem ad Ebremarum è patriarchatu Hierosolymitano , cui incubabat intrusus , deturbandum , præclarè munus obiisse , cumque inde reuerteretur , in Casinate Cœnobio defunctum die v. Decembris , sepultumque iacere , nam Codex ille Alphani Casini feruatur , vt à doctissimo Luca Holstenio , qui Epitaphium

plium mihi transmisit, accepi. Huius Berardi mentionem fieri ab Urbano Secundo in priuilegio, quod Cluniacensibus est indultum, & in Epistola Gibellini, seu Iubilini Arelatenfis Archiepiscopi apud Cardinalem Baronium Vghellus asserit. Berardo subrogatus est Chunradus in Episcopatu Prænestino, atq; in Cardinalatu à Paschale II., quem anno MCVI. comitatus fuerat hic Chunradus ad Concilium Vastallense, seu Guardastellense, cui vnà cum alijs Cardinalibus interfuisse, ac subscripsisse legitur, & in quo de Schismaticis Episcopis, & Clericis in vnionem assumendis cogitatum fuit, vt auctores sunt Nicolaus Cardinalis de Aragonia, Panuinius, & Ciaconius è Bullis Lateranensibus. Chunrado suffecit Cononem, idem Paschalis Germanum Treceburgensem, seu Trunciberenger prius Eremitam in Heluetica Solitudine, & postea Canonicum Regularem, & vnum è fundatoribus Congregationis Aroasiæ in Atrebatense Diocese sub Regula Sancti Augustini non procul à Bapalma anno MXCVII. cuius Præpositus primus Hildemarum fuit ab isto Conone constitutus, quæquè matrix fuit XXVI. seu XXVIII. Abbatiarum, seu Monasteriorum, & Sancti Nicolai vocabatur. Hunc ergo Cononem, seu Cunonem ob vitæ sanctimoniam, atque singularem pietatem Paschalis Summus Pontifex in Gallijs agentem prouexit ad Cardinalatum, & Ecclesiæ Prænestinæ gubernaculo admouit, mox ille Legatione Sedis Apostolicæ fungens in Oriente Henrici Quarti, seu Quinti sacrilegio audito, cum inuestituras Episcopatum, atq; Abbatiarū vsurparet Henricus, inque ipsum Paschalem manus violentas iniecisset, conuocata Hierosolymis Synodo Henricum excommunicauit anno MCXI. & confestim aduolans in Occidentem, eo

Ciacon. qui emendandus

Baron e Rob. de monie seu Geb. appfd.

Miræus de Capit. Vind. & Orig. Aug. c. 10. & 48. Cl. Robert. in Gall. Christ.

Gazæ in hist. Belg.

Lænius.

Pennot. l. 2. de Canon. Regul. c. 62. & l. 3. c. 52.

demque Legationis munere circumquaque Prouincias iustrans, collectis in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, & Francia Synodis, vbique sententiam excommunicationis, quam dictauerat in Henricum, repetiuit, vt ex Actis Concilij Lateranensis Cardinalis Baronius probat: Abbas Vspergensis Concilij V. confirmasse illam sententiam tradit Canonem. Habuit equidem Cuno Legatus anno MCXIV. Concilium Bellouaci in Gallijs, seu generalem Conuentum Ecclesiæ Gallicanæ die VIII. Idus Decembris cum Radulpho Remense Archiepiscopo (errat Robertus Manasse Remis tunc sedisse narrans) in eoquè Godefridum Ambianensem Episcopum, qui se in Cœnobio Cartusienſi recluserat abdicata dignitate, redire iussit ad Episcopatum, & in Henricum Anathema inclamauit, licentiam quoquè dedit Lamberto Episcopo Tornacensi eleuandi Corpus Sancti Arnulphi Sueffionensis Episcopi in Monasterio Sancti Petri Aldenburgi in Flandria fundatoris, & quiescentis. Ad hunc Cunonem extant IV. Iuonis Carnotensis Epistolæ datæ eo tempore, quibus se infirmitate corporis grauatum, quod ad eum non adeat, excusat. Idem Cuno in Quadragesima proxima anno MCXV. & in Dominica Lætare Hierusalem V. Kalend. Aprilis Remis Concilium celebravit, & Henricum iterum damnauit, apud Sueffionas quoque Synodum collegit, & Catalaunis IV. Id. Iulij excommunicationem Henrici sanciens, vt è rebus gestis Sancti Godefredi supraſcripti, quem reuocauit ad Sedem suam, liquet; & è veteri libro, quem laudat Iuretus, ex eo verò næuos libens eximo; nam vbi legitur. *Item Cono era II. proximum Paschæ Regem Henricum Colonia in Templo Sancti Ge-reonis damnauit, Catalaunis Cono IV. habito Concilio*

pre-

in chron. ad
ann. 1116. &
1119.

Miræus in
Fait. Belgic

Soger. de vit.
Lud. Craillo.

Coriol. in
Summ. Conc.

in Gall. Par.

Martyr. Gall.
ad die xv. Au-
gust.

ep. 267. 268.
275. & 277

Card. Baron.

Nico. monac.
in vt. S. Go-
defredi Epif.
Amb l. 3. c. 9.

ad ep. Iuon.
236. & 266

prædictum Regem damnauit IV. Idus Concilij, ita emendans reituo. Theodericus feria II. proxima Pasche Regem Henricum damnauit Colonia in Templo Sancti Gereonis. Catalaunis IV. habito Concilio Cono prædictum Regem damnauit IV. Idus Iulij. Theoderici certè Cardinalis, & Legati meminuit Ciacוניus, eumque anno MCXVI. Coloniae promulgasse Anathema in Henricum testatur, & in Hungaria, Germania, Saxonia, Coloniaeque Legationem obiisse & Coriolanus affirmat, Frizonius Iurretum sequutus tria enumerat Concilia ductu Cononis congregata in XII. & XV. annis sæculi XII. & Manassem Archiepiscopum Remensem vixisse putat Bellouacensis, & Catalaunensis Synodorum æuo. Cuno nem non facilem flecti, suspensionis nota implicuisse omnes Episcopos, & Abbates Normanniæ, quòd tertio vocati ad Concilia sua non venerant, refert VVilhelmus Malmesburiensis. Scripsit ad Cunoem Gotfridus Vindocinensis, & Episcopum vitæ laudabilis vocitat. Reuersus est Cuno in Italiam, & sicut ibi anno MCIX. paschale secundo iubente, atque curante consecrauit mense Februarij Sacellum domesticum arcis sublacensis à Ioanne Quinto extructum, ita prænesten adueniens anno MCXVI. in Ecclesia sua XVIII. Kalend. Februarij Indictione X. altare, atque Cryptam sancti Agapiti Martyris Dedicauit, recondiditque Reliquias sanctorum Martyrum Miliani, & Nymphæ, non (vt legit Vghellus) Miliani Episcopi Nepefinæ, Epigraphen huius Dedicacionis indicem inserui libro superiori, cum alia, quæ paschalis secundi pietatem refert in Ecclesia superiore Dedicanda, cui adiungit Vghellus Petrum Episcopum Anagninum, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconos Cardinales. Curam quoque gessisse

in indicē.
Conc. I.

lib de Gestis
Pont. Angl.

Iurret ad ep.
28.
Iuon.

Chron. Sub.
lac. m. f.

lib. i. c. 12.

Tusculani Episcopatus ipsum Episcopum Praenestinum constat, & Nilum Abbatem Monasterij de Crypta Ferrata Benedixisse potestate à papa sibi tradita. è Bulla Eugenij Tertij relata à Gregorio Nono in diplomate dato Laterani Non. Februarij. Illo anno MCXVI. Romæ in Basilica Lateranense Generalis synodus celebrata est, ad quam diuersarum Prouinciarum Episcopi, & Principes confluxerunt. In ea pridie Nonas Martias inchoata præstat audire Cononem VI. die loquentem. *Domine pater* (inquit Cono ad patchalem summum Pontificem) *Domine pater, si verè Tuus fui Legatus, omnibus his audientibus Legationem meam verbo Tuo confirma; cui Pontifex, verè Legatus ex Latere nostro fuisti, & quidquid Tu, caterique fratres nostri Cardinales Episcopi Legati Dei, & Apostolorum Petri, & Pauli, huius Sedis, & nostra auctoritate fecerunt, confirmauerunt, probauerunt. Ego quoque probo, & confirmo, quidquid damnauerunt, condemno.* Tum praenestinus (Cono scilicet) *Atqui (ait) cum Legatus Hierosolymis agens audissem, Regem Henricum post Sacramenta, obsidos, & oscula Pontificem in ipso Beati Petri Templo cepisse, indignèque tractasse, Cardinales exuisse, vexasse, nobiles Romanos partim occidisse, partim captiuos fecisse, stragemque populi ingentem edidisse, cum hac (inquam) flagitia, & scelera cognouissem, Ecclesia Hierosolymitana consilio execrationem in Regem Henricum intendi, eamque post in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia Concilij consilio barum Ecclesiarum confirmaui. Quamobrem oro vos (Patres Amplissimi) ut quemadmodum Legationem meam Dominus Pontifex confirmauit, sic & vos consentientibus suffragijs comprobetis.* Ita cum eadem Archiepiscopus Viennensis Legatis, litterisque missis postularet, in eam sententiam

in Archivio
Cryptæ Ferratæ.

Alb. Crantz.
Ab. s. Saxoa.
c. 38.

Sigon. lib. 10 c.
47 Reg. Ital.

tiam à pluribus, & melioribus sine vlla dubitatione discessum est. Anno MCXVII. Paschalis Papa Dedicata Ecclesia superiore Præneste die XVI. Decembris Indictione XI. inde abiens post Epiphaniam apulit Romam, cumque in lethalem morbum incidisset, sacramentis munitus è vita migravit, & XI. Kalendas Februarij ad Basilicam Lateranensem sepultus est. Paschali Gelasius secundus subrogatus ad continendos in fide sedis Apostolicæ Germanos Cononem prænestinum Episcopum ad eos Legat, at ille teste Abbate Urspergense anno MCXIX. adhuc Legatione Gelasij fungens synodum Colonia cum Teutonicis habuit, vbi excommunicationem Imperatoris omnimodis propalavit; Intererat huic Synodo Northbertus postea pramonfratensis Ordinis institutor, alteram quoque synodum in Frizlar, seu Fridlar (Vghellus vocat Fritistarium, alij Fritslarium) idem Cono eadem pro causâ indixit, quam eandem quam prius excommunicationem confirmavit. Denique Gelasius secundus moribundus Cluniaci cum decumberet an. suprascripto MCXIX. palestrinum (ita vocabant corruptè iam illo ævo prænestinum) acciri iussit Episcopum, & imponere illi tanti honoris (id est) Summi Pontificatus, seu culmen Romanæ Sedis satagebat. Audiens itaque Cono Pontificem, qui proponebat eum deligendum Cardinalibus adstantibus. *Absit* (inquit) omnino, *Absit ut tanti oneris, ponderisque cacumen indignus ego, & infelix suscipiam; præcipuè cum auxilio Dei, & secularium virtute diuitiarum Romana Sedes. temporibus nostris sub persecutionis flagello de dita defendi debeat, & muniri. si verò nostris acquiescere velitis consilijs, Viennensem Archiepiscopum virum utique Religiosum, prudentisque animi, & secularibus ornatum,*

In Chronic.
Ab Craniz.
lib. 5. Saxon.
cap. 49.

Card. Baron.
an. 1118.

Const. Caiet.
in Gelaf. II.

Ciacon.

Card. Baron.
Ciacon.
Caietan.
Falcon. Ben.
Chron.
Fritzon.

virtutibus ad tale, tantumque patrocinium eligimus.
 Demortuo igitur Gelasio Viennensis Archiepiscopus renuntiatus fuit Summus Pontifex, & Callistus Secundus nuncupatus, illum Cuno proficiscentem in Urbem prosequutus est; cumque post Concilium Remis habitum anno ipso MCXIX. Callistus Senonas venisset, adiit Cononem ibi Abbas Arnaldus, ab eoque litteras obtinuit Ioceranno Episcopo directas Nonis Decembris; en ipsas è Chronico m. s. Abbatiae Sancti Petri viui Senonum erutas à P. Odone la Mothe toties laudato.

Cono Prænестinus Episcopus, & Romanæ Ecclesiae Legatus, Ioceranno Lingonensium Episcopo salutem.

Querimoniam Venerabilis Arnaldi Abbatis Monasterij Sancti Petri viui audiuimus, de Abbate Molifmense, & Abbate Sancti Ioannis de Prato, quorum vnus Ecclesiam ei auferet, alter villam cum suis appendicijs, vos autem iam bis diem placiti eis constituistis; sed neque vos, nec Abbates ad vllam illarum venire voluistis, & quoniam iniuriam huius rei penes vos essentimus, mandamus, ut inde plenariam iustitiam faciatis; quod si facere nolueritis, querimoniam eius ante Dominum Papam, quia de Legatione nostra est, me sciatis perlaturum, & causam eius quantumcumque potero prosequuturum. Hinc patet Cononem festando Callistum Senonas peruenisse, idque auctor Chronici disertè narrat anno MCXIX., Cononem scilicet ibi aditum ab Arnaldo Abbate, qui querimoniam de Lingonensi Episcopo faceret, quia diffugiebat Episcopus ille iustitiam sibi facere de duobus Abbatibus pro lite de Ecclesia Ratiacense,

se, sed de illo consule veterem Chronologum Antiochodorensem. Tolosæ hic ipse Cono anno MCXX. Idibus Iulij Indictione XII. Callisti Secundi Pontificatus primo anno Bullæ datæ à Pontifice per manum Chryfogoni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, & Bibliothecarij, directæque Pontio Anianensis, Monasterij Abbati, cui subscribunt Pontifex, alijque Cardinales, suum etiam Chirographum adiunxit, hac serie, quæ mihi luxata videtur, nisi dixerit aliquis ordinem nullum obseruatum.

Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego Cono Prænestinus Episcopus.

Ollegarius Tarraconensis Ecclesiæ dispensator.

Signum Raimundi Barbastrensis Episcopi.

Ego Bernardus Archiepiscopus Auscensis.

Ego Lambertus Ostiensis Episcopus.

Richardus Narbonensis Episcopus.

Ego Petrus Cardinalis Sanctorum Cosmæ, & Damiani.

Ego Boso Tit. Sanctæ Anastasiæ Presbyter Cardinalis.

Ego Ato Arelatensis Episcopus.

Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli.

Ego Deusdedit Tit. Sancti Laurentij in Damaso Presbyter Cardinalis.

Ego Fulco Aquensis Episcopus scripsit.

Ego Ioannes Presbyter Cardinalis Tit. Sancti Chrysgoni.

Ego Amicus Abbas Sancti Laurentij foris muros.

Ego Arduinus Abbas Sancti Sabini, seu potius Sabæ.

Gothifredus Clareuallensis in Epistola ad Episcopum Albanensem narrat Cononem, cum Sueffionibus in Gallia Concilium celebraret, Petri Abailardi,

di scripta cum auctore damnasse, contaminatâque hæreseos veneno flammis exussisse, Petrum hunc Abailardum extra San Dionysiana claustra degentem, resipiscentem tamen, ac pœnitentem ab Episcopo Prænestino exceptum Gabriel Naudæus haud pridem fato functus cum maximo litteratorum mœnore, nec minore iactura rei litterariæ prodidit. Cono demum tot laboribus pro Sancta Romana Ecclesia perfunctus in Urbem redux anno circiter MCXXII. in cœlum euolauit. Tum verò Guillelmum, seu VVilhelmum natione Gallum Cardinalatu, & Episcopatus Prænestini donauit infulis Callistus Secundus In Concilio Lateranensi mense Decembre anno eodem MCXXII. quem cum asserat Frizonius firmasse priuilegium Cœnobij Vallis Vmbrosæ ab Henrico Quarto Augusto concessum, missum opinor à Callisto in Germaniam ad causam Episcopatus Herbipolensis, in quem Gebehardus fuerat intrusus, discutiendam; Honorij Secundi Guillelmus iste interfuit electioni, & post Honorij Secundi obitum exorto schismate, contra Petrum filium Petri Leonis, siue Anacletum Secundum elegit Innocentium Secundum Pontificem, illique adhæsit, à quo insuper Legatum in Germaniam ipsum missum sacro vnxisse oleo, siue consecrassse solemniter Brunonem Colonensem Præsulem certum est MCXXXIII. Christi anno. Subscripsit quamplurimis Pontificum Bullis ad annos MCXXIII. MCXXV. MCXXIIX. MCXXX. MCXXXIII. MCXXXVI. vt in Bibliotheca Cluniacense legitur, & apud Constantinum Caietanum, quin & diplomati dato pro immunitate Pistoriensis Ecclesiæ Pisis Kalendis Ianuarij Indictione XII., & priuilegio Monasterij Agaunensis II. Kalendas Nouembris Indictione XV., Concilioque

in panegy.
Compan.

Onoph. de
Card.

in Gall Pur.

antiq. monum.
ment. Ciesf.
edita Ingelst.
1640. in ep-
num. 4.

Ciacon.

Bibliot. Clu-
niacen.

in vit. Gel II.

Nicol. de
Arag Car. de
reb. gest. Pôr.
cod. Vat. in f.

lioque Pisano interfuit anno MCXXXVI. subscriptus inuenitur & Bullæ Innocentij Secundi, qua Ianuensis, seu Genuensis Ecclesia erigitur in Archiepiscopatum IV. Kalendas Aprilis MCXXXIII. In Sancti Chryfogni Romæ visitur Inscriptio, in qua VVilhelmus iste commemoratur Anno Dominicæ Incarnationis MCXXXIII. VIII. Idus Iunij Indictione I. Dedicatum est Oratorium Sancti Chryfogni à venerabilibus Episcopis Petro Portuensi, Vitale Albanensi, & Guillelmo Prænestino, Præsidente in Apostolica Sede beatissimo Callisto Papa Secundo anno eius Pontificatus V. quam Dedicacionem rogauit fieri frater Ioannes de Crema peccator sacerdos Tituli Sancti Chryfogni, sed holographam, & integram exhibet sacræ apprimè peritus antiquitatis Andreas Victorellus; de VVillelmo fusius agit Ciaconius. Illum ad annum vsque MCXL. vixisse successor eo anno designatus arguit Stephanus Quintus Catalauni ad Matronam in lucem editus è nobili genere Monachus Congregationis Cisterciensis, apud Claraualem Sancti Bernardi Discipulus dilectus ob probitatem morum, & obseruantiam Monasticæ disciplinæ, mense Decembre ab Innocentio Secundo promotus, de quo hæc scribit Ioannes Sarisberienfis. *Quis non stupeat Episcopum Prænestinum, qui scrupulum conscientis metuens à participatione bonorum communium abstinebat?* Bernardus Abbas Bonæuallis in vita Sancti Bernardi, siue Alamannus Episcopus Antifiodorensis *de his* (id est Cisterciensibus, ait) *Præneste Stephanum habuit totius gloriæ virum.* ad hunc Stephanum solum scribit ipse Sanctus Bernardus, & ad alios tres Cardinales simul; sanctis adnumeratur, eiusque Festus dies celebratur à Cisterciensibus XIII. Februarij, vitam poste-

Frizon.
Seueran. de
7. Urb. Eccl.

in Notis ad
Ciacon.

Polycrat.
l. 6. c. 24.

Card. Baron.
in Annal.

lib. 2. c. 8.
Frizon.
Ciacon.

ep. 224. &
231.

ep. 219. 223.
& 230.

Cyreus in
Catal. SS feu
Kalend. Cist.

in Fascic. SS.
Cisterc.

And. du Sauf.
fay in Mart.
Gallic.

Catel. hist.
du Langued.

ris reliquit Chrysoftomus Henriquez: subscripsit hic Stephanus varijs Bullis (quas refert Ciaconius) Innocentij Secundi, Cœlestini Secundi, & Lucij Secundi, præsertim Bullæ Innocentij Secundi ad Raimundum Episcopum Tolosanum anno MCXLII. & alteri eiusdem directæ Gerardo Abbati Monasterij Sancti Andreæ Andæonensis propè Auenionem, & datæ Laterani XVII. Kalendas Madij (sic Maium vocabant) Indictione VI. meminit, & istius Stephani Prænestini Episcopi ea Inscriptio anni MC. XLIII., quam inseruit lucubrationi suæ de Cryptis Vaticanis Torrigius: lubet Elogium appingere, quod mutuor è Martyrologio Gallicano: *Pridie Idus Februarij Catalauni in Campania Sancti Stephani Episcopi, & Confessoris, qui ex Monacho Cisterciensi ob egregia sanctitatis testimonia ab Innocentio Secundo Papa inter Ecclesiæ Cardinales cooptatus, Episcopusque Prænestinus creatus, susceptam dignitatem miris virtutum ornamentis ampliauit: Monasticam enim humilitatem sic ea in sublimitate retinuit, ut Episcopalem nihilominus grauitatem conseruaret, sic abundans ut verè se pauperem spiritu, & corpore exhiberet: bona sua in pauperes distribuens, terrena contemnens, cœlestia toto affectu appetens, perennique studio Dei obsequio, & Ecclesiæ commodis inuigilans, quibus pijs muneribus ad extremam usque diem persunctus felicem laborum finem adeptus est, dignusque ob præcella merita inuentus, qui in cœlo & Beatorum gloria, & in terris Sancto- rum ab Ecclesiâ sacris tabulis inscriptorum cultu perpetuo potiretur, abiit in cœlum anno MCXLIV. die XII. seu XIII. Februarij; Lucius vero Secundus tunc Pontifex in quatuor temporibus Aduentus Domini Guarinum illi suffecit Sanctum Sancto, nam in Romano Martyrologio die VI. Februarij memoratur*

San-

Sanctus Guarinus, seu Garinus Cardinalis Prænestinus Episcopus, & in Catalogo Sanctorum civium Bononiensium recensetur à Cardinale Palæotto. Canonicus Regularis erat Ordinis Sancti Augustini, cum ortus esset è nobilibus parentibus è familia de Fuscararijs Bononiæ, & optimè à pueris institutus, illis inuitis clericus in Ecclesia maiore ordinatus, habitum deinde suscepisset in Monasterio Sanctæ Crucis Mortariæ apud Papiam, vbi cælestium contemplationi, orationi, & diuinarum scripturarum lectioni totus incumbens breui tantum profecit, vt propter illius sanctæ conuersationis famam Clerus, & Populus Papiensis Episcopo destituti Guarinum in eius locum vnanimè eligerent, quam dignitatem adeò constanter recusauit, vt arcto in loco custoditus, deceptis custodibus fugiens tamdiu latuerit, donec alter eius loco Papiensis Episcopus consecraretur. Cum autem increbesceret illius fama sanctitatis, Lucius Secundus Romanus Pontifex accersitum licèt inuitum, & seriò reluctantem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, & Episcopum Prænestinum illum sacrauit, necnon pretiosum apparatus, & equitatum ei donauit, quem nihilominus Guarinus statim vendidit, & illius pretium pauperibus erogauit, quibus etiam in Episcopali dignitate constitutus alimenta, & vestimenta suis manibus ministrabat, verbum Dei diligenter, & assidue annuntians, ieiunijs, precibus, & operibus pietatis indefessè vacans, senio confectus Prænesti, cum Diuinitus præsciret appropinquare obitum, conuocatis Clericis monita, & documenta præbuit salutaria tum oculis, ac manibus in cælum erectis ad Dominum migravit nocte sequente diem VI. Februarij, ea verò nox luce splendidissima illustrata reful-

Sut. to. 4. seu
7. sanct.

Phil. Ferrar.
in nou. Topo
graph. 55.

Card. Baron.
in Not. ad
Martyrol.

in Archiep.
Bonon.

Bosius de Sig.
Eccl. refero.

Pennor. lib. 2.
hist. Gener.
Cler. Canon.

Volazer. l. 21.
Comm. Urb.

Sig. de Bon.
Episc.

Clacon. edit.
veter. & 512.
nouæ.

fit velut merities , sepultus est in Ecclesia sua , illatusque tumulo Beati Agapiti Martyris ; Deus eius mortem miraculis coruscare voluit , nam mulier à Dæmone obsessa sepulcrum eius tenens , illicò sanata est , & suspensis antè illud lampadibus , luminaria cunctis videntibus , & mirantibus , nemine ignem ingerente derepente fuerunt accensa . erat annos natus CX. cum animam efflauit , annusque à Christo nato MCLIX. volueba ur . Hæc ex Officijs proprijs Sanctorum , quæ à Canonicis Regularibus recitanda concessit Sanctæ memoriæ Papa Pius Quintus : relatus fuit inter Sanctos , eius è Reliquijs , aliquæ Corneti asseruantur , vt ex Indice superius relato probatur , Bononiæ quiescere Romanum Martyrologium fatetur , è familia Guarinia originem eius repetit Vghellus , & adscribit insignia Bouem erectum , anhelantemque ac collum milio circumdatum , fuffissimè Augustinus Ticinensis Canonicus huius Sancti vitam descripsit , Suriusque retulit ex illo . Petrus Apollonius hoc eum disticho celebravit .

*Terrenas contempsit opes , Fastumque Guarinus ,
Clarior vt Calo , diuitiorque foret .*

Anno igitur MCLIX. mense Martio Hadrianus Quartus Iulium , quem Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Marcelli designarat Cælestinus Secundus anno MCXLIV. , promouit ad Episcopatum prænestinum loco Guarini , qui è viuis excesserat VIII. Idus Februarij , tum legauit eum cum alijs Cardinalibus ad Guillelmum Sicilia Regem , & illis auctoribus Regem suscepit in gratiam , cumque ipso conciliato firmissimum percussit foedus Beneuenti . Federicus Imperator id iniquissimè tulit , & hoc colore ab Hadriano alienatus est , publicè conquestus illud foedus in odium , detrimentumque Imperij

Edit. Venet.
16,4. in 8.

Clacod;

rij Romani cedere. Hadriano Quarto defuncto Alexandri Tertij ritè Pontificis electi partes tutatus ab ipso stetit aduersus Octavianum intrusum è Presbytero Tituli Sanctæ Cæciliæ Cardinale Victorem Quartum dictum. quemadmodum intelligitur ex Epistola, quam cum alijs Cardinalibus Iulius ad omnes Christianos, atque ad Federicum ipsum Imperatorem misit, in qua Comitiorum Alexandrinorum rationem reddit. In Anagninis monumentis anno MCLXI. Terracinæ cum Alexandro Tertio, & Cardinalibus Iulius subscriptus est, ab Alexandro Legatus cum Petro Cardinale Sancti Eustachij in Pannoniam Hungaros ad eius obsequium traduxit. Itaque Rex Hungarorum Alexandrum Tertium iustum pontificem agnouit, & veneratus est, ab Alexandro in Gallias profugiente relictus in Vrbe Vicarius Iulius anno MCLXIV. prudentissimè illam difficillimis temporibus rexit, eodemque anno, seu MCLXV. moriens inibi situs fuit. Manfredus, seu Maffredus Diaconus Sancti Georgij ad velum aureum Cardinalis anno MCLXIII. euectus ad Titulum Sanctæ Cæciliæ, & Presbyteratum anno MC. LXIV. & anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio apud Senonas in Gallijs degente, Iulio suffectus fuit in Episcopatu Prænestino, Pontificemque sectatus anno MCLXXVI. Indictione IX. mense Februarij Venetias nauigantem per mare Hadriaticum, vt in eius Actis narratur, & à Romualdo Archiepiscopo Salernitano, quin & in Dalmatiam delatum Iaderam vsque, teste Cardinale de Aragonia, Ferrariam insuper regressum comitatus idem Manfredus mense Iulio in Vigilia Beati Iacobi cum alijs Cardinalibus ab Alexandro Tertio missus vsque ad Ecclesiam Sancti Nicolai Venetijs in Capite Riui alti.

Card. de A13
gon.cod.Vat.
m.f.1534 lib.
de gest.Rom.
Pontif.

Card. Baron.
to.12. Annal.
Eccles.

Viuian. II.

Ciacon.

Contelor. in
concord.
Alex. III.

Romuald.
apud Contel.

alti. Federicum, seu Fridericum Imperatorem, eiusque Comites Schisma eiurantes absoluit ab Anathemate anno MCLXXVII., & Alexandro semper adfuit, nec ab eius latere discessit, donec Anagniam Octobri mense perueniens diem clausit extremum XVI. Kalend. Februarij. VVion è Kalendario, seu Necrologio Montis Casini addit hunc Manfredum Benedictini Ordinis fuisse alumnum in Monasterio Mantuano educatum anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio Legatum cum Petro Cardinale Diacono Sanctæ Mariæ in Aquiro ad Guillelmum Regem Siciliae, vt auxilium peteret aduersus Federicum, qui schismaticis fauens Urbem obsidebat. Berneredus, qui & Bernaredus, ac Bernerus, seu Bernardus, imò & Benemerendus Abbas Sancti Crispini Ordinis Sancti Benedicti Romam ad Concilium Lateranense profectus ab Alexandro Tertio Cardinalatu auctus fuit, & Episcopatu Prænestino donatus; Sic enim ad illum scribit Petrus Cellensis Abbas Sancti Remigij. *quando ut Tuo Episcopo* (Sueffionensi certe, intrà cuius Urbem situm est Cœnobium Sanctorum Crispini, & Crispiniani, Neuelonem istum Episcopum vocat Frizonius, qui cognomen adjicit de Cherisy, & anno MCLXXV. fuisse Consecratum illum Chenu prodit) *acquiescerem, ire cum eo ad Concilium permisi, si Te Cœlestis dispensatio illaqueauit, quid Tibi irasceris & quid mihi?*; varias etiam eidem exarauit ille Petrus epistolas, anno itaq; MCLXXIX. subscripsit Bernaredus diplomati, quod Alexander Tertius dedit pro Alphonso Lusitaniæ Rege, & alteri pro Monasterio nouo Pictauiensi, & alteri dato anno XX. Pontificatus, v. Non. Iulij Indictione XII. quod asseruatur in *Κειμηλίαις* Eminentissimi Card. Francisci Barberini Mæcænatis; ad hunc Berneredum

Astor.

Contelor. ex
 Rogerio Anglo,
 & Obotic
 Baron.
 Ciacon.
 lib. 2. Ligni
 vitæ.

Ciacon.

Panuin.

1. 2. ep. 1. & 2.

Frizon.
 Simond. in
 Not. ad ep.
 Petri Cellen.
 & ad 55. &
 ad 21. l. 8.

dum scripsit & Stephanus Episcopus Tomacensis, felicem eius obitum miraculis illustratum notat superscriptus Petrus Abbas ad Episcopum Tusculanum, Cardinalem, accidit hic obitus anno Reparate Salutis MCLXXXI. apud Montem Casinum, vbi iacet. Frizonius non minus cæcutit, & cespitat in hoc Cardinale quàm Ciaconius, & *argonio uois*, ac Synonymijs ambo deluduntur. anno MCLXXX. anteriori, IV. Kalend. Martij à Christi Incarnatione subscripserat Alexandri Tertij Bullæ Bernaredus. At eius defuncti assumptus in locum Paulus Scholarius, seu Scholaris Filius Ioannis, & Mariæ Romanus è Regione Pineæ ad infulas Cardinalatus, & ad thronum Ecclesiæ Prænestinæ fuit ab Alexandro Tertio euocatus; ædificauerat ille propè Basilicam Liberianam, siue Sanctæ Mariæ Maioris, cuius Canonicus fuerat, cum esset Cardinalis, Episcopusque Prænestinus, Palatium pro se successoribusque Prænestinis Episcopis (vt in Codice m. s. legitur, hisce verbis *de proprio fecerat fabricari Prænestino Episcopo, qui pro tempore fuerit*) tum alia multa donauerat, quæ Cælestinus Tertius istius Pauli siue Paulini (vti vocat Cardina'is Baronius) ad solium Apostolicum euecti, & Clementis Tertij nuncupati successor in Romano Pontificatu rata habuit Bulla data Laterani per manum Aegidij Diaconi Cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano anno MCXCI Indiction X. II. Non. Ianuarij, quam refert Vghellus, præfuit Ecclesiæ Prænestinæ iste Paulus ab anno MCLXXXI. ad MCLXXXVIII., quo Pontificiam Cathedram conscendit, interim varijs Diplomatis subscripsit, adhæsitque l teribus Alexandri Tertij, Lucij Tertij, Urbani Tertij, & Gregorij Octaui. Ita Prænestinorum Episcoporum fidam, atque strenuam operam,

in not. Ciac.

l. 9. ep. 6.

Ciacon.

Seueran. de
7. Eccl.

in Ciacon.

Bulla Lucij
III. apud
Emin. Card.
Barberinum.

Frizon.

Vigian. de
iure patron.
l. 3. p. 1. c. 2.
nu. 67. & 68.
emendandus
in subscript.
c. 2. ext. de
testib. cog.

expertus est Alexander Tertius Iulij, Masfredi, Berneredi, & Pauli, probaueruntque Alexandri Tertij successores quàm in Legationibus, quàm in Consecrationibus Ecclesiarum, & Benedictionibus Abbatum, hos verò quatuor Prænestinos Antistites Alexander ipse Tertius legerat. docet illius rescriptum ad Presbyteros Ponticæ causam inter Episcopum Prænestinum, & Sublacensem Abbatem tunc fuisse ventilatam. Paulus igitur hic Prænestinus Episcopus anno MCLXXXVIII. VIII. Idus Ianuarij Summus Pontifex in locum Gregorij Octaui fato nuper functi renuntiatus Pisis in Ecclesia Cathedrali Cardinalium suffragijs ritè, ac iuxtà legem Alexandrinam super Comitibus, Clementis Tertij nomen assumpsit, pacem illicò cum popularibus suis (Romanis nempe ciuibus) composuit, & Urbis Dominium recepit suppressis Senatoribus, Præfecturamque restituit; pro Expeditione Syriaca, sacroque bello plurimùm laborauit, & Imperatorem Federicum, Philippum Francorum, & Henricum Angliæ Reges, vt Crucem assumerent, & ad Terram Sanctam pergerent impulit; sibi verò subrogauit in Episcopatu Prænestino Maynardum, seu Gherardum Galum Monachum Cisterciensem septimum Abbatem Pontiniaci in Diocese Antisiodorensi virum omni disciplinarum excultum genere, atque in expediendis pro Ecclesia Dei consilij promptum, & alacrem, ipsique Clementi Tertio carissimum anno MC. LXXXVIII. quo & morte præreptus fuit hic Maynardus, vnde oculatissimis etiam scriptoribus excidit, vt obseruat Vghellus, qui ab Antonio Yopez, Roberto, & Frizonio ipsum memorari adnotat, sed & Girardi cum nomine Ciaconius profert. successit Maynardo Ioannes de Comitibus Signiæ Anagninus

anno

to 3. Annal.
S. Bened.]

anno MCXC. mense Septembri Romæ sublectus à
 Clemente Tertio, quem Hadrianus Quartus an-
 no MCLVIII. mense Martio Diaconum Sanctæ
 Mariæ in Equirio Cardinalem constituerat, & Ale-
 xander Tertius anno MCLXIV. Senonibus Presby-
 terum Tituli Sancti Marci Cardinalem declararat,
 cuius Alexandri Tertij comes, & Legatus Ioannes
 iste in Longobardia etiam fuit, & qui eum coram
 Ludouico Francorum Rege defenderat egregiè,
 Venetias profectus, interfuit abiurationi Federici;
 idem Ioannes à Clem. III. insuper Legatus in Gal-
 lias, vt Philippum Francorum, Henricumque An-
 gliæ Reges conciliaret, inprimis factiosos incento-
 res belli deuouit diris, tum eas ipsi Philippo com-
 minatus fuit. Legationem etiam in Vmbria, quin-
 & in Hungaria obiit Apostolicam; sub Cœlestino
 Tertio subscripsit Bullæ pro Monasterio Sanctæ Ma-
 riæ Campi Martij in Vrbe, decessitque anno MC.
 XCVI. è vita. Hic intexit Ciaconius Guillelmum,
 seu VVilhelmum Blesensem Archiepiscopum Rem-
 ensensem, adnumeratque Prænestinis Episcopis, sed
 etsi fuerit Tituli Sanctæ Sabinæ Presbyter Cardina-
 lis, & fortassis secundum Archiepiscoporum Remen-
 sium priuilegium, de quo superius egi, & tantum
 honorarius, Prænestinæ tamen nequitam præse-
 dit Ecclesiæ, sicuti neque Cencius è Presbytero Car-
 dinali Tituli Sancti Laurentij in Lucina, quem an-
 no MCLIII. ab Anastasio Quarto Præsulem Præne-
 stinum cooptatum putat idem Ciaconius, irrepfit
 fortè pro VVidone VVilhelmus in Appendice Ma-
 riani Scoti, & à librarijs scriptoribus breuitatem
 affectantibus, & VV. principes litteras VVilhelmi,
 ac VVidonis tantum effingentibus data fuit ansæ
 VVilhelmum pro VVidone substituendi. Vghellus

Ciaconi.

Radeuico
Frisingen. l. 4.
c. 57. & 74.c. 594. exco.
que Frizonæ

Cap. 10.

etiam Ciaconium, & Frizonium pluribus validè confutat, suffectumque dilucidè demonstrat Ioanni VVidonem de Parè Gallum Abbatem Cistertiensem decimumquintum, qui annis XII. Ordinem rexerat summa cum laude pietatis, atque prudentiæ, ab Innocentio Tertio Episcopum Cardinalem Prænestinum anno MCXCVIII. designatum Romæ mense Decembri, Legatumque in Gallias, ac Germanias anno MCXCIX. vbi Othonis Quarti Imperatoris Electionem auctoritate Pontificia confirmavit, & Philippum Sueuum Othonis æmulum, eiusque affectas anathemate perculit, quòd ambitione sua publicam tranquillitatem perturbarent; Leodij Synodum conuocauit, & Clericos lapsos seuerioribus legibus, optimisque coercuit institutis, quæ refert ex parte Aegidius Buccherus. Colonie primus instituit, vt ad incruentam, & sacrosanctam Hostiæ, Calicisque in Sacrificio Missæ augustissimo eleuationem Campanulæ sonitus ederetur; cumque Diuinum ipsum Viaticum deferretur ad ægrotos, tintinabulum itidem personans præcederet, ad monendum populum, vt Christum ibi adoraret. ad hunc VVidonem Legatum in Germania rescripsit Innocentius Tertius super Præpositura Colocensis Ecclesiæ, qui eiusdem meminit agens de Sancti Trudonis Ecclesia, & in responso ad Cænicos Moguntinenses super Electione Archiepiscopi. Huic VVidoni Prænestino Episcopo Remensem contulit Archiepiscopatum Innocentius Tertius Bulla data Laterani II. Nonas Iulij anno Pontificatus VII. Christi MCCIV. quam inserit holographam Vghellus; illi, ac successoribus priuilegium Reges inungendi confirmat idem Innocentius anno MCCV. Idibus Maij, quo anno memorant VVidonem Episcopum

in not ad Aegidij de Aurea Valle hist. For. Leod.

Cæsarius Hei Reibac. 1 b. c. 2. & 1. c. 1. miracul.

Naufler. in Chron. vlt.

Robert. in Gall. Chist

c. dudum 12. ext. de Elect.

c. 6. ext. de offic. Legat.

c. bonz 2. ext. de Elect.

Car-

Cardinalem Prænestinum exaratæ calamo tabulæ
 Monasterij Sanctæ Mariæ Campi Martij in Vr-
 be. Probat Vghellus varijs è Bullis VVidonem de
 Parè Cardinalem Prænestinum vixisse ad annum
 MCCVI. quo XIII. Kalendas Iunii, imò XXXI. Iu-
 lii, seu III. Kalendas Augusti, vt in Gallicano Mar-
 tyrologio adnotatur, & Bulla Innocentii Tertii ad
 eum data III. Idus Iunii anno Pontificatus IX. euin-
 cit, contagiosa lue correptus migravit in cœlum
 Gandavi, vbi sepultus fuit in Monasterio Sancti Pe-
 tri; ac inde Cistertium deportatus, vbi hoc Epita-
 phio decoratur in Choro.

Nobis donatus de culmine Pontificatus

Rhemis translatus iacet hic vir Guido beatus.

Certè Guido iste de Parè felici excessu ad Domi-
 num abiisse dicitur, & vitæ inculpatæ nitore, ac
 magnæ religionis splendore insignis, piæ memoriæ
 dicitur, atque Beatis accensetur ab auctoribus Ka-
 lendarii Cistertiensis, & Martyrologij Galli-
 cani, & à Chrysofomo Hen-
 riques.

in Fascic. SS;
 Cistercien.

De Prænestinis Episcopis ad ann. MCCC.

CAPVT XIII.

VIDONEM de Parè in Episcopatu Prænestino excepit VVido de Papa, seu Paporonus, vel Pappareus è pro genie Innocentij Secundi descendens Romanus anno MCCVII. mense Decembri consecratus ab Innocentio Tertio.

Hic à Clemente Tertio Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Mariæ Transtiberim delectus, Legatus fuerat cum Octauiano Ostiensi; & Hugolino Diacono Sancti Eustachij Cardinalibus aduersus Marcualdum Regni Neapolitani Senescalcum, qui vexabat Romanam Ecclesiam, & propterea excommunicatus fuerat, eumque Verulis satisfactione suscepta absoluit anno MCXCIX. alteram Legationem anno MCCII. in Longobardia, & Marchia obiit, Angelica visione admonitus Innocentio Tertio fuit auctor vt Ecclesiam Sanctæ Mariæ Transtiberim Consecraret, quod Concilii Lateranensis temporibus factum est. Vir fuit decorus forma, statura procera, canitie venerabilis, patientia laudabilis, castitate, vitæque honestate præfulgidus, mortuus est XVII. Kalendas Septembris anno MCCXXI. Interfuerat eo anno Kalend. Aprilis Consecrationi Ecclesiæ Sanctorum Vincentij, & Anastasii ad Aquas Saluias, vt docet Inscriptio marmorea. Mox tertius VVido nõ ex Nobilibus de Bisuntio Vrbeuetanus Regulus, sed è Petri Leonis, seu Perleona Gente Romanus, vt probat

bat luculentè .R. P. Vghellus scrutator Antiquitatis Ecclesiasticæ solertissimus è vetustis Kalendarijs Ecclesiæ Placentinæ , & è Bulla Honorij Tertij , qui ab Innocentio Tertio anno MCCV. Cardinalis Diaconus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano mense Decembri renuntiatus fuerat ; ab Honorio Tertio admotus fuit Ecclesiæ Prænestinæ clauo an. MCCXXI. mense quoque Decembri, Consecratusque Pontifice initiante, Legatus in Longobardia, & multarū caussarum Auditor interijt anno MCCXXVIII. die VII. kal. Maij illū Toftus Ciuis Romanus hostiliter insequutus, excōmunicationis laqueis fuit innodatus, vt Cardinalis Thomas de Capua Gregorij Noni nomine refert. Conradū Ordinis Cisterciensis alumnū è Chronico Montisfortis Vignerius auctor suspectus ad annum MCCXXII. vocat Episcopum Prænestinum , cum fuerit Portuensis , Legatusque aduersus Albigenses è Ciaconio , catello, & G. de Podio Laurentij , & Incerto . In Officio Sancti Brunonis Signini legitur Honorium Tertium anno MCCXXIII. Pontificatus sui VII. in Brunonis illius honorem Deo aram solemnī ritu dedicasse, ministris Petro Prænestinensi , Nicolao Tusculanensi , & Andrea Portuensi Episcopis ; sed Petrum Sabinensem Episcopū anno MCCXVI. ab Honorio Tertio adscitū, ad annum MCCXXXVII. vixisse apud Ciaconium compertio . VVion vitam eius ad annum MCCLII. producit , quo Perusij tumulatus est . Pizæus scriptor Hæreticus anno circiter MCCXXIX. Legatos Gregorij Noni Ioannem Episcopum Prænestinum , & Othonem Diaconum (non vt ille adscribit Episcopum) Sancti Angeli pacem composuisse inter Ducem Meraniæ , & Stephanum Cabilonensem Comitem Burgundiæ narrat . Sed neque Conradus , neque Petrus , neque Ioannes Prænestinam Ecclesiam obti-

Ciacow.

Vghell.

ep. 11. di&a-
min. sui m. f.
Cod. Barber.
213.
Bibliot. hist.Hist. Comit.
Tolosan.

Chron. c. 34.

Chron. Inc.

lect. 6. à Io-
sepho Episc.
Veron. edit.
Rom. 1592.

Hist. Araus.

nuerunt ; nam Iacobus de Pecoraria Ordinis etiam Cistertiensis , Placentiæ nobilibus , & opulenti parentibus , qui vallis Pecorariæ in agro Placentino ditionem possidebant , & Placentinum sæpe Consulatum gesserunt, natus, cum primum Sancti Domnini Clericus , tum Archidiaconus Rauennas se Diuino cultui addixisset, secedensque in Gallias Cistertij Regulam professus anno MCCXV. ad eò in doctrine pietatisque studijs profecisset, vt Abbas electus Monasterij Sanctorum Vincetij, & Anastasij ad tres Fontes, siue ad aquas falsas extra Urbem Honorio Tertio acceptissimus, ab eoque Pœnitentiarius, & Capellanus designatus, grauissimis negotijs adhibitus esset , à Gregorio Nono ad Cardinalatum, & Episcopatum Prænestinum subuectus fuit anno MCCXXXI. mense Septembri, missusque ad Federicum Imperatorem cum Odone Blanco Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinale ad pacis negotium pertractandum Diplomate dato Spoleti IV. Idus Iulij anno VI. Pontificatus Christi MCCXXXII. à Federico fuit detentus, vt ipse Gregorius queritur in epistola , quam Gretferus edidit in lucem , inde ad Insubres dissidentes conciliandos, sedandumque bellum, quo ardebant, cum eodem Odone Legatus, calamitosam cladem compressit. Fuit & in Insubriam remissus ; vt inter populos illos, & Federicum Imperatorem pacem coiret ; quartò Pannonicam Legationem obiuit, vbi Ducem Meraniæ cum Stephano Comite Cabilonensi pacare potuit. quintò Hetruscam, inter Florentinos, & Senenses arbiter honorarius, reuersusque Romam Vicarius constituitur, Gregorii Decimi tunc in minoribus, & priuati familiaris, & amicus anno circiter MCCXXXVI. sextò Gallicam, & Hispanicam, vt Albigenium furorem retunderet, & Crucem aduersus illos prædicaret, exciretque &

accerferet Præsules ad Concilium Lateranense, quod
 Gregorius Nonus conuocarat aduersus Federicum
 Imperatorem. itaque Iacobus euentus peregrin-
 um clam Roma discessit, Genuamque pertransiens
 Gallias appulit, vbi quantumuis Federicus impedi-
 ret, & obsisteret, Albigenfes Hæreticos afflixit, &
 fregit, cūque plurimos Episcopos, & Abbates è Gal-
 lia, Britāniaque collectos, duosque alios Apostolicos
 Legatos, Odonē nēpe, ac alterū Gregoriū scilicet na-
 uibus imposuisset, classisque Ligustica, quæ illos vehe-
 bat, Genuam intendens, vt inde peteret Ostiam, na-
 uigaret in Corsico mari, incidit in Pisanos, qui Fe-
 derico fauebant, collatisque signis breui victa est.
 Pisanorum in manus Iacobus Pecotaria, & alii Le-
 gati, Præsulesque, atque in Federici potestatem de-
 uenere, à quo abduci iussi diuersa per loca Neapo-
 litani Regni teterrimis carceribus macerati sunt.
 Denique Federicus Iacobum vinculis solutum, Re-
 giisque muneribus donatum Collegii rogatu dimi-
 sit, orauitque vt secum amicitiam inire, ac excolere
 vellet, at ille imperterritus se colere velle Federi-
 cum tamdiu, quamdiu is Ecclesiam coluisset, re-
 spondit, Romam ergo rediit, ibique Vicarius ab
 Innocentio Quarto in Gallias profugiente relictus,
 cum in Vaticana Basilica Dei verbum prædicasset
 eloquentissimè, VI. Kalendas Iulii anno Christi MCC.
 XLIV. vitam cum morte commutauit, & ibidem se-
 pultus iacuit, donec ex testamento Claramuallem
 eius corpus translatum, in Galliis propè Sanctum
 Malachiam situm fuit in Presbyterio, Placentiæ in
 Ecclesia Cathedrale requiescunt pars capitis, &
 digiti, vti notat Inscriptio. Ecclesiam Sancti Dom-
 nini Consecrauit anno MCCXXXVI. Kalendis De-
 cemberis, & claustrum construi curauit ille Placen-
 tiæ,

Ciaccon.

Crantz. l. 7.
Metrop. c. 52
& l. 8. c. 9.Greiser ant.
monum. edit.
Ingolst. 1610.
in 4.Blondin Da-
ca. d. hist. ab
inclin. Imp.
l. 2.

tiæ, at in Prænestina Diœcesè, inque oppido Palliano à fundamentis erexit, dotauitquè Monasterium Virginum Deo deuotarum Ordinis Cisterciensis in Sancti Petri honorem, confirmauitquè ea omnia. Innocentius Quartus Bulla data Anagninæ IV. Idus Septembris anno Pontificatus Primo, qui litteras etiam dedit Lugduni directas Abbatissæ, & Conuentui ne cogèrentur recipere Moniales vltra numerum; Huius Iacobi perhonorificè meminèrunt Gregorius Decimus in Epistola Encyclica contra Federicum, S. Antoninus, Corius, & Petrus Maria Campus, aliique. Exaëto septennio Stephanus Hungarus è Strigoniensi Archiepiscopatu ad Episcopatum Prænestinum, & Cardinalatum translatus est ab Innocentio Quarto anno MCCLI. qui scripserat interim vniuerso Clero Ciuitatis, & Diœcesis Prænestinæ, vt P. Sancti Georgii ad Velum aureum Diacono Cardinali Legato Rectori Campaniæ in spiritualibus, & temporalibus, intendant in spiritualibus deuotè Bulla data Lugduni die XI. Kalendas Maii anno Pontificatus VI., vir erat hic Stephanus moribus honestissimis conspicuus, litterarum scientiæ præditus, & prudentia circumspèctus; verùm cum aëris in experti non ferret intemperiem, aliisque de caussis, ad Ecclesiam Strigoniensem se remitti postulauit, cumquè id certis legibus impetrasset, mox permisit illi Summus Pontifex Innocentius, vt cum Archiepiscopatu Strigoniensi Prænestinum Episcopatum, & Cardinalatum simul retineret, vti patet è Diplomatis ab Vghello relatis anno MCCLVIII. subscripsit cum aliis Cardinalibus Alexandri Quarti Bullæ datæ Anagninæ XVI. Kalend. April. Indict. II. anno MCCLXI. alteri eiusdem Alexandri Constitutioni Dat. Anagninæ IX. Iulii circà Cypri Politiam

Ec-

num. 106.

hist. p. 3 tit. 13
c. 4.hist. Mediol.
vit. Greg. X.Bu' l. 64. Cu-
rialum.

Ecclesiasticam, seu Hierarchiam, quam cum Notis edidit in lucem R. P. Vincentius Ricardus non minùs eruditus quam pius, hac formula Græca. *ὄρθο Στέφανος Ἐπίσκοπος Πρανεστίνος*. Adtuerat electioni Alexandri Quarti anno MCCLIV. Urbani Quarti, anno MCCLXI; & Clementis Quarti, anno MCCLXV; Consecrationi altarium in Sanctæ Agnetis Ecclesia interuenerat anno MCCLVI. vt in Epigraphæ legitur. In dedicatione Ecclesiæ Sanctorum Lucæ, & Martinæ in Foro Boario anno MCCLVII. adfiterat Alexandro Tertio, Legationes plurimas gessit, Hungaricam præcipuè, ac Sclauonicam, in qua Belam Regem perspecta eius perfidia percussit anathemate, vnde Belas per litteras Innocentium Quartum rogauit, vt se Regnumque suum à censuris, ac excommunicatione Prænestini Episcopi solueret, obiit sedente Clemente Quarto, Gregoriusque Decimus anno I. Pontificatus, Christi MCCLXXI. Fratrem Vicedominum de Vicedominis Placentinum filium sororis ab Aquensi Archiepiscopatu traduxit ad Episcopatum Prænestinum, annum Christi MCC. LXXIV. Pontificatus III. putauit errans Ciaconius, addiditque illum, cum Clericus sæcularis esset, professum fuisse Ordinem Minorum Sancti Francisci de licentia Papæ, in quorum Chronico de Vice-Comitibus falsò cognominatur, anno MCCLVII. e Præposito Grassensi electus Archiepiscopus Aquensis IV. Kalendas Septembris edidit Statuta Diocesana Kalendis Iunij anno MCCLIX.; Carolum Andegauensem Sancti Ludouici Francorum Regis fratrem comitatus ad Neapolitanum Regnum capessendum anno MCCLXV.; interfuit Concilio Lugdunensi Oecumenico die VII. Maij anno MCCLXXIV. subscripsit priuilegio Gregorij Deci-

Cisca.]

Torrig. Crisp.
vatic.lib.] Czrem.
Rom. Cur.
sub Mart. V.Nostrad. in
hist. Prou.Chenu in
Chron. Ar-
chiep. Gall.Robert. in
Gall. Christ.m. f. Card. à
Balneo.

mi pro Monasterio Vallis Dei Ordinis Cisterciensis Diocesis Leodiensis dato Lugduni Kalendis Aprilis Indictione III. anno Pontificatus IV. Christi MCCLXXV. per manus Io. Franchi Archidiaconi Bergomensis S. R. E. Vicecancellarij ; Gregorius Decimus anno I. Pontificatus epistolam miserat Archiepiscopo Aquensi Apostolicæ Sedis Legato in Lombardia, Genuense Prouincia, & Romanio-la, hunc opinor fuisse Vicedominum, cui eo in-super anno Prænestinam commisit Ecclesiam, postulatus verò fuerat eius in locum ab Aquensi Capitulo Sistaricensis Episcopus; sed Gregorius Decimus, de plenitudine potestatis Grimerium ex Archidiacono Aquensi, & Capellano suo delegit, præfecitque, ac ei scripsit epistolam datam apud Sanctam Crucem II. Non. Septembris anno I Pon-tificatus, Christi MCCLXXI.; deque illo Grimerio etiam agit alibi. Obijt Vicedominus Viterbij anno MCCLXXVI., ibique tumultatus fuit in Ecclesia Minorum, quamuis Ciaconius sibi non cohærens ad annum MCCLXXVII. eius vitam producat. E Necrologio quidem Ecclesiæ Placentinæ constat (vti Petrus Maria Campus affirmavit) Vicedomi-num istum VIII. Idus Septembris Sede Vacante post Hadrianum Quintum, cum suffragia Cardina-lium in eum concurrissent, Papam electum non-stetisse in suo Papatu nisi vnum diem, & fratrem Minorem demortuum. Spondanus tamen nume-rum Pontificum ideò multiplicandum non cen-set, & eum latere finit, quia nemo alius memin-it; imo neque nomen, quod assumpsit, traditur, Raynal-dus penitus omisit. Id. autem Sept. ad Romani Pon-tificatus verticem anno illo MCCLXXVI. Viterbij prouectus fuit Ioannes XX., seu XXI. qui Erardum

non

Longelin in
Notit. Abb.
Cistert.

num. 33.

VVadd to. 2.
Annal. Ord.
Min.
num. 61.
ep. 63. anno
Pontif. 3.

Andr. Victo-
rell. in notis
ad Ciac. post
Steph. II. ad
ann. 752.

in Annal.
Eccl. ad ann.
1276.

non de Lignerijs , vel Lesingerijs , sed de Lesignijs ,
 feu Lisingijs Gallum Lingonen. Diœcesis, qui e
 Decano Antifiodorensi Episcopus Aprili mense an-
 no. MCCLXXII. nominatus orationem habuerat co-
 ram Sancto Ludouico Rege Francorum , vt coge-
 rentur excommunicati ante annum absolutionem
 petere , auxit Romæ Prænestino Episcopatu , Car-
 dinalatue , cum Romam Erardus iste venisset pro
 tuendis Ecclesiæ suæ iuribus aduersus Comitem ,
 verùm vtroque ille potiri diu non potuit , ibidem
 namque obiit anno MCCLXXVII. die XVIII. Au-
 gusti ; ossa eius Antifiodorum relata XVIII. Martij
 anno , qui consequutus est , in Basilica Sancti Ste-
 phani cum Guidonis de Melloto auunculi , & in
 Antifiodorensi Episcopatu antecessoris sui cineri-
 bus sepulta sunt . Frizonius Erardum hunc præter-
 misit , at Ciaconius confudit cum successore in
 Cardinalitia dignitate , inque sede Prænestina ; fuit
 is Gerardus Cupalates Placentinus , quem Nico-
 laus Tertius ad Petri quoque Cathedram Viterbij
 elatus die XXV. Nouembris anno MCCLXXVII. ,
 Cardinalem dixit , & in Prænestino solio substituit
 Erardo die III. Idus Martij anno MCCLXXVIII.
 vixque perennauit Gerardus Ciaconio teste , nam
 fato functus est circa MCCLXXIX. annum . Marti-
 nus igitur Papa Quartus (Marinos duos prædeces-
 sores adnumerando Martinis) Fratrem Hierony-
 mum Picentem Asculanum , siue de Aesculo , e
 gente Mascia oriundum , natumque Alexiani , vil-
 la est Diœcesis , & ditionis Asculanæ vt accepi à
 Perill. D. Antonio Rota Canonico Ecclesiæ Cathed-
 ralis viro solertissimo , mihique amicissimo , qui
 Sancti Francisci Discipulus , ordinemque Minorum
 professus , Magister in Theologia , Ordinisque Ge-
 neralis Minister , licèt absens electus , à Gregorio

le S. de Join-
 uille .

Roberr. in
 Gall. Christ.

Vghell. ad
 Ciacon.

Natal Amici
 Can. Anti-
 fiodor. ep.

Chenu in
 Catal. Arch.
 & Ep. Gall.

Ciacon.

Card. Baron.
 in notis ad
 Martyrol. 12.
 Nou.

Ciacon.

Foderè in
hist. Burg.

Ciacon.

Ciacon.

Decimo missus Constantinopolim Michaelē Pa-
læologum Græcorum Imperatorem, & Patriarcham
inuitarat, & exciuerat ad Concilium Lugdunense,
in quo Ecclesia Eoa cum Occidua coijt, à Ioanne
Vigefimoprīmo Legatus in Gallias, Hispaniamque,
vt Reges Francorum, & Castellæ conciliaret, à
Nicolao Tertio Hierosolymitanus Patriarcha, &
Cardinalis Presbyter Sanctæ Pudentianæ Tituli Pa-
storis tertio itidem Idus Martij MCCLXXVIII. an-
ni constitutus, in Hispaniamque iterum Legatus.
Martinus (inquam) Quartus, cuius ille Hiero-
nymus interfuerat Comitij, ipsum Prænestinæ Ec-
clesiæ præposuit Episcopum Vrbeueterē X. Kal.
Aprilis anno MCCLXXXI., cum verò esset Hiero-
nymus in Diuinis scripturis exercitatissimus, & acri,
excellētique ingenio præditus, Commentaria su-
per Sententias publicauit, inque Bibliorum aliquot
libros, pluresque sermones, in eligendo Pontifice
Honorio Quarto elaborauit, & ad illum apicem
tandem perueniens Nicolaus Quartus dictus VIII.
Kalend. Martij anno MCCLXXXVIII. sedit annos
quatuor, mensem vnum, dies IV., Romæque
decessit pridie Non. Aprilis anno MCCLXXXII.,
inque Basilica Liberiana quiescit; Pontificiæ histo-
riæ scriptores fusè res ab eo piè, præclareque gestas
recensent; Itaque in illis haud immorabor, neque
sanè cunctator fuit, tardusque Nicolaus Quartus,
in adsciscendo sibi successore ad solium Prænesti-
num; in peruiugio etenim Pentecostes anno MCC.
LXXXVIII. labente, ad illud euocauit Berardum
de Berardis nobilem Calliensem, electumque anno
MCCLXXXVI. à Canonicis Collegis suis in discor-
dia Episcopum patriæ, tum oborta lite, protelata-
que postulatum à Capitulo Auximanum in Piceno
Episcopum, præfectumque, vbi multa pietatis ope-
ra

ra is edidit , Palatium Episcopale ad Aquilonarem partem à fundamentis exædificauit ; aliud ad Orientem ante turrim Campanariam ; alterum magnificentum ad delicias in villa Montisfortis . Legatus quoque Apostolicus de latere ad Regnum Siciliae missus fuit , vnde redux propè Pontem vicum agri Spoletani , obiit mense Iunio anno MCCLXXXI . Subscripserat diplomati Nicolai Quarti anno MCC. LXXXVIII . Bernardus Episcopus Prænестinus , & ita vocitat eum Frizonius , sub annum MCCLXXXIX . Ecclesiae Anagninae , cui tunc praesidebat Gerardus Episcopus , Capellam donarat (ornamenta sacra ad vsum sacrosancti mysterij vulgò sic appellant .) Coelestinus Quintus anno MCCLXXXIV . Simonem de Bello loco , seu Beaulieu Gallum in Bria natum à Martino Papa Quarto dilaudatum , Archidiaconum , & Canonicum in Ecclesijs Bituricense , Sancti Martini Turonense , atque Carnotense , tum Monachum Cistertiensem , & Archiepiscopum Bituricensem anno MCCLXXX . propter eruditionem , atque probitatem electum , Neapoli , mense Septembri in quatuor temporibus Episcopum Prænестinum , Cardinalemque selegit , mox Bonifacius Octauus allegauit in Gallias cum Berardo del Goth Cardinale Albanense Episcopo , vt inter Philippum Pulchrum Regem Franciae , ac Eduardum Quartum Regem Angliae pacem procuraret , re infecta , redijt ille relinquens Berardum Collegam in Gallijs fratrem Bertrandi , qui ex Archiepiscopatu Burdegalensi ad Summum Pontificatum conuolauit . Simonem memorant olim Episcopum Prænестinum Acta processus Bonifacij Octauj , Vrbeueterè conditus iacet in Sancti Francisci , in Epitaphio , quod marmoreae tabulae incisum , & ferè deletum refertur ab Vghello , Simonem istum anno Domini

Frizon. è Zachia Volaterano Episc. Auximan. in Calog. Ep. Auximan.

Vghell. in Ciacon. & in Ital. Sac.

m. f. Anagn. monumenta.

Ciacon.

Frizon. e Mirao, & Belf.

Chenu Chronolog. Arch. Bituricen.

Thom. VVal. singham.

MCCLXXXVII. & XVIII. die Mensis Augusti legimus obiisse; at Ecclesiae Prænestinae vacantis per eius obitum administrationem concessit Bonifacius Octauus Venerabili fratri Episcopo Aquinati Vicario suo in Vrbe, Bulla data apud Urbem veterem IV. Non. Septembris, videtur hic fuisse Fr. Lambertus ex Episcopo Veglensi translatus ad Aquinatem à Bonifacio Octauo anno MCCLXXXVII. VIII. Kalend. Iunij. Idem Bonifacius anno MCC. LXXXVIII. die IV. Decembris in quatuor temporibus Reatae Theodericum Rainerium Vrbeuetanum electum Archiepiscopum Pisanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sanctae Crucis in Hierusalem renuntiavit, & anno MCCLXXXIX. die XIII. Iunij Episcopum Ciuitatis Papalis (ita Prænestem obsessam, captamque, ac excisam, & æquatam solo iussis incolis ad radices montis habitare in casulis opere tumultuario excitatis denominari Pontifex ille mandarat Columnensibus Dynastis iratus) fuerat hic Theodericus Martino Quarto sedente, Prior Ecclesiae secularis Sancti Andreae Urbis veteris, Papae Capellanus, & Collector in Germaniam missus, Vulfiniae Ecclesiam Sanctae Christinae construxit, & proximas aedes insignes. In Vrbeueteri Palatium, & turrim, Patrimonium rexit summa cum integritate, ac tranquillitate, inscribitur in Cornetana Margarita ad annum MCCC. Theodericus miseratione Diuina Ciuitatis Papalis Episcopus in Patrimonio Beati Petri in Tuscia Rector, & Capitaneus Generalis. Clemens Quartus Papa eius hisce verbis, meminit anno II. Pontificatus. Theodericus bon. mem. Episcopus Prænestinus, seu Penestrinus, & tunc Ciuitatis Papalis, quae nunc dicitur Penestrina, seu Prænestina. redditum enim fuit Prænestae nomen, reddita suis antiquis

Vghell. to. 1.
 Ital. Sacr.
 Ciacon.

epist 465.

tiquis

tiquis Dominis Prænestæ, reddita Cardinalibus Eminentissima dignitas, & bona omnia subhastata recepta. Effloruit verò nobilissima gens, & Orbis Christiani bono Heroas innumeros, sed præcipuè Martinum Quintum protulit in Constantiensi Concilio, non tantùm à Cardinalibus variarum Obedientiarum, verùm & ab Episcopis omnium Catholicarum nationum vnanimi consensu Pontificem summum electum, qui Romæ patriæ suæ Pontificalem gloriam, & pacem Schismate perniciosissimo extincto Ecclesiæ restituit vniuersæ. Exemptus est autem è viuis Rainerius Episcopus Prænestinus anno MCCCVI. die VII. Decembris.

Petrarch. ep.
lib. 5.
Extrar. dudù
Bened. X
Aegid. Belle-
mer.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MCCCC.*

CAPVT XIV.

ET RV M. de Taillefer Dominum Capellæ Lemouicensis Diocesis filium Guidonis Domini quoque Capellæ, qui vitam ad CXX. produxit annos, cum Tolosanus esset Episcopus ab anno MCCXCIX. Clemens Quintus Lugduni die XV. Decembris, seu Sabbatho in quatuor temporibus Aduentus anno MCCCV. Cardinalem sublegit adsignato Titulo Vestinæ Presbyterum Sancti Vitalis, à quo illum extulit ad Episcopatum Prænestinum anno subsequuto, auunculus fuit iste Petrus Rogerij le Fort Bituricensis Archiepiscopi, qui vi-

tæ sanctitate clarus exstitit, Beatusque censetur, hallucinantur, qui cum Petro d'Arrablayo Franciæ Cancellario, seu Nomophylace, quē Ioannes Vigefimofecundus ad Cardinalatum euexit, eum miscent. Obiit hic Petrus Episcopus Prænestinus die XVI. seu XX. Martij anno MCCCXII. in Capella patria, & ditione sua, antea inter alios Cardinales mandato Clementis Quinti anno MCCCVII. Pictavis Templariorum Equitum Depositiones, seu Confessiones audiit, & iussit in Acta migrare, & quia illorum custodia ipsi demandata fuerat, eos in Viennensi Concilio iussus est exhibere, vt e Bulla Pontificia, eiusque liquet epistola data anno MCCCVIII. Vidi olim Inuentarium bonorum omnium Petri bonem. quondam Episcopi Prænestini, quæ Decano, & Capitulo Ecclesiæ nouæ Beatæ Mariæ de Capella Lemouicensis Diocesis obuenerant, quæque in eadem Capella perquisita, repertaque fuerant à Commissarijs Ioannis Vigefimifecundi iussu missis anno MCCCXXVII. Huic Petro suffectus illicò ab ipso Clemente Auenioni eodem anno MCCCXII. die XIV. seu XXIII. Decembris, Gulielmus de Mandagoto, erat is e Dynastis de Montepetroso Notarius Nicolai Papæ Quarti, Capellanus Bonifacij Octauo, anno MCCXC. Archidiaconus Nemaufensis, Præpositus Ecclesiæ Tolosanæ Ordinis Sancti Augustini, postea Episcopus Auenionensis an. MCCCX. deinde Lodouensis anno MCCCXVI. vnde translatus est ad Archiepiscopatum Ebredunensem, Iuris Canonici peritissimus, scripsit librum de Prælatorum Electione, operamque strenuam in compilando sexto Decretalium libro nauauit, fuerat & Archiepiscopus Aquensis anno MCCCXVI. Ioannis Vigefimifecundi Pontificatus I. adsignatæ fuere

XXVI. do.

Petr. Patean.
lib. de con-
dem. Templ.

Ciacón.
Frizon.
Contelor.
Vghell.
Chenu.

in Arch. Pal.
Auenion.

Plantavit. de
Lodou. Epif.

Ciacón.

Bonif. VIII.
in przi. De-
cretal. lib. 6.

XXVI. domus Cardinali Prænestino ad inhabitandum Auenioni, Guillelmum Episcopum Prænestinum Arausicæ in domo Arcus positum statuta quædam condidisse pro Monasterio Montis-Majoris anno MCCCXV. P. Odo adnotauit. Hic Guillelmus desijt in viuis esse anno MCCCXXI., seu MCCC. XXIV. mense Nouembri Auenioni in Sanctæ Catherinæ Parthenone sepultus, vti suadent insignia, quæ fundatorem illum arguunt. Petrum de Columna Cardinalem anno MCCLXXXVIII. à Nicolao Quarto designatum, à Bonifacio Octauo die X. Maij anno MCCXCVII. eo honore spoliatum Clemens Quintus Lugduni restituit anno MCCC. die XV. Decembris. Ille verò Prænestinus Episcopus anno MCCCXXVI. animam efflauit Auenioni, vnde ad Sanctæ Mariæ Maioris Romam translatus iacet cum Epitaphio, quod quia Ciaconius, & Nomenclator referunt, ne actum agere videar, lubens prætereo, anno MCCCXXXIV. Petrus alius erat Episcopus Prænestinus de Prato nempe Diocesis Caturcensis, quem putat Minoritam Frizonius, & Episcopum Regiensem in Gallia, sed Bartel in Historia Præfulum Regiensium, quam diligentissimè concinnauit, nusquam huius Petri de Prato meminit, anno ille MCCCXX. die Veneris XX. Decembris à Ioanne Vigesimo secundo Presbyter Cardinalis Sanctæ Pudentianæ Tituli Pastoris ex Archiepiscopo Aquensi dictus fuit, tum Prænestinum ad Episcopatum assumptus. Vghellus eundem crediderat ac Petrum Aureoli, sed mox agnouit diuersum, nec enim Petrus ille Aureoli Cardinalis vñquam fuit, vti probat Contelorus. Petrus de Prato S. R. E. Vicecancellarius fuit, Auenioni ædes habuit, quas in Ecclesiam Sancti Petri

Chenu.
Contelor.

Vetus Liber
priuil. Auen.
in Archiueo
Aquen.

Ciacon.
Contelor.

Acta Fened
XII. anno
Pontif.

Ital. Sac.

in Elencho.

b Archiep.
Auen.

conuerti testamenti tabulis cavit, in his, quas Talayrandus Cardinalis Episcopus Albanensis die XXV. Octobris anno MCCCLX. Auenioni condidit, *deprecatur Reuerendissimos Patres, & charissimos Dominos, & amicos suos Dominos Petrum Prænestinum, Hispanum, Magalonensem, & de Caramañõ Cardinales, ut dignentur intendere, & facere quod dicta vltima voluntas sua plenum consequatur effectum.* & Innocentius Sextus anno Pontificatus VI. elargitur

not. p. Odo-
nis Tolosæ
ecclat exem-
plar.
quat. 4. diuer.
torui. n. 241.

Petro de Prato Episcopo Prænestino *licentiam erigendi Ecclesiam Collegiatam Sancti Petri Auenionensis, ac in ea vnum Collegium, & alia certa creandi, &c.*, tum confirmat. Erexit autem suprascriptam Collegiatam, exstatque Bulla data anno MCCCLVIII.

quat. 5. n. 743
& 240. & 241.

Ciacon.

in antiquis monumentis Tabularij Pontificij Auenioni superest mentio Petri Episcopi Prænestini annis MCCCXXXVI., MCCCXLII., MCCCLII. & MCCCLXI., quo ex Epidemia demortuus est Auenioni mense Maio redux e Legatione, quam obiebat ad Reges Francorum, & Angliæ pacandos missus à Clemente Sexto, sed irrito conatu. Raymundus de Canilhaco ei successit in Episcopatu Prænestino, quem ab Innocentio Sexto anno Pontificatus IX. Christi MCCCLXII. Episcopum Prænestinum nuncupatum reperi, eius Hospitium Auenioni, cum sedes illic esset Apostolica, in Parochia Sanctæ Mariæ Magdalenes fuisse notatur in Tabulis illius Archiepiscopatus, eo in loco, vbi sunt ædes meæ paternæ, in quibus natus sum, & puer creui. Erat autem ille Raymundus Antisiodorensis

quat. 2. de
indult.

Ciacon.

Decretorum Doctor, Canonicus Regularis Ordinis Sancti Augustini, Cœnobiarcha, siue Abbas Conchenensis Diœcesis Ruthenensis, non Episcopus Atrebatensis, neque Sancti Flori, sed Archiepiscopus

scopus Tolofanus, anno MCCCL. die XVII. Decembris à Clemente Sexto Presbyter Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis renuntiatus scripsit Recollectorum librum, & Septimiano Narbonensi Archiepiscopo inscripsit, ab Innocentio VI. dictus fuit Episcopus Prænestinus anno pontif. IX. Christi MCCCLXII. Gregorius XI. anno VII. Pontif. Raymundi Episcopi Prænestini meminit Auenioni cōmorantis, & auctōr libri Cērimonialis S. R. E. sub Martino V. obiit is die XX. Iunij an. MCCCLXXIII. Auenioni sepultus in Basilica Minorum. Raymundo successit Gregorius Vndecimus Simonem de Langham Anglum Monachum Ordinis Sancti Benedicti, qui fuerat Cœnobij VVestmonasteriensis Prior, tum Abbas, inde Londinensis Episcopus, mox Eliensis, & Thesaurarij, atque Cancellarij munijis functus, & ad Archiepiscopatum Cantuariensem prouectus anno MCCCLXVI., post biennium die XXII. Septembris ab Urbano Quinto apud Montemflaconem Presbyter Tituli Sanctæ Praxedis ordinatus Cardinalis, ac dimisso Archiepiscopatu properarat ad Pontificem; Gregorius (inquam) Vndecimus illum Prænestinum Episcopum, & Legatum in Angliam declarauit. Sed Simon morte præuentus est Auenioni XXII. Iulij anno MCCC. LXXVI. sepultusque in Ecclesia Cartusianorum Bonipassus, quam de nouo construi curarat, vbi Cenotaphium adhuc visitur cum Epitaphio, inde lapsō triennio translatus fuit, conditusque VVestmonasterij, vbi legitur, & aliud Epitaphium metricum, quod ab Vghello laudatissimo refertur. Ioannes de Croso natus in Pago Calmaforti Lemouicensis Diœcesis à Gregorio Vndecimo, quem tertio gradu consanguinitatis attingebat, e professore Iu-

Chenu.
Fron.
Nomenclat.
Catal. hist.
du Langued.

quata litter.
de Curia.

Lotius Fer-
reol. in Chr.
Belg.

Ciacon.
Contelor.
Nomenclat.
Epitaph.

ris Pontificij, eque Lemouicensi Episcopo die VIII. Iunij post Pentecosten anno MCCCLXXI. Presbyter Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciola Cardinalis, maiorque Pœnitentiarius, dein anno MCCCLXXVI. Prænestinus Episcopus renuntiatus fuit, cum Urbani Sexti electioni anno MCCCLXX. VIII. die VIII. Aprilis interfuisset Romæ, tum eo deserto secedens Anagniam, vt ex eius, aliorumque Cardinalium epistola ibi data XX. Iulij constat, mox Fundos adiit, & Clementem Septimum Antipapam intrusit die XX. Septembris, ab eoque Legatus est ad Carolum Quintum Francorum Regem, vt Urbanum Sextum, vi ac metu, ideoque vitio, Petri Cathedræ incubantem, at ipsum Clementem ritè persuaderet electum, quod perfecit, demum obiit Auenioni, vbi Clementem sequutus erat, in illius Obedientia die XXII. Nouemb. an. MCCCLXXXIII. iacetque tumulatus in Cathedrale cum Epitaphio, quod æneæ laminæ inscriptum exscripserunt, & publicarunt Nomenclator, Chenu, Ciaconius, & Vghellus. Urbanus autem Sextus suffecit isti Ioanni demortuo in Episcopatu Prænestino affinem suum Franciscum Prægnanum, seu Moricottum de Vico Pisis ortum, & Pisanum Archiepiscopum Presbyterum Tituli Sancti Eusebij Cardinalem anno MCCCLXXVIII. delectum, & Vicecancellarium, qui Campaniæ, Maritimæque Rector, & Urbani Sexti assiduus comes anno MCCCLXXXIX. adfuit Comitijs Bonifacij Noni, tum Assisij decessit è vita die VI. Februarij anno MCCCXCIV. eius corpus Pisas delatum in Metropolitanæ sacrario requiescit, ædes eiusdem Pisis supererant. Antonius Caietanus Romanus Aquileiensis Patriarcha Romæ à Bonifacio Nono die XXVII. Februarij anno M. CCCCII.

CCCCII. Presbyter Tituli Sanctæ Cæcilie Cardinalis dictus Innocentij Septimi electioni Romæ interfuit anno MCCCCIV. tum Prænestinus Episcopus designatus anno MCCCCVI. elegit Gregorium XII. à quo facultatem obtinuit corrigendi, & reformandi minores Urbis Pœnitentiariorum, Gregorio relicto Pisas profectus Concilio, & Alexandri Quinti Comitij adfuit, quamobrem Gregorius illum Cardinalatu, & Episcopatu abire iusserat, & priuarat Bulla data Arimini die XIX. Ianuarij MCCCCIX. , quam Pisani Patres irritam pronuntiarunt, scripsit Carolo de Malatestis pro Ecclesie vnione, Fesulanus Episcopatus ipsi fuit commendatus administratione attributa. Prænestinum reliquit, eoque cessit Guidoni de Malosicco Cardinali Transalpino, & ex Obedientia Benedicti Decimitertij, translatus ad Episcopatum Portuensem, & Romæ defunctus hic Antonius die XI. Ianuarij anno MCCCCXII. situs est in Sancti Petri Templo, & in sacello Bonifacij Octauus gentilis sui, siue in Sanctæ Mariæ ad Mineruam cum Epitaphio, quod intexuit operi suo Ciaconius. Ex aduerso in Obedientia Clementis Septimi, & Benedicti Decimitertij Antipaparum floruit superscriptus Guido de Malosicco nepos è sorore Gregorij XI. natusque in Tutelense Diœcese, vbi posita sunt Malosiccum, & Castrum Lutij Oppida, quorum ditio ad illustrem eius familiam pertinebat, vir doctissimus, Episcopus Lodouensis, inde Picta- uensis anno MCCCLXXV. die vigesimo Decembris ab auunculo Gregorio XI. Presbyter Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis adscitus Clementem Septimum superinduxit Urbano Sexto, & prosequutus est Auenionem, vbi palatium inha-

Contolor.
Ciacon.

sess. 19.

Plantavit.
Frizon.
Carel. lib. 5.
hist de Lang

inha-

inhabitauit intrà fines Parochiæ Sancti Agricoli, quod Pictaũensis Cardinalis Librata vulgò nuncupabatur, illud emit Iulius Secundus, in eoque Collegij à se instituti, & de Ruuere cognominati alumnos collocauit, à Clemente Septimo Antipapa in locum Ioannis de Croso anno MCCCLXXXIII Prænestinus Episcopus subrogatus ad annũ MCCCCXI. præfuit illi Ecclesiæ per annos scilicet XXVIII. eam gubernans, cū præsertim illam Antonius Caietanus ipsi remisisset in Pisano Concilio, vbi & Guido deserto Benedicto Decimotertio, quẽ insuper intruserat, exceptus vti verus Cardinalis Alexandrum Quintum promouit ad Summum Pontificatum, ab eoque confirmatus Episcopus Prænestinus ad annum MCCCCXI. vixit VIII. Idus Martij fato functus, nam eius obitus nuntiatus fuit die IV. Aprilis illo anno Ioanni Vigesimalotertio, quem idem Guido elegerat anno MCCCCX. Bononiæ, nominatur inter exequutores testamenti Cardinalis Anglici anno MCCCLXXXVIII. Indictione XI. die XI. Aprilis, fuit Clementis Septimi Antipapæ Nuntius, & Vicarius cum potestate Legati de Latere, vti Bellemera testatur, & ad Richardum Angliæ Regem Legatus, quo munere functus est, & in Gallijs Ioannis Vigesimalotertij mandato, Parisijsque occubuit, & in fratrum Dominicanorum depositus iacet, Epitaphium prolixum auctores iam allati retulerunt. Sunt qui Hugonem de Montelegum, seu Montrelaix ex Armorica vulgò Britannia minore Canonicum, & Cantorem Nannetensem, ac Episcopum postea Briocensem, & Trecorensẽ à Gregorio Vndecimo Presbyterum Tituli Sanctorum Quatuor Coronatorum Cardinalem dictum anno MCCCLXXV. die XX. Nouembris, Prænestinum

Epi-

Necrolog.
Cælestin.
Auenion.

Contelor.

Odo la Mo-
the e Cartu-
lari m. f.

conf. t.

Ciacon.

Ciacon.
Frizon.
Argentè h. f.
Brijana.

Episcopum à Clemente Septimo Antipapa, cui adhærebat, delectum putant, sed ille obiit Episcopus Sabinus Auenioni anno MCCCLXXXIV. die vltima Februarij, vti Contelorus euincit.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MD.*

C A P V T X V.

ANNO MCCCCXIII. circiter, seu potius MCCCCXI. Ioannes Vigessimustertius, Angelum de Anna de Summa Ripa Neapolitanum Monachum Camaldulensem ab Urbano Sexto Diaconum Sanctæ Lucie in Septem Solijs Cardinalem non anno MCCCLXXXIV. sed post annum MCVCLXXXV. promotum, dein à Bonifacio Nono, cuius Comitij interfuerat Presbyterum Sanctæ Pudentianæ ad Titulum Pastoris prouectum, cum Nuntius Sedis Apostolicæ in Regno Siciliae ad discordias cum Rege sedandas ob non exhibitas Ecclesiæ triremes, & non solum vestigal, transgisset cum ipso Rege; tum Innocentium Septimum, mox Gregorium Duodecimum ad Cathedralam Petri suis suffragijs euexisset à Gregorio priuatus die XIX. Ianuarij anno MCCCCXIX. siue Cardinalatu exutus, quia illum deseruerat, Pisasque secesserat ad Concilium, quod irritam priuationem declarauit) Pisis nihilominus Alexandro Quinto, deinde Ioanni Vigesimo tertio suum calculum præbuis-

Ciacon,

Contelor.

buisse; Ioannes (inquam) Vigessimustertius ipsum Angelum auxit Episcopatu Prænestino, quem Angelus administravit, & sub Martino Quinto, cui eligendo etiam nauavit operam in Concilio Constantiensi, sicut & Eugenio Quarto, sub quo Romæ die XII. seu XXI. Iulij anno MCCCCXXVIII. decessit longæuus, cum annos plusquam XL. in Cardinalatu vixisset, sacrique Collegij Decanus, seu Princeps esset, sicut in Epitaphio legitur, in quo de Laude cognominatur, quod Episcopus Laudensis fuerit, imò quod eius familia è Laude originem suam repereret, corpus translatum Neapolim in Sanctæ Mariæ de Porta Noua quiescit pulcherrimo conditum sepulchro cum metrico Epitaphio, vitam Angeli ad mensem Aprilem, & ad annum MCCCCXXI. protrahit Ciaconius. Eo quidem anno II. Idus Maij Eugenius Quartus substituit Angelo in Episcopatu Prænestino Hugonem Lusignanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Clementis Cypriū fratrem germanum Iani Regis Cypri electum Archiepiscopum Nicosiensem, quem Martinus Quintus anno MCCCCXXVI. die Veneris XXIV. Maij Diaconum Sancti Hadriani Cardinalem creauerat, & publicarat die XXV. Erat ille filius Iacobi Regis Cypri, & Ioles de Bresiny filiæ Philippi, vt in exaratis calamo Genealogijs scribitur, hoc quoque anno MCCCCXXI. Legationem obiit in Campania, & Maritima; cumque Tusculanam optasset sedem anno MCCCCXXVI. die V. Iulij, & Legatus fuisset ab eodem Eugenio ad pacem inter Reges Francorum, & Angliæ, Ducemque Burgundiæ componendam Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Crucis Nicolaus Albergatus Cartusianus vitæ sanctimonia insignis, ab Antipapa Felice Quin-

Sess. 19.

Contelot.
Vir. Martini
V. Papæ.Nicol. Egid
Chron. Franc.
in Carol. VII

to, siue Amedeo Duce Sabaudia, atque à Conciliabulo Basileensi hic Hugo Cardinalis Cyprius fuit allegatus, conueneruntque Atrebatum, & donec pax icta fuit, ibi commorati sunt, dereliquerat enim Eugenium Hugo, ac Basileensibus inhærebat; anno MCCCCXXXVII. die XXV. Februarij Ripalia peregit fœdus nuptiarum solenne inter Ioannem Regem Cypri fratris filium, & Amedeam Palæologam filiam Ioannis Iacobi Marchionis Montisferati; Eius Hugonis opera Anna Lusignana Ludouico Duci Sabaudia Felicis Antipapæ filio nupsit, quo tempore Rex Ianus eius frater à Saracenis Aegyptijs captiuus detinebatur, Hugo, qui Cerinas profugerat, Regno præfectus fuit, multosque facinorosos plecti iussit, & proclamationibus ipsius exciti ciues Nicosiam rediere, demum in Sabaudia, cum Eugenius illi dignitatem Cardinalitiam, & Episcopatum Prænestinum abrogasset ann. MCCCC. XLII. occubuit, eiusque mors Romæ die XXIV. Augusti nuntiata fuit; in Archiepiscopatu Nicosiensi successorem habuit Iacobum Lusignanum nothum Regium, at in Episcopo Prænestina pridie Nonas Maias anno MCCCCXLIII. Eugenio Quarto prouehente, Ioannem Vrsina è gente natum, ac è Comitibus Taleacotij, quod est oppidum Aprutij è ruinis veterum oppidorum Marsorum excitatum, teste Volaterrano, propè Lacum Fucinum, cuiusque Comes erat Raynaldus Vrsinus ad annum MCCCLXXXVI. spectare ad Columnenses docet Inscriptio incisa portæ Marini *Fabritio Taleacotij, Marsorumque Duci ab anno MXDII. complurium Regum in exercitu Legato, Neapolitani Regni Comestabili strenuissimo Imperatori Oppidum eiusdem sedem Philippus Dux octauus Comestabilis abauo suo*

Mar. histor.
circa annum
1435.

Titul. Reg.
Sabaudia.

Ciacon.

Eug. IV. Re.
geit.

l. 7. Vrban.
Comment.

S Antonin.
to. 3. Chron.
tit. 22. cap. 22
§. 12.

bellica virtutis monumentum, hic Ioannes Vrsinus anno MCCCCXXXIX. die XV. Kalendas Ianuarij Florentiæ in Concilio Generali ab Eugenio Quarto ex Archiepiscopo Tarentino in publico Confessorio Presbyter Cardinalis Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ promotus, dum Nuntius in Germaniam profectus esset, vt gentes illas neutrales, seu neutrum Pontificem sectantes, Amedei schismate vigente, ad Eugenij Obedientiam cultumque reduceret, rem feliciter gessit; missus fuit & Nuntius ad Synodum Basileæ congregatam, vbi doctè perorauit, mox Legatus ad Regnum Neapolitanum pro pace inter Alphonsum Aragonum Regem, & Andegauensem Comitem conciliandam munere suo functus est industriè, vir diligentia præstans excelluit & auctoritate, Sacri Collegij Decanus præfuit Comitij Nicolai Quinti anno MCCCCXLVII. Fuit & maior Pœnitentiarius, obiit Romæ die XII. Kal. Februarij anno MCCCCXLIX., sepultusque fuit in Ecclesia Fratrum Ordinis Sancti Augustini, cuius erat Protector, cum Epitaphio Metrico, in quo Cardinis Heros Prænestinus nuncupatur. Georgius de Flisco è Comitibus Lauaniæ Archiepiscopus Genuensis è Presbytero Cardinale Tituli Sanctæ Anastasiæ sub Nicolao Quinto III. Non. Maij anno MCCCCXLIX. Prænestinum adeptus est Præsulatum vnde peruenit ad Ostiensem, anno MCCCCLIII. die XXVIII. Aprilis. Obijt Romæ VIII. Idus Octobris anno MCCCCLXI., delatum fuit corpus eius Genuam, & nobili clausum sepulcro in Metropolitana fuit cum Epitaphio; indeque Pius Secundus ad Pontificalem gloriam euectus Ioannem de Turrecremata Hispanum Ordinis Prædicatorum, sacrique Palatij Magistrum

Presby-

Ciacon.
Pio II. & Ga.
simberto.

Ioan. Iuuenis
de var. fort.
Tarent.
Ciacon.

Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Sixti renun-
 tatum ab Eugenio Quarto anno MCCCCXXXIX.
 Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum die postrema Apri-
 lis anno MCCCCLV. declarauit, illinc transiit ad
 Sabinensem Episcopem Ioannes, qui Prænestinus
 Cardinalis, & excellens Theologus, senioque dicitur
 confectus in Commentarijs Pij Secundi; in Con-
 cilio Florentino Fidei defensor nuncupatus ob pie-
 tatem, & doctrinam, in Ecclesia Sanctæ Mariæ su-
 pra Mineruam Romæ dotes nubilibus puellis attri-
 bui ad eas collocandas à Societate Sanctæ Mariæ
 Annuntiatae instituit, ibique octogenarius decessit
 anno MCCCCLXVIII. die XXVI. Septembris, & in
 Sacello, sepulcroque à se constructis iacet cum Epi-
 taphio. Tum Pius Secundus Episcopatum Præne-
 stinum Alexio de Cæsaris Senensi Archiepiscopo
 Beneuentano commendauit, qui Senis decessit an-
 no MCCCCLXIV. & apud Sancti Francisci ædem
 conditus est. Anno MCCCCLXXI. Philippum Ca-
 landrinum de Sarzana, seu Sergiensem Lunensis
 Diœcesis, Episcopum Bononiensem fratrem vteri-
 num Nicolai Quinti, qui eum anno MCCCCXLVIII.
 Cardinalatu decorarat, è Presbytero Tituli Sanctæ
 Susannæ, tum Sancti Laurentij in Damaso delectum
 Prænestinum Antistitem anno MCCCCLXIV. à Pau-
 lo Secundo comperi apud Ciaconium in Electione
 Sixti Quarti, sed & maior Pœnitentiarius fuit, &
 Legatus Piceni, attamen migrasse illum ad Eccle-
 siam Portuensensem, translatumque anno MCCCC.
 LXX. Vghellus prodit, è vita vero, anno MCCCC.
 LXXVI. die IX. Kalendas Augusti Bagnariæ non
 procul Viterbio, sepultumque Romæ in Sancti Lau-
 rentij in Lucina, cum annos vixisset LXXIII. Epita-
 phium comprobatur. Subijt Episcopatus Prænestini

Ciacon.

Lib. 2.

Ciacon.

onus imponente Sixto Quarto Angelus Capranica Romanus frater Dominici Cardinalis, Archiepiscopus Sipontinus, Episcopus Asculanus, mox Reatinus, vir castimonia morum, & innocentia vitæ clarus anno MCCCCLX. die III. Nonas Martij Romæ à pio Secundo Purpura exornatus Cardinalitia, & presbyteratu, ac Titulo Sanctæ Crucis in Hierusalem cohonestatus, Bononiæ Legatus, & ad omnes Italiæ principes, Verbi Diuini concionator eximius, ad quem exstant Cardinalis papiensis epistolæ, & quem pius Secundus, Garimbertus, alijque scriptores celebrant, euolauit in cœlum anno MCCCC. LXXVIII. die V. Non. Iulij, inque Claustro Sanctæ Mariæ supra Mineruam marmoreo fratris Cardinalis illatus est tumulo cum Elogio. Excepit illum Marcus Barbus Venetus patruelis pauli Secundi, à quo Romæ die XIV. Kalendas Octobris anno M. CCCCLXIV. Cardinalis presbyter Tituli Sancti Marci ex Episcopo Vicentino designatus suprascripto anno MCCCCLXXVIII. fuit Aquilerensis patriarcha, & Legatus in Germaniam, Hungariam, & poloniam Gracè, Latineque doct.issimus, & libris scriptis clarus, Innocentium Octauum Elegit anno MCCCCLXXXIV. demum anno MXDI. die VI. Non. Martij animam exhalauit, inque Titulo suo tumulatus est. Constat autem Ioannem Balve Gallum Virdunensem Ordinis Sancti Benedicti Monachum, Beccensem Abbatem, Episcopum Ebroicensem, dein Andegauensem, à paulo Secundo presbyterum Tituli Sanctæ Susannæ Cardinalem anno etiam MCCCCLXIV. cooptatum, hinc Albanensem Episcopum, tum ad prænestinas insulas euocatum die VI. Non. Martij præscripta. Floruit ille flagrantissima Ludouici Vndecimi Francorum

Regis

Ciacon.

in Commēt.
de var. fort.
Card.

Ciacon.

Ciacon.

Regis gratia, cui à Secretis, & Confessionibus erat, tum incidit in eius odium, & addictus carceri, caueæque ferreæ, atque vix dimissus medicorum arte, seu precibus Iuliani de Ruere Cardinalis in Gallias Legati, & liberatus Romam venit, vnde Legatus in Picenum à Sixto Quarto, præfatisq; auctus Episcopatibus Albano, deinde Prænestino septuagenarius Octobre mense diem extremum clausit illomet anno MCDI. Romamque deportatus è piceno situs in Ecclesia Sanctæ praxedis sepulcrum, & Epitaphium habet. Ioannes Michaelius Venetus à paulo quoque Secundo, cuius sororis filius erat, ex Episcopo patauino, ac Veronense anno MCCC. LXVIII. die XI. Kalendas Decembris Cardinalatu insignitus, & Diaconijs Sanctæ Lucie in Septem Solijs, siue Septifolio, tum Sancti Angeli, à Sixto Quarto presbyter Tituli Sancti Marcelli, ab Innocentio Octauo Prænestinus Episcopus ordinatus die X. Octobris MXDI. fuit, cum prius die XIII. Martij eo anno Albanensis extitisset, vixit vsque ad X. Aprilis anni MDIII., & cum portuensem, & Constantinopolitanam Sedes insuper conscendisset, Sextumque Alexandrum elegisset, obiit, inque Sancti Marcelli Romæ requiescit. Hieronymus Bassus de Ruere natus Albizolæ in Dioecese Saonense Sixti Quarti sororis filius, siue amitinus, Episcopus Recinetensis anno MCCCCLXXVIII. ab eodem Sixto presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Balbinæ, postea Sancti Chrysogoni, tum Sanctæ Cæcilie, demum ab Alexandro Sexto, cuius Electioni adfuerat, Episcopus Prænestinus anno M. XDII. die XXXI. Augusti declaratus est; Elegit etiam Pium Tertium, & Iulium Secundum, à quo ad Ecclesiam Sabineensem anno MDIII. die XXIX.

Nouembris euectus Romæ obiit anno MDVII. Kalendis Septembris, & in Sanctæ Mariæ de populo reconditus fuit marmoreo Sarcophago, quem illi Iulius Secundus excitauit, cuique incisum Epitaphium inferit Vghellus. Impleuit Hieronymi locum Laurentius Cybus Genuensis ab Innocentio Octauo, cuius è fratre nepos erat, anno MCCCC. LXXXIX. Cardinalis assumptus presbyter Tituli Sancti Marci, qui Beneuentanum Archiepiscopatum rexit, & Ecclesiæ Albanensi, deinde prænestinæ præfectus anno ipso MDIII. die XXIX. Nouembris non diu superuixit, nam die XXII. Decembris migrauit è vita, inque suprascripta Basilica Beatæ Mariæ de populo visere licet eius tumulum cum Epitaphio, apud Vbertum verò Foliettam, & Garimbertum laudes, quibus egregiè commendatur, quas hic intexere superuacaneum duxi.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MDCLV.*

C A P V T · X V I.

CONFESTIM, èo die scilicet, eoque anno Prænestinum Episcopatum regendum suscepit Iulio Secundo demandante Antoniotus pallauicinus Genuensis, qui ex Episcopo Abintimillienſe ab Innocentio Octauo ad Cardinalatum, & Titulum Sanctæ praxedis accitus, dein ab ipſo Iulio secundo ad Tuſculanum Episcopatum an-

ño illo MDIII. plurimis ille inclaruerat Legationibus, & viuens sibi posuerat anno MDI. apud Sancti petri tumulum, ac Epitaphium, ibique decedens anno MDVII. die X. Septembris illatus iacebat, sed cum Basilica Sancti petri renouaretur augustiorem in formam, vetusque disturbaretur ædificium, illius ossa eruta, & in Sanctæ Mariæ de Populo translata, & cum ossibus Ioannis Baptistæ fratris filij, atque Cardinalis inhumata sunt addito nouo Epitaphio anno MDXCVI. Ioannes Antonius de Sancto Georgio placentinus presbyter Tituli Sanctorum Nerei, & Achillei Cardinalis ab Alexandro Sexto denunciatus è præposito Mediolanensi, Rotæ Auditore, ac Episcopo Alexandrino gradum fecit ad Episcopatum Albanensem, tum ad Tusculanum anno MDIII. hinc ad prænestinum, demum ad Sabinensem anno MDVII., quem moderatus obiit Romæ anno MDIX. die XIV. Martij, & in Sancti Celsi depositus quiescit cum Epitaphio. Omiserat in catalogo prænestinorum Episcoporum Vghellus, Bernardinum, Caruajal, placeutinum, Hispanum ex Episcopo Carthaginensè anno M. XDIX. Cardinalem presbyterum Tituli Sanctorum Petri, & Marcellini, tum Sanctæ Crucis in Hierusalem ab Alexandro Sexto dictum, incentorem pifani Conciliabuli, & ideo exutum Purpura Cardinalitia à Iulio Secundo, sed à Leone Decimo rursus indutum, & assequutum Episcopatus Albanensem, Tusculanum, tum prænestinum, ac Sabinensem, denique Ostiensem anno MDXXI. cum tamen ipse Vghellus in Albanensium, Tusculanorum, & Sabinensium indicibus illum prænestinum fuisse affirmasset, sed & per schedam admonuit me Bernardinum istum anno MDVII. optasse prænestinum Episcopo.

scopatum, cum Cardinalis Sancti Georgij ad Sabinensem migrasset, cumque is obiisset anno MDIX. (vti superius obseruau) Sabinensem obtinuisse, eodemque anno Guillelmus Brissonetus Gallus, qui Episcopus Nemaufensis, & Maclouienfis, tum Archiepiscopus Remensis, & Narbonensis fuit, in gratiam Caroli Octauæ Regis Francorum, cuius à Consilijs, & in delicijs erat, ab Alexandro Sexto presbyter Cardinalis Sanctæ pudentianæ Tituli pastoris designatus, hinc Albanensis Episcopus, & Tusculanus, anno (inquam) MDIX. denique prænestinus euasit, vitamque Narbone conclusit mense Ianuario anno MDXIV. Iste quoque fuit pars magna pisani Conciliabuli Maximiliano primo Imperatore, ac Ludouico XII. Rege Francorum fauentibus, quamobrem à Iulio Secundo dicta ei dies fuit, vt Romæ se sisteret, contumaxque Cardinalitia dignitate, atque alijs honoribus sacris spoliatus est, verum à successore Iulij Secundi Leone Decimo reuocatus, & resipiscens eiurato schismate, ad illam & ad omnia decora restitutus fuit. Superius obseruau Leonem Decimum cum Cardinales Caruajal, & Brissonetum recepisset in gratiam, & reconciliaffet, illis Reatinum, & Tiburtinum Episcopatus tamquam Cardinales resumptos adsignasse. Marcus Vigerius Sauonenfis Ordinis Minorum Sancti Francisci ex Episcopo Senogalliense, Locumtenente Ioannis de Ruere præfecti Urbis, Suffraganeo Archiepiscopatus Bononiensis, & arcis Sancti Angeli Præfecto Presbyter Cardinalis Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti declaratus anno MDV. mense Februario, subrogatus fuit Guillelmo Brissoneto in Episcopatu Prænestino anno MDXI. Legatus fuerat exercitus Pontificij aduersus

Alphonsum Ducem Ferrariæ, & Oppidū Mirandulæ, in grauissimis rebus, de quibus agebatur in Concilio Lateranensi adhibitus Iulio II. fidam, & strenuam nauauit operam, & Apologiam cōposuit contra Pisanum Conciliabulum, quæ remansit imperfecta, & Decachordum, & de Ferro, seu cuspide Lanceæ, Vestibusque Christi Domini librum conscripsit; vitam cum morte commutauit Romæ die XVIII. Iunij seu XV. Kal. Iulij anno MDXVI. & in S. Mariæ Transtiberim Titulo sepultus, quem structuris, hortulisque decorarat, iacet. Ioannes Serra Hispanus Archiepiscopus Arborensis ex Urbis Governatore ab Alexandro Sexto in Senatum Cardinalium adlectus anno MD., & Titulo Sancti Stephani in Monte Cœlio, deinde Sancti Clementis sub Leone Decimo præpositus & Albanensi, & Prænestinæ Ecclesijs, Umbriæ, Picenique Legationibus, Segobiensi, & Calaguritano Episcopatibus cumulatus, esse desijt in uiuis die XV. Martij anno MDXVII. inque Sancti Iacobi cum Epitaphio situs est. Franciscus Soderinus Florentinus è Volaterrano Episcopo ab Alexandro etiam Sexto anno MDIII. pridie Kalend. Iunij Presbyter Cardinalis Tituli Sanctę Sufannæ renuntiatus, tum Basilicæ Sanctorum Duodecim Apostolorum, non tantū Episcopus Nannetensis, Coronenfis, & Vicentinus, quin etiam Sabinensis in locum deturbati Caruajal, tum Albanensis anno MDXV., Prænestinus anno MDXVII. mense Martio, Portuenfis MDXXIII. die XIV. Decembris, & Ostiensis sub Clemente Septimo decessit anno M. DXXIV. die XVII. Iulij, breuique cum Epitaphio in Sanctę Marię de Populo situs est. Assumptus eius in locum Prænestinus Episcopus die XVI. Octobris eo anno Alexander Farnesius Romanus ele-

Etus Diaconus Sancti Eustachij Cardinalis ab Alexandro Sexto, Tusculanus Episcopus anno MDXIX., Sabinensis anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Portuensis anno MDXXIV. die XVIII. Maij, at XV. Iunij anno MDXXV. Ostiensis, qui cum pertigerit apicem Pontificatus die VII. Idus Octobris anno MDXXXIV. Paulique Tertij nomen mutuatus Ecclesiam diutius gubernarit, notior est quam ut nostris indigeat præconijs, sedit annos quindecim dies XXIX. obdormijt anno MDXLIX. die IV. Idus Nouembris, & in Vaticano tumultus fuit. Antonius Maria de Monte Sancti Sabini ex Archiepiscopo Sipontino Auditor, Camerae Apostolicæ, & Rotæ, à Julio Secundo Cardinalis anno MDXI. die XXX. Maij designatus, Episcopus Papiensis, tum Nouariensis, Umbriæ Legatus, & in Vrbe iterum, Concilij Lateranensis indicendi auctor Julio Secundo, Tusculanæ Sedi præfuit anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Prænestinæ die XVI., Sabinensi anno MDXXIV. die XVIII. Maij, demùm Portuensi die XV. Iunij, Romæ sublatus è viuis fuit anno MDXXXIII. die XII. Kalendas Octobris, sepultus est apud Sanctum Petrum in Monte aureo cum Epitaphio, quod illi posuit Julius Tertius fratris filius. Petrus Accoltius Florentinus ex Aretio Auditor Rotæ, Anconitanus Episcopus à Julio quoque Secundo Cardinalis Presbyter Tituli Sancti Eusebij anno MDXI. adscitus, fuit & Episcopus Gaditanus in Hispania, Malleacensis, & Atrebatensis in Gallia, Cremonensis in Insubria, Rauennas in Aemylia Archiepiscopus, rursus Episcopus Albanensis anno MDXXIII. die XVI. Decembris, Prænestinus anno MDXXIV. die XVIII. Maij, Sabinensis die XV. Iunij, abiit è vita Romæ anno MDXXXII.

mense Decembri, humoque mandatus est apud
 Sanctam Mariam de Populo, etsi Rubeus illum
 apud Sanctum Eusebium scribat fuisse situm. Mar-
 cus Cornelius Venetus cum Episcopatibus Pataui-
 no, & Veronensi fulisset, atque Cardinalatu, an-
 no MDXXIV. die XVIII. Maij Albanensis Episco-
 pus, die XV. Iunij Prænestinus, obiit XIII. Kalend.
 Augusti eo anno, iacetque apud Sanctum Geor-
 gium maiorem. Laurentius Puccius Florentinus
 Cardinalis Tituli Sancti Laurentij in Damaso, &
 Episcopus Pistoriensis, hinc Albanensis anno illo
 MDXXIV. die XV. Iunij, Prænestinum obtinuit
 Episcopatum die XXIX. Iulij, & tenuit eius clauum
 ad annum MDXXXI., quo Romæ demortuus, se-
 pultusque fuit in Sanctæ Mariæ supra Mineruam.
 Ioannes Piccolomineus Senensis Presbyter Cardi-
 nalis Tituli Sanctæ Balbinæ adeptus Episcopatum
 Albanensem anno MDXXIV. die XXIX. Iulij, Præ-
 nestinum consequutus est die XXI. Septemb. anno
 MDXXXI. at MDXXXIII. die XXVI. Aug. obuenit
 illi Portuensis Episcopatus, denique Ostiensis an-
 no MDXXXV. die XXVI. Februarij, vita functus est
 Senis anno MDXXXVII. & situs in Metropolitana,
 cuius Archiepiscopus erat. Andreas de Valle Ro-
 manus Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Priscæ
 anno MDXXXIII. die XXI. Aprilis Episcopatu Al-
 banensi regendo admotus, tum Prænestinam susce-
 pit. Ecclesiam, obiitque Romæ pridie Idus Augu-
 sti MDXXXIV. in Aracoeli humatus cum Epitaphio.
 Bonifacius Ferrerius Vercellensis Presbyter San-
 ctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ Cardina-
 lis à Leone Decimo dictus anno MDXII. ex Episco-
 po Eporediense, anno MDXXXIII. die XII. De-
 cembri Episcopus Albanensis, anno MDXXXIV.

die V. Septembris translatus fuit ad Præneftinam Sedem, anno MDXXXV. die XVI. Februarij ad Sabinenſem, anno MDXXXVII. die XXIV. Septembris ad Portuenſem, deceſſit anno MDXLIII. menſe Ianuario, quieſcit in Sanctæ Mariæ Maioris cum Epitaphio. Laurentius Campegius Bononiensis Epifcopus, Presbyter Sanctæ Mariæ Tranſtyberim Tituli Calliſti Cardinalis anno MDXXXIV. die V. Septembris Epifcopus Albanenſis, anno MDXXXV. die XXVI. Februarij Præneſtinus, anno MDXXXVII. die XXVIII. Nouembris Sabinenſis, migravit è vita die XVI. Auguſti anno MDXXXIX. Antonius Sanſeuerinus Neapolitanus è Tarentino Archiepiſcopo Cardinalis à Clemente Septimo delectus Presbyter Sanctæ Mariæ Tranſtyberim Tituli quoque Calliſti, inſignitus Epifcopatu Præneſtino die XXVIII. Nouembris MDXXXVII. tranſijt ad Sabinenſem die IV. Auguſti anno MDXXXIX. tum ad Portuenſem, die VIII. Ianuarij anno MDXLIII. quo viuere deſijt die XVII. Kalendas Septembris in Sanctiſſimæ Trinitatis ad Montem Pincium ſitus eſt. Ioannes Vincentius Caraffa Neapolitanus itidem Archiepiſcopus patriæ ſuæ, & Presbyter eiufdem Tituli Calliſti à Clemente Septimo etiam cooptatus Cardinalis aſcendit ad Epifcopatum Præneſtinum anno MDXXXIX. die IV. Auguſti, ad quem anno MDXLI. die XIV. Nouembris Alexander Cæſarinus Romanus Diaconus Sanctæ Mariæ in Via Lata Cardinalis euocatus fuit ex Epifcopio Albanenſi, quod anno MDXLI. die XXI. Maij ſuſceperat, obiit Romæ die XIII. Februarij anno MDXLII. tumulumque ſortitus eſt in Aracœli, Epifcopus Hieracenſis etiam exiſtit. At è Cornelia gente Venetus alter Franciſcus ex Epifcopo Brixienſi, ac Presbytero Tituli

toties repetiti Callisti Cardinale Albanus Episcopus
 anno MDXLI. die XIV. Nouembris, Prænestinus
 anno MDXLII. die XV. Februarij euasit, Viterbij-
 que vita exutus Kalendis Octobris MDXLIII. Ve-
 netias deportatus fuit. Ioannes Maria de Monte
 Sancti Sabini Presbyter Tituli Sanctæ Praxedis Car-
 dinalis Episcopatum Prænestinum indeptus anno
 MDXLIII. die V. Octobris hinc peruenit ad solium
 Pontificale, in quo Iulij Tertij nomen assu-
 mens anno MDL. die VI. Februarij sedit vsque ad
 diem V. Aprilis anno MDLV. quo cessit è vita, in-
 que Vaticano sepultus fuit. Successorem in Episco-
 patu Prænestino sibi substituit Iulius Tertius Ludo-
 uicum Borbonium è Regio sanguine Gallum die
 XIV. Februarij anno MDL., qui Cardinalis Presby-
 ter Tituli Sanctorum Siluestri, & Martini in Mon-
 tibus anno MDXVII., deinde Sanctæ Sabinæ fuerat
 Episcopus Laudunensis, Lucionensis, Cenoma-
 nensis, Archiepiscopus Senonensis, hinc anno MD.
 LVII. die XIII. Martij excessit ex humanis, & in
 sancti Dionysij conditus fuit, quo anno Federicus
 Cæsius Romanus XX. septembris Prænestinus Epi-
 scopus proclamatus ex Episcopo Tudertino, atque
 Cremonense, ac Presbytero Tituli sancti Pancratij
 Cardinale, Pauli Tertij delectu, ad Episcopatum
 Tusculanum regressus anno MDLXII. die XVIII.
 Maij, inde ad Portuensẽm transijt anno MDLXIV.
 die XII Maij, in quo Episcopatu Romæ decessit an-
 no MDLXV. die V. Kalendas Februarij, & in sacel-
 lo Cæliorum apud sanctam Mariam Maiorem re-
 quit scit cum Epitaphio. Ioannes Moronus Medio-
 lanensis Presbyter sancti Vitalis Tituli Vestinæ à
 Paulo Tertio dictus anno MDXLII. in Concilio Tri-
 dentino sanctæ sedis Apostolicæ Legatus, postea

sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti, & anno MDLX. die XIII. Martij Episcopus Albanensis, mensis eiusdem X. die anno MDLXI. Sabinensis, & die XVIII. Maij Prænestinus, die vero XIII. Martij anno MDLXIV. Tusculanus, & die VII. Februarij anno MDLXV. Portuensis, ad extremum Ostiensis, & Decanus sacri Collegij, Romæ excessit è vita anno MDLXXX. Kalendis Decembris sepultus in sanctæ Mariæ supra Mineruam cum Epitaphio, Episcopatibus insuper Mutinense, atque Nouariense potitus est. Istius præstantissimi Herois res gestas fusè descriptas asseruat eius gentilis eruditissimus, & humanissimus D. Carolus Moronus Basilicæ sancti Laurentij in Damaso Canonicus, & à Bibliotheca Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini, iuuatque pro iure communis amicitiaë sigillatim hoc Elogium in ipsius gratiam excerptum intexere. Filius fuit Ioannes Moronus Hieronymi, qui Ducatus Mediolanensis Cancellarius, & ab intimo consilio Caroli Quinti Imperatoris erat, adolescens Romæ, acerrimi specimen ingenij cum præberet, à Clemente septimo Protonotarius anno ætatis XVI. renuntiatus, vbi strenuam Florentinam in obsidione (negotijs è voto Pontificis peractis) nauasset operam, Episcopus Mutinensis annum agens XIX., hinc Mediolanensis senator, at à Paulo Tertio in Germaniam ad Ferdinandum Romanorum Regem Nuntius missus, atque Ratisponam ad Carolum Quintum varijs Dietis interfuit, spirensi potissimum, & ad Cardinalitiam dignitatem meritorum gradibus ascendit, ad Concilium inde Tridentinum Legatus, tum Bononiam, à Iulio Tertio præfectus Ecclesiæ Nouariensi, Legatusque ad Augustanam Dietam gnauius defendit Catholicam

Religionem, Marcelli secundi Comitij adfuit, & Pauli Quarti, sub quo calumniis appetitus, & carceri addictus, ex illo à Collegio Cardinalium liberatus, atque à Pio Quarto dictus innocens, & iterum Legatus ad Concilium Tridentinum, eicorondem imposuit; post Pij eiusdem obitum dignus sancti Caroli Borromæi sententia iudicatus fuit, qui ad thronum Pontificium prouehéretur, vti semper innocentibus gloriam aduersa pepererunt, prælatus tamen illi Pius Quintus adhibuit eum feliciter ineundo foederi aduersus Turcam, quod victoria celeberrima relata Naupacti à Christianis consecuta est, à Gregorio Decimotertio Genuam Legatus ad sedandos tumultus in Reipublicæ Christianæ perniciem erupturos, pacem composuit, denique ad Maximilianum Imperatorem, tutatus est Ecclesiam animosè, Protector Regnorum Hungariæ, Bohemiæ, Angliæ, & Hiberniæ, ac Ordinum Religiosorum sanctorum Benedicti, Bernardi, Dominici, Hieronymi, pluriumque Congregationum Præfectus, honoribus, & gloria cumulatus, meritisque insignibus erga Christianum Orbem memorabilis cum annum LXXII. attigisset euolauit in Cælum. Haftenus excurrere me coëgit amor, nunc seriem, quam sum exorsus, r. peto. Christophorus Madrutius Tridentinus ex Episcopo suæ patriæ Presbyter Cardinalis Tituli Callisti sæpiùs scripti Episcopus Albanensis anno MDLXI. die XV. Aprilis, sabinensis die XVIII. Maij MDLXII. ad Prænestinam sedem retrocessit MDLXIV. anno, die XII. Maij, & Portuensem apprehendit die III. Iulij MDLXX. in qua sedens ereptus est ex humanis die V. Iulij MDLXX. VIII., & apud sanctum Onuphrium sepulcro, ac Epitaphio cohonestatus. Otho Truchses Augusta

nus in Germania ex Episcopo patriæ quoque suæ à Paulo Tertio Cardinalatu, & Titulo sanctæ Balbinæ donatus, eum cum Titulo sanctæ sabinæ, mox istum cum Callisti permutauit, Herbipolensis Ecclesiæ administrator, Imperii Protector, anno MD. LXX. die III. Iulii Prænestinum Episcopatum optauit, postquam Albanum anno MDLXII. die XVIII. Maii, & sabinensem anno MDLXX. die II. Aprilis obtinuisset, & inhærens Prænestino decessit Romæ anno MDLXXIII. mense Aprili depositus in sanctæ Mariæ, ac Epitaphio decoratus. Iulius Roboreus, seu de Ruuere Presbyter sancti Petri ad Vincula Tituli Eudoxiæ Cardinalis Episcopatum Albanensem emeruit anno MDLXX. die X. Februarii, sabinensem die III. Iulii, at Prænestinum anno MD. LXXIII. die XVII. Octobris, Romæque abiit è vita anno MDLXXVIII. rexit insuper Archiepiscopatum Rauennatem. Ioannes Antonius sorbellonus Mediolanensis ex Episcopo Fulginate à pio Quarto, cuius erat amitinus, Diaconus sancti Georgii ad Velum aureum Cardinalis declaratus, tum presbyter Tituli Callisti, hinc anno MDLXXVIII. die IX. Iulij Episcopus Sabinensis, inde Prænestinus eo anno, & Tusculanus anno MDLXXXIII. die IX. Martij, & Portuensis MDLXXXVII. anno die II. Decembris, denique Ostiensis anno MDLXXXIX. die XVI. Martij diem vltimum obiit Romæ XV. Kalendas Aprilis anno MDXCI., & in Sanctæ Mariæ Angelorum ad Thermas tumulum eius cum Epitaphio visere licet. Fuit & Nouariensis Episcopus. Ioannes Franciscus Gambarà Brixienfis, Episcopus Viterbiensis, qua se dignitate abdicauit, & Cardinalis, ex eodem Titulo, Callisti nempe, ad Episcopatum Albanensem prouectus anno MDLXXX. die V.

Decem-

Decembris , ad Prænestinum anno MDLXXXIII. die IX. Martij peruenit , excessitque Romæ è vita anno MDLXXXVII. die III. Non. Maij, vnde relatus Viterbium ad Sanctam Mariam de Quercu repositus fuit absque vlllo Elogio in Sacello maiori subter gradus . Marcus Antonius Columna Romanus Presbyter Tituli Sancti Laurentij in Lucina Archiepiscopus Tarentinus, & Salernitanus Prænestinum etiam rexit Episcopatum anno MDLXXXVII. die IX. Maij sibi delatum, eumque reliquit anno MDXCVII. moriens Iulio Sanctorio Casertano Archiepiscopo Sanctæ Seuerinæ, & Presbytero Sanctæ Mariæ Transltyberim Tituli Callisti Cardinali dicto à Pio Quinto, Iulius autem illum Episcopatum iniit eo anno MDXCVII. die XVIII. Maij, Maiorque Poenitentiarius, ac Summus Inquisitor Romæ defunctus anno MDCII. die VII. Idus Iunij iacet in Sace.lo, quod viuis ipse construxerat in Basilica Lateranense cum Epitaphio. Sæculo exorienti Alexandrum Mediceum in Prænestini Episcopatus specula collocatum anno MDCII. die XVII. Iunij in locum Iulij Sanctorij exhibent Ecclesiæ illius Diptycha, & Sanctæ Rom. Eccl. Cardinalium Fasti, quos inter hic Alexander Florentinus ciuis, & Archiepiscopus emicuit, ordinatus in Titulo Callisti Presbyter, hinc Albanensi præfectus Episcopatui anno MDC. die XXX. Augusti, sed è Prænestino transcendit ad verticem honorum, Romanum scilicet ad Thronum, Leoque Vndecimus appellatus est Kalendis April. anno MDCV. eo tamen frui diutiùs illi datum non est, abstulit enim ipsum propera mors XXVI. Pontificatus die, siue XXVI. Aprilis, cui successit in Episcopatu Prænestino per Optionem Augustinus Valerius Venetus ex Episcopo Veronen-

se, ac Presbytero Tituli Sancti Marci Cardinalis Kalendis Iunij anno MDCV. fato functus est anno MDCVI., quo, Iunij die V. capessere cœpit Oportatum Episcopatum Prænestinum Ascanius Columna Romanus Marci Antonij Columnæ Imperatoris exercituum inuicti, & Feliciæ Ursinæ filius, Abbas Sublacensis, & Hierosolymitani Ordinis Venerijs Prior, à Sixto Quinto promotus Cardinalis ad Titulum Sanctæ Crucis in Hierusalem, eruditissimus, & eruditorum amator, Archipresbyter Sancti Ioannis Lateranensis, Aragoniæque Prorex, Prænestinum verò Episcopatum non deseruit nisi cum vita anno MDCVIII. die XVI. Kalendas Iunij sepultus in Laterano propè Sarcophagum Martini Quinti. Antonius Maria Gallus Auximanus ciuis, Episcopus primùm Perusinus, deinde patriæ suæ, à Sixto Quinto electus Presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Praxedis, anno MDCV. Kalendis Iunij Episcopus Tusculanus, XXVIII. Martij anno MDCVIII. Prænestinus, anno MDCXI. die XVI. Augusti Portuensis, & anno MDCXV. die XVI. Septembris Ostiensis, Romæ mortalitatem expleuit anno MDCXX. die XXX. Martij sepultus in Sacratio ad Aram Cœli. Frater Gregorius Petrochinus, seu Petrocchinus à Montelpero, siue Montelparo in Piceno, Augustinianus è Generali Ordinis Presbyter Cardinalis Tituli Sancti Augustini à Sixto Quinto renuntiat, deinde Tituli Sancti Laurentij in Lucina, Prænestinum Episcopatum inijt anno MDCXI. die XVII. Augusti, obiit MDCXII. die XIV. Kalendas Iulij conditus in Sacello Sanctæ Monicæ Romæ apud Sanctum Augustinum cum binis Elogijs. Franciscum de Gioiosa Gallum ex Archiepiscopo Narbonensi Presbyterum Tituli Sancti Petri ad Vincula

Cardinalem à Gregorio Decimotertio designatum Prænestinum Episcopatum anno MDCXI. Mucantius Tom. VIII. Diariorum enuntiat, sed Vghellus præterit, inque Sabinensibus anno MDCIV. reponit, vnde Ostiensis euaserit anno MDCXI. die II. Augusti, obiit Auenioni die XXIII. Aug. MDCXV. sepultus est pontifacæ, fuit Tolosanus, & Rothomagensis etiam Archiepiscopus. Benedictus Iustinianus Chijnatus Genuensis Origine, Camera Apostolicæ Thesaurarius anno MDCLXXXV. die XV. Kalendas Ianuarij à Sixto Quinto Diaconus Cardinalis Sancti Georgij ad Velum Aureum renuntiatus, Bononiæ Legatus, ad Titulum Sanctæ priscæ prouectus presbyter, & ad Sancti Laurentij in Lucina, tum ad Episcopem prænestinam anno MDC. XII. die VI. Iunij, ad Sabinensem anno MDCXV. die XVI. Septembris, demum ad portuensem, in qua decessit die XXVII. Martij anno MDCXXI. tumularusque in Sanctæ Mariæ supra Mineruam cum Epitaphio Resurrectionem mortuorum expectat. Franciscus Maria de Monte Sanctæ Mariæ natus Venetijs à Sixto Quinto Diaconus Sanctæ Mariæ in Domnica, tum presbyter Tituli Sanctorum Quirici, & Iulittæ, mox Sanctæ Mariæ in Aracæli, ad extremum Sancti Laurentii in Lucina, anno MDCXV. die XX. Iulij prænestinus Episcopus, anno MDCXXI. die XXVII. Martij suprascripta portuensis, at MDCXXIII. Ostiensis, anno Iubilei MDCXXV. Portam ad Sanctum paulum solemniter aperuit, conclusitque, diemque clausit extremum anno MDCXXVI. die XXVIII. Augusti elatus ad Sancti Urbani templum, quod substruxerat. Octavius Bandinus Florentinus Archiepiscopus Firmanus, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis anno MDC.

XXI. die XXVII. Martii Prænestinus Episcopus, anno MDCXXIV. die XVI. Septembris Portuensis, denique Ostensis anno MDCXXVI. die VII. Idus Septembris, obiit die I. Augusti MDCXXIX. conditusque fuit in Sancti Siluestri in Monte Quirinali, exstat ibidem Epitaphium. Andreas Perettus à Clemente Octauo Diaconus Cardinalis adscitus anno MDXCVI. Sanctæ Mariæ in Dominica, mox Presbyter Tituli Sancti Laurentii in Lucina, pronuntiatus fuit Episcopus Prænestinus die XVI. Septembris anno MDCXXIV. tum Albanensis anno MDCXXVI. die II. Martij, hinc anno MDCXXVII. die XVIII. Kalendas Maij Tusculanus, obiit Romæ die III. Augusti anno MDCXXIX. & apud Sanctam Mariam Maiorem sepultus est propè Sixti Quinti gentilis sui Mausoleum. Dominicus Gymnasius Romæ natus originem trahens è Castro Bononiensi Archiepiscopus Sipontinus Nuntius ad Regem Hispaniarum à Clemente Octauo missus, Cardinalisque designatus, à Paulo Quinto Titulum Presbyteralem Sancti Pancratij accepit, tum Sancti Laurentij in Lucina, è quo, anno MDCXXVI. die II. Martij ad Prænestinum Episcopatum euectus, anno MDCXXIX. die XIII. Septembris ad Portuensem, ereptus est orbi anno MDCXXXIX. die XIII. Martij, tumuloque inditus in Ecclesia Sanctæ Luciae, quam fundarat, dotaueratque. Marcus Lantes Romanus è Cameræ Apostolicæ Auditore à Paulo Quinto affine Presbyter Cardinalis Tituli Sanctorum Quirici, & Iulitræ Tudertinus Episcopus, pridie Kalendas Maij anno MDCXXIX. Prænestinus, VIII. Idus Octobris Tusculanus, XXIII. Martii anno MDCXXXIX. Portuensis, ad vltimum Kal. Iulij MDCXLI. Ostensis, migravit è vita die XVII.

Apri-

Aprilis MDCLII. Petrus Paulus Crescentius Romanus ex Auditore Camerae Apostolicae à Paulo Quinto ad Cardinalatum euocatus, Presbyterque Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ, Episcopus Reatinus, & Vrbeuetanus, deinde Prænestinus VIII. Idus Octobris anno MDCXXXIX, & Portuenfis Kalendis Iulij anno MDCXLI. Romæ obiit die XXVI. Februarii anno MDCXLV. Guido Bentiuolus Ferrariensis è Presbytero Cardinale Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti Prænestinus Episcopus Kalendis Iulij anno MDCXLI. euasit. Cardinalatus dignitatem illi detulerat paulus Quintus Nuntio ad Regem Francorum, & Archiepiscopo Rhodio, Ecclesiam Regiensem in Prouincia Narbonense administravit. Cum verò in pontificio interegno post Urbani Octaui obitum die VII. Septembris anno MDCXLIV. decessisset, eodem anno die XVII. Octobris Innocentius Decimus in secreto Consistorio referente Eminentissimo Cardinale Ginetto Vicario prouidit Ecclesiæ prænestinæ Ildephonsum de Cueva Hispanum Cardinalem à Gregorio XV. delectum anno MDCXXII., qui eam de more Optauerat, & præfecit.

Illeque adhuc isti præ-
sudet.

EPILOGVS OPERIS.

CAPVT XVII.

VI desiderabit à me vt Oppida & Vicos Diœcesis prænestinæ perlustrem, & quæcumque in illis videntur memoranda perscribam, quin vt Ecclesias intra prænesten, forisque constructas, & ornatas, atque Sanctorum Reliquias venerandas inibi repositas, Ordinumque Religiosorum Cœnobia, & Parthenonas sigillatim referam; Is cogitet me priore libro Latifundia, Possessionesque prisca, & Oppida, Vicosque complexum, at Ecclesias antiquas, atque Reliquias in isto. Quæ verò supersunt, eæ sunt recentes, & alibi à me fusiùs forsitan Deo adiuuante pertractabuntur. Viros tamen Illustres sanctitate, ac virtutibus insignes, ortuque suo, vel mora Prænesten nobilitantes, præter illos, quos iam commemoravi, non omittam. In quibus princeps occurrit Berardus è Comitibus Marsorum Acolythus, à papa paschale Secundo Romam euocatus, & Subdiaconus, atque Campaniæ Comes constitutus, qui à petro Columna Consule Romano captus, inque Cisternam prænestes demissus, vix inde fuit erutus, ac liberatus à consanguineo suo, & Diaconus, Episcopusque Marsicanus effloruit sanctimonia, vt ex eius vita R. P. Vghellus enarrat. B. Iacoponus de Benedictis Tudertinus succedit, qui Ordinem Minorum professus, & stultus propter Christum noua mundum arte delusit, & cœlum rapuit, cuiusque,

Cap.10.

Cap.4. & c.5.

Lib.1.c.28.

Tom.1. Ital.
SAC.

iusque, cum obdormisset in Domino die XXV. Martii anno MCCXCVI. ; ossa Tuderti deposita in Ecclesia Virginum Sanctæ Claræ, tum translata in Sancti Fortunati, repositaque in sacrario . Hic autem Iacoponus se pœnitentiam egisse præneste canit, hisce verbis . *Que farai Fra Iacopone sei venuto al paragone . Fuste al monte Pelestrina anno è mezo in disciplina .* Anno V. Bonifacii Octavi enuntiatur in Bulla CXIV. Magister Ioannes de penestre Cameræ Clericus. patrum nostrorum memoria Andreas Fulvius prænestinus scripsit Urbis Antiquitates, quæ typis exstant editæ cum Notis Hieronymi Ferrutii, vti Gesnerus admonet, eæ vernaculo sermone fuerunt expressę, in Epigrammate, quod præfixum legitur Quercui Capitolinæ, ipse vocitat se Andream prænestinum . Hubertus Goltzius prænestes Antiquarium nominat Augustinum Nigoriũ, Ioannes petrus Aloysius prænestinus Musicæ princeps fuit superiori sæculo, eiusq; in sacris tutor, & confervator . Angelus Vellius prænestinus Congregationis Oratorii præpositus Generalis anno MDC. effulsit. Sebastianus Fantonus præneste ortus prior Generalis Carmelitarum à fundamentis ibidem erexit anno MDCXIII. Cœnobium eiusdem Ordinis, quod sacra supellectile, ac Bibliotheca instructissima exornavit . Andreas Borgia prænestæ quoque natus ab Urbano Octavo Sanctissimo pontifice Signinæ Ecclesiæ datus Episcopus anno MDCXLIII. illam piè, sapienterque administrat. Agapitum Colorsum prænestinum Filium Ioannis Baptistæ bellica laude in Belgio clarissimi, dum pro Urbani Octavi Sanctissimi Pontificis, & Apostolicæ Sedis obsequio Liburni ageret, intermortui, & Hortensæ Torfoleæ Matronæ lectissimæ, ac pientissi-

Cant. 55.

Vvad. tom. 3.
Annal. Min.
ad an. 1306.
nu. 10.

In Biblioth.

Edit. Romæ
an. 1510.in Itin per
Germ. Ital.
Gall.

Guidicion.

Gallon. in
vit. S. Philip-
pi Nerij.

Inscript.

Vghell.

tissimæ, Agapitum (inquam) Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini Mæcænatis mei à secretis, Encomio iusto celebrare si ordiar, Panegyricum benè prolixum aggrederer, in eo namque certant pietas, prudentia, & doctrina, sed in primis modestia singularis, quæ me progredi vetat. Claudam igitur hanc Antiquitatum prænestinarum opellam insperso isto veluti gustu nouitatis, votoque concepto ad Deum Opt. Max. quod in dies renouare gaudeo, pro Excellentissimi Principis Massæi Barberini, Prænestinæque Urbis faustissimis, & fortunatissimis successibus, atque perennæ Felicitate.

Mantiffa.

CAPVT XVIII.

ST post vindemiam racematio superstes, autore Tertulliano, cante Nemefiano, *extremas legulus cum sustulit vuas*; Est & post messem spicilegiũ, dum illectæ spiçe, quę metentiũ manus effugerũt, rursus in manipulos colliguntur,

Apologetic.
31.

Eclog. 3.

c. 2.
Alciatũ in tit.
D. de verb. sig.
gnific.

Turneb. lib.
19. Aduersũre
c. 13.

vt in libro Ruth legitur, & apud Iurisconsultos adnotatur. Nonnulla igitur in libris istis omiffa, quę meas in manus recens peruenerunt, addam hic Mantiffæ loco, (vt aiunt) quę obsonia vincat, imò condiat animos, pascens delicijs, & suauitatẽ doctriinæ.

Lib. 1. pag. 4. v. antepenult. post *meminit* adiungo. De Idæis agit scholiastes Græcus Apollonij Rhodij in lib. 1. Argonauticõn, & inquit cur *δακτύλοι* dicti sint; Erycius Puteanus in lib. de Olympiadib. censet eo nomine appellatos, quia decem erant, quot nempe sunt in manibus Digiti, è Diodoro, Sophocle, ac Strabone.

P. 44.

P. 14.

pag. 5. v. 2. post *emendationẽ*. Is erat illorum temporum mos, vt viri Principes suæ nobilitatis originem, aut in Deos, aut in Heroas Deorum nothos filios referrent. Appian. vbi de Antone Herculis filio, deque Antonia gente apud Fuluium Vrsinum.

Pag. 11. v. 12. post *etymologia*; ad texo Paulinum Nolanum sanctitate, ac eruditione celebrem in versibus.

Quos Præneste altum, quos fertile pascit Aquinum.

P. 410.

Pag. 12. V. 21. post *Cæsaris*. In Baiano Posidianæ aquæ vocantur, nomine accepto à Claudij Cæsaris Liberto: Plinius id testatur lib. 31. Natur. Histor. c. 2. de Poside isto hasta pura donato in Triumpho Britannico, Suetonius, & Seneca in Ludo de morte Claudij Cæsaris agunt.

P. 610.

En comioni
201.

P. 14. v. 23. post *profec̄to*, At hodie sub Alexãdro VII. Põtifice Maximo, & Principe Maphæo Barberino. Cũ à tempore omnia humana rapiãtur, & nos ex eo aliquid inuicẽ rapere debemus, vt admonet Vincentius Lirinensis. Itaque, vt meã in vrbe morã post longinquam, & diurnam absentiam (annorum scilicet XVIII. plus minus) fructus aliquis superesset, non passus sum intercidere, ac perire quã olim de Præneste hic laboriosẽ coaceruaram, & accumularam, quorumque portio bene magna iam emerferat e prælo. Sed ea quamuis *Μετρητα*, imò hiulca, & interrupta, sarcire aggressus impulsore, ac *εσγοδιωκτι* Eminentiſſimo Mæcenate Frãncisco Cardinale Barberino, subincudem reuocaui, mihi que sum visus absoluere. Nihil mirum igitur si duos hic Pontifices Maximos, duosque Principes optimos enumerem. Anni etenim (vti docuit me Sidonius Aruernorum Episcopus) non tam de frugibus, quam de bonis Principibus sunt æstimandi.

L. b. 2. c. 5.

Pag. 19. v. 6. post *domate*, consulendus Athenæus lib. 1. Dypnosoph. c. 15. vbi *Πραηνεστινẽ & Τιβερτινẽ λιπαρωτερẽν Μάρσικον τὸν ἕνον* esse affirmat e Galeno. Vnum Prænestes celebrat quoquẽ Ioannes Geometra, vt inferiũs obseruaui, & oleum. Ibid. v. 22. post *quaras* de fundis Ceiano, seu Seiano, Thermulẽ, ac Cilonis Prænestino in territorio, R. P. Philippinus in Antiqq. SS. Siluestri, & Martini agit: de domo Cilonis Descript. Urb. & ibi Pancirolus: de

L. Flauio Cilone splendidissimo Præfecto Cuiacius.

I. 20. c. 26.
Obferuat. Iur.

Pag. 2 o. v. 18. post *Cæſarianū*, in INT. id est, in integro. formula vetus est, de qua Torrig. part. 1. Memor. Sancti Petri.

Pag. 2 1. v. penultimo post in *horto*. Flore ardentius rubente, odore nullo probabilis rosa, vno gloriosa nomine, centifolia, quam Plinius Campanam, Clusius Prænestinam appellant, viridi, graciliori, improcero, nullisque ferè spinis metuendo frutice funditur, vulgari satiuæ densis folijs leuiter ex albo rubescenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut Trachiniam esse Scriptores sanè nobiles autumant: virgei rami breuiores, graciliores, subuirides, minorum, grandiorumque spinarum promiscuè crebris, languido pallore liuidis, intētisque mucronibus minaces, quæ variè diluta, floris foliosi rubore maculosa, Prænestina dicitur, asperitate pariter aculeata inhorrescit.

Pag. 83.

L. 27. c. 4. e
Ioann. Bapt.
Porta.

Rarior. plantar.
Histos.
lib. 1. c. 8.

Ferrarius in
Flora p. 237.
e Roberto
Dodonæo, &
suprac. Porzæ.

Pag. 22. v. 10. post *et* nuces Prænestinas memorat Cato lib. de Re Rust. c. 133.

Pag. 24. v. 30. post *nauigabat*. Regius in Antiqq. Tiburtin. part. 2. c. 5. refert, rus Q. Horatij Flacci poetæ Lyricorum Principis Prænestinum, fuisse situm in montibus, qui Sancti Ioannis in Campo Horatio nuncupantur, profertque testem Blondum: at Leander illud locat in montibus Tusculo proximis. Statius Papinius in lib. 4. Siluarū ad Marcelū ita canit.

P 114

*Annua iam densa rareſcunt mœnia Romæ,
Hos Præneſte ſacrum, nēmus hos glaciæ Diane,
Algidus aut torrens, aut Tuſcula protegit umbra.*

P. 116.

Pag. 3. V. 9. Polydorum Virgilium adde lib. de rer. Inuentor. & Myſingerum in tit. Institut. de Legatis, agere de fortibus Prænestinis. Tertullianus lib.

de pallio: *Cum sortium* (ait) *variauit urna* not. 9. Robertellus in Ciceronē præclare de sortibus. Rhinocolura Aegypti Ciuitas dicta est a sortibus, quod illic Noe diuisit sorte terrā filijs suis, auctore Sancto Epiphanio hæref. 66. & Cardinale Baronio: at Senecæ, locus est in Syria, cuius incolarum nares præcidi Persarum Rex iussit. De sortibus Lycijs Virgil. & Alciatus. de Dodonæis T. Liuius, & Didymus. de sortibus Aponi propè Patauium, vbi Balnea Aponensia ἀπόνη Claudianus in Epigrammate, Cassiodorus in Varijs: de talis aureis ibi iactis a Tiberio Cæsare, & oraculo Geryonis, Suetonius, vbi Casaubonus: de aqua Inus apud Pausaniam: deque fonte Tænari, & *περὶ μαρτυκῆς ὕδατος*, e Sozomeno, &c. de Castalio fonte Antiochiæ, qui obstructus ab Hadriano, & frustrà reclusus a Iuliano desertore impio Christi, Ammianus lib. 22. Sozomenus, Socrates, Nicephorus, Suidas in Castalia. præcipuè S. Ioannes Chrysostomus. De sortibus, quæ emerferunt Comagenæ in Pannonia Claudio Cæsari secundo, & quæ in Apennino, siue Aponino, (sicut emendauit Casaubonus) vide Trebellium, & Vopiscum.

Pag. 38. V. 5. post *pauidusque*, appingendum est hoc Epitaphium ad Ludos etiam spectans in arca lapidea oblonga palmos X. inuenta Præneste in horto Ioannis Petri Aloisij Anno salutis MDCXLVI. Mense Decembri, quod ipse manu mea excripsi.

L. VRVINIO LL. PHILOMVSO.

MAG. CONLIB. LIBERT.

PUBLICAE SEPULTVRAE, ET STATVAE
IN FORO LOCVS DATVS EST QVOD IN
TESTAMENTO SVO LAVATIONEM POPVLO
GRATIS PER TRIENNIVM GLADIATORVMQ
PARIA

In not. ad
Martyrol.

Rom. 16.

ianuar.

lib. 3. de ira

c. 20. lib. 5.

cap. 72. pa-

terg. Iuris.

Dec. 1. l. 8. p.

497. in odyss.

Homeri p.

117.

P. 354.

L. 2. Epist 39

F. 51.

In Tiberio

c. 14. p. 165.

P. 567.

Vt putat Sal-

masius in Hi-

stor Aug. 331.

In Diuo Cla-

dio p 221.

in Firino p.

243. & in Pro-

bo p 256.

PARIA X. ET FORTVNAE PRIMIGENIAE CO-
RONAM

AVREAM P. I. DARI IDEMQUE LVDS EX
HS. CC. IOO. IOO PER DIES V. FIERI IVSSIT
PHILIPPVS L. MONVMENTVM DE SVO FECIT . Lib. 22 c. 5.

Pag. 40. V. 14. post *Vrbem*. Petrus Crinitus
de honesta Disciplina, *Hæ* (inquit) *sortes Romani*
populi Fata continebant teseris quibnsdam ligneis P. 556.
insculptæ, vnde Liuius extenuatas sortes inter pro-
digia numerat, quoniam litteræ illæ fatales alicubi
consumptæ videbantur.

Pag. 47. v. 23. post *dicta est*, de bracteis Præne-
stinis agit Steuech. in lib. 10. Asin. Apuleij.

Pag. 51. v. 14. post *simulacris*. Fortunæ Tem-
plum Cæsareæ fuit euersum à Christianis sub Iulia-
no Augusto, vt legitur in Histor. Tripertit. lib. 6.
c. 4. & c. 14. vnde conijcio Temp'a Fortunæ Romæ,
Prænestæque à Christianis quoque diruta destru-
ctaque.

Pag. 52. v. 13. post *proferte*. Sed passim obuia est In-
scriptio Bonæ Fortunæ. Ioui soli. Magno Serapi-
di-Greca refertur à Torrigio in Cryptis Vaticanis,
de Serapide Pausanias, de illo Ioue, ac *δαδερροπιδις*
Staius Alexandrinus in *Ἐρωτικῶις* Clitophontis.
Dij *ἀνθηρόνοι* Ifidis ab eruditissimo Patre Athana-
sio KirKero recensentur in Prodomo Coptico. Sera-
pidem Aegyptium memorat Arnobius: de Serapide
Boysfardus lib. de Magia: de illius delubro diruto
Eunapius, in quo libri sacri erant repositi, S. Ioan-
nes Chrysofostomus orat. 1. adu. Iudæos. de Apide
Sanctus Clemens Romanus lib. 5. & lib. 6. Aposto-
lic. Constitur.

P. III.
P. 8. & 56
lib. 5. p. 85

P. 274.
lib. 4. adu.
Genes.

P. 227.
P. 32.
P. 443.
P. 39. & 79

Ad pag. 62. v. 6. post *erunt*. Basilicam AEmyliam
Romæ .

In Vit. Caf.
 Appian. l. 2.
 de bell. Ciuil.
 p. 469. Plin.
 l. 36. c. 15.
 Pan. cirol. in
 Reg. Urb. p.
 169 & 190.
 lib. 4. opt. 16
 lib. 35.
 lib. 45. c. 5.
 lib. de Roma
 c. 17. p. 153.
 de Vit. Illust.
 Donat. p. 186

Lib. 1. c. 30.

Romæ locat Barbarus in cōmentarijs ad Vitruuiū,
 è Piutarcho, quæ Basilica Pauli dicitur, & in Re-
 gione IV. ponitur in Urbis Descriptione, à L. Pau-
 lo AEmyllo post deuictum Perseum dedicata. Dona-
 tus è Cicerone duas Basilicas Paulo tribuit, alteram
 instauratam, extructam alteram; vultque plinium
 alterius Basilicæ AEmyliæ meminisse, in foro sta-
 tuens Basilicam Pauli ex aduerso Iuliæ, à latere
 Domitianæ equi, è versu Statij. p. Victor enumerat
 XIX. Basilicas in Vrbe, Panuinius XXII. Descriptio
 subiecta Notitiæ Imperij X. Itaque à Fuluius aliquo,
 siue è Poëtinis, siue è Flaccis, qui prænestæ fuit, siue
 à Fulvia vxore M. Antonij, quæ prænesten infede-
 rat, vt enarraui superius; & ab aliquo etiam AEmy-
 lio Basilicas ædificatas prænestæ conijcere licet,
 in illisque Varronem vidisse litteras incisas solario,
 quod Cornelius Sylla in umbrauerit postea musiuo
 adornans, nisi Cornelius Sylla Basilicas illas erexerit
 instar aliarum, quæ Romæ essent, & nomen Gen-
 tium affinium, aut cognatarum, aut amicarum ipsis
 attribuerit. Sic assurgebant Capitolia, sic Theatra,
 & Circi, sic Monetæ in Colonijs, quæ Urbis effigies
 erant, & simulata magnis Mœnia -

Ad pag. 64. v. 2. post *posuit*. Crediderim hunc L.
 Aelianum fuisse cognatum polyhistoris, qui Claudij
 prænomen habebat, vt Suidas affirmat. quia Ciuitate
 Romana donatus illud assumpserat, vt Claudius
 Ptolemæus Geographus, & Flavius Iosephus Hi-
 storicus, quod obseruauit Gregoras lib. 7. Histor.
 Philostratus in vitis sophistarum refert Aelianum
 legisse librum, quem ipse conscripserat contra γύ-
 νιστα, id est è Suida μάλαρον, qui Romanum Im-
 perium luxuria sua paulò ante contaminarat. Tri-
 stanus, Numorum Historiæque peritissimus vir, hunc

γυνίδα Antoninum Elegabalum esse censuit: verum
 cum prius ab AELIANO nuncupatum opus ταξέων
 στρατηγικῶν ἑλληνικῶν Traiano asseruerit, & in præfa-
 tionē Neruam Formijs à se salutatum AELIANUS ipse
 testetur, neque plus annis LX. vixerit, &
 Nerua Christi anno LXXXIX. Elegabalum autem
 anno CCXIX. imperarint, Elegabalo superstes esse,
 neuiquam potuit AELIANUS: sed nomine γυνίδος
 intelligendus est Domitianus, homo impurissimus,
 & libidini addictus, vt Suetonius affirmat, & Tac-
 itus, qui expulerat Italia Philosophos, & hos inter
 Dionem Prusæum, qui conqueritur in Orationibus
 & Apologia, vt Marcellus adnotat: vnde AELIANUS
 amicus Dionis, & Sophista impulsus fuit ad scri-
 bendum aduersus Domitianum, constat eum flo-
 ruisse sub Traiano, & superstitem Hadriano, quia
 peramicus fuit illi Dioni, Auditor Nicostriati, &
 Pausaniæ, administratorque Herodis, qui omnes
 sub Traiano, Hadriano, & Antonino vixere, Sui-
 das prodit eum vixisse ἐπὶ πάντων μετὰ Ἀδριανῶν χρόνων ex-
 stant AELIANI libri ποικίλος ἰσοπλος: de re militari,
 de Animalibus, de plantis, Epistolia Rustica:
 eius instructio de re Nauali fertur extare
 in Bibliotheca Regis Francorum, & palatina, extat
 in Dactylothecca Eminentissimi Cardinalis Franci-
 sci Barberini onyx, cui incisum, AELIANE VIVAS,
 forte amici, aut amicæ Prænestini AELIANI, nec
 enim duxit vxorem, & in tanta synonymia AELIA-
 norum haud facile est diuinare. Martialis, vt omit-
 tam reliquos, Couinum currum extollit. *Facundi
 sibi munus Aeliani.*

P. 65. v. 9. post Per, visitur, & alia inscriptio Q. VET-
 TIVS PVLCHER. Vettia gentis complura sunt mo-
 numenta. Numus argenteus. SABINVS S. C. AT.
 T. VET.

p. 166.
 p. 164. edit.
 Græcæ Ve-
 net. 1538. in
 8.
 Tom. 2. p.
 123.
 Tom I p. 573

C. 22 in Do-
 mit. l. b. 4. Hi-
 stor. 3. Geli-
 lius c. 11. l. 25
 noct. Attic
 In Domit. 13.
 Sueton.

Vifio. de Fa-
mil. Roman.
P. 275.

T. VETTIVS IVDEX . E Vettia gente prodijt Iu-
uencus Poeta Christianus Hispanus , qui sub Con-
stantino Principe primus omnium aufus Euangelij
maieftatem sub metri leges mittere. Iureto auctore.

Zagarolæ in Cippo legitur FLAVIAE SABINAE
CAESENNI F. Prænefte in Tortioli Sancti
Vinea .

In regift. 27.
Iuon. Car-
not.

M. ANTENNIO

L. F. SEVERO

L. M. ANTENNI

SABINI TRIB.

COH. III. PR. ET.

FLAVIAE. T. F.

PROCILLAE

FILIO

T. FLAVIVS

GERMANVS

NEPOTI SVO .

In ædibus D. Iulij Vaccæ

Canonici Præneftini .

P. FLAVIVS P. L. HI.

FLAVIA P. L. V. T.

P. FLAVIVS P. L. P. V.

In æde Sancti Ioannis an-
te portam Santi Martini.

IMP. CAE

ANTO

GERMANICO

DIVI COM.

DIVI ANTO

DIVI HADR

DIVI TRAIAN

In bafe propter Ecclefiam
Cathedralem .

. INAE

. RANNI

FILIAE OPTIMAE

MERITAE PRAENEST.

D.

161. v. 15. post *Morefcellus*, adde . Siue Q. Attij
Poetae Comici, vt Bergerius locat in lib. de Vijs Im-
perij Romani .

V. 17. post *Papa*. Deliberatum fuerat corpus cu-
iusdam Aduocati, &c. apud B. Ianuarium Martyrem
via Præneftina poni, apud S. Gregorium legitur .

V. antepenult. post *terrarum*, Paron, & Caryfton in
Aegæo mari Infulas laudant de marmorum gene-
ribus agens Plinius Secundus, Eucherius, Ifidorus,
& Notit. Infular. auctor meminerunt vtriusque , de

Columellis Aegyptijs, quas à Carysto Etruscorum oppido dictas contendit Cl. Minos sequutus Cata-
neum. Carystos marmoreis fluctibus concolora-
vatur à Martiano Capella. *Domus est mihi sulsa
columnis Tanare siue tuis, siue Caryste tuis*, Tibul-
lus canit. Itaque Parium marmor est albi coloris
Numidicum eburni, Carystium viride sicut Laconi-
cum, seu Tanatium, & Lacedæmonium, quod her-
bosum, si vero fuerit albo permistum, Tiberianum è
Pyrrho Ligorio apud Caracciolum, & è Regio.
Synnadicum marmor est purpureum maculosum,
quod & Phrygium; est enim Synnas vrbs Phrygiæ,
decipitur Bergerius, qui cum Syenite in Aegypto
confundit, vbi marmor erat *πυρροποικίλον* ex Plinio,
& Phoeniceum, & Aethiopicum. Claudianæ Co-
lumnæ, vnde fuerint ignorat Bergerius, sed Por-
phyriten ex Aegypto candidis interuenientibus
punctis Leucosticton vocatū marmor Claudio Cæ-
sari aduectum primum à Triario Pollione Procura-
tore Plinius tradit. additque neminem postea imi-
tatum, nec admodum probatam nouitatem: Ony-
chinum lapidem à Callisto Claudij liberto adductū
deinde refert; VI. Onychinas columnas volubiles
concessas Gregorio III. Pontifici ab Exarcho Eu-
tychio, vt iuxta VI. alias collocarentur ante Pre-
sbyterium, seu circa Confessionem Beati Petri Ec-
clesiæ, Anastasius perhibet.

Ibi post vocem *Casaubono* appingo, seu à cen-
tum columnis, vt putat Bergerius, ducentæ tamen
disertè numerantur.

Pag. 67. *ad calcem* c. 19. à Porta Exquilina in-
cipit via Labicana, à qua, & Prænestina, hodie Ma-
ior dicitur à magnitudine ædificij, sub quo sita est,
Castelli nempe aquæductus Claudiani, incipit via

Lib. 36. c. 7. &
8. & ep. 6. lib. 5
In lib. 3. Reg.
c. 6. p. 6. c. 41.

in nott. ad E.
pist. Secundæ
P. 92.

De Napr.
Mercur. &
Philolog p.
40.

In Vita Pauli
IV. in Antiq.
Tiburt.

Lib. 2. Viar.
Imper. Rom.
p. 292.
Lib. 36. c. 8.

Lib. 2. c. 42.

Lib. 36. c. 7.

Prænestina in Vrbe haud procul a Foro Romano, vnde in vicum Patricium tendebat, & resta, & ad portam Exquilinam, & ad læuam Labicanæ pergebat Anagniam vsque, vbi Latinæ iungebatur, & hinc Beneuentum, ex Antonini Itinerario, & Tabula Peutingeri, vt adnotat Bergerius.

Lib. 3. c. 24.
P. 410.

Pag. 68. post *Inscriptionem* C. SAVFEII, aliæ duæ apud Torciolum leguntur in quadam Columella quadrata.

C. M. AGVLNIVS C. F	In alia C. SAVFEIVS
SCATO MAXS	C. F.
C. SAVFEIVS C. F	FLACCVS
FLACCVS	C. M. AGVLNIVS
PR	SCATO MAXS
SACRAVER VNT.	PR.
	SACRAVERVNT.

Ad pag. 71. *in calce*; oppida in Italia fuere, aut Latij foedere obstricta, vti Tibur, aut Præneste, Sigonio teste lib. 2. de antiquo iure Italiæ c. 14. Appianus Tibur tinos, & Prænestinos, quorum Ciuitates erant foederatae, Ciuitate donatos tradit apud eundem Sigonium, qui Prænesten Coloniam a Sulla deductam memorat, fortè iterum post internecionem ciuium, & stragem illam editam.

Lib. 3. c. 1. p.
100.

Ad pag. 78. v. 15. post *rebellarunt*, Tribunis Quinto Crasso, Seruilio Cornelio, Spurio Papyrio, & Fabio Albo Procoss. siue anno ab Orbe condito, vt Caluissius putat, MMMDLXXXIX. ante Christum natum CCCLXV. & ab Vrbe condita CCCLXXXVI. Tunc per Italiam Romani ducto aduersus Prænestinos exercitu, illis deuictis plurimos rebellantes rruccidarunt, *κατα' ἡδὲ τὴν Ἰταλίαν*, &c. Diodorus Siculus lib. 15. Bibliothec.

P. 489.

Ad pag. 86. v. 11. post *Ammianus*, & Gallonius de Cruciatibus Martyrum ex illismet.

Ad p. 87. v. 3. post *conuitia*, hic Rupilius Prænestinus Comes Bruti prætoris Asiæ Regi Perseo inuisus.

Ibi v. 26. post *habeam*. Plautus Prænestinos in Truculento suo ludit quod Coniam dicerent pro Ciconia, rabonem pro arrabone: ar videlicet, vt ille iocorū pater argutatur, lucrifacientes. Videtis Glossarium prisco Gallicum Ioannis Isaacij. Apostolus ad Romanos Spaniam pro Hispania ponit.

Ad pag. 93. subde *has Inscriptiones*. In ædibus Petri Fantonij v. CI.

SEX MAESIO SEXF. ROM. CELSO PRAEF.

FABR. III > LEG. IIII. MACED. QVAED. II.

VIR. FLAMIN. DIVI. AVG. SORTILEGO

FORTVNAE PRIMIGENIAE

SEX. MAESIVS ECHIO LIB. EECIT SIBI

ET SEX MAESIO CELERI FILIO SVO ET

MAGIAE PINOE CONIVGI ET. SEX-

MAESIO POTHO. CONLIBERTO

POSTERISQVE SVIS.

Romæ verò extra Portam Flaminiam in vinea, seu Prætorio Principis Iustiniani, puer excisus est è lapide decumbens, dextra vix acinum porrigit gallo gallinaceo, læuaque tenet racemum, ibi & Tripus sculpta est: subtus legitur in marmore.

D. M.

In Ecclesia Sancti Petri

ET. MM. M. VLPI. HELIADI Prænesti lapidi est

FECERVNT. M. VLPIVS

incisum.

PRAENESTINVS

RVF

AELIA. HELIAS. FILIO

LEG

DVLCISSIMO

LEG

V. AN. I. M. II. D. XXIV.

DEIOTAR.

N n 2

Li-

P. 286. c. 15.

Habebat & suos Fortuna fortilegos.

Libro 2. cap. 1. pag. 104. v. 5. post *Leo* adde: credimus prouidentia Dei latitudinem Romani Imperij præparatam, vt nationes vocandæ ad vnitatem corporis Christi prius iure vnus consociarentur Imperij, sicuti scribit amanuensis Sancti Leonis Prosper Episcopus Regiensis.

Li. 2. de Vo.
cat. Gentium
c. 16.

P. 120. v. 26. post *ad aliud* appinge. Eufius agit Mēdoza in Conciliū Illiberitanū, de his, qui se offerunt.

Pag. 143.

Pag. 112. v. 12. post *venerantur*, de more supponendi capita statuæ æneæ Sancti Petri ad Torrigium in Crypt. Vatican.

P. 578.

P. 239.

P. 452. 467.
& 588.

P. 153. v. 31. post *Episcopus*, vide Nicolaum Studitam apud P. Combesis.

Tom. 1. q.
1304.

P. 165. v. 3. post *qui, adde*, indefinitus ad beneplacitū Papæ etsi LXX. sint ex Marco in Decis Delphinal.

Pag. ead. v. 18. post *distinguit*. Labitur Alteserra in lib. Rerum Aquitanicarum Victorinū Pitabionensem asserens Pictauensem: consulendus est Lazius.

Pag. 163. v. 4. post *discrepare*, adiungi possunt, quæ Torrigius congeffit in Cryptis Vaticanis de VII. Urbis Regionibus, de VII. Cardinalibus in S. Petri Basilica celebrantibus, & de Titulis.

P. 293.

Diplomati
donationis.

P. 177. v. 1. post *sunt*, adnecto, glossam in c. *Pudor* 32: q. 2. agere de Cardinalibus Rauennatibus, & Gomezium in Regulas Cancellariæ de Cardinalibus Mediolanensibus. Andree Episcopi Spoletini diplomati donationis pro anima Henrici Imperatoris subscribūt Presbyteri Cardinales Ecclesiæ Spoletinæ, sicut in Archiuo Capitulari legi. Salernitani Canonici vocabantur etiam Cardinales, vt patet è charta Emphyteusis data anno salut. MDLXXXVII. quam exhibuit mihi Reuerendissimus Abbas Mancinus. Canonicus Basilicæ S. Laurentij in Damaso. De Cardinalibus Ra

uen.

uennatibus Cōpostellanis, & alijs, deque Titulis Romanis, vi. Episcopalibus, XXIIX. Presbyteralibus, XX. Diconalibus, è Petro de Mōte in Monarchia Conciliorum, & ex Onuphrio Panuino varia retulit Marcus suprascripta Quæst. Vestrius in praxi Fori Romani.

P. 189. v. 20. post *proditur*. Ecclesiam S. Nicolai in Monte Palatino a Callisto Papa II. Blondus in Roma Instaurata perhibet exædificatam. Ioannis VIII. Sepulcrum in S. Andreae de Pallaria, & ædes familiæ Capranicensis super templo Palladij constructas. Alexander II. deinde Casinensi Abbati dat Ecclesiam S. Marię de Palladio, & recipit Ecclesiã S. Crucis in Hierusalem à Leone Papa IX. datam Richerio.

L. 3. 16 Chro
nic Casinen.

P. 109. v. 1. post *Albanensis*. Domus Episcopi Portuensis erat in Lycaonia insula, vt legimus in vita S. Brunonis Episcopi Signini, erat ibidem Domus Episcopi Sanctę Rufinæ, seu Syluæ candidę, idque fusè probat Vghellus è Diplomatis Benedictorum VIII. & IX. ac Ionnis XIX. erat & Ecclesia Sancti Ioannis Baptistæ dicta inter duos pontes, quã à Vādalis exustã anno sal. CCCCLV. Petrus fortè Portuensis Episcopus, qui anno Christi CCCC. LXV. seu LXVII. Concilio Romano sub Hilario Papa interfuerat, renouauit magnificentius, ex inscriptione recens inuenta ab eruditissimo Morono.

In Italia sacra de epist. Portuen. & Siluę Candidę.

*Vandalica rabies hanc vssit Martyris aulam,
Quam Petrus Antistes cultu meliore nouauit.*

Est autem Insula Lycaonia Romæ, quæ hinc ponte Cestio, indè Fabricio cōnectitur Vrbi, à Iouis Lycaonis Tēplo, quod ibi erat, vti Fauni, & AEsculapij Serpentinae delati Epidauro; Fuit quondam hæc Insula Tyberina carcer Aruandi, teste Sidonio: nunc in ea sunt SS. Paulini, Adalberti, & Bartholomæi, quin & Sancti Ioannis Calybitę Ecclesiæ.

Lib. I. epist. 7.

Pagina 210. in margine lauda Cardinalem

Ba-

Baronium in Annal. Eccles.

F. III.

P. 214. v. 10. post *euolauit*. In Concilio Romano, quod habitum fuit anno MCXXI. Domno prænestinus Episcopus Cardinalis nominatur apud Marchesium in Dissertatione de S. Brunone Signien. sed legendum Domnus Cono. Stephanus Episcopus Tornacensis scribit epistolā XLII. Episcopo Prænestino Bernerèolo, vti p. 221. v. 1. adnotauit.

P. 221. v. penult. post *octauit*. Canonizationi Sancti Brunonis Episcopi Signini in Ecclesia Signiense inter alios Cardinales adstitit Dominus Paulus Episcopus Prænestinus è suprascripto Marchesio.

P. 269. v. 16. post *Prænestinum*. Hic Andreas varia Urbis monumenta carmine descripsit, & Leoni Decimo dicauit, exstant illa edita Romæ in 4. anno MDXII. cum Epigrammate Ioannis Fuluij. Marianus de Blanchellis Prænestinus emendauit Pomponij Læti librum de vetustate Urbis, MDXV. anno excusum: vetustior Liber, qui de Numismatis antiquis ageret, ab Andrea Fuluijo anno MDXVII. Leonis Decimi æuo conscriptus fuit, & in lucem emissus, rursusque prodijt auctior Clemente VII. & Paulo III. sedentibus: erant in eo effigies, & vitæ Imperatorum, sed Numorum auersæ facies deerant, nisi quod ad calcem plerique Numi cum altera superficie visuntur ex argenteis, vt plurimum, & ex aliquot æneis Numismatibus deprompti. Sunt & complures commentitij, ac adulterini, præter illos quos commemorauimus C. Marij, & in secunda. Editione Argentinensi anno MDXXXVII. cui nomen suum Ioannes Huttichius imposuit. Hæc Antonius Augustinus Dialog. xi. de Nū. Antiq. Ille ipse Andreas Fuluius primus Inscriptiones Romanas publicauit typis Iacobi Mazochij Romæ anno MDXXI.

p. 297.
idem Augu-
stinus p. 299.

P. eadem 269. v. 20. post *conseruator*. Infero hic epistolam, quam olim ad me scripserat Lælius Guiddicionus vir Inl. ad Poesin, & Rhetoricen ambidexter, inque viride senectæ fidus Musarum cultor. *Ita res est, uti dicebamus (vir quocumque nomine præstantissime) Tridentini Patres conueniunt decreto prohibitori sacris adibus concertus articulatos (credo) permoti tam multis, tam fractis, explicatis, imminutis vocum impressionibus, quæ plus nimio diuerse traducebantur ad rem Diuinam; diem decernendo dixerant, ea die inter sacra note adhibentur, idcirco transmissæ à Ioanne Aloyfio Prænestino Carpenfis Legati iussu contra deliberantis, & partes Musicas sustinentis. Hæc pij Patris industria, casta, & castigata Magistri lex ad suauissimos excitata concertus, vnanimisque cantorum alacritas, & contentio, id omne subsidio fuit, id nobis, scilicet cantando restituit rem. Dulcibus enim auditis conquisitissima, & æquabilis harmonie sonis, statim sententia in contrarium mutantur. Decretum rescinditur, res Musica coalescit, & Prænestino semine per Christianum orbem mirifice propagatur.*

Hæc ille Romæ XVII. Kalend. Februar. anno sal. MDCXXXVII. & plura cum Epigrammate, quod lucem aspexit post biennium, sed ne sim prolixior omitto, vocat me Hadrianus Citrarius Prænestæ natus honestis parentibus, quem duodennem Hadrianus Castellensis S.R.E. Cardinalis addixit Valisumbrosæ Congregationi, nomenque dare voluit. Erat verò Cardinalis ille doctissimus, uti produnt eius opera. Citrarius tanto duce studijs gnaue incubuit, inque humanioribus mirifice profecit, sacrâ linguam, Græcamque ad vnquem calluit, vtramque professus per decennium Lector fuit, scû Doctor il-
larum

larum linguarum in Monasterio Vallisumbrosæ, inde Romam profectus, cum acri, ac versatili esset ingenio in gratiam aulae obrepfit, Pontificium diploma elicit, quo Praefectus Generalis Congregationis renūtiatus fuit inuitis patribus, vti retulit Eudoxius Locatellus è m. SS. monumentis, quæ vir Inl. Carolus Thomæ Strozzius Florentinus Patritius transmisit, & licet gradum nullum fecisset ad hunc apicem, & saltu. verum illum antea S. Ioachimi Tuenti, tum Romæ sanctæ Praxedis Abbatem die circiter 7. Septembris asserunt scheda Sanctæ Praxedis anno nimirum MDLXXXII. præterea hinc die tertia Maij eo anno Generalem in Capitulo fuisse delectum, adduntque Sanctum Carolum s. R. E. Cardinalem Borromæum eo familiariter vsum, vicinis quippe in ædibus habitantem ad Sanctæ Praxedis, eiusque consilium sæpius exquisiuisse. Cum autem Hadrianus hic Citrarius nimis despoticè se gereret in Magistratu, cunctorum odium incurrit, nec expleto biennio, patrum vniuersorum querelis excitus Pontifex illum Generalatu iussit abire, quo ad triennium vsque fungi pro more debuisset: Itaque omnibus exosus, aliquamdiu extra claustra diuagatus est, elapso sexennio in Sardinia Monasterio Salueneris Abbas è Pontificio Breui præficitur, eoque titulo cohonestatus Romæ triennium exegit, vbi angustia, & mærore potius quam senio confectus occubuit.

Pag. eadem v. 26. post *exornauit*. Operæ quoque pretium est Epitaphium adhuc adtexere, quod legi nuper in Cœnobio Carmelitarum Prænestæ. *Inspector hac paucula Tibi mutus loquitur flex ex multis, quæ saculo, & orbi F. Sebastiano Fontono Prænest. Car. fama concinit, qui singulis Religionis suæ*

sue muneribus, & honoribus sanctus suggesto, & Cathedra toti Italia laudatissimus; prudentia, omnigenaeque virtutis calculo Summo Pontifici Paulo V. probatissimus, sacelli B. V. M. Transpontinae Romae, totiusque huius templi, Cœnobij, & Bibliothecae, quae intus speciosissima visitur, à fundamentis aëctor, ornator, dotator, denique Generalatus culmen anno XII. omnium plausu tenens, ætatis verò suæ LXXIII. morte ad meliorem vitam migravit III. Nonas Octobris anno MDCXXIII. Stephanus, & Franciscus nepotes, & Petrus Antonius I. V. D. pronepos patruo benemerenti mæstissimi posuere anno Domini MDCXX. hic è nobili familia Mantuana ortus Patre Stephano, qui Castrucciæ gentis hereditatem, ac Ius patronatus trium Canonicatum è XVII. Ecclesiæ Cathedralis Prænestinæ, cognomenque, ac insignia per Olympiæ nuptias consequutus florentes adhuc reliquit posteros, è quibus Curtius nunc Sebastianus Ordinem Beatæ Mariæ de Carmelo professus Vicarij munus obit Prænestæ, & Historiam patriæ suæ lingua vernacula meditatur, quam, vt pollet ingenio perspicaci, doctrinaque præditus est singulari, ab eo perficiendam suis omnibus numeris propediem confido.

Neque vero prætereundam censeo soli Prænestini feracitatē in producendis marmoribus: intrà Cœnobij Patrum Capuccinorum septa, inque hortodum effoderetur ille antè annos plus minùs quatuor, & eruerentur saxa è monte, cui superstructus est, fuit repertus lapis subfuscus, qui colore referebat Aegyptium, durus, atque læuis, è quo leunculi quatuor tres palmos oblongi sunt excisi, & sculpti, visunturque hinc inde collocati ad sustentandas arcas duas marmoreas sepulcrales, siuè

farcophagos in facello varijs, & mirabilibus marmoribus incrustato, quod Gaspar Morellus vir pientissimus è Familia Eminentissimi Cardinalis Barberini, Imagini Thaumaturgæ Sanctissimæ Virginis Dei Genitricis reponendæ, atque colendæ excitavit in Sancti Rocchi, præterea Idolum instar Aegyptij, quod cum vetustis certat, & apud Excellentissimum Principem Prænestinum Bruti caput altum palmos duos, aliaque opera ex eo lapide affabrè facta exstant industria, & arte Nicolai Menghini sculptoris eximij, qui Eminentissimum Cardinalem Barberinum Mæcænatem agnoscit, ibique lapididnam existere affirmavit, aliamque Alabastri pellucidi, & Elestrini, seu lutei coloris; totus autem mons constare videtur è lapide coloris eburnei duro, atque lævi, è quo capita, seu *κεφάλαια*, aut stetharia idem sculpsit Iulij Cæsaris, & Augusti, quæ in suprascripti Principis Palatio spectare licet. Ioannes insuper Laurentius Berninus Eques ingeniosissimus, & celeberrimus Architectus effinxit illo è lapide Cranium, seu Caluariam, quæ naturam ipsam exsuperat, & pulvinari, quod Heraclio è filice concinnarat, imposuit; Vena est etiam Prænestinæ marmoris albi croceo, atque cæruleo coloribus distincti, è quo tabellæ plures exsectæ relatae sunt inter antiqua Eminentissimi Cardinalis Barberini monumenta. Viget alia vena marmoris diuersicoloris, ex qua altare portatile fuit excisum in Palatio Principis; has omnes venas Nicolaus iam laudatus adinuenit.

Coronidem præstantiorem isti Mantissæ haud queam imponere, nobiliorēue addere Colophonem quam petitum è penu instructissimo Illustriss. Ab-

batis

batis, & Equitis Cassiani à Puteo, habet vir immortalitate dignissimus reconditos thesauros antiquorum monumentorum, quos exhibet liberaliter, qua præditus est humanitate. Hos inter sunt XVIII. tabulæ Prænestini Lithostroti, in quibus variæ ferarum, & portentorum animalium effigies, venationum, fluminum, phaselorum, tentoriorum, ædium piscatorum, & militum, Isidisque simulacrorum graphicè delineatæ, & pictæ figuræ mirum quam afficiant, oblectentque oculos inspicientium. Ex his forsitan opus integrum contexi, sarcirique posset, sicut in Palatio Principis iam coeptum est felicissimè; Sed cum id sit operosum, laboremque prolixum exigit, moliri non sum ausus, neque subijcere oculis omnia, monstrorum præsertim, quæ noua tunc etiam pariebat in dies Africa, persequi singula genera, illa quidem, cum his, quæ Solinus in Polyhistore apprime describit, si conferantur, planè conueniunt, gustus præbendi causa duo ista fragmenta typis hic expressa innecto, synopsisque tabularum.

In prima Tabula spectare datur tres feras è Musiuo compostas, quibus inscriptum Υ Λ Μ Ο Ν Ο - Π Α Ρ Δ Α Δ Ι fortè Κ Α Μ Ε Λ Ο Π Α Ρ Δ Α Δ Ι. In secunda caneros innantes Fluuio, Simias, Hippopotamum, venatores, & in his Mauros, qui vibrant sagittas ex arcubus in Simiam, infra C Φ Ι Ν Γ Ι Α. In tertia Testudines innatantes Fluuio, & feras, quæ deuorant pisces, inscriptumque Ε Ν Υ Δ Ρ Ι C. In quarta aues, fortè Ibides insidentes rupi, quas vorat serpens sinuosa torquens volumina, Simiam, & quadrupedem humana facie, sed caudatam, subfusque Μ Ο Ν Ο Κ Ε Ν Τ Α Υ Ρ Α, tum duo animalia sese

lambentia, vel commordentia, additūque ΘΩΑΝ-
 TEC, Quinta exhibet phaselum, qui remis agitur
 in Flumine rupibus interstincto, in quo milites,
 qui iacula conijciunt in Hippopotamum, quibus
 illum inter vluas, seu Papyros configunt. Sexta
 Hippopotamum telis confixum natantem, duob-
 que Crocodilos. In septima ΚΡΟΚΟΔΙΛΟΠΑ-
 ΡΔΑΛΙC innat Flumini, hanc agitant Aethiopes
 clypeati, ædes, simulacra Isidis, Aquilæ signum,
 Asino impositum. In octava naus inflato velo ten-
 dit ad turrim rotundam, & ad duas quadratas
 in mare procurrentes, in quibus nidificant volu-
 cres, sagittarius collineans in Hippopotamum. In
 nona Templum ad ripam Fluuij, Obelisci, puteus,
 palma, mulieres vero fertis coronatæ, homo triden-
 tifer forte Neptunus.

In decima ΠΙΝΟΚΕΡΩC, ΧΟΙΡΟΠΠΙΟΚ, Tem-
 plum cum duabus turribus, & casa, palmæ. In vnde-
 cima vir mulierque hinc discumbunt, inde alij sub
 tegete, quam inumbrat vitis pampinis, & racemis
 onusta ad ripam Fluuij, per quem discurret phaselus
 plenus floribus innascentibus, ex aduerso tres, quo-
 rum alius canit fistula, porrigit alter cornu, seu cya-
 thum, qui desinit in hœdi speciem, tertius indicem
 attollit. In XII. legitur ΚΗΥΙΤΕΝ ΛΕΑΙΝΑ
 CΑΥΟΣ ΤΧΧΙCΝΙΕ ΕΦΑΛΟC. In XIII.
 naus visitur, quæ remis agebatur, militibus plena,
 aliæ velis vento inflatis, & funibus intertextis, pha-
 selus in Fluuio, domus, & Casa cum rusticis, cymba,
 flores in Fluuio. In XIV. ΚΡΟΚΟΤΑC, vena-
 tores, Τ Α Β Ο Υ C in rupe ad Fluuium. In XV.
 ΤΙΓΡΙC ΚΡΟΚΟΔΙΑΟC ΧΕΡCΑΙΟC CΑΤ-
 ΤΥΟΚ. In XV. tentorium, & milites, atque Tem-
 plum

plum, Dux propinans cum cornu, Abacus, Fluius.
 In XVII. Sacerdotum processus sub templo, qua-
 tuor coronati gestant humeris fercula, cum tym-
 panis, tibijque alij. Anubis statua in Base. XVIII.
 Umbella.

In Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituio Callisti
 fragmenta sunt duo, quæ Musui Prænestini quidam
 suspicati sunt, inserta Basî fornicis dextri ante Apfi-
 dem, qua sustentatur Pronaus, & tectum, referunt
 illa volucres similes gruibus, & anatibus, forsan
 Ibides, tum pegmata, seu podia, & naues, ac lintres
 in mari discurrentes, puta phaselos, sed illa perti-
 nere ad aliud Musium censent Antiquarij naris
 emunctioris.

Habet ille ipse Abbas à Puteo in Gazophylacio
 Votorum, & Votiuarum statuarum, ac Icūcularum,
 quæ Fortunæ dicari solebant, & Tholo Templi ap-
 pendi simulacra fictilia, in his sæmina pariens cum
 infante, inque sella residens, vir sedens crure de-
 biliori laborans hydropisi, variaque capita mulie-
 rum oculis, aut cephalæalgia ægrotantium,, quæ
 æri piguit incidere, cum Illustrissimus Episcopus
 AEmoniæ Tomasius haud ita pridem maximo
 cum litteratorum mærore sublatus importuno fa-
 to plurima in libro de Donarijs exhibuerit.

Hunc Numum DIVAE FAVSTINAE, cum
 PVELLIS ALIMENTARIIS à tergo mihi per huma-
 maniter præbuit Antiquitatis indagator sagacissi-
 mus Leonardus Augustinus Senensis. En igitur il-
 lius Ectypon inferendum libro 1. pag. 60. post alte-
 rum Numum.

Operarum menda eximere Herculeæ videtur opus esse audaciæ, hoc enim facinus tam arduum est, atque Augiæ stabulum repurgare, tot, ac tantos in errores incidunt Typographi, quique abs illis eduntur libri foedis passim scatent *παραγραμματα*, ma- num igitur medicâ illis corrigendis, & persanandis, quæ irreperunt huic editioni, admouere operæ pretium erit; olim siquidem, dum calamo exararentur Codices, emendari solebant à Viris Clarissimis & Inlustribus, cuiusmodi fuerè Turcius Rufius Apronianus Asterius. V. C. & Inl. Excomite, Expræf. Vrbi. Patricius, & Conf. ordin. Nicomachus Flavianus V. C. III. Præf. Vrbi; Victotianus V. Inl. & Iulius Constantinus V. C. Cassiodorus ex Senatore Vrbi; Petrus Damiani S. R. E. Cardinalis Episcopus Ostiensis, qui & suos libros à Reuerendis; Episcopis Theodosio Senogalliensi, & Rodolpho Eugubino emendari petit, Sanctus Augustinus Episcopus Hipponensis tantæ vir authoritatis, tantæque doctrinæ. Quidni ergo mihi licebit idem in opere meo moliri, lectorique consulere, ne cespitare cogatur identidem, vt in eam ab eo gratiam, mihi que ipsi faciam satis: Ecce igitur illa.

Epist. II. lib.
4.
Anselm. l. 2.
Vrbs c. 8.
Possid. c. 24.
Vit.

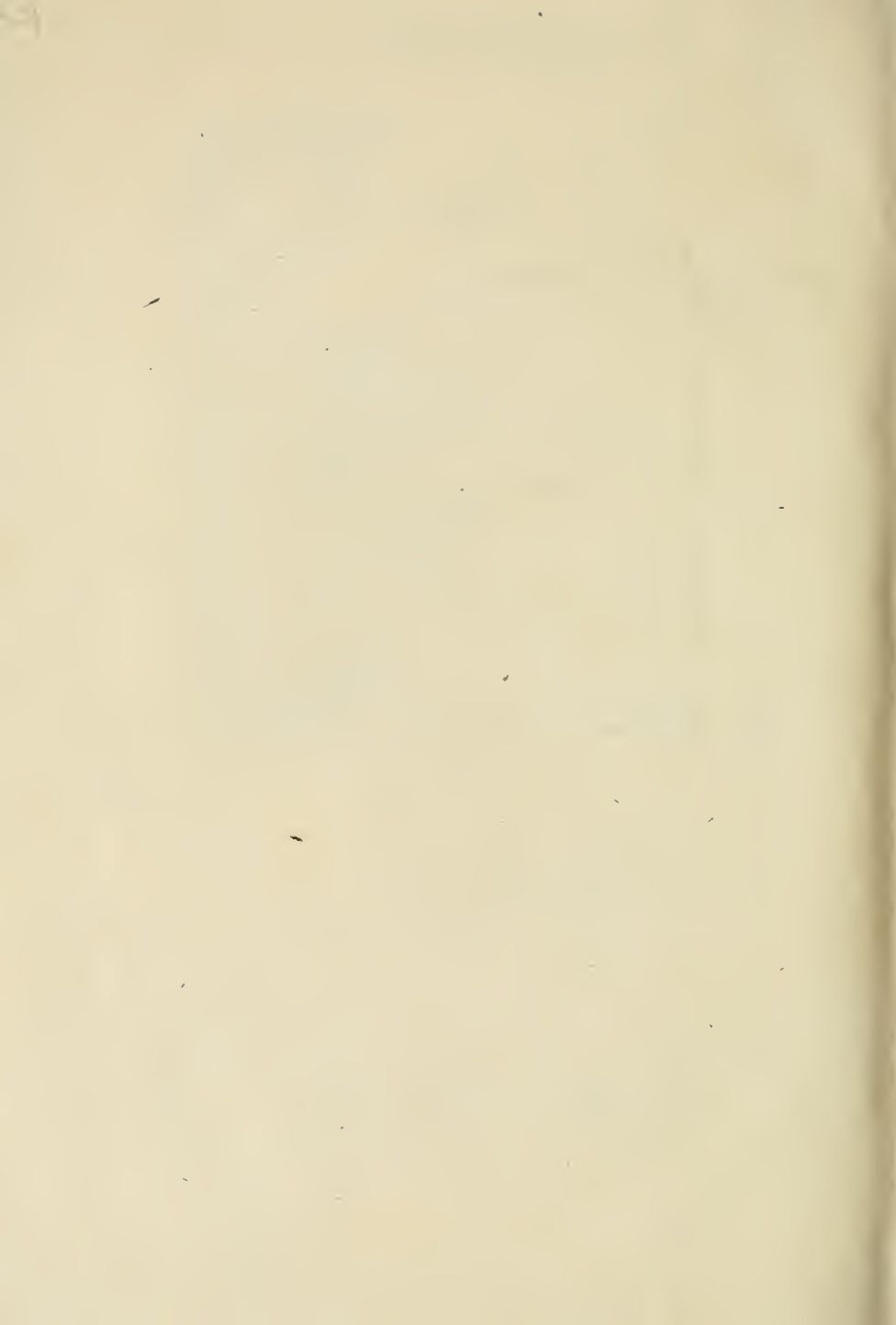
Errata Libri primi.

- p. 1. vers. 9, sequuti v. 13. plus minus
p. 2 v. 6. admiscuerunt v. 12. Volsci, & Aurunci, expunge Rutulos,
v. 15. & 16. pro Aufonibus leg. Auruncis.
p. 4. v. 30. post *lares* adde ita dici è *comparatione Seruij Regis*.
p. 8. v. 21. Theodosij M. duo tolle aui.
p. 9. v. 2. Concilij septimi.
p. 11. v. 9. leg. visebatur pro assurgebat.
p. 12. v. 6. leg. arx pro ars v. 9. Prænestes.
p. 18. v. 5. leg. aquæductuum.
p. 20. v. 18. in int. id est in integrum v. 30. Diæcese
p. 28. v. 18. soli pag. 26. post posuit adde D.
post paginam 24. error est in paginarum numeris nam 25. 26. 27.
28. 29. 30. 31. 32. l. supponendum in octo sequentibus vsque
ad numerum 33.
p. 30. v. 25. AEari v. 12. earundem
p. 32. v. 8. audire siue adire
p. 35. v. penult. & vlt. dele, & à sorte vsque ad *Lipso*
p. 40. vi 21. CUIVS NE TACEAT.
p. 51. in Sciographia lege Basilica hinc Fulvia:
p. 53. v. 1. Sarapidem, v. 9. secundo Sarapis v. 19. aluisse
55. v. 9. iussu
62. v. 17. *Octavius Pantagathus* tolle p. ante *Octavius*
64. v. 11. ANATELLONTIS 63. 2. 7. fortè M. ANICIVM
65. v. 11. superiore
67. v. 18. Præneste
68. v. 18. AEdiles, v. 20. loco LA. legionis LX. v. 22. NEROMIS,
25. loco AB lege MAR. 26. loco RE leg. FRE.
73. v. 19. Urbem adde Prænestinam.
74. v. 5. multitudinem v. 9. duxerunt
75. v. 17. cœptum, 24. Prænestinis.
76. v. 18. cœpisse, v. 31. constitisse
78. v. 15. anno C CCCXLV. pro CCCXCV. Urbis conditæ.
81. v. 7. referauerat
82. v. 30. gereret
83. v. 29. nullam
86. v. 12. Decuriones
87. v. 13. Apocopen
89. v. 13. deest DIS MANIBVS, & C. Terenti
96. v. 26. filius v. 34. *πρωιτεςιν*
94. v. antepenult. quos
97. v. 7. inquiens
101. v. 2. Antonij

Libro Secundo.

108. v. 9. Demonum
109. v. 32. mansuram
110. v. 21. tantam
115. v. 2. ἀρραφός v. 13. ἄρραφον
122. v. 7. fore (sine accentu)
128. v. 2. Τυχη
129. v. 18. * v. 20. seu Molendina, vel Mola aquarum ad fabricam
130. v. 30. singularem
133. v. 8. μεγάλη & v. 20. in quo
136. v. 20. μεγαλομάρτυρος
147. v. 15. qui (cum accentu)
148. v. 48. vertit in latus
154. v. 6. Barbarie
162. v. 9. dele (suspicio) quod abundat
166. v. 26. dele (ac proteuê)
181. v. vlt. condemnationi
188. v. 24. Hebdomadarij
228. v. 11. Saluias
265. v. 9. Chij natus.
170. v. vlt. perenne
272. v. 27. Dipnosoph.
277. v. Elegabalus
In quinta pagina præfationis v. 20. post addictissimi animi.

F I N I S.

SPECIAL 85-B
18196

U